زَادُ الطَّالِبِیْنَ
مِنْ
کَلَامِ رَسُوْلِ رَبِّ الْعٰلَمِیْنَ

ترتیب و تألیف:

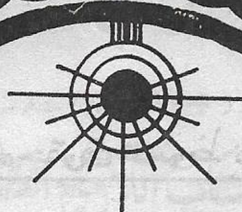
محمّد عاشق الٰہی البرنی

ترجمہ ، تخریج و تحقیق

ابوسلمان سراج الاسلام حنیف

دارالقرآن والسنة

ہوسئی ، شہبازگڑھی ، مردان

زاد الطالبين

من

کلام رسول رب العلمين

ترتیب وتالیف

محمد عاشق الٰہی البرنی

ترجمہ، تخریج وتحقیق

ابو سلمان سراج الاسلام حنیف

کتاب: ______ زاد الطالبین (پښتو)

ترجمه کوونکی: ______ ابو سلمان سراج الاسلام حنیف

د چاپ کیدو تاریخ: ______ ستمبر ۱۹۹۸ء

خوروونکی: ______ دار القرآن والسنة

کاتب: ______ طاهري خوشنویس نیو اډه مردان

تعداد: ______ یو زر ۱۰۰۰

قیمت: ______ ۳۵، روپۍ

د موندلو ړکونه: ______

۱:- دار القرآن والسنة ـ هوسۍ ـ شهباز ګړهی ـ مردان

۲:- المکتبة القاسمیة ـ امبیله روډ ـ رستم ـ مردان

۳:- دار الکتب والتجلید سګندړی روډ پار هوتی ـ مردان

۴:- طاهري خوشنویس یوسف مارکیټ نیو اډه ـ مردان

بسم الله الرحمن الرحيم

اَلْحَمْدُ[1] لِلّٰهِ الَّذِیْ تول صفتونه د خدای لوړ خاص هغه الله لره دی شَرَّفَنَا[2] چه مونږ له ئې عزت راکړیدے عَلٰی سَآئِرِ[3] الْاُمَمِ[4] په ټولو امتونو باندې بِرِسَالَةِ[5] مَنْ په رالیږلو د هغه رسول اِخْتَصَّهٗ[6] چه هغه ئې خاص کړیدے مِنْ بَیْنِ الْاَنَامِ[7] په ټولو خلقو کښ

---

۱ (الحمدُ) د فضیلت د وجې تعریف کول ـ حَمِدَهٗ (باب سَمِعَ) حَمْدًا وَمَحْمَدًا ـ حَمِدْتُ اِیَّاكَ اللّٰهَ تا ته م د الله تعریف اوکه ـ

۲ شرّفه، تعظیم کول ـ عزت کول شَرُفَ (باب کرُم) شَرَافَةً : عزت مند کیدل. اوچت درجه حاصلول شَرَفَهٗ (باب نصر) شَرْفًا په عزت او درجه کښ په چا باندې زورور کیدل او غالب کیدل شَرِفَ (باب سمع) شَرَفًا اوچتیدل.

۳ (سائر) اسم فاعل. باقی ځیز ته ویلے شی ـ سَئِرَ (باب سمع) سَأْرًا الشيءُ ـ باقی کیدل. سَائِرُالشَّیْءِ او السَّائِرُمِنَ الشَّیْءِ د واره قسمه لوستلے شی او د ټولو په معنیٰ استعمالیږی

۴ (الاُمَمُ) د (امّت) جمع ده، چه لے او جماعت ته ویلے شی

۵ (رِسَالَةٌ) بفتح الراء وکسرها پیغام ـ پیغام اورل ـ خط. رسالات او رسائل ئې جمع دی.

۶ (اِخْتَصَّهٗ) بِالشَّیْءِ خاص کول . په قرآن مجید کښ راغی چه، وَاللّٰهُ یَخْتَصُّ بِرَحْمَتِهٖ مَنْ یَّشَآءُ (سورة البقرة ۲: ۱۰۵) او الله تعالیٰ خاص کوی په خپل رحمت سره، چا له چه اوغواړی اِخْتَصَّ بِالشَّیْءِ د خاص کیدلو په معنیٰ راځی ، خَصَّ (باب نصر) خَصًّا فُلَانًا بِالشَّیْءِ خاص کول، خصوصیت ورکول ـ خَصَّهٗ بِالْوُدِّ: هغه سره ئې مینه اوکړه ـ خَصَّ الشَّیْءَ لِنَفْسِهٖ خپل ځان لره یو ځیز مخصوص کول ـ خَصَّ (باب سمع) خَصَاصَةً : محتاج کیدل او د وینه وَلَوْکَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ (الحشر ۵۹: ۹) د ے

۷ (اَنَامٌ) او آنامٌ (بالقصر وبالمد) مخلوق ـ

بِجَوَامِعِ الْكَلِمِ په مختصرو خبرو بانـدې وَجَوَاهِرِ الْحِكَمِ او په قیمتي حکمتونو بانـدې صَلَّى اللهُ تَعَالىٰ عَلَيْهِ رحمت د الله تعالىٰ دې وي په هغه بانـدې وَعَلىٰ اٰلِهٖ او د هغه په اولاد

له (جوامع) د (جامع) جمع دہ، اَلْكَلَامُ الْجَامِعُ هغه كلام ته وئيلے شي چه د الفاظو لحاظ سره مختصر او د مطلب لحاظ سره ډير وسيع (اَرَت بيړدے) وي جَمَعَ (باب فَتَحَ) جمعًا التفرق: يوځائے كول. جمع كول.

له اَلْكَلِمُ (بفتح الكاف وكسر اللام) د كَلِمَةٌ جمع ده، هغه د معنىٰ نه ډك لفظاته وئيلے شي چه انسان ئے وائي، خطبے او قصيدے ته هم كلمةٌ وائي. د دے جمع كلماتٌ هم راځي. ځنيلـه معنىٰ ئے زخمي كول دي. كَلَمَ (باب نصر، ضرب) كلمًا.

له جَوَاهِرُ جمع د دے د جَوْهَرَةٌ. قيمتي كانړے. هره هغه كيڼه چه د هغے نه څه قيمتي څيز اوباسلے شي. جَوْهَرُ الشَّيْءِ: د يو څيز اصليت او روح. جوهري د د ينه وتلے د سے. هغه چاتا جوهري وئيلے شي چه هغه جوهر جوړوي يا ئے خرڅوي.

له اَلْحِكَمُ (بكسر الحاء وفتح الكاف) د حِكْمَةٌ جمع ده. عدل. علم او هوښيارتوب ته وئيلے كيږي. هغه خبرے او كارته هم حكمة وئيلے كيږي چه د حق موافق وي. لكه چه په قرآن كښې دي ومن يؤت الحكمة فقد اوتي خيرًا كثيرًا (البقرة ۲: ۲۶۹) حَكُمَ (باب كرم) حُكْمَةً هوښيار كيدل.

له صلّى د صلوٰة نه ماخوذ دے. څه تعريف كولو ته وئيلے شي. مراد ئي معنىٰ ئے رحمت ليږل دي. صلّىٰ صلوٰةً. مونځ كول صَلِيَ (باب سمع) صلیٰ په اور كښې سوزول لكه تصلىٰ نارًا حامية (الغاشية ۸۸: ۴)

له تعالىٰ. اوچتيدل. لوړكيدل. تعالت المرأة من نفاسها: پاكيدل. علا (باب نصر) عُلُوًّا علا النهارُ: ورځ راختل. اوچتيدل. عَلِيَ (باب سمع) علاءً. اوچتيدل. علىٰ فلان فِي الْمَكَارِمِ په درجه كښې پورته كيدل.

له اٰل: اصلي معنىٰ ئے سراب (د پير يانوتنور) ده اٰلُ الرجل د اهل وعيال استعمال صرف په اشرافو بانـدې كيږي. پد دے اٰل الحائك يا اٰل الاسكاف وئيل صحيح نه دي. هلته د دے لفظ مجازي معنىٰ مراد ده. يعنې پيروي كونكي. د دے تصغير اُوَيل راځي لكه چه د اَهل تصغير اُهَيل راځي.

وَصَحْبِهٖ[۱] او په هغه په ملګرو باندې **وَبَارِكْ**[۲] **وَسَلِّمْ**[۳] او برکت او سلامتيا دې وي

مَا نَطَقَ[۴] **اللِّسَانُ**[۵] ترکومې چه بيانوونکې شي ژبه **بِمَدْحِهٖ**[۶] تعريف د هغه **وَنَسَخَ**[۷] **الْقَلَمُ**[۸]

او ليکل کوونکې شي قلم

---

۱ صَحْبٌ: د رَكْبٌ په وزن د صاحبٌ جمع دی، ملګرې، يوځائې ژوند تير ونکې، مالك، لکه صاحِبُ الدّار امير او حاکم لکه صاحب الجيش. د دې جمع صُحْبَةٌ هم راځي لکه چه د فَارِهٌ جمع فُرْهَةٌ راځي، صِحَابٌ ئې هم جمع راځي. لکه چه د جائعٌ جمع جياعٌ راځي. صُحْبَانٌ ئې هم جمع راځي لکه چه د فَارِسٌ جمع فُرْسَانٌ راځي. اصحابٌ ئې هم جمع راځي لکه چه طاهرٌ جمع اَطْهَارٌ دی او صَحَابَةٌ او صِحَابَةٌ ئې هم جمع دی أَصَاحِيبُ ئې جمع الجمع دے. صَحِبَ (باب سمع) صُحْبَةً: يوځائې کيدل، دوستي کول، يوځائې کيني ژوند تيرول.

۲ بَارِكْ: د خيرا چولو دعا کول. رضا کيدل. بَارَكَ اللّٰهُ فِيْكَ وَلَكَ. خيرا چول. بَرَكَ (باب نصر) پرېوتل او تيريدل او اوښ کيناستل.

۳ سَلِّمْ عَلَيْهِ. سلام عليك کول. سَلَّمَهُ اللّٰهُ مِنَ الآفة. بچ کول. محفوظ کول. سَلَّمَ بِهٖ وَاِلَيْهِ، رضا کيدل. فرمانبردار کيدل. سَلِمَ (باب سمع) سَلَامَةً، نجات مندل. خلاصے موندل.

۴ نَطَقَ (باب ضرب) نُطْقًا ومنطقًا: وينا کول. واضحه خبره کول. وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوٰى (النجم ۳:۵۳) او هغه د خپل خواهش نه خبرے نه کوي.

۵ اللِّسَانُ: ژبه. لغت. د خبرو کولو آله. لسان العرب. د عربو ژبه. لسانُ القومِ. د قوم ترجماني کونکے لسانٌ فَصِيْحٌ وَفَصِيْحَةٌ: د هغه ژبه فصيحه ده. دا مؤنث او مذکر دواړه استعماليږي. ليکن اکثر مذکر استعماليږي. چه کله مذکر او ګڼلې شي نو جمع ئې لُسُنٌ. لِسَانٌ او اَلْسِنَةٌ راځي. او چه کله مؤنث او ګڼلې شي نو بيا ئې جمع اَلْسُنٌ راځي.

۶ بِمَدْحِهٖ مَدَحَهٗ (باب فتح) مَدْحًا: تعريف کول. مَدَحْتُ اللُّؤْلُؤَ: ما د ملغلرو تعريف او کړو. خطيب تبريزي والي چه مدح په اصل کښې د اِمْتَدَحَتِ الْاَرْضُ نه وتلې دے چه د هغه معنٰی ده وسيع کيدل. فراخه کيدل. پدې وجه د مَدَحْتُهٗ معنیٰ به دې، په لويه پيمانه د چا تعريف کول.

۷ نَسَخَ (باب فتح) نَسْخًا: زائله کول. ورانول. باطلول. نَسَخْتُ حُكْمَهٗ بِحُكْمِ فُلَانٍ: د فلاني په حکم م د هغه حکم منسوخ کړو. د نَسَخَ بله معنیٰ ده ليکل. نقل کول. عرب وائي نَسَخْتُ كِتَابِيْ مِنْ كِتَابِ فُلَانٍ، ما خپل کتاب د فلاني د کتاب نه ټکي په ټکي نقل کړو. عرب دا هم وائي: مَا نَسْخَةٌ بَلْ مَسْخَةٌ، هغه نقل کړې شوې نه بلکه وران، وېجاړ کړيد شوے.

۸ اَلْقَلَمُ د خط ليکلو آله. تل چه او تراشلې نو هغه قلم شي. د تراشلو نه مخکښې ورته بَرَاعَةٌ او قَصَبَةٌ وائي. جمع ئې اَقْلَامٌ او قِلَامٌ راځي. د جوارئ غشي ته هم قلم وئيلې شي.

أَمَّا بَعْدُ[1] پس د دې (حمد وصلوٰة) نه خبره داده : فَهٰذَا كِتَابٌ وَجِيْزٌ[2]
چه دا یو مختصر کتاب دې مُنْتَخَبٌ[3] راغونډ کړې شوید ې مِنْ كَلَامِ
الشَّفِيْعِ[4] الْعَزِيْزِ[5] د خبرو د (هغې نبي نه) چه سفارش کوونکے او عزتمند دې اِقْتَبَسْتُهٗ[6]
دا ما حاصل کړې دې مِنَ الْكِتَابِ اللَّامِعِ[7] الصَّبِيْحِ[8] د هغې کتاب نه چه رڼا والا او ښائسته دې

---

[1] بَعْدُ ظرف زمان دې. د وروستو الی په معنیٰ. جِئْتُ بَعْدَ الْفَجْرِ زۀ د صبا (ختلو نه) روستو راغلم د دې استعمال اضافت سره کیږي.

[2] وَجِيْزٌ د قتيل په وزن. مختصر. أَمْرٌ وَجِيْزٌ. كَلَامٌ وَجِيْزٌ : مختصر کار او لنډ شان خبره. وَجَزَ (باب ضرب، کرم) وَجْزًا، الْكَلَامَ : مختصر کول، کمې خبرې کول.

[3] مُنْتَخَبٌ : غوره کړې شوید ې، چونړلے شوې، انړود لے شوې. اِنْتَخَبَ الشَّيْءَ - انړول په کنړ وخیز ولو کښې یو غوره کول. نَخَبَ (باب نصر) نَخْبًا. فُلَانٌ الشَّيْءَ، راخکل، غوره حصه اخستل

[4] اَلشَّفِيْعِ : سفارش کوونکے، د شُفْعَه حق لرونکی ته هم و ئیلے شی. جمع ئې شُفَعَاءَ راځي، شَفَعَ (باب فتح) شفاعةً. شَفَعَ له، فِيْهِ، اِلَيْهِ : سفارش کول.

[5] اَلْعَزِيْزِ : شريف، قوي، عزتمند. دا په اسماء حسنیٰ کښې هم داخل دې. او د مصر او د اسکندریې د حاکمانو لقب هم دې. جمع ترې عِزَازٌ، اَعِزَّةٌ او اَعِزَّاءُ راځي. عَزَّ (باب ضرب) عِزًّا وَعِزَّةً غالب کیدل، زور آور کیدل. عَزَّ (باب نصر) عَزًّا : قوي کیدل.

[6] اِقْتَبَسْتُهٗ : د اقتباس نه دې. استفاده کول، حاصلول، زده کړه کول. اِقْتَبَسَ مِنْهُ الْعِلْمَ : د هغه نه ئې علم حاصل که. قَبَسَ (باب ضرب) قَبْسًا. قَبَسَ مِنْهُ النَّارَ : د هغې نه ئې د اور شُغله (شوړه) حاصله کړه

[7] اَللَّامِعِ : رڼا والا، پړق تیندره. لَمَعَ (باب فتح) لَمْعًا وَلَمَعَانًا، لَمَعَ الْبَرْقُ برق پړوق شو. جمع ئې لُمَّعٌ راځي. کله چه او ئیلے شي چه : مَا بِالدَّارِ لَامِعٌ. نو مطلب ئې دا وي چه : په کور کښې هیڅوک نیشته.

[8] اَلصَّبِيْحِ : رڼا والا، پړقیدنده. ښائسته. صَبِحَ (باب سمع) صبحًا. صَبِحَ الشَّعْرُ او الْحَدِيْدُ : شعر یا اوسپنه ښائسته او ښکلے شوه، پړق ئې او وهلو. صَبُحَ (باب کرم) صَبَاحَةً. صَبُحَ الْوَجْهُ مخ روښن شو. صَبُحَ الْغُلَامُ : ماشوم ښکلے شو. د ده جمع صِبَاحٌ ده او د صَبِيْحَةٌ جمع هم صِبَاحٌ راځي.

اَلْمَعْرُوْفُ[1] چه هغه مشهور دے **بِمِشْكٰوةِ**[2] **الْمَصَابِيْحِ**[3] په تاخ د ډيوو **وَسَمَّيْتُهٗ**
او ما دے له نوم کیخود **زَادَ**[4] **الطَّالِبِيْنَ**[5] د طالبانو د لارے توښه **مِنْ كَلَامِ رَسُوْلِ**
رَبِّ[6] **الْعٰلَمِيْنَ** د مخلوقاتو د رب د رسول د کلام نه **اَلْفَاظُهٗ قَصِيْرَةٌ**[7] د دے الفاظ
واړه دی **وَمَعَانِيْهِ**[8] **كَثِيْرَةٌ** او معنے ئے ډیرے دی **يَتَنَضَّرُ**[9] **بِهٖ** تر وتازه کیگی به
په دے باندِ **مَنْ قَرَأَهٗ** هغه څوك چه دا اولولی **وَحَفِظَهٗ** او دا یاد کړی

۱ـ اَلْمَعْرُوْفُ: (اسم مفعول) مشهور، هغه څيز چه په شريعت کښ غوره وی۔ هغه څيز چه زړه ته په هغ تسلی او سکون میلاویکی ۔خير، رزق، احسان ۔ عَرَفَ (باب ضَرَبَ) عِرْفَةً د عِرْفَانًا پیژندل۔

۲ـ مِشْكٰوة: تاخ د ډيوو دیکخو دلو ځائے۔ مَثَلُ نُوْرِهٖ كَمِشْكٰوةٍ فِيْهَا مِصْبَاحٌ (سورة النور ۲۴:۳۵) حالت د توحید (دالله تعالى په زړه د مؤمن کښ) په شان د حال دیو تاخ دے چه په هغ کښ ډيوه وی۔

۳ـ اَلْمَصَابِيْحُ: د مصباح جمع ده۔ ډيوه، لالټین۔

۴ـ زَادٌ: دلارے او د سفر توښه، جمع ئے اَزْوَادٌ او اَزْوِدَةٌ راځی۔ زَادَ (باب نَصَرَ) زَوْدًا۔ زَادَ الرَّجُلُ د سړی ځان له توښه تیارول۔ ځان څخه توښه اوړل۔

۵ـ طَالِبِيْنَ: د طَالِبٌ جمع مذکر سالم دے۔ طلب کونکی۔ طَلَبَ (باب نَصَرَ) طَلَبًا۔ طلب الشيءُ: څه څيز تلاش کول، لټول۔ طَلَبَ اِلَيْهِ: چاته راغب کيدل۔ د علم طلب کونکی ته طالبُ العلم وائی۔

۶ـ رَبٌّ: مالك، سردار، پالنه کونکے۔ په اسماء حسنى کښ شامل دے۔ رَبُّ كُلِّ شَيْءٍ: د هر څيز مالك جمع ئے اَرْبَابٌ او رُبُوْبٌ راځی۔ رَبَّ (باب نَصَرَ) رَبًّا۔ رَبُّ الْقَوْمِ: د قوم مشر او سردار، رَبُّ الشَّيْءِ د يو څيز جمع کونکے او مالك۔

۷ـ قَصِيْرَةٌ: د طَوِيْلَةٌ مخالف لفظ دے۔ واړه الفاظ، وړوکے قد۔ جمع ئے قِصَارٌ، قَصِيْرَاتٌ او قَصَائِرُ راځی۔ اَلْاَحَادِيْثُ الْقِصَارُ، هغه خبرے چه لنډے او کالے دی۔ قَصُرَ (باب كَرُمَ) قِصَرًا: وړوکے کيدل۔

۸ـ مَعَانِيْ: د معنى جمع ده۔ مقصود، مطلب، د مَعْنَى الْكَلِمَةِ مطلب دے: هغه څيز چه کلمه په هغ دلالت کوی۔ مَعْنَى الْكَلَامِ: د کلام مضمون۔

۹ـ يَتَنَضَّرُ: تر او تازه کيدل۔ نَضَرَ (باب نَصَرَ، كَرُمَ) نَضْرَةً، نُضُوْرًا، نَضْرًا، نَضَارَةً: تر او تازه کيدل خوشحاله کيدل۔ وُجُوْهٌ يَّوْمَئِذٍ نَّاضِرَةٌ (القيامة ۷۵:۲۲) څه مخونه به په دغه ورځ تر وتازه دی۔

وَيَبْتَهِجُ بِهٖ[1] او خوشحالیږی به پدے باندِ مَنْ عَلِمَهٗ هغه څوک چه دا زده کړی وَدَرَسَهٗ او دا اولولی وَرَتَّبَتُهٗ او ما دا له ترتیب ورکړیدے عَلَى الْبَابَيْنِ[2] په دوو بابونو کښی يَعُمُّ[3] نَفْعُهُمَا چه عامه شی نفع د دے فِي الدَّارَيْنِ[4] په دواړو جهانو کښی وَاللّٰهَ أَسْئَلُ او خاص د الله تعالیٰ نه سوال کوم اَنْ يَّجْعَلَهٗ خَالِصًا چه دا خالص کړی لِوَجْهِهِ[5] الْكَرِيْمِ د خپلے عزتمند رضا د پاره وَسَبَبًا او دا ذریعه اوګرزوی لِدُخُوْلِ دَارِ النَّعِيْمِ[6] د پاره د داخلیدو د کور د آرام

---

[1] وَيَبْتَهِجُ : خوشحالیدل. بَهِجَ (باب سمع) بَهَجًا فهو بَهِيْجٌ وَمُبْهِجٌ. بَهْجَةُ اللَّوْنِ : د رنګ ښائسته کیدل.

[2] اَلْبَابَيْنِ : د بَابٌ تثنیه ده. جمع ئے اَبْوَابٌ راځی. دروازے ته د ویلے شی. بَابٌ مِّنَ الْكِتَابِ : د کتاب یو باب. په قرآن کریم کښی ئے جمع او واحد دواړه استعمال شوی دی، لکه وَادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا (سورة البقرة ۲: ۵۸) فَفَتَحْنَا اَبْوَابَ السَّمَآءِ بِمَاءٍ مُّنْهَمِرٍ (القمر ۵۴: ۱۱) بِسُوْرٍ لَّهٗ بَابٌ (الحدید ۵۷: ۱۳) بَابَ (باب نصر) بَوْبًا : دربان کیدل. بَوَّابٌ : دربان، څوکیدار.

[3] يَعُمُّ : عَمَّ (باب نصر) عُمُوْمًا. عَمَّ الشَّيْءُ : یو څیز عام کیدل. عَمَّ الْمَطَرُ الْاَرْضَ : په ټوله مزکه عام (پوشان) باران اوشو.

[4] اَلدَّارَيْنِ : د دَارٌ تثنیه ده. کور، مکان او د استوګنے ځائے، دا مونث استعمالیږی. او جمع یے دا سے راځی : اَدْوُرٌ، اَدْوُرٌ، دِيَارَةٌ، دِيْرَانٌ، دِيَارٌ، دُوْرٌ، دُوْرَانٌ، دُوْرَاتٌ، دِيَارَاتٌ، اَدْوَارٌ، اَدْوِرَةٌ. جَزَاكَ اللّٰهُ فِي الدَّارَيْنِ خَيْرًا : الله تعالیٰ دِ تا له په دواړو جهانو (دنیا او اخرت) کښی ښه بدله درکړی.

[5] لِوَجْهِهٖ : الوجه : مخ، د مخا مخ حصه، قصد، نیت، رضا منتیا، نفس یو څیز، ذات. جمع ئے اَوْجُهٌ، وُجُوْهٌ او اُجُوْهٌ راځی.

[6] اَلنَّعِيْمُ : آرام، مال، خوشحاله او مالداره سړی ته. رَجُلٌ نَعِيْمُ الْبَالِ ویلے شی. عطیے او فضل ته هم نَعِيْمٌ ویلے شی لکه نعیم الله. دار النعیم نه مراد جنت دے چه د ډیر آرام او د الله تعالیٰ د فضل ځائے. نَعَمَ (باب فتح. نصر. سمع) نِعْمَةً. نَعَمَ الرَّجُلُ : د سړی خوشحاله کیدل. نَعَمَ عَيْشُهٗ : د هغه ژوند ښه شو، آسوده حال شو.

فَاِنَّهٗ وَاسِعُ الْمَغْفِرَةِ[۱][۲] ځکه چه یو الله هغه فراخ معافئ والا دے وَاِنَّهٗ ذُو الْفَضْلِ[۳] الْعَظِيْمِ[۴] او یو الله هغه خاوند دلوئ فضل دے۔

۱ه وَاسِعٌ : فراخه کیدل۔ پوره احاطه کونکے۔ په اسماء حسنیٰ کښې شامل دے۔ وَسِعَ (باب سمع، فتح، کرم) سَعَةً وَوُسْعًا : فراخه کیدل، راګیرول، ډیر ډیر ورکول۔ وَسِعَتْ رَحْمَتِيْ كُلَّ شَيْءٍ (الاعراف ۷ ، ۱۵۶) زما رحمت هر څیز ته شامل دے۔ وَسَعَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ رِزْقَهٗ، الله تعالیٰ هغوئ ته رزق فراخه ورکه۔

۲ه وَالْمَغْفِرَةُ : بښنه، معافی۔ غَفَرَ (باب ضرب) غَفْرًا وغُفْرَانًا۔ غَفَرَلَهُ الذَّنْبَ، پرده اچول۔ پټول معاف کول۔

۳ه اَلْفَضْلُ : احسان، ډیر والے، باقی (باب نصر، سمع)

۴ه اَلْعَظِيْمُ : لوئے۔ جمع ئے عُظَمَاءُ، عِظَامٌ، عُظْمٌ دی۔ عَظُمَ (باب کرم) لویدل۔

اَلْبَابُ الْاَوَّلُ

د لومړي باب

فِیْ جَوَامِعِ الْکَلِمِ، وَمَنَابِعِ الْحِکَمِ، وَالْمَوَاعِظِ الْحَسَنَةِ

په جامع خبرو ، د حکمت چینو اوپه ښائسته وعظونو کښ.

قَالَ النَّبِیُّ صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ نبی صلی الله علیه وسلم فرمائیلی دی:

(۱) اِنَّمَا الْاَعْمَالُ یقینًا (بدله) د شرعی عملونو بِالنِّیَّاتِ په ارادو بانډې ده.

---

۱ مَنَابِعُ: د مَنْبَعٌ جمع ده په وزن د مَفْعَلٌ، د اوبو د راختو ځائے، چینه. نَبَعَ (باب نصر، سمع، کرم) نَبْعًا و نُبُوْعًا و نَبَعَانًا: د چینې نه اوبه راوتل.

۲ اَلْمَوَاعِظُ: د مَوْعِظَةٌ جمع ده. وعظ او پند او نصیحت ته وئیلے شی. وَعَظَ (باب ضرب) وَعْظًا، عِظَةً: نصیحت کول، داسے خبرې کول چه هغې سره زړګے نرم شی، چاته د خبرے منلو او فرمان بردارئ حکم ورکول. قُلْ اِنَّمَا اَعِظُکُمْ بِوَاحِدَةٍ (سورة السبا ۳۴:۴۶) او وایه زه تاسو ته صرف د یو ے خبرے نصیحت کوم. واعظ: نصیحت کونکے. جمع ئے وَاعِظِیْنَ او وُعَّاظٌ ده.

۳ اَلْحَسَنَةُ: د صفت صیغه ده. د حَسَنٌ مؤنث دے. جمع ئے حِسَانٌ او حَسَنَاتٌ. خو د حَسَنٌ (مذکر) جمع صرف حِسَانٌ راځی. حَسُنَ (باب کرم، نصر) حَسُنًا: ښکلے کیدل، ښه کیدل.

۴ اَلنَّبِیُّ: "ی" او "همزه" د واړو سره لوستلے شی. د الله تعالیٰ استاذے، پیغام رارسونکے. جمع ئے اَنْبِیَاءُ او نبیّون راځی. د نَبَاءٌ (خبر) جمع اَنْبَاءٌ (خبرونه) ده. د تَنَبَّاءَ معنیٰ ده په دروغه د نبوّت دعوه کول.

۵ اَلنِّیَّاتِ: د نِیَّةٌ جمع ده. اراده، قصد او عزم ته وئیلے شی.

علامه ازهری لیکلی دی چه: د ا د ری، په تخفیف سره هم وئیلے شی یعنی نِیَةٌ دد ے جمع نِیَاتٌ راځی. نوی (باب ضرب) نواةٌ و نِیَّةٌ. نوی القَوْمُ مَنْزِلًا بِکَذَا: قوم د کوچیدلو او دیره کیدلو قصد اوکړو

وَاِنَّمَا لِامْرِئٍ[1] او یقیناً هر سړي ته به مسلاویکی مَا نَوٰی هغه چه ده ئې نیت کړی وی فَمَنْ نو هغه څوک كَانَتْ هِجْرَتُهٗ[2] چه وی هجرت د هغهٔ اِلَى اللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ د الله او د هغهٔ د رسول د (رضا) د پاره فَهِجْرَتُهٗ نو هجرت د دهٔ (منظور) دے اِلَى اللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ الله تعالیٰ او د هغه رسول ته وَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهٗ او هغه څوک چه وی هجرت د هغه اِلٰى دُنْيَا د دُنیا د پاره يُصِيْبُهَا[3] چه هغه حاصله کړی اَوِ امْرَاَةٍ یا د ښځے د پاره يَتَزَوَّجُهَا[4] چه هغے سره واده اوکړی فَهِجْرَتُهٗ اِلٰى مَا هَاجَرَ اِلَيْهِ نو هجرة د دهٔ د هغه څيز د پاره دے چه دهٔ ورته هجرت کړے دے۔

تخریج: بخاری (۱، ۲۱، ۸ : ۱۷۵)، مسلم (۱۹۰۷)، نسائی (۷۵)، ابن ماجه (۴۲۲۷)، مشکوٰة (۱).

---

[1] امرئٍ: (امرؤٌ۔ په دے کښې همزهٔ د وصل زیات کړے شی نو هله لوستے شی۔ او د (ر) اعراب د آخری حرف د حرکت مطابق وی۔ په حالت رفعی کښې جَاءَ امرُؤٌ۔ په حالت نصبی کښې اِمرَأً۔ او په حالت جری کښې مَرَرْتُ بِامْرِئٍ لوستے شی۔ د دے کلمے خصوصیت دا دے چه د (ع) کلمے حرکت د (ل) کلمے د حرکت تابع وي۔ د دهٔ مؤنث اِمْرَأَةٌ راځی۔

[2] هِجْرَتُهٗ: وطن پریښودل۔ هَجَرَ (باب نصر) هَجْرًا وهِجْرَانًا: پریښودل، قطع تعلق کول

[3] يُصِيْبُهَا:۔ اَصَابَ الشَّيْئَ: یو څیز موندل۔ اَصَابَ مِنَ الشَّيْئِ: یو څیز اخستل، حاصلول۔ صَابَ (باب ضرب) صَيْبًا: ټهیک په نښه لګیدل۔

[4] يَتَزَوَّجُهَا: تَزَوَّجَ اِمْرَءَةً: نکاح کول۔

الجملة الاسمية

② — اَلدِّيْنُ[۱] دين اَلنَّصِيْحَةُ[۲] (د) خيرخواهى (نوم دے)

بخاری ۱: ۲۲، مسلم ۱: ۴۲، نسائی (۴۲۰۰)، مشکوٰة (۴۹۶۶)۔

③ — اَلْمَجَالِسُ[۳] مجلسونه (به) بِالْاَمَانَةِ[۴] امانت سره وى

ابوداود (۴۸۶۹)، مشکاة (۵۰۶۳)

④ — اَلدُّعَاءُ[۵] د الله تعالیٰ نه غوختنه مُخُّ[۶] الْعِبَادَةِ دعبادت مغز (نَلے) دے۔

ترمذی (۳۳۷۱)، مشکاة (۲۲۳۱)۔ ددے حدیث سند کمزورے دے۔ ددے راوی ابن لهیعه دے اود هغه حافظه خرابه شوےوه۔ ددے حدیث صحیح الفاظ دادی؛ اَلدُّعَاءُ هُوَ الْعِبَادَةُ؛ د الله تعالیٰ نه حاجتونه غوختل عین عبادت دے۔ مسند احمد ۴: ۲۷۱، ترمذی ۳۲۴۷، مشکاة ۲۲۳۰۔

⑤ — اَلْحَيَاءُ حيا (كول) شُعْبَةٌ[۷] يوه لويه څانګه ده مِنَ الْاِيْمَانِ د ايمان

بخاری ۱: ۹، مسلم ۱: ۶۳، مشکاة (۵)۔

---

۱ اَلدِّيْنُ: طريقه، مذهب، ملّت۔ جمع ئے اَدْيَانٌ راځى۔

۲ اَلنَّصِيْحَةُ: خيرغوښتل۔ جمع ئے نصائح راځى۔ دخالص په معنىٰ هم استعماليږى۔ د تَوْبَةً نَصُوْحًا معنى ده: خالصه توبه؛ داسے توبه چه د هغے نه روسته دګناه د نه کولو وعده کاوى۔

۳ اَلْمَجَالِسُ: دمَجْلِسٌ جمع ده۔ دناستے ځائ او بيټهک نه وئيلے شى۔ جَلَسَ (باب ضرب) جُلُوْسًا: ناسته۔ ددے حديث پاتے ټکړه داسے ده؛ اِلَّا ثَلَاثَةَ مَجَالِسَ: سَفْكُ دَمٍ حَرَامٍ اَوْ فَرْجٌ حَرَامٌ اَوِ اقْتِطَاعُ مَالٍ بِغَيْرِ حَقٍّ۔

۴ اَلْاَمَانَةُ: امانت، جمع ئے امانات راځى۔ اَمِنَ (باب ضرب، سمع) اَمْنًا: اعتماد کول۔ يقين ساتل محفوظ ساتل۔

۵ اَلدُّعَاءُ: د الله تعالیٰ نه غوختل، سوال کول، جمع ئے دَعَوَاتٌ او اَدْعِيَةٌ ده

۶ مُخٌّ: دهډوکى مغز، نَلے، جمع ئے مِخَاخٌ او مِخَخَةٌ ده، د مَخَّخَ معنىٰ ده؛ دهډوکى نه نلے او باسل

۷ شُعْبَةٌ: شاخ، فرقه، ډله، ګوډر، کنده او نالئ۔ جمع ئے شُعَبٌ او شِعَابٌ راځى۔

⑥ — اَلْمَرْءُ (وی به) سړے د په قیامت کښې) مَعَ مَنْ د هغه چاسره اَحَبَّ

چهٔ دهٔ ورسره محبت وی -

بخاری ۸ ۴۸، ۴۹، مسلم (۲۶۴۰)، مشکاة (۵۰۰۸)۔

⑦ — اَلْخَمْرُ[1] شراب جِمَاعُ[2] الْاِثْمِ[3] ګناهونو ډیر جمع کونکے دے .

وَالنِّسَاءُ او ښځے حَبَائِلُ[4] الشَّيْطَانِ د شیطان جالونه دی . وَحُبُّ الدُّنْيَا

او دُنیا سره مینه کول رَأْسُ كُلِّ خَطِيئَةٍ د هرے ګناه جرړه دهٔ

مشکاة (۵۲۱۲)، امام منذری رح لیکلی دی چه دا روایت رزین نقل کړیدے خو موتږ دا د هغه په اصولو کښې (یعنی مآخذو کښې) نده لیدلے (الترغیب والترهیب ۳: ۲۵۷)

⑧ — اَلْاَنَاةُ[5] صبر (او برداشت) مِنَ اللهِ د الله تعالیٰ د طرفه دی وَالْعَجَلَةُ[6]

او تلوار کول مِنَ الشَّيْطٰنِ[7] د شیطان د طرفه دهٔ۔

مشکاة (۵۰۵۵)، ترمذی (۲۰۱۲)، امام ترمذی فرمائی: دا حدیث ضعیف دے . دده راوی عبد المهیمن بن عباس دے او د هغه د حافظے باره کښې محدثین خبرے کوی -

---

[1] اَلْخَمْرُ: د انګورو نه جوړ کړی شوی شراب - هر هغه څیز ته د ویلے شی چهٔ نشه راولی یاعقل زائله کوی . خَمَرَهٗ (باب نصر، ضرب) خَمْرًا: پټول . خِمَارٌ: لوپټه، پړونے .

[2] جِمَّاعٌ: (د جیم زیر او د میم شد سره) ډیر جمع کونکے . د جَامِعٌ مبالغه دهٔ . قِدْرٌ جِمَاعٌ: ډیره غټه

[3] اَلْاِثْمُ: ګناه، جرم، ناجائز کار . جمع ئے آثام راځی . اَثِمَ (باب سمع) اِثْمًا: ګناه کول . رَجُلٌ اِثْمٌ آثَامٌ، اَثِيْمٌ، اَثُوْمٌ: ګناه ګار سړے .

[4] حَبَائِلُ: د حِبَالَةٌ جمع دهٔ . ول، جال او دورے ته د ویلے شی . عرب وائی: اِحْتَبَلَهُ الْمَوْتُ بِحَبَائِلِهٖ: یعنی مرګ هغه په خپل جال کښې راګیر کړهٔ .

[5] اَلْاَنَاةُ: صبر، استقامت، وقار او انتظار . اَنِيَ (باب ضرب، سمع) اِنْيًا: انتظار کول .

[6] اَلْعَجَلَةُ: تلوار او تیزی کول . عَجِلَ (باب سمع) عَجَلًا وعَجَلَةً: جلدی کول . په قران شریف کښې راځی: لَا تُحَرِّكْ بِهٖ لِسَانَكَ لِتَعْجَلَ بِهٖ (سورة القيامة ۷۵: ۱۶)

[7] اَلشَّيْطٰنُ: شیطان، سرکش، نافرمانه . جمع ئے شیاطین دهٔ . شَيْطَنَ، شَيْطَنَةً وتَشَيْطُنَ شیطان کیدل .

⑨ــ اَلْمُؤْمِنُ مومن غِرٌّ[1] ساده کَرِیْمٌ (او) شریف وی وَالْفَاجِرُ[2] او کافر خَبٌّ[3] دهوکه مار لَئِیْمٌ[4] (او) رزیل وی۔

ابوداؤد (۴۷۹۰)، ترمذی (۱۹۶۴)، المستدرک (۱: ۴۳، ۴۴)، مشکاة (۵۰۸۵)۔
حافظ ابن حجرؒ په "اجوبة الحافظ" کښی ددے روایت په حقله لیکلی دی چه ددے دوه راویان حجاج بن فرافصة او بشر بن رافع ضعیفان دی۔ خو ددے باوجود دے روایت باندے د موضوع حکم نهٔ شی لګولے۔ ځکه چهٔ د موضوع کیدلو نښے پکښی نیشته ملا علی قاریؒ لیکلی دی: دا روایت موضوع دے (المصنوع صفحه ۱۵۱) خو البانی دنورو کثیرو شواهدو په وجه د احدیث صحیح کنړی۔ اوګوری الصحیحة ۲: ۶۴۴۔

⑩ــ اَلظُّلْمُ ظلم کول ظُلُمَاتٌ[5] ګڼړے تیرے دی یَوْمَ الْقِیٰمَةِ د قیامت په ورځ

بخاری ۳: ۱۶۹، ترمذی (۲۰۳۰)، مشکاة (۵۱۲۳)۔

⑪ــ اَلْبَادِئُ[6] وړاندے کیدونکے بِالسَّلَامِ[7] په سلام کښی بَرِیْئٌ[8] خلاص دے

---

[1] غِرٌّ: (د "غ" په زیر سره) ناتجربه کار، بوله۔ د چاچه تجربه نهٔ دی۔ عرب وائی، شَابٌّ غِرٌّ وَ شَابَّةٌ غِرٌّ وغِرَّةٌ۔ جمع ئے (اغرار) ده۔

[2] اَلْفَاجِرُ: دحق نه تجاوز کونکے، ډیر ګناه کونکے، زناکار، دروغژن۔ فَجَرَةٌ او فُجَّارٌ ئے جمع ده۔ فَجَرَ (باب نصر) فُجُوْرًا: تجاوز کول، ګناه کول۔

[3] خَبٌّ: (د "خ" د زور سره)۔ مکار، دهوکه باز۔ خُبُوْبٌ ئے جمع ده۔ خَبَّ (باب سمع) خَبًّا وخِبًّا، مکار کیدل، دهوکه باز کیدل۔

[4] لَئِیْمٌ: کمینه، ذلیل، شوم، رزیل۔ لِئَامٌ، لُؤَمَاءُ او لُؤْمَانٌ ئے جمع ده۔ لَؤُمَ (باب کرم) لُؤْمًا: کمینه او ذلیل کیدل۔

[5] ظُلُمَاتٌ: د ظُلْمَةٌ جمع ده۔ تیارهٔ۔ ددے جمع ظُلُمَاتٌ او ظُلَمٌ هم راځی۔ ظَلِمَ (باب سمع) ظَلْمًا۔ ظَلِمَ اللَّیْلُ شپه توره شوه

[6] اَلْبَادِئُ: اسم فاعل دے، وړاندے کیدونکے۔ بَدَأَ (باب فتح) بَدْءً۔ بَدَءَ الشَّیْئَ وبَدَأَ بِهٖ: شروع کول وړاندے کیدل۔ بَدَءَ متعدی او اِبْتَدَأَ لازمی دے۔

[7] اَلسَّلَامُ: د تَسْلِیْمٌ نه اسم دے لکه چهٔ د تکلیم نه اسم کلام دے۔

[8] بَرِیْئٌ: (باب سمع، فتح، کرم) بُرْءً او بُرُوْءً او بَرَاءَةً: بری کیدل، خلاصے موندل۔ بَرِئَ مِنَ الْعَیْبِ: د عیبه خلاصیدل۔ بَرِئَ مِنَ الْمَرَضِ: د بیمارئ نه ښه کیدل، صحت موندل، روغیدل۔

مِنَ الْكِبْرِ د لویئی نه۔

کنز العمال (۲۵۲۶۵)، مشکاة (۴۶۶۶)۔

(۱۲) ــــ اَلدُّنْيَا دنیا سِجْنُ الْمُؤْمِنِ د مؤمن جیل خانه ده وَجَنَّةُ الْكَافِرِ

او جنت دے د کافر

مسلم (۲۹۵۶)، ابن ماجه (۴۱۱۳)، مشکاة (۵۱۵۸)۔

(۱۳) ــــ اَلسِّوَاكُ[۱] مسواک (کول) مُطَهَّرَةٌ[۲] پاکونکے دے لِلْفَمِ[۳] خولے لره وَمَرْضَاةٌ[۴]

او رضا مندتیا ده لِلرَّبِّ د رب.

بخاری ۳: ۴۰، نسائی (۵)، مشکاة (۳۸۱)

(۱۴) ــــ اَلْيَدُ[۵] الْعُلْيَا[۶] پاسنۍ لاس (ورکونکے) خَيْرٌ غوره دے مِنَ الْيَدِ السُّفْلٰى[۷]

۱ه اَلسِّوَاكُ: (د سین زیر سره) مِسواک۔ د غاښ د صفاکولو څیز۔ جمع ئے سُوُكٌ راځی او د مسواک جمع مَسَاوِيكُ ده. سَاكَ (باب نصر) مَښل. عرب وائی سَاكَ الْاَسْنَانَ بِالْعُودِ غاښونه ئے په څیز اومښل

۲ه مُطَهِّرَةٌ: د صفائی اله. جمع ئے مَطَاهِرُ ده. طَهَّرَ (باب فتح) طُهْرًا وَطَهَارَةً پاکول، وطهر (باب نصر) طُهْرًا وَطَهَارَةً: پاکول۔

۳ه لِلْفَمِ: خوله. په اصل کښی فُوهٌ دے ځکه ئے جمع اَفْوَاهٌ ده. فَاهَ (باب نصر) فَوْهًا: په خوله وینا کول

۴ه مَرْضَاةٌ: د خوش حالئ حاصلولو ځائے. رَضِيَ (باب سمع) رِضًى: رضا کیدل، خوش حاله کیدل

دلته دا مصدر میمی هم کیدے شی د مُطَهِّرٌ (پاکونکی) په معنیٰ۔

۵ه اَلْيَدُ: لاس. دده اصل يَدْيٌ دے. دا همیشه مؤنث استعمالیږی، جمع ئے اَيْدِي او اَيَادِي

ده۔

۶ه اَلْعُلْيَا: (د "ع" په پیش سره) اوچت، هر پورته او بره ځائے، د اَعْلٰى مؤنث دے. شَفَةٌ عُلْيَا: پورتنۍ شونډه. علیٰ (باب نصر) عُلُوًّا وعَلِيَ (باب سمع) عَلَاءً: اوچتیدل۔

۷ه اَلسُّفْلٰى: (بضم السین) د اَسْفَلُ مؤنث دے. کوز، لاندې. سَفَلَ (باب نصر، سمع، کرم) سُفُولًا: کوزیدل، ښکته کیدل، لاندې کیدل۔

ولا سند یې لاس نه۔

بخاري ۲: ۱۳۹، ۷: ۸۱، ۸: ۱۱۶، مسلم (۱۰۳۴) مشکاة (۱۸۴۳)۔

⑮ — اَلْغِیْبَةُ[1] غیبت کول اَشَدُّ سخت (ګناه) دے مِنَ الزِّنَا[2] د زنا کولو نه

مشکات (۴۸۷۴)، الترغیب والترهیب ۳: ۵۱۱، شعب الایمان ۵: ۳۰۶۔

دا روایت موضوع دے۔ غیبت ډیره لویه ګناه ده، خو زنا نه لویه نه ده قرآن مجید کښې زنا ته فَاحِشَةً (بے حیائي) او مَقْتًا (هلاکت) او سَاءَ سَبِیْلًا (بده لار) ویلے شوي دي۔

بله دا چه د زنا کولو شریعت کښې سزا شته چه هغه یا خو سل درے وهل دي او یا رجم دے۔ او حال دا دے چه د غیبت د پاره څه داسے سزا نه ده مقرر۔

حافظ هیثمي وائي دده په سند کښې عباد بن کثیر ثقفي لوے راوي دے او هغه متروک دے۔ (مجمع الزوائد ۸: ۹۲)

امام ابن ابي حاتم رازي فرمائي، دا حدیث هیڅ اصل او بنیاد نه لري (علل الحدیث ۲: ۳۱۹)

امام بیهقي لیکلي دي، دا د سفیان بن عیینه وینا ده۔ (شعب الایمان ۵: ۳۰۶، مرقاة ۸: ۶۱)

⑯ — اَلطُّهُوْرُ صفائي (کول) شَطْرُ[3] الْاِیْمَانِ د ایمان حصه ده۔

مسلم (۱: ۲۰۳)، ابو عوانه (۱: ۲۲۳)، مشکاة (۲۸۱)

---

[1] اَلْغِیْبَةُ: (بکسر الغین)، بده وینا کول، چا پسے خبرے کول۔ غَابَهُ (باب ضرب) غِیْبَةً وَاغْتَابَهُ، غیبت کول۔

[2] اَلزِّنَا: (بالمد والقصر) زَنٰی (باب ضرب) زِنًی وزِنَاءً: زنا کول۔ د مذکر د پاره صفت زَانٍ راځي چه د هغې جمع زُنَاةٌ ده او د مؤنث د پاره صفت زَانِیَةٌ راځي۔ چه جمع ئے زَوَانٍ ده۔

[3] شَطْرٌ: (بفتح الشین) جزء، حِصّه، ټکړه، طرف، نیمه حصه۔ په قرآن مجید کښې دي چه، قَوْلِه فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ۔ (سورة البقرة ۱: ۱۴۴) یعنې مسجد حرام طرف ته خپل مخ واړوه۔ شَطَرَ (باب نصر) شُطُوْرًا، شَطَرَ عَنْهُ، د هغه نه جدا شه۔

(۱۷) ــ اَلْقُرْآنُ حُجَّةٌ لَكَ قرآن (خويا) ستا د پاره دليل دے اَوْ عَلَيْكَ يا ستا خلاف (دليل) دے۔

(مشكاة (۲۸۱)، مسلم (۱: ۲۰۳)، مسند ابی عوانه (۱: ۲۲۳)

(۱۸) ــ اَلْجَرَسُ جارس (غكول) مَزَامِيْرُ الشَّيْطٰنِ د شيطان شپيلئ دهٔ۔

(مشكاة (۳۸۹۵)، مسلم (۲۱۱۴)

(۱۹) ــ اَلطَّاعِمُ الشَّاكِرُ شكر كوزار خوړونكے كَالصَّائِمِ الصَّابِرِ پشان د صبر كونكي روژه دار دے

مشكاة (۴۲۰۵)، ترمذی (۲۴۸۶)، ابن ماجه (۱۷۶۵)۔

(۲۰) ــ اَلْاِقْتِصَادُ ميانه روی فِي النَّفَقَةِ په خرچ كولو كښ نِصْفُ الْمَعِيْشَةِ نيم ګذران دے۔

۱ــه حُجَّةٌ (بضم الحاء) دليل، برهان۔ جمع ئے حُجَجٌ او حِجَاجٌ دهٔ۔ حَجَّهٗ (باب نصر) حُجًّا، په دليل زور آور كيدل۔

۲ــه اَلْجَرَسُ: (بفتح الجيم والراء): تلئ، جارس، جمع ئے اَجْرَاسٌ دهٔ۔ دَقَّ الْجَرَسَ: تلئ ئی اووهله۔

۳ــه مَزَامِيْرُ۔ د مِزْمَارٌ جمع دهٔ: شپيلئ، لهجه، آواز۔ زَمَّرَ: شپيلئ ئے او وهله۔ شپيلئ غكونكی ته زَمِرٌ و ئيلے شی۔

۴ــه الاقتصادُ: (باب افتعال) قَصَدَ (باب ضرب) قَصْدًا، اِقْتَصَدَ: ميانه روی كول۔ اِقْتَصَدَ فِي النَّفَقَةِ: په خرچ كښ ميانه روی كول۔

۵ــه اَلنَّفَقَةُ: خرچ، جمع ئے نَفَقَاتٌ دهٔ۔

۶ــه نِصْفُ: د څه [illegible] ئے آنصاف دهٔ۔

۷ــه اَلْمَعِيْشَةُ: ژوند، د ژوند تيرولو ذريعه، د ژوند د ګذران اسباب۔ جمع ئے مَعَايِشُ دهٔ۔ عَاشَ (باب ضرب) عَيْشًا وَمَعِيْشَةً: ژوندے پاتے كيدل، ژوند تيرول۔

وَالتَّوَدُّدُ اِلَى النَّاسِ[1] او خلقو سره مینه کول نِصْفُ الْعَقْلِ[2] نیم عقل دے وَحُسْنُ السُّؤَالِ او ښایسته (طریقے سره) سوال کول نِصْفُ الْعِلْمِ نیم علم دے۔

مشکاة (٥٠٦٧)، المعجم الاوسط (٦٧٤٠)
امام هیثمی فرمائی: دا دے په سند کښې مخیس بن تمیم او حفص بن عمر دے دوه راویان دی او دا دواړه مجهول دی۔ مجمع الزوائد (١٦٠٤١)
امام ابوحاتم رازی فرمائی: دا روایت باطل دے او مخیس او حفص دواړه مجهول دی۔ (علل الحدیث (٢٨٤٦)، میزان الاعتدال ٣: ٨٥)

(٢١) اَلتَّائِبُ[3] توبه ایستونکے مِنَ الذَّنْبِ[4] د ګناه نه كَمَنْ په شان د هغه چا دے لَا ذَنْبَ لَهٗ چه د هغه هډو څه ګناه نه وی۔

مشکاة (٢٣٦٣)، ابن ماجه (٤٢٥٠)،
امام بیهقی فرمائی: دا دے روایت په نقل کولو کښې احمد بن عبد الله نهروانی منفرد دے او هغه ضعیف دے (شعب الایمان ٥: ٣٨٨) بیا هم د شواهدو د سببه دا روایت حسن دے (المقاصد الحسنه ص ٢٤٩)

---

[1] اَلتَّوَدُّدُ: (باب تفعل) مصدر دے۔ تَوَدَّدَ اِلَيْهِ: دوستی کول۔ وَدَّ (باب سمع) وَدًّا وُدًّا وَمَوَدَّةً وَوِدَادًا: مینه کول، خوښول۔ عرب وائی: وَدِدْتُ لَوْ كَانَ كَذَا یعنی: خما خواهش دُوچه دا کار دا سے وے (نو ښه به وه) مینه کونکی ته وَدُوْدٌ ویلے شی۔ او دا د مذکر او د مؤنث دپاره یو شان استعمالیږی۔

[2] اَلْعَقْلُ: هغه رڼا چه په هغه څیزونه معلومولے شی چه په نظر نه راځی۔ پوهه۔ زړه۔ جمع ئے عُقُوْلٌ ده۔ عَقَلَ (باب ضرب) عَقْلًا: هوښیار یدل، هوښیار۔ عَقَلَ الْغُلَامُ: د هلک پوهه راغله عَقَلَ الشَّيْءَ: هغه پوهه شه۔ په قرآن مجید کښې راځی: اَفَلَا تَعْقِلُوْنَ (سورة البقرة ٢: ٤٤) ایا تاسو نه پوهیږئ؟

[3] اَلتَّائِبُ: اسم فاعل دے: توبه ایستونکے، پښیمانه کیدونکے، رجوع کونکے۔ تَابَ (باب نصر) تَوْبًا وَتَوْبَةً: متوجه کیدل۔ تَابَ اِلَى اللهِ: الله تعالی ته متوجه شه۔ تَابَ اللهُ عَلَيْهِ: الله د هغه توبه قبوله کړه۔

[4] اَلذَّنْبُ: (بفتح الذال وسکون النون) ګناه۔ جمع ئے ذُنُوْبٌ ده۔ او جمع الجمع ئے ذُنُوْبَاتٌ ده۔ اَذْنَبَ الرَّجُلُ: سړی ګناه اوکړه۔

(٢٢) ــــ اَلْكَيِّسُ[1] مَنْ عقل مند هغه څوك دے دَانَ[2] نَفْسَهٗ چه خپل ځان ذليل اوګنړی وَعَمِلَ او عمل اوکړی لِمَا بَعْدَ الْمَوْتِ د هغے (ژوند) د پاره چه د مرګ نه روستو دے وَالْعَاجِزُ[3] مَنْ اوکمزورے هغه څوك دے اَتْبَعَ نَفْسَهٗ هَوَاهَا[4] چه روان شی په خپلو نفسانی خواهشاتو پسے وَتَمَنّٰى عَلَى اللّٰهِ او (بیاهم) د الله تعالیٰ نه امید ونه ساتی۔

مشکاۃ (٥٢٨٩)، ابن ماجه (٤٢٦٠)، المستدرك (١: ٥٧، ٤: ٢٥١)۔
امام حاکم فرمائی :- دا روایت صحیح دے۔
حافظ ذهبی وائی : نه! په الله تعالیٰ ام د قسم وی. دا سے نهٔ ده. دد ے راوی ابوبکر بن ابی مریم "واکو" دے (تلخیص المستدرك ١: ٥٨)

(٢٣) ــــ اَلْمُؤْمِنُ مَأْلَفٌ[5] مؤمن محبوب دے وَلَاخَيْرَ فِيْمَنْ او په هغه چاکښ هیڅ خیر نیشته لَا يَأْلَفُ چه نهٔ هغه د چا سره مینه کوی وَلَا يُؤْلَفُ اونهٔ د هغه سره څوك مینه کوی۔ مسند احمد ٢: ٤٠٠، ٥: ٣٣٥، مشکاۃ (٤٩٩٥)۔

---

[1] اَلْكَيِّسُ: (بفتح الكاف وكسر الياء المشددة): عقل مند، هوښيار، پوهه۔ جمع يے اَكْيَاسٌ او كَيْسٰى دهٔ۔ او مؤنث ئے كَيِّسَةٌ دهٔ چه د هغے جمع كَيَاسٌ راځی۔ كَاسَ (باب ضَرَبَ) كَيْسًا وَكِيَاسَةً: چالاکیدل. هوښیارکیدل۔ كَاسَ الْغُلَامُ: هلك هوښيار شه، چالاك شهٔ۔

[2] دَانَ: (باب ضَرَبَ) دِيْنًا: ذليل كول، تابع كول، غلام جوړول۔

[3] اَلْعَاجِزُ: كمزورے، قدرت نهٔ لرونكے، احمق، بے وقوف، عَجَزَ (باب ضَرَبَ، سَمِعَ) عجزًا عَنْ كَذَا: كمزورے كيدل۔ عَجَزَ فُلَانٌ عَنِ الْعَمَلِ: فلانے د كار كولو طاقت نهٔ لری۔

[4] هَوٰى: (بالفتح) نفسانی خواهشات، عشق، محبت۔ فُلَانٌ اِتَّبَعَ هَوَاهُ: فلانے په خپل خواهش پسے لاړ۔ دد ے استعمال په بدئ کښی کولے شی۔

[5] مَأْلَفٌ (اسم ظرف): د دوستئ او د مینے ځائے۔ هغه څوك چه هغهٔ سره مینه او محبت كولے شی جمع ئے مَآلِفُ راځی۔ اَلِفَ (باب سَمِعَ) اَلْفًا: مانوس كيدل، مينه كول۔

(۲۴) اَلْغِنَاءُ[1] تمنګ تګور يُنْبِتُ[2] النِّفَاقَ[3] (دا سے) منافقت راز رغونه وی فِي الْقَلْبِ[4] په زړهٔ کښې كَمَا يُنْبِتُ الْمَاءُ الزَّرْعَ[5] لکه څنګه چه اوبهٔ فصل زرغونه وی۔

مشکاة (۴۸۱۰)، السنن الکبری للبیهقی ۱۰: ۲۲۳)۔

ددے روایت سند ضعیف دے ځکه چهٔ انقطاع دٙ پکښې۔ د محمد بن عبدالرحمٰن او ابن مسعود رض ترمینځهٔ۔ (احادیث ذم الغناء فی المیزان ص ۵۸)

(۲۵) اَلتُّجَّارُ[6] يُحْشَرُونَ[7] سوداګران به پورته کولے شي يَوْمَ الْقِيٰمَةِ دقیامت په ورځ فُجَّارًا ګناه کاران اِلَّا مَنِ اتَّقٰى[8] ماسیوا دهغهٔ (سوداګر) نه چهٔ د الله نه ئے ویره کړی وی

---

[1] اَلْغِنَاءُ: (بالقصر والمد) مالداری، ګانا بجانا، تمنګ تګور۔ غَنِيَ (باب سمع) غِنَاءً وغَنِيَ و تَغَنّٰى: مالداره کیدل۔ مال دار ته غَنِيٌّ ويلے شي جمع ئے اَغْنِيَاءُ ده۔

[2] يُنْبِتُ: اَنْبَتَ، اِنْبَاتًا: زرغونول، بوټي کول۔ اَنْبَتَ اللّٰهُ الْبَقْلَ: الله تعالیٰ ترکاری اوبوټي کوله، زرغون ئے کړه۔ نَبَتَ (باب نصر) نَبْتًا ونَبَاتًا: بوټی کیدل۔

[3] اَلنِّفَاقُ وَالْمُنَافَقَةُ: دباب مفاعله مصدر دے۔ نَافَقَ فِي دِيْنِهٖ: په ژبه ئے دایمان اقرار اوکړو د په زړهٔ کښې ئے کفر پټ اوساته۔ اسم صفت ترے مُنَافِقٌ راځي چه جمع ئے مُنَافِقُوْنَ دٙ۔

[4] اَلْقَلْبُ: زړهٔ، عقل، جمع ئے قُلُوْبٌ دٙ۔ قَلَبَ (باب ضرب) قَلْبًا: اړه ول را اړول۔

[5] اَلزَّرْعُ: فصل، جمع ئے زُرُوْعٌ دٙ۔ زَرَعَ (باب فتح) زَرْعًا: کرل، تُخُم اچول۔

[6] اَلتُّجَّارُ: سوداګران، د تَاجِرٌ جمع دٙ۔ تِجَارٌ او تُجُرٌ ئے هم جمع راځي۔ تَجَرَ (باب نصر) تِجَارَةً وَاتَّجَرَ: تجارت کول، سوداګری کول۔

[7] يُحْشَرُوْنَ: حَشَرَ (باب نصر) حَشْرًا: جمع کول۔ حَشَرَ النَّاسَ: خلق ئے جمع کړل۔ د دینه يَوْمُ الْحَشْرِ د تلے دے، د قیامت ورځ۔ مَحْشَرٌ: د جمع کیدو ځائے۔

[8] اِتَّقٰى اِتِّقَاءً: پرهیزګاره کیدل، پرهیز کول، یم کیدل، یریدل۔ په قرآن مجید کښې آیت دے فَاَمَّا مَنْ اَعْطٰى وَاتَّقٰى (سورة اللیل ۹۲: ۵) وَقٰى (باب ضرب) وِقَايَةً: حفاظت کول، بچ کول۔ وَقَاهُ اللّٰهُ السُّوْءَ: الله تعالیٰ دِ هغه د بدو او ساتی۔

وَبَرَّ[1] او رشتیائے وئیلے وی په (قسم) کښې وَصَدَقَ او رشتیائے دئیلے وی

په (معامله) کښې

ترمذی (۱۲۱۰)، ابن ماجه (۲۱۴۶) مشکاة (۲۷۹۹)۔

(۲۶)___ اَلتَّاجِرُ الصَّدُوقُ الْاَمِيْنُ (وی به) د رښتنی او امانت دار سوداګر مَعَ النَّبِيِّيْنَ وَالصِّدِّيْقِيْنَ وَالشُّهَدَاءِ د انبیاؤ، صدیقینو، او شهیدانو سره

ترمذی (۱۲۰۹)، ابن ماجه (۲۱۳۹)، مشکاة (۲۷۹۶)،

امام ترمذی وائی: دا حدیث حسن دے. دد ے په سند کښې کلثوم بن جوشن قشیری نوے راوی دے او هغه ضعیف دے (میزان الاعتدال ۳: ۴۱۳)۔

امام ابوحاتم رازی وائی: دد ے روایت هیڅ اصل نیشته او کلثوم په حدیث کښې کمزورے دے (علل الحدیث ۱: ۳۸۶) والله اعلم

(۲۷)___ اَلْكَبَائِرُ لوئے لوئے ګناهونه (دادی)، اَلْاِشْرَاكُ بِاللهِ الله تعالیٰ سره برخے خاوند ګنړل وَعُقُوقُ[2] الْوَالِدَيْنِ او د مور پلار نافرمانی کول وَقَتْلُ النَّفْسِ او قتل د انسان (بغیر د شرعی حق نه) وَالْيَمِيْنُ[3] الْغَمُوسُ[4] او دروغژن قسم (خوړل)۔ بخاری ۸: ۱۷۱، نسائی (۴۸۶۷)، (۴۸۶۸)، مشکاة (۵۰)۔

---

[1] بَرَّ: (باب سمع، ضرب) بِرًّا، بَرَّ فِي قَوْلِهِ: رشتیا وئیل. بَرٌّ: نیک سړے، جمع ئے اَبْرَارٌ دہ. بِرٌّ: نیکی، ریښتینولی، طاعت، فرمان برداری.

[2] عُقُوقٌ: عَقَّ (باب نصر) عُقُوقًا: نافرمانی کول، عَقَّ الْوَلَدُ وَالِدَهُ: هلک د خپل پلار نافرمانی اوکړه

[3] يَمِيْنٌ: قسم، حلف، جمع ئے اَيْمُن او اَيْمَان دہ، يَمِيْنُ اللهِ لَا اَفْعَلُ: په الله مې قسم وی چې هغه به نه کوم

[4] اَلْغَمُوسُ: (بفتح العین) هغه معامله چه سړے جنجال سره مخ کړی، جمع ئے غُمُسٌ دہ، اَلْيَمِيْنُ الْغَمُوسُ: دروغژن قسم. غَمَسَهُ (باب ضرب) غَمْسًا فِي الْمَاءِ: غوپه ورکول۔

(۲۸) — اَلْبِرُّ نیکی حُسْنُ الْخُلُقِ[1] خوش اخلاقی دہ وَالْاِثْمُ مَا او ګناه هغه دے
حَاكَ[2] فِيْ نَفْسِكَ چه شك واچوی ستا په زړه کښی وَكَرِهْتَ او ابله واچے
ته بد کنړے اَنْ يَّطَّلِعَ عَلَيْهِ النَّاسُ چه په هغے باندے خلق خبر شی۔

مسلم (۲۵۵۳) مشکاة (۵۰۷۳)

(۲۹) — اَلْخَلْقُ[3] ټول مخلوق عِيَالُ اللّٰهِ[4] د الله تعالیٰ ټبر دے فَاَحَبُّ الْخَلْقِ
نو زیات محبوب په مخلوق کښی اِلَى اللّٰهِ مَنْ الله تعالیٰ ته هغه څوك دی۔
اَحْسَنَ اِلٰى عِيَالِهٖ چه د هغهٔ ټبر سره خه کوی۔

شعب الایمان ۶: ۴۳، ۴۴، مشکاة (۴۹۹۸) المعجم الاوسط (۵۵۴۷)۔

دا روایت موضوع دے. امام هیثمی وائی: د دے راوی یوسف بن عطیه صفار، او بل راوی ابو هارون عمیر قرشی دواړه متروك دی۔ (مجمع الزوائد ۸: ۱۹۱)
حافظ ابن جوزی وائی: دا روایت صحیح نهٔ دے (العلل المتناهیة ۲: ۲۹)
علماء صاحبان دِ د ابن عدی "الکامل فی ضعفاء الرجال" د دوم جلد صفحه (۲۶۱۰) هم اوګوری۔

---

[1] اَلْخُلُقُ: (بضم الخاء وسکون اللام وضمها) طبیعت، عادت، خوئے، اخلاق، کره وره، کردار۔ جمع ئے اخلاق دہ۔ په قرآن مجید کښی دی چه وَاِنَّكَ لَعَلٰى خُلُقٍ عَظِيْمٍ (سورة القلم ۶۸: ۴)۔
[2] حَاكَ (باب نصر) خوځا۔ حَاكَ الشَّيْئُ فِيْ صَدْرِيْ: په تردد کښی اچول، په شك کښی اچول۔
[3] اَلْخَلْقُ: (بفتح الخاء) مخلوق، خلق۔
[4] عِيَالٌ: د کور بندیان، اولاد۔

(۳۰) ـــ اَلْمُسْلِمُ مَنْ کامل مسلمان هغه دے سَلِمَ[1] الْمُسْلِمُوْنَ چه بچ پاتې شي نور مسلمانان مِنْ لِسَانِهٖ[2] وَيَدِهٖ د هغهٔ د ژبے او د لاس د ضرر نه وَالْمُجَاهِدُ مَنْ او کامل مجاهد هغه دے جَاهَدَ[3] نَفْسَهٗ چه جهاد اوکړی خپل نفس سره فِيْ طَاعَةِ اللّٰهِ د الله تعالیٰ په فرمان بردارئ کښ.

بخاری (۱: ۹ ؛ ۸ : ۱۲۷) مسلم (۱: ۶۵)

(۳۱) ـــ اَلْمُؤْمِنُ مَنْ کامل مؤمن هغه څوك دے اَمِنَهُ النَّاسُ چه خلق هغهٔ نه امن والا اوګڼړی عَلٰی دِمَائِهِمْ[4] په خپلو وينو باندِ وَعَلٰی اَمْوَالِهِمْ[5] او په خپلو مالونو باندِ

ترمذی (۲۶۲۷)، نسائی (۴۹۹۵)، مسند احمد ۲ : ۳۷۹ ، مشکاة (۳۳)

(۳۲) ـــ وَالْمُهَاجِرُ[6] مَنْ او کامل هجرت کوونکے هغه څوك دے هَجَرَ الْخَطَايَا[7] چه هغه پريخی دی غلطئ وَالذُّنُوْبَ او ګناهونه.

ابن ماجه (۳۹۳۴)، مشکاة (۳۴)

---

[1] سَلِمَ : (باب سمع) سَلَامًا وَسَلَامَةً ، محفوظه کيدل ، خلاصے موندل ، بچ کيدل.
[2] لِسَانٌ : ژبه ، جمع ئے اَلْسِنَةٌ ده
[3] جَاهَدَ مُجَاهَدَةً د باب مفاعله نه دے : جهاد کول ، ټول طاقت خرچ کول ، پوره وَس کول . مُجَاهِد : پوره خپل وَس کوونکے.
[4] دِمَاءٌ : (بکسر الدال) د دَمٌ جمع ده : وينه . دلته ترے مراد نفس دے . اصل ئے دَمْیٌ دے ، لام کلمه ئے ترے حذف کړه نو دَمٌ دے ئيلے شی.
[5] اَمْوَالٌ : جمع ده . واحد ئے مَالٌ دے : مال ، دولت ، جائيداد.
[6] اَلْمُهَاجِرُ : د باب مفاعله نه اسم فاعل دے : هجرت کوونکے ، پريښودونکے . هَاجَرَ ، مُهَاجَرَةً : هجرت کول ، پريښودل . هَجَرَ (باب نصر) هَجْرًا : پريښودل ، جدا کيدل ، تعلق درانول.
[7] اَلْخَطَايَا : د خَطِيئَةٌ جمع ده : ګناه ، خَطِئَ (باب سمع) خَطَاءً وَخِطْأً : خطا کيدل ، غلطی کول.

(۳۳) — اَلْبَيِّنَةُ[1] گواه پیش کول عَلَى الْمُدَّعِيْ[2] په دعوی کوونکی باندې دي وَالْيَمِيْنُ او قسم کول عَلَى الْمُدَّعٰى عَلَيْهِ[3] په هغه چا باندې دي چه په هغه دعوی وي.

ترمذی (۱۳۴۱)، السنن الکبری للبیهقی ۸ : ۲۷۹، ۱۰ : ۲۵۲، مشکاة (۳۷۶۹)

(۳۴) — اَلْمُؤْمِنُ یو مؤمن مِرْآةُ[4] الْمُؤْمِنِ د بل مؤمن آئینه ده وَالْمُؤْمِنُ او یو مؤمن اَخُو الْمُؤْمِنِ د بل مؤمن ورور دے يَكُفُّ[5] عَنْهُ ضَيْعَتَهُ[6] حفاظت به کوی د هغه د جائیداد وَيَحُوْطُهُ[7] او د هغه حفاظت به کوی مِنْ وَرَائِهِ[8] د هغه په غیر موجودگئ کښ.

ابوداود (۴۹۱۸)، السنن الکبری للبیهقی ۳ : ۳۷۵، مشکاة (۴۹۸۵).

---

[1] اَلْبَيِّنَةُ: دلیل، حجت، گواه، جمع ئے بَيِّنَاتٌ ده. بَانَ (باب ضرب) بَيَانًا وَتَبْيِيْنًا: ظاهریدل، واضح کیدل.
[2] اَلْمُدَّعِيْ: اسم فاعل: دعوی کوونکے. اِدَّعٰى د باب افتعال نه اَلشَّيْءُ: ریشتینے یا د دروغو دعوی کول
[3] اَلْمُدَّعٰى: اسم مفعول: هغه څوک چه په هغه دعوی کړے شوے دی.
[4] مِرْآةٌ: (بکسر المیم) آئینه. د رُؤْيَةٌ نه د اسم آله صیغه ده. مَرَاءٍ او مَرَايَا ئے جمع ده. رَءٰى (باب فتح) يَرٰى، رُؤْيَةً: لیدل، خواه که د سترګو وی یا د زړۀ (یعنی: عقل) افعال قلوب کښ شمیرلے شی.
[5] يَكُفُّ: كَفَّ (باب نصر) كَفًّا وَكَفَافَةً: اودریدل، اودرول. لازم او متعدی دواړه استعمالیګی. كَافَّةُ النَّاسِ: ټول خلق.
[6] ضَيْعَةٌ: مصدر دے، ضَاعَ، ضَيْعًا وَضَيْعَةً: ضائع کیدل، بے کاره کیدل.
[7] يَحُوْطُهُ: حَاطَهُ (باب نصر) حَوْطًا: نګرانی کول، حفاظت کول.
[8] وَرَاءَ (بالفتح) ظرف مکان دے. د روستو او کله کله د وړاندې په معنیٰ راځی. او د علاوه او د سوا په معنیٰ هم استعمالیګی. لکه: فَمَنِ ابْتَغٰى وَرَاءَ ذٰلِكَ (سورة المؤمنون ۲۳: ۷)

(۳۵) — اَلْمُؤْمِنُوْنَ ټول مؤمنان كَرَجُلٍ وَاحِدٍ د يو سړي په شان دي اِنِ اشْتَكٰى[1] كه چرے خوږ شي عَيْنُهٗ د ده سترګه اِشْتَكٰى كُلُّهٗ (نو) خوږيږي ټول (وجود) د ده وَاِنِ اشْتَكٰى رَأْسُهٗ او كه چرے د ده سر خوږ شي اِشْتَكٰى كُلُّهٗ (نو) بيا هم ټول (وجود) د ده خوږيږي۔

مسلم (۲۵۸۶)، مسند احمد ۴: ۲۷۶، مشكاة (۴۹۵۴)۔

(۳۶) — اَلسَّفَرُ سفر قِطْعَةٌ[2] ټكړه ده مِّنَ الْعَذَابِ د عذاب يَمْنَعُ اَحَدَكُمْ منع كوي هر يو ستاسو كښ نَوْمَهٗ د خپل خوب نه وَطَعَامَهٗ او د خپل خوراك نه فَاِذَا قَضٰى[3] اَحَدُكُمْ نو كله چه پوره كړي يو تن په تاسو كښې نَهْمَتَهٗ[4] خپل حاجت مِنْ وَجْهِهٖ[5] د خپلے مخے فَلْيُعَجِّلْ نو خامخا تلوار دِ كوي (په واپس كيدو كښ) اِلٰى اَهْلِهٖ خپل اهل ته۔

بخاري ۳: ۱۰، ۴: ۷۱، ۷: ۱۰۴، مسلم (۱۹۲۷)، مشكات (۳۸۹۹)۔

---

[1] اِشْتَكٰى: بيمار شۀ. اِشْتَكٰى اليه: هغۀ ته ئے شكايت او رسولو۔

[2] اَلْقِطْعَةُ: ټكړا، حصه، جمع ئے قِطَعَاتٌ او قِطَعٌ ده۔

[3] قَضٰى: (باب ضرب) قَضَاءً ـ حَاجَتَهٗ: پوره كول۔

[4] نَهْمَةٌ: (مصدر) د نَهَمَ اسم، مَرَّةٌ: ضرورت، خواهش ـ قَضٰى مِنْهُ نَهْمَتَهٗ: هغۀ خپل خواهش پوره كۀ نَهِمَ (باب فَتَحَ) نَهْمًا وَنَهْمَةً ـ اَلْاِبِلُ: اوښ د زغلولو دپاره زورول، وهل۔

[5] وَجْهِهٖ: وَجْهُ الْكَلَامِ: د كلام مقصد، طرف، هغه كار چه هغے ته د انسان مخه دي، توجه دي وَجَّهَ اِلٰى فُلَانٍ: چا پسے ليږل۔

نوۓ[1] آخر منها

یعنی د جمله اسمیه هغه قسم چه د هغې په مسند الیه (خبر) باندے

الف لام نهٔ وی راغلی

۱ (۳۷) — قَفْلَةٌ[2] واپس راتلل (خپل اهل ته) كَغَزْوَةٍ[3] د غزا په شان دی.

ابو داؤد (۲۴۸۷)، مسند احمد ۲: ۱۷۴، مشکاة (۳۸۴۱).

۲ (۳۸) — مَطْلُ[4] الْغَنِيِّ د مالداره (سړی) نن صبا کول ظُلْمٌ ظلم دے.

بخاری ۲: ۱۲۳، ۱۵۵، مسلم (۱۵۶۴)، مشکاة (۲۹۰۷).

۳ (۳۹) — سَيِّدُ الْقَوْمِ د قوم مشر فِي السَّفَرِ په سفر کښې خَادِمُهُمْ د هغوی خدمت کونکے وی.

شعب الایمان ۶: ۳۳۴، مشکاة (۳۹۲۵)

دا روایت ضعیف دے، خو په کنز وسند ولو سره نقل دے نو د هغې د کبله د حسن درجے ته رسیکی (کشف الخفاء ۱: ۵۶۲)

---

[1] نَوْعٌ: قِسم، جمع ئے اَنواع دہ. تَنَوَّعَ تَنَوُّعًا (د باب افتعال نه) قِسمونه کول.

[2] قَفْلَةٌ: (د مَرَّةٌ) اسم: واپس راتلل. قَفَلَ (باب نصر، ضرب) قَفْلًا وقُفُولًا: د سفر نه واپس کیدل، واپس راتلل. لفظ "قافِلَة" د دے نه وتے دے: کاروان، د سفره واپس کیدونکی.

[3] غَزْوَةٌ: غَزَا (باب نصر) غَزْوًا: د جهاد د پاره وتل، جهاد کول. د غزا اسم مَرَّةٌ دے. جمع ئے غَزَوَات دہ.

[4] مَطْلٌ: (باب نصر) مَطْلًا: ټال مټول کول، نن صبا کول. مَطَلَهُ بِحَقِّهِ: د هغه د حق په ادا کولو کښې ئے ټال مټول اوکړهٔ. مَطَلَ الدَّيْنَ: د قرض په ورکولو کښې ئے تاخیر اوکړهٔ.

۴ (۴۰) — حُبُّكَ الشَّيْءَ ستا مینه د څه څیز سره يُعْمِيْ وَيُصِمُّ [1][2] تا، ړند کاوی او کڼ وی.

ابوداؤد (۵۱۳۰)، مسند احمد ۵: ۱۹۴، ۶: ۴۵۰، مشکاة (۴۹۰۸)

امام منذری وائی: صحیح دادہ چه: دا روایت موقوف دے، مرفوع نه دے.
حافظ ابن حجر وائی: د دے راوی ابوبکر بن ابی مریم دے. هغه د معمولی درجے ریښتینی دے، شامی دے، غلو پرے د شپے ډاکه اچولے وه چه هغه سره اوږد پېدلو او دماغ ئے خراب شو. او س دے په مختلطینو کښی شمیرلے شی (اجوبة الحافظ ابن حجر ص: ۱۷۸۵، تقریب ص: ۳۹۶)
علامه محمد بن طاهر لیکی: دا روایت موضوعی دے. تذکرة الموضوعات ص: ۱۹۹

۵ (۴۱) — طَلَبُ الْعِلْمِ فَرِيْضَةٌ د علم طلب کول فرض دی عَلٰى كُلِّ مُسْلِمٍ په هر مسلمان باندے.

ابن ماجه (۲۲۴)، المعجم الکبیر للطبرانی ۱۰: ۱۹۵، مشکاة (۲۱۸)

۶ (۴۲) — مَا قَلَّ هغه شے چه کم وی وَكَفٰى (خو بیا هم) ضرورت پوره کول او کړی خَيْرٌ مِّمَّا (هغه) د هغے څیز نه ډیر غوره دے كَثُرَ چه هغه ډیر وی وَأَلْهٰى [3] (خو) غفلت پیدا کړی.

مسند احمد ۵: ۱۹۷، مشکاة (۵۲۱۸)

---

[1] يُعْمِيْ: أَعْمَى الرَّجُلَ، ړند ول. عَمِيَ (باب سمع) عَمًى: ړندیدل
[2] يُصِمُّ: أَصَمَّ: کڼ ول. صَمَّ (باب سمع) صَمًّا: کڼیدل، صفت ئے أَصَمُّ دے چه جمع ئے صُمٌّ او صُمَّانٌ دہ.
[3] وَأَلْهٰى: إِلْهَاءٌ عَنْ كَذَا: غافله کول، لَهِيَ (باب سمع) لَهًا بِكَذَا: غافله کیدل، لَهْوٌ: لوبے، چه هغه انسان د الله تعالیٰ د یاده ولو نه غافله کړی.

۷۔ (۴۳)۔۔۔ اَصْدَقُ الرُّؤْيَا ډیر ریښتینی خوب (هغه دے) بِالْأَسْحَارِ چه په سحر کښې (اولیدے شی)

ترمذی (۲۲۷۴)، مشکاۃ (۴۶۲۷)

دا دے روایت سند ضعیف دے ځکه چه دا دے راوی دراج مصری دے چه د هغه په باره کښې امام احمد وائی: احادیث ئے منکر او ضعیف دی۔ او ابیا هم هغوی دا روایت د هغه د کمزوری او ضعیف روایت د نمونے په توګه پیش کړے (میزان الاعتدال ۳: ۲۴)

۸۔ (۴۴)۔۔۔ طَلَبُ كَسْبِ الْحَلَالِ د حلال کسب طلب کول فَرِيضَةٌ فرض دی بَعْدَ الْفَرِيضَةِ د بل فرض نه۔

شعب الایمان ۶: ۴۲۰، کنز العمال (۹۲۳۱) مشکاۃ (۲۷۸۱)۔

دا دے روایت سند ضعیف دے ځکه چه راوی ئے عباد بن کثیر دے او هغه متروک دے۔ (میزان الاعتدال ۲: ۳۷۲) په دے وجه امام عجلونی وائی: د دے روایت سند کمزورے دے (کشف الخفاء ۲: ۵۹)

۹۔ (۴۵)۔۔۔ خَيْرُكُمْ مَنْ په تاسو کښې غوره هغه څوک دے تَعَلَّمَ الْقُرْآنَ چه هغه قرآن کریم زده کړی وَعَلَّمَهُ او دا بل چا ته او ښائی۔

بخاری ۶: ۲۳۶، ابوداؤد (۱۴۵۲)، مشکاۃ (۲۱۰۹)۔

ل اَصْدَقُ: اسم تفضیل دے: ډیر ریښتینی، صَدَقَ (باب نصر) صِدقًا، رښتیا ویل۔
ل الرُّؤْيَا: خوب، رأیٰ، یریٰ، رُؤْيَةً (باب فتح) لیدل۔
ل الْأَسْحَار: جمع ده، واحد ئے سَحَر دے: صبا، سحر، وختی۔
ل كَسْبٌ: مصدر دے کتل۔ كَسَبَ (باب ضرب) كَسْبًا، وَاكْتَسَبَ، مَالًا وَعِلْمًا: مال یا علم حاصلول۔ طلب کول او کتل۔
ل تَعَلَّمَ: (باب تفعّل) زده کول۔ عَلَّمَ تَعْلِيمًا (باب تفعیل): بل چا ته ښودنه کول

۱۰ (۴۶)ـــ حُبُّ الدُّنْيَا د دنیا مینه رَأْسُ كُلِّ خَطِيئَةٍ د هرې ګناه سر دې

شعب الایمان ۷، ۳۳۸۱، مشکاۃ (۵۲۱۳)

حافظ ابو نعیم وائی: دا د عیسیٰ علیه السلام کلام دې (حلیة الاولیاء ۶: ۳۸۸) امام ابن تیمیه ؒ وائی: دا د عبد الرحمٰن بن جندب رضی الله عنه وینا ده (مجموع فتاوی شیخ الاسلام (۱۱: ۱۰۷) امام سیوطی او علامه مُناوی وائی: دا روایت موضوعی دې (تدریب الراوی ۱، ۲۸۷) فیض القدیر ۳: ۳۶۹)

۱۱ (۴۷)ـــ اَحَبُّ الْاَعْمَالِ د ډیر محبوب په اسیکو عملونو کښې اِلَى اللّٰهِ الله تعالیٰ ته اَدْوَمُهَا هغه دی چه همیشه وی وَاِنْ قَلَّ اګرچه لږ وی

بخاری ۷: ۲۰۰، ۸: ۱۲۲ مسلم (۷۸۲) مسند احمد ۶: ۱۶۵، ۲۷۳، مشکاۃ (۱۲۴۲)

۱۲ (۴۸)ـــ اَفْضَلُ الصَّدَقَةِ د ټولو نه غوره خیرات دا دې اَنْ تُشْبِعَ چه ته موړ کړې كَبِدًا جَائِعًا (خاوند د) ځګر اوږې

شعب الایمان ۳: ۲۱۶، مشکاۃ (۱۹۴۶)۔

---

۱ حُبٌّ: مصدر دې، حَبَّ (باب ضرب) حُبًّا وحِبًّا، الشیء، مینه کول۔

۲ رَأْسٌ: سر، جرړه، بنیاد، اصل، جمع ئې رُءُوسٌ ده۔ رَءُسَ (باب کرم) رِئَاسَةً، رئیس کیدل مشر کیدل

۳ اَدْوَمُ: دا اسم تفضیل صیغه ده چه همیشه وی، د ډیره موده وی۔ دَامَ (باب نصر) دَوْمًا: همیشه کیدل۔

۴ تُشْبِعُ: (صیغه واحد مذکر حاضر د باب افعال نه) اَشْبَعَ، اِشْبَاعًا: خوړک مړه ول شَبِعَ (باب سمع) شِبْعًا: مړیدل۔

۵ كَبِدٌ: آینه، ځګر دا مذکر او مؤنث دواړه یو شان استعمالیږي۔ جمع ئې اَكْبَادٌ كُبُودٌ او اَكْبُدٌ ده

۶ جَائِعًا: اوږې، جَاعَ (باب نصر) جُوعًا، اوږې کیدل۔ دا اسم فاعل صیغه ده۔ جمع ئې جِيَاعٌ ده۔

۱۳ (۴۹) — مَنْهُوْمَانِ[۱] دوه حرص ناک دي لَايَشْبَعَانِ چه نه مړېږي مَنْهُوْمٌ فِي الْعِلْمِ يو د علم اوږې دې لَايَشْبَعُ مِنْهُ چه په دې نه مړېږي وَمَنْهُوْمٌ فِي الدُّنْيَا او بل د دنيا اوږې دې لَايَشْبَعُ مِنْهَا چه په هغې نه مړېږي۔

المستدرك ۱ : ۹۲، شعب الايمان ۷ : ۲۷۱، مشكاة (۲۶۱)۔

۱۴ (۵۰) — آيَةُ[۲] الْمُنَافِقِ د منافق نښې ثَلٰثٌ درې دي إِذَا حَدَّثَ[۳] کله چه خبرې کوي كَذَبَ دروغ وائي وَإِذَا وَعَدَ او کله چه وعده اوکړي أَخْلَفَ[۴] ماتوي ئې وَإِذَا اؤْتُمِنَ[۵] او کله چه ورسره امانت کېښودے شي خَانَ[۶] خيانت (پکښې) کوي

بخاري (۱۵ : ۱)، ۲۳۶۱۳، ۱۸ : ۳، مشكاة (۵۵)۔

۱۵ (۵۱) — أَفْضَلُ الْجِهَادِ مَنْ د ټولو نه غوره جهاد د هغه چا دے قَالَ چه هغه اووې كَلِمَةَ حَقٍّ حقه کلمه

---

[۱] مَنْهُوْمَانِ: تثنيه دۀ د منهومٌ اسم مفعول نه۔ حرص ناك، لالچي، ميره کونکي۔ منهوم المال: د مال اوږې۔ نَهِمَ (باب سمع) نَهْمًا ونَهَامَةً: حرص ناك کېدل۔ نَهِمَ فِي الْأُكُلِ: د خوراك حريص شو۔

[۲] آيَةٌ: نښه، علامت، جمع ئې آيٌ او آيات دۀ

[۳] حَدَّثَ: حديثًا (باب تفعيل) روايت کول، بيانول، خبرول۔

[۴] أَخْلَفَ: (باب افعال) اخلافًا، وَعْدَهُ: وعده نه پوره کول، وعده خلافي کول۔

[۵] اُؤْتُمِنَ: (ماضي مجهول) اِئْتَمَنَ، اِئْتِمَانًا (باب افتعال) فُلَانًا: څوك د څۀ څيز امانت دار جوړول۔

[۶] خَانَ: (باب نصر) خَوْنًا وخِيَانَةً: خيانت کول، صفت ترې خَائِنٌ دے۔ جمع ئې خُوَّانٌ او خَوَنَةٌ دي۔

عِنْدَ سُلْطَانٍ[1] جَائِرٍ[2] دظالم بادشاه پۀ مخکښ

ابوداؤد (۴۳۴۴)، ابن ماجه (۴۰۱۱)، مشکاة (۳۷۰۵)

۱۶ (۵۲) — لَغَدْوَةٌ[3] خامخا یو صبا فِي سَبِيلِ اللهِ دالله تعالیٰ په لار کښې أَوْ رَوْحَةٌ[4] یا یو ماښام خَيْرٌ بهتر (غوره) دے مِنَ الدُّنْيَا د دُنیا نه وَمَا فِيهَا او د هغې څۀ نه چې د ے (دُنیا) کښې دی

بخاری ۴: ۲۰، مسلم ۴: ۱۸۸۰، مشکاة (۵۶۱۴).

۱۷ (۵۳) — فَقِيهٌ[5] وَاحِدٌ یو په دین پوهه سړے أَشَدُّ عَلَى الشَّيْطَانِ درونډ دے په شیطان باندې مِنْ أَلْفِ[6] عَابِدٍ[7] د زرو عبادت کونکو نه

ترمذی (۲۶۸۱)، ابن ماجه (۲۲۲)، مشکاة (۲۱۷)

امام ترمذی وائی: دا حدیث ضعیف دے (ترمذی ۵: ۴۷)

امام ساجیؒ وائی دا حدیث منکر دے (تهذیب التهذیب ۳: ۲۵۲). دراصل دد ے راوی روح بن جناح دے چې هغه په احادیثو کښې «لاشیئ» دے او د مجاهد په سند سره منکر روایتونه نقل کوی. امام ابن حبانؒ دد ے راوی په حقله وائی: سخت منکر روایتونه نقل کوی. د ثقه راویانو په نوم

---

[1] سُلْطَانٌ:۔ بادشاه. جمع ئې سلاطین دۀ۔

[2] جَائِرٌ:۔ (اسم فاعل) ظالم، جمع ئې جَوَرَةٌ، جُوْرَةٌ او جَارَةٌ دۀ جَارَ (باب نصر) جَوْرًا عليه په چا باندې ظلم کول، عَنِ الشَّيْئِ: د څۀ شي نه د و ے ته کیدل.

[3] غَدْوَةٌ:۔ (اسم مرة) غَدَا (باب نصر) غُدُوًّا: تلل، په صبا کښې تګ، جمع ئې غُدًى او غُدُوٌّ دۀ.

[4] رَوْحَةٌ:۔ (اسم مرة) رَاحَ (باب نصر) رَوَاحًا: ماښامے، په ماښام کښې تګ، جمع ئې رَاحَاتٌ دۀ

[5] فَقِيهٌ: په دین پوهه، پوهے والا، جمع ئې فُقَهَاءُ دۀ، مؤنث ترې فقيهة دے چې د هغې جمع فَقَائِهُ دۀ. فَقُهَ (باب کرم) فَقِهَ (باب سمع) فَقْهًا وَفَقَاهَةً: پوهیدل، فقیه کیدل، تَفَقَّهَ الرَّجُلُ، پوهه شو سړے

[6] أَلْفٌ، هزار جمع ئې أُلُوفٌ دۀ.

[7] عَابِدٌ:۔ (اسم فاعل) عبادت کونکے عَبَدَ (باب نصر) عِبَادَةً.

دا سے روایتونه بیانوی چه هغه موضوعی دی ۔
امام ابو سعید نقاش وائی : د مجاهد په سند موضوعی روایتونه بیانوی
(تهذیب التهذیب ۳ : ۲۵۲)
امام ابن عبد البر هم دا روایت په خپل سند سره د سیدنا ابو هریره رضی الله عنه نه
مرفوعًا نقل کړیدے (جامع بیان العلم وفضله ۱ : ۳۱) خو هغه په سند کښې
یزید بن عیاض نومے راوی دے او هغه ډیر سخت دروغجن دے 'متروک
دے او منکر روایتونه نقل کوی. (میزان الاعتدال ۴ : ۴۳۶)

۱۸ (۵۴) — طُوْبٰی[۱] لِمَنْ خوشحالی ده د هغه چا دپاره وُجِدَ چه اوموندلے شی
فِیْ صَحِیْفَتِهٖ[۲] د هغه په عمل نامه کښې اِسْتِغْفَارًا کَثِیْرًا ډیر ډیر استغفار

عمل الیوم واللیلة للنسائی (۴۵۵)، ابن ماجه (۳۸۱۸)، مشکاة (۲۳۵۶)

۱۹ (۵۵) — رِضَی[۳] الرَّبِّ د رب رضامنتیا فِیْ رِضَی الْوَالِدِ د پلار په رضامنتیا
کښې ده وَسُخْطُ[۴] الرَّبِّ او د رب خفګان فِیْ سُخْطِ الْوَالِدِ د پلار په خفګان
کښې دے ۔

ترمذی (۱۸۹۹)، المستدرک (۴ : ۱۵۲)، مشکاة (۴۹۲۷)

---

۱ طُوبٰی : اسم تفضیل دے د أَطْیَبُ مؤنث نه : خوشحالی، خوشخبری، خیر ونه، نیک بختی، پسخیدل
طَابَ (باب ضرب) طِیْبًا : ښه کیدل، طَابَ عَیْشُهٗ : په آرام کیدل ۔
۲ صَحِیْفَةٌ : کاغذ، پاڼړه، عمل نامه، جمع ئے صَحَائِفُ او صُحُفٌ ده قرآن کریم ته مُصْحَفٌ ویلے شی
چه جمع ئے مصاحف ده۔
۳ رِضَی (مصدر) رَضِیَ (باب سمع) رِضًی : راضی کیدل، خوشحاله کیدل ۔
۴ سُخْطٌ (مصدر) سَخِطَ (باب سمع) سَخْطًا و سُخُطًا : ناراضه کیدل، غصه کیدل ۔ سُخْطٌ (بفتح
السین) سُخُطٌ (بضم السین والخاء) سَخَطٌ (بفتح السین والخاء) خفګان ته ویلے شی او خاص کر د
مشرانو په خفګان دے اطلاق کیدے شی ۔

۲۰ (۵۶) ــــ حَقُّ[1] كَبِيرِ الْإِخْوَةِ حق د مشر په رونړو کښې عَلٰى صَغِيرِهِمْ د دوی نه په ماشوم بانډِ (دا سے دے) لکه چه حَقُّ الْوَالِدِ حق د پلار عَلٰى وَلَدِهٖ په خپل اولاد بانډِ

شعب الایمان ۲۱۰۴۶ (۲)، مشکاة (۴۹۴۶)،
علامه محمد طاهر فتنی لیکلی دی چه دا روایت ضعیف دے (تذکرة الموضوعات ص ۲۰۳)

۲۱ (۵۷) ــــ كُلُّ بَنِي[2] آدَمَ د آدم هر اولاد خَطَّاءٌ[3] ډیر غلطی کونکے دے وَخَيْرُ الْخَطَّائِينَ او غوره په غلطی کونکو کښې اَلتَّوَّابُونَ[4] توبه ایستونکی دی.

ترمذی (۲۴۹۹)، ابن ماجه (۴۲۵۱)، مشکاة (۲۳۴۱)

۲۲ (۵۸) ــــ كَمْ مِنْ صَائِمٍ[5] څومره ډیر روژه داره دی لَيْسَ لَهٗ چه نیشته دے دهغوی دپاره (څه فائده) مِنْ صِيَامِهٖ د هغهٔ د روژے نیولو نه اِلَّا الظَّمَاءُ[6] ماسوا د تندے نه وَكَمْ مِنْ قَائِمٍ او څومره ډیر اولاړ دی (د شپے د عبادت دپاره) لَيْسَ لَهٗ

---

[1] حَقٌّ (مصدر) ثابته شوے حصه، مال، ملکیت، برخه، ریښتنولی، انصاف. جمع ئے حُقُوق دہ. حَقَّ (باب نصر، ضرب) حَقًّا وحَقَّةً، اَلْأَمْرَ: ثابت کیدل، واجب کیدل.

[2] بَنِيْ: په اصل کښې بَنِيْنَ وُو، د اضافت د وجهٔ نه نون او غورزیدهٔ. دا اِبْنٌ جمع دہ. په حالت جری او رفعی کښې به بَنُوْنَ وی. ددے اعراب د جمع مذکر سالم غوندے دے، معنیٰ ئے دہ، اولاد، ځامن.

[3] خَطَّاءٌ: د مبالغے صیغه دہ: ډیر زیات گناه کار، گناه کونکے، جمع ئے خَطَّاءُوْنَ دہ، خَطِئَ (باب سمع) خَطَئًا: غلطی کول.

[4] اَلتَّوَّابُوْنَ: جمع دے د تَوَّابٌ، د مبالغے صیغه دہ: ډیر زیات توبه کونکے. تَابَ (باب نصر) تَوْبًا وتَوْبَةً: توبه کول.

[5] صَائِمٌ: (اسم فاعل) روژه دار، صَامَ (باب نصر) صِيَامًا: روژه نیول.

[6] اَلظَّمَاءُ (بالقصر والمد): تندہ، تږے کیدل، ظَمِئَ (باب سمع) ظَمَأً: تږے کیدل، اسم صفت ترے ظَمْآنٌ دے: تږے، جمع ئے ظِمَآءٌ دہ.

چۀ نیشته دے دهغوئ دپاره (څۀ فائده) **مِنْ قِیَامِهِ** دهغۀ دولاړے نه **اِلَّا**
السَّهَرُ[1] ما سوا د شپې د رونړه ډلو نه

مسند احمد (۲: ۴۴۱)، سنن الدارمی (۲۷۲۰)، ۵۵۶۲، مشکاة (۲۰۱۴)

۲۳ (۵۹) — **مِنْ حُسْنِ اِسْلَامِ الْمَرْءِ** د خائسته والی د سړی د مسلمانئ نه **تَرْكُهُ مَا**
ددۀ پریخودلے دی دهغۀ څیز **لَا يَعْنِيهِ**[2] چۀ دۀ له فائده نۀ ورکوی

مؤطا امام مالکؒ ۲: ۹۰۳، مسند احمد (۱: ۲۰۱)، ابن ماجه (۳۹۷۶)، مشکاة (۲۶۰)

۲۴ (۶۰) — **اَلَا كُلُّكُمْ رَاعٍ**[3] خبردار! پۀ تاسو کښې هر یو تن نګران دے **وَكُلُّكُمْ**
مَسْئُولٌ او پۀ تاسو کښې هر یو تن نه به تپوس کولے شی **عَنْ رَعِيَّتِهِ**[4] دهغۀ
د ماتحت (لاندے) پۀ باره کښې.

بخاری ۹: ۷۷، مسلم (۱۸۲۹) ترمذی (۱۷۰۵) مشکاة (۳۶۸۵).

۲۵ (۶۱) — **اَحَبُّ الْبِلَادِ** زیات محبوب پۀ آبادو کښې **اِلَى اللّٰهِ** الله تعالیٰ ته

---

[1] اَلسَّهَرُ: شپه رونړول، سَهِرَ (باب سمع) سَهَرًا: ټوله شپه ویښ پاتے کیدل، لَيْلَةٌ سَاهِرَةٌ: هغه شپه چۀ رونړه کړے شی. اسم صفت ئے سَاهِرٌ دے: شپه رونړه ونکے.
[2] لَا يَعْنِيهِ: عَنَى (باب ضرب) يَعْنِي، عَيْنًا: فائده مند کیدل.
[3] رَاعٍ (اسم فاعل) اصل کښې رَاعِيٌ وُو. رَامٍ والا قاعده پکښې جاری شوه نو د آخر نه ئے "ی" حذف شوه: څروونکے، ساتونکے، نګوان. جمع ئے رُعَاةٌ او رُعْيَان ده. رَعَى (باب فتح) رَعْيًا، اَلْمَاشِيَةَ: څاروی څرول. اَلْاَمْرَ: حفاظت کول.
[4] رَعِيَّتِهِ: قوم، دیو حکمران ماتحت عام خلق، جمع ئے رِعَايَا ده.

مَسَاجِدُهَا[1] دده جوماتونه دي. وَاَبْغَضُ[2] الْبِلَادِ او ډیر ناخوښه په آبادو کښې اِلَى اللّٰهِ الله تعالیٰ ته اَسْوَاقُهَا[3] دده بازارونه دي

مسلم (۶۷۱)، مشكاة (۶۹۶)

۳۶ (۶۲) ــ اَلْوُحْدَةُ[4] يوالځے والے خَيْرٌ غوره دے مِنْ جَلِيْسِ[5] السُّوْءِ[6] د ناكاره ملګري نه وَالْجَلِيْسُ الصَّالِحُ خَيْرٌ او نيك ملګرے غوره دے مِنَ الْوَحْدَةِ د يوالځي والي نه وَاِمْلَاءُ[7] الْخَيْرِ او د خير خبرے كول خَيْرٌ غوره دي مِنَ السُّكُوْتِ د خاموش والي نه وَالسُّكُوْتُ خَيْرٌ او خاموشي غوره ده مِنْ اِمْلَاءِ الشَّرِّ د شر د وينانه

المستدرك ۳: ۳۴۳، شعب الايمان ۴: ۲۵۶، ۲۵۷، مشكاة (۴۸۶۴)

۳۷ (۶۳) ــ تُحْفَةُ[8] الْمُؤْمِنِ د مؤمن تحفه اَلْمَوْتُ مرګ دے

حلية الاولياء ۸: ۱۸۵، المستدرك ۴: ۳۱۹، مشكاة (۱۶۱۰)

---

[1] مَسَاجِدُ: اسم ظرف دے لكه مَغَارِب، مَشَارِق. د مسجد جمع دے.

[2] اَبْغَضُ: اسم تفضيل دے: ډير ناخوښ، ناپسند. بَغُضَ (باب نصر، كرم، سمع) بَغَاضَةً: دشمني كول. مُبْغِضٌ اسم فاعل: دشمني كوونكے.

[3] اَسْوَاقٌ: د سُوْقٌ جمع دے: بازار. سُوْقٌ جمع هم استعماليږي، مذكر او مونث يو شان استعماليږي.

[4] اَلْوُحْدَةُ: مصدر: يوالځے والے، تنهائي. وَحَدَ (باب ضرب) وحدةً: يو اځے كيدل، اسم صفت ترے وَحِيْدٌ دے: يو اځے، تنها.

[5] جَلِيْسٌ: دوست، ملګرے، هم مجلس. جمع ئے جُلَسَاءُ ده، جَلَسَ (باب ضرب) جُلُوْسًا: كيناستل اسم صفت ترے جَالِسٌ دے.

[6] اَلسُّوْءُ: (بفتح السين) مصدر: بدكار، ناكاره، رَجُلُ سُوْءٍ: ناكاره سړے، اَلسُّوْءُ: بدي، آفت جمع ئے اَسْوَاءٌ ده.

[7] اِمْلَاءُ: مصدر دے د باب افعال نه، اِمْلَا اِمْلَاءً: ديوتن وينا كول چه بل ئے ليكي، جمع ئے اَمَالِي ده.

[8] تُحْفَةٌ: غوره خيز، هديه، هغه خيز چه انسان ئے چا ته الیٰ كښي وركوي. جمع ئے تَحَائِفُ او تُحَفٌ ده، اَتْحَفَ الشَّيْئَ (باب افعال) تحفه پيش كول.

دا روایت سند ضعیف دے ځکه چه دا په سند کښې ابن زیاد نومے راوی دے
او هغه ضعیف دے (تلخیص المستدرک ۳۱۹:۴)

۲۸ (۶۴) — یَدُ اللّٰهِ[1] د الله تعالیٰ لاس دے عَلَی الْجَمَاعَةِ[2] په ډله باندې

السنة لابن ابی عاصم (۸۰، ۳۹۱)، ترمذی (۲۱۶۷)، مشکوٰة (۱۷۳)

۲۹ (۶۵) — کُلُّ کَلَامِ[3] ابْنِ آدَمَ د بنیادم هر یو کلام عَلَیْهِ په هغهٔ باندې وبال (ابوجھ)
دے لَا لَهٗ د هٔ ته ئې څهٔ فائده نیشته اِلَّا اَمْرٌ بِمَعْرُوْفٍ[4] ماسیوا د نیکی کولو
د حکم نه اَوْ نَهْیٌ عَنْ مُنْکَرٍ[5] یا منع کول د بدی نه اَوْ ذِکْرُ اللّٰهِ یاد الله تعالیٰ ذکر (کول)

ترمذی (۲۴۱۲)، الاذکار للنووی ص: ۲۹۶، مشکوٰة (۲۲۷۵)

۳۰ (۶۶) — مَثَلُ الَّذِیْ حال د هغه چا یَذْکُرُ[6] رَبَّهٗ چه یادوی خپل رب
وَالَّذِیْ او حال د هغه چا لَا یَذْکُرُ چه نهٔ یادوی خپل رب مَثَلُ الْحَیِّ[7]
وَالْمَیِّتِ[8] په شان د حال د ژوندي او د مړی دے

بخاری ۸: ۱۰۷، مشکوٰة (۲۲۶۳)

---

[1] یَدٌ: لاس، جمع ئې اَیْدِی او اَیَادِیْ دہ۔
[2] اَلْجَمَاعَةُ:- د خلقو ټولے، جمع ئې جَمَاعَاتٌ دہ۔
[3] کَلَامٌ:- قول، وینا، جمله، خبره۔
[4] مَعْرُوْفٌ:- اسم مفعول: هر نیک کار، خبره، نیکی، خیر۔
[5] مُنْکَرٌ:- بد او نا کاره کار، د الله تعالیٰ د مرضنا خلاف کار، د معروف مخالف دے، جمع ئې مَنَاکِیْر، مَنَاکِرُ او منکرات دہ۔
[6] یَذْکُرُ: ذَکَرَ (باب نصر) ذِکْرًا: یادول۔
[7] اَلْحَیُّ: ژوندے، مخلے او کلی ته هم وئیلے شی، جمع ئې اَحْیَاءٌ دہ۔
[8] اَلْمَیِّتُ: مړے، جمع ئې اَمْوَاتٌ دہ۔

۳۱ (۶۷) — **مَثَلُ عِلْمٍ** حال د (هغه) علم **لَا يُنْتَفَعُ بِهٖ** چهٔ دهغه نه فائده نه شی اخستلے **كَمَثَلِ كَنْزٍ** پهٔ شان دحال دَ (هغې) خزانے دے **لَا يُنْفَقُ مِنْهُ** چهٔ دهغې نه خرچ نهٔ شی کولے **فِیْ سَبِيْلِ اللّٰهِ** د اللّٰه تعالیٰ پهٔ لار کښې.

مسند احمد ۲ : ۴۹۹ ، سنن الدارمی ۱ : ۱۳۴ ، مشکاۃ (۲۸۰)

۳۲ (۶۸) — **اَفْضَلُ الذِّكْرِ** د ټولو نه غوره ذکر **لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ** لا اله الا اللّٰه دے **وَاَفْضَلُ الدُّعَآءِ**[۲] او د ټولو نه غوره دُعاء **اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ** الحمد للّٰه ده

ترمذی (۳۳۸۳) ، ابن ماجه (۳۸۰۰) ، مشکاۃ (۲۳۰۶)

۳۳ (۶۹) — **اَوَّلُ مَنْ** ر ومبنی دهغه چا نه **يُدْعٰى** چهٔ رابللے به شی **اِلَى الْجَنَّةِ** جنت ته **يَوْمَ الْقِيٰمَةِ** د قیامت پهٔ ورځ **اَلَّذِيْنَ** هغه کسان به وی **يَحْمَدُوْنَ اللّٰهَ** چهٔ د اللّٰه تعالیٰ حمد کوی **فِی السَّرَّآءِ**[۳] پهٔ خوشحالئ کښې **وَالضَّرَّآءِ**[۴] او پهٔ بدحالئ کښې

المستدرک ۱ : ۵۰۲ ، مشکاۃ (۲۳۰۸)

---

[۱] كَنْزٌ : خزانه، پهٔ زمکه کښې خخ کړے شوے څیز، جمع ئے كُنُوْزٌ ده، كَنَزَ (باب ضَرَبَ) كَنْزًا۔ كَنَزَ الْمَالَ : مال جمع کول۔

[۲] اَلدُّعَآءُ ، مصدر دے ، دُعا ، غوښتل ، جمع ئے اَدْعِيَةٌ ده۔ دَعَا (باب نَصَرَ) دُعَآءً : آواز کول ، راغوښتل دَعَاهُ : هغهٔ ته ئے آواز اوکړو ، دهغهٔ مینه ئے پیدا کړه۔

[۳] اَلسَّرَّآءُ : خوشحالی ، مالداری ، دا دے مقابل الضَّرَّآءِ دے : بدحالی ، سَرَّ (باب نَصَرَ) سُرُوْرًا وَمَسَرَّةً : خوش حاله دول۔

[۴] اَلضَّرَّآءُ : بدحالی ، غریبی ، سختی ، قحط ، مالی او بدنی نقصان۔ ضَرَّ (باب نَصَرَ) ضَرًّا : نقصان ورکول ضَرَّ اِلَيْهِ : چا ته مجبوره کیدل۔

دا روایت سخت ضعیف دے ځکه چه، دد ے راوی المسعودی د اختلاط اکار وه والی) اود حافظ دخرابئ دکبله متروك دے (المجروحین ۲: ۴۸) نهایة الاغتباط: ۲۰۵، ۲۱۱، میزان الاعتدال ۲: ۵۷۴،

اوبله داچه، دد ے یوبل راوی چه حبیب بن ثابت نومرئ دے هغه "مُدَلِّس" دے (تعریف اهل التقدیس ص: ۷۴) او دا روایت "مُعنعن" دے او اصول حدیث قاعده دا چه د "مُدَلِّس" "مُعنعن" روایت مردود وی.

لوع اخر متنها

يعنې د جمله اسميه هغه قسم چه په هغې حرف ,,لا،، داخل وی

۱ (۷۰) — لَا اِيمَانَ (کامل) ايمان نيشته لِمَنْ د هغه چا لَا اَمَانَةَ لَهٗ چه هغه د امانت خيال نهٔ ساتی وَلَا دِيْنَ او (کامل) دين (داری) نيشته لِمَنْ په هغه چا کښی لَا عَهْدَ[1] لَهٗ چه د هغهٔ څهٔ وعده نهٔ وی -

مسند احمد ۳: ۱۳۵، شعب الايمان ۴: ۷۸، مشکاة (۳۵)

۲ (۷۱) — لَا حَلِيْمَ[2] نهٔ وی صبر کونکے اِلَّا ذُوْعَثْرَةٍ[3] مګر هغه چه خپله بيا بيا خطا کونکے وی وَلَا حَلِيْمَ او نهٔ وی هوښيار اِلَّا ذُوْتَجْرِبَةٍ[4] مګر تجربه کار -

ترمذی (۲۰۳۳)، مسند احمد ۳: ۸، ۶۹) مشکاة (۵۰۵۶)
امام محمد بن طاهر فتنی هندی او امام شوکانی د واړه ليکی : دا روايت موضوع دے (تذکرة الموضوعات ص: ۲۰۴، الفوائد المجموعة ص: ۲۶۰)

۳ (۷۲) — لَا عَقْلَ عقل نهٔ دے كَالتَّدْبِيْرِ[5] په شان د انتظام کولو وَلَا وَرَعَ[6] او نهٔ ده پرهيزګاری كَالْكَفِّ[7] په شان د منع کيدلو (د ګناه نه) وَلَا حَسَبَ او نهٔ دے

---

[1] عَهْدٌ : وعده، لوظ، جمع ئے عُهُوْدٌ ده، عَهِدَ (باب سمع) عَهْدًا ، لوظ کول.
[2] حَلِيْمٌ : برد بار، عقل مند، تجربه کار، جمع ئے حُلَمَآءُ ده، حَلُمَ (باب کرم) حِلْمًا ، برد بار کيدل -
[3] عَثْرَةٌ : لغزش، خطا، جمع ئے عَثَرَات ده. عَثَرَ (باب ضرب، نصر، سمع، کرم) عَثْرًا : خوئيدل -
[4] تَجْرِبَةٌ : مصدر دے، جَرَّبَ تَجْرِيْبًا وَتَجْرِبَةً : آزمائيل -
[5] اَلتَّدْبِيْرُ : مصدر دے، دَبَّرَ تَدْبِيْرًا ، دَبَّرَ الْاَمْرَ : په يو کار باندې سوچ کول، غور کول، فکر کول، نتيجې ته کتل -
[6] وَرَعٌ : پرهيزګاری، وَرِعَ (باب فتح، سمع، کرم) وَرَعًا : پرهيزګاره کيدل -
[7] اَلْكَفُّ : مصدر دے، كَفَّ (باب نصر) كَفًّا ، كَفَّ عَنِ الْاَمْرِ : د کار نه روستو کيدل، منع کيدل

خاندانی شرافت كَحُسْنِ الْخُلُقِ په شان د خوش اخلاقئ

ابن ماجه (۴۲۱۸)، مشکاة (۵۰۶۶)

امام بوصیري وائی د دے روایت سند ضعیف دے ځکه چه د دے یو راوی قاسم بن محمد غافقي دے او هغه ضعیف دے (مصباح الزجاجة ۳ : ۳۰۰)

۴ (۷۳) لَا طَاعَةَ هیڅ فرمانبرداری نیشته لِمَخْلُوْقٍ د هیڅ مخلوق فِيْ مَعْصِيَةِ الْخَالِقِ د خالق په نافرمانئ کښے.

مصنف عبد الرزاق ۳ : ۳۸۳، مصنف ابن ابی شیبه ۱۲ : ۵۴۶، مشکاة (۳۶۹۶)

۵ (۷۴) لَا صَرُوْرَةَ[1] نیشته دے لوند توب (واده نه کول) فِي الْإِسْلَامِ په اسلام کښے

ابوداؤد (۱۷۲۹)، مسند احمد ۱ : ۳۱۲، المستدرک ۱ : ۴۴۸، ۲ : ۱۵۹، مشکاة (۲۵۲۲)

دا روایت ضعیف دے ځکه چه په سند کښے عمر بن عطاء بن وراز نومے راوی دے او هغه ضعیف دے (میزان الاعتدال ۳ : ۲۱۳)

۶ (۷۵) لَا بَأْسَ[2] ویره نیشته بِالْغِنٰى[3] د مالدارئ نه لِمَنِ اتَّقَى اللّٰهَ عَزَّ[4] وَجَلَّ[5] هغه چا د پاره چه د الله تعالیٰ نه ویریږی.

ابن ماجه (۲۱۴۱)، مسند احمد ۵ : ۳۷۲، مشکاة (۵۲۹۰)

---

[1] صَرُوْرَةٌ : (بفتح الصاد) نکاح نه کول۔ هغه چاته صَرُوْرٌ د ویلے شی چه نکاح نه کوی۔

[2] بَأْسٌ : بهادری، قوت، طاقت، ویره، عذاب، لَا بَأْسَ فِيْهِ : په دے کښے څه باک (پرواه) نیشته۔

[3] اَلْغِنٰى : مصدر دے : مالداری، غَنِيَ (باب سمع) غِنًى : مالداره کیدل۔

[4] عَزَّ : (باب ضرب) عِزًّا وَعِزَّةً : زورور کیدل، عَزَّ عَلَيْهِ : عزت مند کیدل۔

[5] جَلَّ : (باب ضرب) جَلَالًا وَجَلَالَةً : په درجه او مرتبه کښے لوئے کیدل۔

الجملة الاسمية اللتي دخلت عليها حرف ان

هغه جمله اسمیه چه د هغې په اول کښ د "اِنَّ" حرف راغلے وی.

١ (٦٦) اِنَّ مِنَ الْبَيَانِ[١] یقیناً بعض بیان لَسِحْرٌ[٢] خامخا جادو وی (په اثر کولو کښ) وَاِنَّ مِنَ الشِّعْرِ اویقیناً بعض شعر حِكْمَةً هوښیارتوب وی وَاِنَّ مِنَ الْعِلْمِ اویقیناً بعض علم جَهْلاً ناپوهی وی وَاِنَّ مِنَ الْقَوْلِ او یقیناً بعض وینا عَيَالٌ[٣] وَبال (بوجه) جوړشی

ابوداؤد (٥٠١٢)، مشكاة (٤٨٠٤)

٢ (٦٧) اِنَّ يَسِيْرَ[٤] الرِّيَاءِ[٥] یقیناً لږه غوندې ریا شِرْكٌ شرک دے

ابن ماجه (٣٩٨٩)، حلية الأولياء (٥١:١)، مشكاة (٥٣٢٨)

---

[١] اَلْبَيَانِ: هغه فصیحه او بلیغه وینا او خبره چه هغه د ضمیر مطلب په ډاګه کړی، تفصیل، جمع ئے بَيَانَاتٌ ده، بَانَ (باب ضرب) بياناً: واضحه کیدل، ظاهره کیدل۔

[٢] سِحْرٌ: جادو، دهوکه، حیله، فساد، جمع ئے اسحار او سُحُورٌ ده، سَحَرَ (باب فتح) سَحْراً وسِحْراً جادو کول۔ اَلسِّحْرُ الْكَلاَمِيُّ: د کلام هغه خوبی ده چه د جادو په شان اثر کوی۔

[٣] عَيَالاً: وَبَل، ګناه، بوجه، هغه کور والا چه د هغوی د کفالت ذمه وار سړے وی۔

[٤] يَسِيْرٌ: لږ، کم، آسان، جمع ئے يُسُرٌ ده۔ يَسَرَ (باب نصر، ضرب، کرم) يَسْراً ويُسْراً: نرمیدل کمیدل۔

[٥] اَلرِّيَاءُ: ښودنه، د دین او شریعت یو عمل په دے اراده باندې کول چه خلق ئې ښه سړے مشهور شم۔ په حدیث کښ دیته شرک اصغر (وړوکے شرک) ویلے شی۔

۳ (۷۸) — إِنَّ السَّعِيْدَ[1] يقيناً نيک بخت لَمَنْ خامخا هغه څوک دے جُنِّبَ[2] الْفِتَنَ

چه هغه د فتنونه بچ کړے شو

ابوداؤد (۴۲۶۳)، مشكاة (۵۴۰۵)

۴ (۷۹) — إِنَّ الْمُسْتَشَارَ[3] يقيناً هغه څوک چه د هغه نه مشوره طلب کړے شی

مُؤْتَمَنٌ (هغه له) امانت داکیدل پکاردی۔

ابوداؤد (۵۱۲۸)، ترمذی (۲۳۶۹) ابن ماجه (۳۷۴۵) مشكاة (۵۰۶۲)

۵ (۸۰) — إِنَّ الْوَلَدَ يقيناً اولاد مَبْخَلَةٌ[4] د شوم ستیا سبب دے مَجْبَنَةٌ[5] او د

بزدلئ سبب دے

المستدرك ۴:۱۶۴، ۲۹۶، مسند احمد ۴:۱۷۲، مشكاة (۴۶۹۱)

۶ (۸۱) — إِنَّ الصِّدْقَ يقيناً رښتیا (وئیل) طُمَانِيْنَةٌ[6] تسلی ده وَإِنَّ

الْكِذْبَ او یقیناً دروغ (وئیل) رِيْبَةٌ[7] بے قراری ده۔

ترمذی (۲۵۱۸)، مسند احمد ۱:۲۰۰، مشكاة (۲۷۷۳)

---

[1] اَلسَّعِيْدُ: نیک بخت، جمع ئے سُعَدَاء ده۔

[2] جُنِّبَ: د باب تفعیل نه د ماضی مجهول صیغه ده: ده ته کړے شو، بچ او ساتلے شو، جَنَّبَ تَجْنِيْبًا: لرے کول، ده ته کول۔

[3] اَلْمُسْتَشَارُ: د باب استفعال نه اسم مفعول دے، هغه چا ته وئیلے شی چه د هغه نه مشوره اوغوختے شی۔ اِسْتَشَارَ: مشوره طلب کول۔

[4] مَبْخَلَةٌ: د بخل سبب، اسم ظرف دے۔ بَخِلَ (باب سمع) بُخْلاً: شوم کیدل، صفت ترے بَخِيْلٌ دے، جمع ئے بُخَلاء ده۔

[5] مَجْبَنَةٌ: د بزدلئ سبب، اسم ظرف دے جَبُنَ (باب کرم) جَبَانَةً: بزدلی، صفت ترے جَبَانٌ دے، جمع ئے جُبَنَاءُ ده۔

[6] طُمَانِيْنَةٌ: (بضم الطاء) مصدر دے اِطْمَانَّ، اِطْمِيْنَانًا وَطُمَانِيْنَةً: مطمئن کیدل۔

[7] رِيْبَةٌ: (بکسر الراء) شک، ناقلاری، بے اطمینانی، جمع ئے رِيَبٌ ده، رَابَ (باب ضرب) رَيْبًا: په شک کښې غورزول۔

۷ (۸۲)ـــ إِنَّ اللّٰهَ تَعَالٰى يقينًا الله تعالىٰ جَمِيلٌ ښائسته دے يُحِبُّ الْجَمَالَ
خوخوى ښائست (د عقيدے اود عمل)

مسلم (۱۴۷)، مشكاة (۵۱۰۸)

۸ (۸۳)ـــ إِنَّ لِكُلِّ شَيْءٍ يقينًا د هر څيز د پاره شِرَّةٌ[۱] تيزى وى وَلِكُلِّ شِرَّةٍ
فَتْرَةٌ[۲] اود پاره د هرے تيزئ فَتْرَةٌ سُستى وى.

ترمذى (۲۴۵۳)، مشكاة (۵۳۲۵)

۹ (۸۴)ـــ إِنَّ الرِّزْقَ يقينًا رزق لَيَطْلُبُ الْعَبْدَ خامخا طلب كوى بنده لره
كَمَا يَطْلُبُهُ لكه څرنګه چه طلب كوى دهٔ لره أَجَلُهُ[۳] نيټه د دهٔ

موارد الظمآن (۱۰۸۷)، حلية الاولياء ۶: ۸۶ شعب الايمان ۲: ۱۴۷ مشكاة (۵۳۱۲)
امام دارقطنى او امام بيهقى والى: صحيح دا ده چه دا روايت موقوف دے -
مرفوع نهٔ دے - العلل المتناهية ۲: ۳۵، فيض القدير ۲: ۳۴۲)

۱۰ (۸۵)ـــ إِنَّ الشَّيْطَانَ يقينًا شيطان يَجْرِىْ[۴] ګرځى مِنَ الْإِنْسَانِ په انسان كښ
مَجْرَى[۵] الدَّمِ په شان د ګرځيد لو د وينے.

بخارى ۳: ۶۴۳، ۴: ۱۰۰، مسلم (۲۱۷۴)، (۲۱۷۵)، مشكاة (۶۸).

---

۱ شِرَّةٌ: (بكسر الشين): تيزى، چُستى، غضب، غصه - شِرَّةُ الشَّبَابِ: د ځوانئ چُستى -
۲ فَتْرَةٌ (بفتح الفاء): كمزورى، سُستى. جمع ئے فَتَرَاتٌ ده، فَتَرَ (باب نصر) فُتُوْرًا: كمزورے كيدل -
۳ أَجَلٌ: نيټه، مُوده، وخت، مرګ، جمع ئے آجال ده -
۴ يَجْرِىْ: جَرَى (باب ضرب) جَرْيًا وجَرَيَانًا: جارى كيدل، بهيدل -
۵ مَجْرَى اسم ظرف: د اوبو بهيدلو ځائے، جمع ئے مَجَارٍ ده - دا مصدر ميمى هم كيدے شى - په دغه صورت كښى به ئے معنىٰ دا سے وى: بے شكه شيطان په انسان كښى ګرځى تر كومے چه پورے دهٔ كښى وينه ګرځى يعنى پس د انسان د مرګ نه شيطان بيا بنيادم له څهٔ نقصان نهٔ وركوى -

۸ (۸۶) — إِنَّ لِكُلِّ أُمَّةٍ یقیناً د هر امت د پاره فِتْنَةً[۱] یو ازمیښت دی وَفِتْنَةُ أُمَّتِي

او زما د امت ازمیښت الْمَالُ مال دے

المستدرك ۴:۳۱۸، موارد الظمآن (۲۴۷۰)، مشکاة (۵۱۹۴)

۹ (۸۷) — إِنَّ أَسْرَعَ الدُّعَاءِ یقیناً ډیر تیز دُعا إِجَابَةً[۲] د قبلیدلو په اعتبار

دَعْوَةُ غَائِبٍ دُعا د یو غائب دَه لِغَائِبٍ د بل غائب د پاره۔

ابوداؤد (۱۵۳۵)، مشکاة (۲۲۴۷)

۹ (۸۸) — إِنَّ الرَّجُلَ یقیناً سړے لَيُحْرَمُ الرِّزْقَ خامخا د رزق نه محرومه شی

بِالذَّنْبِ د ګناه د وجے يُصِيبُهُ[۳] کله چه دَ دے او رسی د غے ګناه ته۔

ابن ماجه (۴۰۲۲)، مشکاة (۴۹۵۲)

۱۰ (۸۹) — إِنَّ نَفْسًا یقیناً هیڅ یو تن لَنْ تَمُوتَ چرے نه مری حَتّٰی تَسْتَكْمِلَ

تر دے چه دَ دے پوره کړی رِزْقَهَا خپله روزی۔

ابن ماجه (۲۱۴۴)، مشکاة (۵۳۰۰)

۱۱ (۹۰) — إِنَّ الصَّدَقَةَ یقیناً صدقه لَتُطْفِئُ[۴] خامخا مړه کوی غَضَبَ الرَّبِّ

---

[۱] فِتْنَةٌ: مصدر دے، ازمیښت، عذاب، جنګ، جدل، جمع ئے فِتَنٌ دَه۔

[۲] إِجَابَةٌ: مصدر دے أَجَابَ يُجِيبُ إِجَابَةً: جواب ورکول، أَجَابَ الدُّعَاءَ: دُعا قبلول۔

[۳] يُصِيبُ أَصَابَ إِصَابَةً، أَصَابَ الشَّيْئَ: یو څیز موندل، أَصَابَ مِنَ الشَّيْئِ: یو څیز حاصلول۔

[۴] تُطْفِئُ: فعل مضارع دَه، أَطْفَأَ، إِطْفَاءً، أَطْفَأَ الْغَضَبَ: غصه سړیدل، أَطْفَأَ النَّارَ: اور مړه کیدل أَطْفَأَ الْحَرْبَ: جنګ ختمیدل، طَفِئَ (باب سمع) طُفُوءً: اور مړه کیدل، مُطْفِئَةٌ: فائیر بریګیډ (د اور مړه کولو عمله (خلق)۔

د رب غُصّه وَتَدْفَعُ او دا دفع کوي مِيتَةَ السَّوْءِ[1] د بد حالت مرګ۔

ترمذی (۶۶۴)، مشکاة (۱۹۰۹)۔

۱۲ (۹۱) — إِنَّكَ لَسْتَ بِخَيْرٍ يقيناً ته غوره نه يې مِنْ أَحْمَرَ د سور سپين نه وَلَا أَسْوَدَ او نه د تور نه إِلَّا أَنْ تَفْضُلَهُ مګر کله چې ته غوره نه غوره شې بِتَقْوَى د تقوي په وجه

مسند احمد ۵: ۱۵۸، مشکاة (۵۱۹۸)۔

۱۳ (۹۲) — إِنَّ اللهَ لَا يَنْظُرُ بې شکه الله تعالى نه ګوري إِلَى صُوَرِكُمْ ستاسو شکلونو ته وَأَمْوَالِكُمْ او ستاسو مالونو ته وَلٰكِنْ يَنْظُرُ ليکن هغه ګوري إِلَى قُلُوبِكُمْ[2] ستاسو زړونو ته وَأَعْمَالِكُمْ او ستاسو عملونو ته۔

مسلم (۶۵۶۴)، مشکاة (۵۳۱۴)۔

۱۴ (۹۳) — إِنَّ مِنَ الْمَعْرُوفِ يقيناً د نيکئ يو کار دا هم دې أَنْ تَلْقَى أَخَاكَ چې ته ملاقات او کړې خپل رور سره بِوَجْهٍ طَلْقٍ[3] په روښ تندي سره۔

ترمذی (۱۹۷۰)، مسند احمد ۳: ۳۶۰، مشکاة (۱۹۱۰)

۱۵ (۹۴) — إِنَّ أَوْلَى النَّاسِ يقيناً ډير غوره په خلقو کښ بِاللهِ د الله تعالى په نزد

---

[1] مِيتَةٌ: د مرګ حالت، مَاتَ مِيتَةً صَالِحَةً: په ښه مرګ مړ کيدل، مَاتَ مِيتَةً سُوءً: په بد مرګ مړ کيدل۔
[2] قُلُوبٌ د قَلْبٌ جمع ده: زړه، اخلاص، عقيده، عقل۔
[3] طَلْقٌ: ادتُ بريتُم، خنديدونکې، خوشحاله، تازه، رَجُلٌ طَلْقُ الْوَجْهِ: روښ تندي والا، خنده رويه۔ طَلُقَ (باب کرم) طَلَاقَةً وَطُلُوقَةً۔ طَلُقَ الرَّجُلُ: سړې خنده رويه شه۔

مَنْ بَدَأَ هغه څوک دے چې مخکښې شي بِالسَّلَامِ په سلام کولو کښې.

ابوداؤد (۵۱۹۷)، مشکاة (۴۶۴۴)-

۱۶ (۹۵) اِنَّ الرِّبَا[1] یقینًا (مال د) سود وَاِنْ کَثُرَ اګرکه ډیر شي فَاِنَّ عَاقِبَتَهُ[2] یقینًا انجام د هغې تَصِيْرُ د ګرځي اِلٰى قُلٍّ[3] لږ والي ته -

ابن ماجه (۲۲۷۹)، مسند احمد (۱: ۳۹۵، ۴۲۴)، مشکاة (۲۸۲۷)

۱۷ (۹۶) اِنَّ الْغَضَبَ یقینًا غصه (کول) لَيُفْسِدُ الْاِيْمَانَ خامخا ایمان برباد وي كَمَا يُفْسِدُ لکه چې برباد وي الصَّبِرُ مُصبر اَلْعَسَلَ ګبین لره -

المعجم الکبیر للطبرانی ۱۹: ۲۱۷، شعب الایمان ۶: ۳۱۱، مشکاة (۵۱۱۸)

امام ابوحاتم رازی وائي چې دد ے روایت یو راوی مخیس بن تمیم دے او هغه مجهول دے او دا روایت باطل دے (علل الحدیث ۱: ۳۶۱)

۱۸ (۹۷) اِنَّ الصِّدْقَ یقینًا رشتیا (وئیل) بِرٌّ نیکي ده وَاِنَّ الْبِرَّ او یقینًا نیکي (کول) يَهْدِيْ رسول کوي اِلَى الْجَنَّةِ جنت ته وَاِنَّ الْكَذِبَ او یقینًا دروغ وئیل فُجُوْرٌ ګناه ده وَاِنَّ الْفُجُوْرَ او یقینًا ګناه (کول) يَهْدِيْ رسول کوي اِلَى النَّارِ اور ته -

ترمذی (۱۹۷۱)، مسند احمد (۱: ۲۰۰)، مسلم (۲۶۰۷)، مشکاة (۴۸۲۴)

---

[1] اَلرِّبَا: اضافه، سود، ثبیاج رَبَا (باب نصر) رِبَاءً وَرُبُوًّا - رِبَا الْمَالُ: مال زیات شو، ډیر شه -
[2] عَاقِبَةٌ: انجام، نتیجه، جمع ئے عواقب ده، عَقَبَ (باب نصر) عَقْبًا: پوښده وهل، روستو راتلل، خلیفه کیدل.
[3] قُلٌّ وقِلٌّ (بضم القاف وکسرها) مصدر دے - کمي، نقصان ته د ټیلے شي قَلَّ (باب ضرب) قِلًّا وقِلَّةً کمیدل، قلیل ده شه د تلے دے: لږ؛ جمع ئے اَقِلَّاءُ ده -

۱۹ (۹۸) ـــ إِنَّ اللّٰهَ حَرَّمَ عَلَيْكُمْ يقيناً الله تعالیٰ حرام کړيدي په تاسو باندې عُقُوقَ الْأُمَّهَاتِ د ميندو نافرماني وَوَأْدَ الْبَنَاتِ[1] او د لونړو ژوندی خښول وَمَنْعَ[2] او (حپل څيزونه) منع کول وَهَاتِ[3] او (بل ته وييل چه) راوړه وَكَرِهَ لَكُمْ او (خاص کړ) په تاسو باندې کړيدي قِيلَ وَقَالَ بې بنياده خبرې وَكَثْرَةَ السُّؤَالِ او ډيرزيات تپوسونه کول وَإِضَاعَةَ الْمَالِ[4] او مال ضايع کول۔

بخاري ۳: ۱۵۷، ۸: ۴، مسلم (۱۲۱۵)، مشكاة (۴۹۱۵)

۲۰ (۹۹) ـــ إِنَّ أَحَبَّ الْأَعْمَالِ يقيناً ډير محبوب په عملونو کښې إِلَى اللّٰهِ تَعَالَىٰ الله تعالیٰ ته الْحُبُّ فِي اللّٰهِ مينه کول دي د الله تعالیٰ (د رضا) د پاره وَالْبُغْضُ[5] فِي اللّٰهِ او دشمني کول دي د الله تعالیٰ د پاره۔

ابوداؤد (۴۵۹۹)، مسند احمد ۵: ۱۴۶، مشكاة (۵۰۲۱)،
دا روايت ضعيف دے ځکه چه په سند کښې ديو راوي نوم ند ے اخستے شوے
چه څوک دے؟ آيا کهره دے يا کهوټه؟ (الترغيب والترهيب ۴: ۲۴)

---

[1] وَأْدٌ: مصدر دے وَأَدَ (باب ضرب) وَأْدًا: ژوندئ خښول، وَأْدُ الْبَنَاتِ: لونړه ژوندئ خښول وَإِذَا الْمَوْءُودَةُ سُئِلَتْ (سورة التكوير ۸: ۸) او چه کله د ژوندئ خښے کړے شوے نه تپوس اوکړے شي۔

[2] مَنْعٌ: مصدر دے۔ مَنَعَ (باب فتح) مَنْعًا: ايسارول، منع کول۔

[3] هَاتِ (بكسر التاء) اسم فعل بمعنی امر، يعني راوړه۔

[4] إِضَاعَةٌ: مصدر دے أَضَاعَ إِضَاعَةً، وَضَيَّعَ الْمَالَ: مال ضائع کول، برباد ول، ضَاعَ (باب ضرب) ضَيْعًا: ضائع کول۔

[5] الْبُغْضُ: نفرت، دشمني۔ بَغَضَ (باب نصر، كرم، سمع) بَغَاضَةً: دشمني کول، نفرت کول۔

۲۱ (۱۰۰) ـــ أَلَا إِنَّ الدُّنْيَا خبردار! یقیناً دنیا مَلْعُونَةٌ[1] رسوا ده مَلْعُونٌ رسوا دی مَا فِيهَا هغه څه چه په دے کښې دی إِلَّا ذِكْرُ اللهِ ماسوا د الله تعالیٰ د ذکرنه وَمَا وَالَاهُ[2] او هغه څه چه دے ته نزدے دی وَعَالِمٌ او علم خودونکے أَوْ مُتَعَلِّمٌ یا علم زده کونکے۔

ابن ماجه (۴۱۱۲)، مشکاة (۵۱۷۶)

۲۲ (۱۰۱) ـــ إِنَّ مِمَّا يَلْحَقُ[3] یقیناً بعض د هغے نه چه ورسیږی الْمُؤْمِنَ مومن ته مِنْ عَمَلِهِ د ده د عمل نه وَحَسَنَاتِهِ او د ده د نیکو نه بَعْدَ مَوْتِهِ د ده د مرګ نه روستو عِلْمًا هغه علم دے عَلَّمَهُ چه ده زده کړے دی وَنَشَرَهُ[4] او هغه ئے خور کړے دی وَوَلَدًا صَالِحًا او نیک اولاد تَرَكَهُ چه ده پریخودے دی أَوْ مُصْحَفًا یا قرآن مجید وَرَّثَهُ[5] چه هغه ئے په حاله بے پیسو ورکړے دی أَوْ مَسْجِدًا یا جماعت بَنَاهُ[6] چه ده هغه جوړ کړے دی أَوْ بَيْتًا[7] یا کور (سرائے)

---

[1] مَلْعُونَةٌ: اسم مفعول: رسوا کړے شوے، لَعَنَ (باب فتح) لَعْنًا: رسوا کول، کنځل کول، لَعَنَ نَفْسَهُ: خپل ځان ئے رسوا کړو۔

[2] وَالَاهُ: وَالَى، وِلَاءً وَمُوَالَاةً (باب مفاعله) نزدے کول، دوستی کول، امداد کول، یو کار متواتر کول۔ وَلِيَ (باب سمع) والی کیدل، وَلِيٌّ: دوست، جمع ئے أَوْلِيَاءُ ده۔

[3] يَلْحَقُ: لَحِقَ (باب سمع) لَحَقًا، وَالْتَحَقَ: ملاویدل، یو ځائے کیدل، رسیدل۔

[4] نَشَرَهُ، نَشَرَ (باب ضرب، نصر) نَشْرًا: پرانستل، خوره ول، نو ستل۔

[5] وَرَّثَهُ، وَرَّثَ، تَوْرِيثًا: وارث جوړول، وَرِثَ (باب سمع) وِرْثًا: وارث کسول، وَرِثَ الْمَالَ عَنْ فُلَانٍ: د فلانی د مال وارث شو۔

[6] بَنَاهُ: بَنَى (باب ضرب) بِنَاءً، وبُنْيَانًا: جوړول، ابادی جوړول، بَانِي: جوړونکے، مَبْنِيٌّ: جوړ کړے شوے۔

[7] بَيْتًا: مکان، هغه کور چه شپه پکښې کیدے شی، جمع ئے بیوت او أَبْيَاتٌ ده، بَاتَ (باب ضرب) بَيْتًا و بَيْتُوتَةً - بَاتَ فِي الْمَكَانِ: شپه تیروول۔

اِبْنِ السَّبِيْلِ[1] د مسافر د پاره اَوْنَهَرًا[2] يا نهر اَجْرَاهُ[3] چه دهٔ هغه جارى کړے دى اَوْصَدَقَةً يا خيرات اَخْرَجَهَا چه دهٔ هغه ويستلے دى مِنْ مَالِهٖ د خپل مال نه فِيْ صِحَّتِهٖ د خپل صحت د سنبهٔ والى په زمانه کښې وَحَيٰوتِهٖ او په خپل ژوندکښې تَلْحَقُهٗ (دا ټول) هغهٔ ته رسيږى مِنْ بَعْدِ مَوْتِهٖ د دهٔ د مرګ نه روستو۔

ابن ماجه (۲۴۲)، ابن خزيمه (۲۴۹۰)، مشکوٰة (۲۵۴)۔

۲۲ (۱۰۲)__ اِنَّ اللّٰهَ لَيُؤَيِّدُ[4] يقيناً خامخا الله تعالىٰ به مضبوطوى هٰذَا الدِّيْنَ دا دين بِالرَّجُلِ الْفَاجِرِ په يو ګناه ګار سړى۔

بخارى ۴: ۸۸، ۵: ۱۶۹، ۸: ۱۵۵، مسلم (۱۷۸)، مشکوٰة (۵۸۹۲)۔

۲۳ (۱۰۳)__ اِنَّ مِنْ اَشْرَاطِ[5] السَّاعَةِ[6] يقيناً د قيامت د نښو نه (يوه نښه دا هم ده) اَنْ يَّتَبَاهَى[7] النَّاسُ چه خلق دوئ کول شروع کړى فِي الْمَسَاجِدِ د جماتونو په باره کښې

ابوداؤد (۴۴۹)، نسائى (۶۸۹)، ابن ماجه (۷۳۹)، مشکوٰة (۷۱۹)

---

[1] اِبْنُ السَّبِيْلِ: لارے والا، لارے پورے اَنخښتے، پيوست، مسافر۔
[2] نَهْرٌ: (بفتح النون وسکون الهاء) نهر، جمع ئے اَنْهَارٌ، اَنْهُرٌ او نُهُوْرٌ ده، نَهَرَ الْمَاءُ: او به بهيدل.
[3] اَجْرىٰ: جارى کول، بهيول۔ جَرىٰ (باب ضرب) جَرْيًا وجَرَيَانًا: بهيدل، جارى کول۔ نَهْرٌ سَرِيْعُ الْجِرْيَةِ: هغه نهر چه ډير تيز وى.
[4] يُؤَيِّدُ: مضارع ده د باب تفعيل نه۔ اَيَّدَ تَاْيِيْدًا: مضبوطول، قوى کول، ثابتول۔
[5] اَشْرَاطٌ: د شَرَطٌ (بفتحتين) جمع دے، علامت، نښه، د هر څيز ابتداء، شروع۔
[6] اَلسَّاعَةُ: وخت، ګهنټه مراد قيامت دے، جمع ئے سَاعَاتٌ ده. په قرآن مجيد کښې دى چه: اِقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ (سورة القمر ۱:۵۴)، قيامت ډير نزدے راغے۔
[7] يَتَبَاهىٰ: مضارع د باب تفاعل نه۔ تَبَاهىٰ، تَبَاهِيًا: په يو بل فخر کول۔

اِنَّمَا

۱ (۱۰۴) ــــ اِنَّمَا شِفَاءُ[1] الْعِيِّ[2] يقيناً دوائى د بے علمۍ (سهى) السُّؤَالُ پوښتنه كول دى.

(ابو داؤد (۳۳۷)، (۲۳۶) ابن ماجه (۵۷۲) مشكاة (۵۳۱)

۲ (۱۰۵) ــــ اِنَّمَا الْاَعْمَالُ يقيناً دے (دارومدار) د عملونو بِالْخَوَاتِيْمِ[3] په آخره خاتمه باندې

بخارى ۸ : ۱۵۵، مشكاة (۸۳).

۳ (۱۰۶) ــــ اَنَّمَا الْقَبْرُ[4] يقيناً قبر رَوْضَةٌ[5] باغيچه ده مِنْ رِيَاضِ الْجَنَّةِ د جنت د باغيچو نه اَوْ حُفْرَةٌ[6] ياكنده ده مِنْ حُفَرِ النَّارِ د اور د كندو نه.

ترمذى (۲۴۶۰)، مشكاة (۵۳۵۲)

---

۱ شِفَاءٌ (بكسر الشين) : تندرست كيدل، صحت ښه كيدل، جمع ئے اَشْفِيَةٌ ده او جمع الجمع ئے اَشَافٍ ده. شفا (باب ضرب) شِفَاءً. شَفىٰ فلاناً من المرض : د ناجوړتيا نه روغيدل.

۲ اَلْعِيُّ :- عاجز، ستړے، جمع ئے اعياءُ ده. عَيِيَ (باب سمع) عِيًّا. عَيِيَ فى الكلام : په خبرو كښې عاجزه كيدل، كمزورے كيدل، بے علمه كيدل.

۳ خَوَاتِيْمُ : د خَاتِمَةٌ جمع ده. انجام او نتيجه ته وئيلے شى، د خَاتِمَةٌ جمع خواتم او خاتمات هم راځى، ختم (باب ضرب) خَتْمًا : ختمول، مهر وهل.

۴ اَلْقَبْرُ : جمع ئے الْقُبُوْرُ ده، هغه دوغل چه انسان په هغې كښې دفنولے شى. قَبَرَ (باب نصر ضرب) قبرًا. قَبَرَ الميتَ : مړے ښخول.

۵ رَوْضَةٌ : باغ، باغيچه، جمع ئے روضٌ، رياضٌ او روضات ده.

۶ حُفْرَةٌ : (بضم الحاء) دوغل، كنده، جمع ئے حُفَرٌ ده، حَفَرَ (باب ضرب) حَفْرً : دوغل او كنده كنستل.

دا روایت ضعیف دے. امام منذری وائی: دا امام ترمذی او امام بیهقی رح نقل کړیدې خو په سند کښې عبید الله بن الولید الوصافی دے. او هغه واهیات ویونکے دے. بل راوی ئې عطیة العوفی دې او هغه هم ضعیف دے (الترغیب والترهیب ۴ : ۲۳۸)

الجملة الفعلية

۱ (۱۰۷) كَادَ الْفَقْرُ[۱] نزدې ده غریبي أَنْ يَكُونَ كُفْرًا چه شي کفر

شُعب الایمان ۵ : ۲۶۷، حلیة الاولیاء ۳ : ۵۳، ۱۰۹، ۸ : ۲۵۳، مشکاة (۵۰۵۱)

امام ابن الجوزی وائی: دا روایت صحیح نه دے ځکه چه د دې راوی یزید رقاشي بې پرواه دے (العلل المتناهية ۳ : ۳۲۰). حافظ سخاوی وائی: د دې هیڅ یو سند د کمزورئ نه خالی نه دې (المقاصد الحسنة ص : ۲۹۷)

۲ (۱۰۸) يُبْعَثُ[۲] راپورته کولے به شي كُلُّ عَبْدٍ هر بنده عَلَى مَا مَاتَ عَلَيْهِ په هغه عمل باندې چه دے پرې مړ شوے وي.

مسلم ۴ : ۲۲۰۶، مسند احمد ۶ : ۳۳۱، ۳۶۶، مشکاة (۵۳۴۵)

۳ (۱۰۹) كَفٰى بِالْمَرْءِ كَذِبًا د یو سړی د دروغژن والی د پاره دا خبره هم کافی ده

---

[۱] اَلْفَقْرُ : غریبي، محتاجي، فَقُرَ (باب كرم) فَقَارَةً : محتاج کیدل. فَقِيْرٌ : محتاج، جمع ئې فُقَرَاءُ ده.

[۲] يُبْعَثُ (مضارع مجهول) بَعَثَ (باب فتح) بعثًا : لیږل، بَعَثَ الْمَيِّتَ : دوباره ژوندے کول. يَوْمُ الْبَعْثِ : د قیامت ورځ.

اَنْ يُّحَدِّثَ چه هغه بیانوی بِكُلِّ مَا سَمِعَ هرهغه څه چه اوری ئې

مسلم مقدمه ۱: ۱۰، مشکاة (۱۵۶).

۴ (۱۱۰) يُغْفَرُ لِلشَّهِيْدِ معاف به کړے شی شهید ته كُلُّ ذَنْبٍ هره ګناه اِلَّا الدَّيْنَ[۱] ماسوا د قرض نه

مسلم (۱۸۸۶)، مسند احمد ۲: ۲۲۰، مشکاة (۲۹۱۲)

۵ (۱۱۱) لُعِنَ لعنت کړے شویدے عَبْدُ الدِّيْنَارِ[۲] د دینار په بنده باندې وَلُعِنَ او لعنت کړے شوے دے عَبْدُ الدِّرْهَمِ[۳] د درهم په بنده باندې

ترمذی (۲۳۷۵)، مشکاة (۵۱۸۱)

۶ (۱۱۲) حُجِبَتِ[۴] النَّارُ[۵] پټه کړے شوے ده اور بِالشَّهَوَاتِ[۶] په خواهشاتو کښې وَحُجِبَتِ الْجَنَّةُ او پټه کړے شوے ده جنت بِالْمَكَارِهِ[۷] په تکالیفو کښې

بخاری ۸: ۱۲۷، مسلم ۴: ۲۱۷۴، مشکاة (۵۱۶۰)

---

۱ اَلدَّيْنُ: قرض، جمع ئې دُيُوْنٌ او اَدْيُنٌ ده، اِسْتَدَانَ: د چا نه قرض اغستل. دَانَ (باب ضرب) دَيْنًا: قرض ورکول، قرض ورکونکی ته دَائِنٌ او قرض اخستونکی ته مَدْيُوْنٌ ویلے شی.
۲ اَلدِّيْنَارِ: د شرو زرو د سکے نوم دے، جمع ئې دَنَانِيْر ده، دَنَّرَ الدِّيْنَارَ: دینار جوړول.
۳ الدِّرْهَمَ: د سپینو زرو د سکے نوم دے، جمع ئې دَرَاهِمُ ده.
۴ حُجِبَتْ: حَجَبَهُ (باب نصر) حَجْبًا وحِجَابًا: پټول، پرده کول. حَاجِبٌ: څوکیدار دے نه وتلے دے د حَاجِبٌ جمع حَوَاجِبُ او حَوَاجِيب راځی.
۵ اَلنَّارُ: اور، د لته ترے جهنم مراد دے، جمع ئې اَنْوُرٌ، نِيْرَانٌ او نِيْرَةٌ ده، نَارَ (باب نصر) نَوْرًا: روښانه کیدل.
۶ اَلشَّهَوَاتِ: د شَهْوَةٌ جمع ده: خواهش. شَهَيَ ئې هم جمع ده. شَهَا (باب نصر سمع) شَهْوَةً: خواهش کیدل.
۷ اَلْمَكَارِهِ: د مَكْرَهٌ جمع ده د تکلیف خبره او کار. كَرِهَ (باب سمع) كُرْهًا وَكَرَاهَةً: ناخوښه کیدل.

۷ (۱۱۳) — يَهْرَمُ ابْنُ اٰدَمَ بنیادم بوډا شي وَتَشِبُّ مِنْهُ اثْنَانِ
او دده (دوه طاقتونه) ځوانان کیږي اَلْحِرْصُ عَلَى الْمَالِ (یو) حرص د مال
وَالْحِرْصُ عَلَى الْعُمُرِ او (بل) حرص په عمر۔

مسلم (۱۰۴۷)، مشکاة (۵۲۷۰)

۸ (۱۱۴) — نِعْمَ الرَّجُلُ ډیر ښه سړی دی الْفَقِيْهُ فِي الدِّيْنِ (هغه څوک
چه) په دین پوهه دی اِنِ احْتِيْجَ اِلَيْهِ که دده ته د چا حاجت پیښی شي نَفَعَ
(نو هغه ئې له) فائده ورکړي وَاِنِ اسْتُغْنِيَ عَنْهُ او که ئې دده نه څوک ځان
بې پرواه کړي اَغْنٰى نَفْسَهُ دی ترې هم ځان بې پرواه کړي۔

مشکاة (۲۵۱)
علامه البانی والي:- دا روایت موضوعي دی ځکه چه دده په
سند کښي عیسیٰ بن عبد الله بن محمّد بن عمر بن علي نومې راوي
دی او هغه متروک دی او ځیل پلار او نیکه په سند باندې
موضوعي روایتونه نقل کوي (الضعیفه ۲: ۱۴۸، ۱۴۹)

۹ (۱۱۵) — يَتْبَعُ الْمَيِّتَ روان وي په مړي پسې ثَلَاثَةٌ درې څیزونه
فَيَرْجِعُ اثْنَانِ نو دوه (څیزونه) ترې واپس راځي وَيَبْقٰى مَعَهُ

---

۱ يَهْرَمُ:- هَرِمَ (باب سمع) هَرَمًا، بوډا کیدل۔ اسم صفت ئې هَرِمٌ دی او جمع ئې هَرِمُوْنَ
او هَرْمٰی ده۔
۲ شَبَّ (باب ضرب) شَبَابًا ځوان کیدل، شَابٌّ ځوان ته ویلی شي د شَابٌّ جمع شُبَّانٌ ده۔
۳ يَتْبَعُ، تَبِعَ (باب سمع) تَبَعًا: چا سره تلل یا چا پسې تلل۔

وَاحِدٌ او دهغهٔ سره یو پاتے شی یَتْبَعُهُ اَهْلُهٗ وَمَالُهٗ وَعَمَلُهٗ روان وی پهٔ دهٔ پسے اهل ددهٔ او مال ددهٔ او عمل ددهٔ فَيَرْجِعُ اَهْلُهٗ وَمَالُهٗ نو ددهٔ اهل او مال (ترے) واپس راشی وَيَبْقٰى عَمَلُهٗ او پاتے شی (دهٔ سره) عمل ددهٔ

بخاری ۸: ۱۳۴، مسلم (۱۸۸۶)، نسائی (۱۹۳۷)، مشکاة (۵۱۶۷)

۱۰ (۱۱۶) — كَبُرَتْ خِيَانَةً (۱۱) ډیر لوئے خیانت دے اَنْ تُحَدِّثَ اَخَاكَ چهٔ ته بیان کړے خپل ورور ته حَدِيْثًا یوه خبره هُوَ لَكَ بِهٖ مُصَدِّقٌ چهٔ هغه پهٔ هغے کښ تا له د رښتیا کس ونکے وی وَاَنْتَ بِهٖ كَاذِبٌ او حال دا دے چهٔ ئے ته پهٔ دغهٔ (وینا) کښ هغهٔ ته دروغ ویونکے.

ابوداؤد (۴۹۷۱)، مشکاة (۴۸۴۵)-

۱۱ (۱۱۷) — بِئْسَ الْعَبْدُ الْمُحْتَكِرُ[1] ډیر ناکاره بنده دے (هغه) چهٔ غله ئے د کرانولو پهٔ اراده پټه کړیده اِنْ اَرْخَصَ[2] اللّٰهُ الْاَسْعَارَ[3] کهٔ چیرے الله پاک نرخونه ارزان کړهٔ حَزِنَ (نو دے) خفه شی وَاِنْ اَغْلَاهَا[4] او کهٔ چیرے کران کړی (دا نرخونه) فَرِحَ خوشحاله شی دے.

---

[1] اَلْمُحْتَكِرُ: (اسم فاعل) باب اِفتعال، اِحتكر الشيءُ: د کرانولو پهٔ اراده یو څیز د بازاره پټول مصنوعی قلّت پیدا کول. حَكَرَ (باب ضرَب) ظلم کول، تنګی کول.
[2] اَرْخَصَ: ارزانول، رَخُصَ (باب کرُم) رُخصًا: ارزانیدل، ارزان څیز ته رَخِيْصٌ ویلے شی
[3] اسعار: د سِعر جمع ده: نرخ.
[4] اَغْلَاهَا: نرخ کرانول.

شعب الایمان (۵۱۲۱۱)، المعجم الکبیر للطبرانی ۲۰: ۹۵، مسند الشامیین (۳۱۲)، الکامل ۲: ۵۳، مشکاۃ (۲۸۹۷)،
امام منذری وائی دا روایت رزین په خپل جامع کښې نقل کړیدے. خو دهغے په اصولو کښې موبن نه دا روایت نه دے میلاؤ شوے. البته طبرانی دا په یو داسې (ډیر کمزوری سند) باندې نقل کړیدے (الترغیب والترهیب ۲: ۵۸۴). او د طبرانی د روایت په حقله امام هیثمی وائی، د دے په سند کښې سلمان بن سلمة الخبائری نومے راوی دے او هغه متروک دے (مجمع الزوائد ۳: ۱۰۱)

نوع آخر من الجملة الفعلية

۱ (۱۱۸) لَایَدْخُلُ الْجَنَّةَ نه به داخلیګی جنت ته (اولاً) قَتَّاتٌ[۱] چغل خور.

بخاری ۸: ۲۱، مسلم (۱۶۸)، مشکاۃ (۴۸۲۳).

۲ (۱۱۹) لَایَدْخُلُ الْجَنَّةَ نه به داخلیګی جنت ته (اولاً) قَاطِعٌ[۲] خپلولی پریکونکے

بخاری ۸: ۶، مسلم (۲۵۵۶)، مشکاۃ (۴۹۲۲).

۳ (۱۲۰) لَایُلْدَغُ[۳] الْمُؤْمِنُ نهٔ شی چیچلے یو (کامل) مؤمن مِنْ جُحْرٍ[۴] وَّاحِدٍ دیوے سورے نه مَرَّتَیْنِ دوه ځله.

بخاری ۸: ۳۸، مسلم (۳۹۹۸)، مشکاۃ (۵۰۵۳).

---

[۱] قَتَّاتٌ: چغلی کوونکے، چغل خور، قَتَّ (باب نصر) قَتًّا: دروغ ویل، عرب وائی: قُوَیْقَتُ الْحَدِیْثَ: هغه خبرو له رنګ ورکوی.
[۲] قَاطِعٌ: (اسم فاعل دے) قَطَعَ (باب فتح) قَطْعًا: جدا کول، پرے کول. قَطَعَ رَحِمَهُ: د خپلو خپلوانو نه جدا کیدل، قَطَعَ الصَّدِیْقَ: د دوست سره تعلق ختمول.
[۳] لَایُلْدَغُ: (فعل مضارع مجهول منفی) نهٔ شی چیچلے، لَدَغَ (باب فتح) لَدْغًا: چیچل. لَدَغَتْهُ الْعَقْرَبُ: هغه لړم او چیچلو.
[۴] جُحْرٌ: سوړه، سورے، جمع ئے اَجْحَارٌ، جِحَرَةٌ او اَجْحِرَةٌ راځی. جَحَرَ (باب فتح) جَحْرًا: په سوری کښې یا په سوړه کښې ننوتل.

۴ (۱۲۱) — لَایَدْخُلُ الْجَنَّةَ نهٔ به داخلیږي جنت ته (اَوَّلًا) مَنْ هغه څوک
لَایَاْمَنُ جَارُهٗ[1] چهٔ پهٔ امن نه وي د هغهٔ ګاونډی بَوَائِقَهٗ[2] د هغهٔ د شرونو نه

مسلم (۷۳)، مسند احمد ۲: ۳۷۳ مشکاة (۴۹۶۳)۔

۵ (۱۲۲) — لَایَدْخُلُ الْجَنَّةَ نهٔ به داخلیږي جنت ته (اَوَّلًا) جَسَدٌ هغه
جُوسه غُذِيَ[3] بِالْحَرَامِ چهٔ د هغهٔ پالنه پهٔ حرامو کړے شوے وي۔

ابویعلی (۸۴)، المعجم الاوسط (۵۹۵۸)۔ الترغیب والترهیب ۳: ۵۵۳
مجمع الزوائد ۱۰: ۲۹۳، مشکاة (۲۷۸۷)۔

۶ (۱۲۳) — لَایُؤْمِنُ اَحَدُکُمْ پهٔ تاسو کښې یو تن ایمان نه لري حَتّٰی
یَکُوْنَ هَوَاهُ تر د ے پورے چهٔ شي خواهش د هغهٔ تَبَعًا تابع لِمَا د
هغه څهٔ جِئْتُ بِهٖ چهٔ هغه ما راوړي دي۔

شرح السنة ۱: ۲۱۳، تاریخ بغداد ۴: ۳۶۹، مشکاة (۱۶۷)
حافظ ابن رجب وائي: د ے روایت ته صحیح وئیل د یر ګران دي.
ځکه چهٔ د د ے پهٔ نقل کولو کښې نُعیم بن حمّاد المروزي یوازے
د ے۔ د ے نُعیم ته یوے د لے ثقّه د ُیلے د ے۔ خو امام صالح وائي:

---

[1] جَارٌ: ګاونډی۔ جمع یې جِیْرَانٌ، اَجْوَارٌ او جِیْرَةٌ راځي۔ جَاوَرَ، مُجَاوَرَةٌ: د چا ګاونډی
کیدل، د چا پهٔ ګاونډ کښې اوسیدل۔
[2] بَوَائِقَهٗ: د بَائِقَةٌ جمع ده۔ مصیبت، شر او فساد ته وئیلے کیږي۔ بَاقَ (باب نصر)
بَوْقًا: جنګ کول۔
[3] غُذِيَ: (فعل ماضي مجهول) غَذَا (باب نصر) غَذْوًا۔ غَذَا الطَّعَامَ: چا له خوراک ورکول
د غِذَاء لفظ د د ے نه وتلے د ے۔ خوراک ته وئیلے شي۔ جمع یې اَغْذِیَةٌ ده۔

ډیر زیات منکر روایتونه ورسره دي - امام ابو داؤد وائي : ده سره تقریبًا شل داسې روایتونه دي چه د هغې د رسول الله صلی الله علیه وسلم نه څۀ اصل ثابت نه دے۔

امام ابو زرعة وائي : د موقوف روایتونو نه مرفوع روایتونه جوړوي

امام ابو سعید بن یونس وائي : د ثقه راویانو په نوم منکر روایتونه بیانوي - او بعضې خلقو دۀ ته نسبت د وضع د حدیث کړے دے (جامع العلوم والحکم ص۳۶۲ (۳۶۱)

امام ابن حماد وائي : د حدیث او سنت د تقویت د پاره به ئې دروغژن روایات جوړول - او د امام ابو حنیفه رح په باره کښې به ئې دروغژنے غلطې قیمې بیانولې - (الکامل في الضعفاء ۷ : ۲۴۸۲)

۷ (۱۲۴) — لَا يَحِلُّ لِمُسْلِمٍ حلال نۀ دی دیو مسلمان د پاره أَنْ يُرَوِّعَ مُسْلِمًا چه بل مسلمان اویروي.

ابو داؤد (۵۰۰۴) ، مسند احمد ۵ : ۳۶۲ ، مشکاة (۳۵۴۵)۔

۸ (۱۲۵) — لَا تَدْخُلُ الْمَلَائِكَةُ نۀ داخلیږي (د رحمت ملائکې) بَيْتًا (هغه) کور ته فِيهِ كَلْبٌ چه په هغې کښې سپے وي وَلَا تَصَاوِيرُ او نۀ (هغې کور) ته

له يُرَوِّعَ : (فعل مضارع معلوم) رَوَّعَ (فعل ماضي) یرول رَاعَ (باب نصر) رَوْعًا - رَاعَ مِنْهُ ، د چانه یریدل - رَائِعٌ او رَوْعٌ نے صفت راځي۔

ته مَلَائِكَةُ : د مَلَكٌ جمع ده چه هغه په اصل کښې مَلْأَكٌ وو - د تخفیف د پاره ئې ترې نه همزه لرې کړه - فرښتې ته وئیلے شي - جمع ئې مَلَائِكُ او أَمْلَاكٌ او مَلَائِكَةٌ ده - أَلْأَكَ إِلَاكَةً : پیغام او خبر رسول - أَلْأَكَ إِلَى فُلَانٍ ، فلاني لره ئې خبر ورکړو - حروف اصلیه ئې ل - ء - ك دي -

لوړ اقوال په کښې هم شته چه هغه مفسر بیضاوي نقل کړیدي - اوګوره تفسیر بیضاوي ۱ : ۴۹ - ۵۰ -

ته كَلْبٌ : سپے - هر درنده - جمع ئې كِلَابٌ او أَكْلُبٌ راځي - جمع الجمع ئې أَكَالِبُ او كِلَابَاتٌ ده

ته تَصَاوِيرُ : د تصویر جمع ده - بت ، شکل ، فوټو او مجسمے (کال بوت) ته وئیلے شي - صَوَّرَ : شکل جوړول - مُصَوِّرٌ : شکل جوړونکے۔

چه په هغې کښې) تصویر وِنه وي

بخاری ۴ : ۱۳۹ ، مسلم ۲۱۰۶ ، مشکاة (۴۴۸۹)

۹ (۱۲۶)ــــ لَا یُؤْمِنُ اَحَدُکُمْ په تاسو کښې يو تن ايمان نه لري حَتّٰى اَكُوْنَ

نزدے پورے چه شم زه اَحَبَّ اِلَيْهِ زيات محبوب هغهٔ ته مِنْ وَّالِدِهٖ د هغهٔ

د پلار نه وَوَلَدِهٖ او د هغه د اولاد نه وَالنَّاسِ اَجْمَعِيْنَ او د ټولو خلقو نه

بخاری ۱ : ۱۰ ، مسلم ۶۹ ، ۷۰ ، مشکاة (۷)

۱۰ (۱۲۷)ــــ لَا يَحِلُّ لِمُسْلِمٍ حلال نهٔ دی دیو مسلمان د پاره اَنْ يَّهْجُرَ چه جُدا شی

(د ناکلی د وجهٔ) اَخَاهُ د خپل ورور نه فَوْقَ ثَلٰثٍ د (درې ۳ شپو ورځو) نه زيات

فَمَنْ هَجَرَ نو څوک چه جُدا شو فَوْقَ ثَلٰثٍ د درې ۳ (شپو ورځو) نه

زيات فَمَاتَ او مړ شو دَخَلَ النَّارَ اور ته داخل شو.

بخاری ۸ : ۲۳ ، ۲۵ ، ۶۵ ، مسلم ۲۵۶۰ ، ابوداؤد (۴۹۱۰) ، ترمذی (۱۹۳۲) ، مشکاة (۵۰۳۵)

۱۱ (۱۲۸)ــــ اَلَا خبردار! لَا يَحِلُّ حلال نهٔ دی مَالُ امْرِیءٍ مُّسْلِمٍ (څوک ل) د

مسلمان مال اِلَّا بِطِيْبِ نَفْسٍ مِّنْهُ مگر د هغهٔ په رضا منتيا سره.

السنن الکبریٰ للبیهقی ۶ : ۱۰۰ ، ۸ : ۱۸۲ ، مسند احمد ۵ : ۷۲ ، مشکاة (۲۹۴۶)

۱۲ (۱۲۹)ــــ لَا تُنْزَعُ[1] الرَّحْمَةُ نهٔ شی لرې کولے رحمت اِلَّا مِنْ شَقِيٍّ[2] مگر د بد بخت نه

ابوداؤد (۴۹۴۲) ، ترمذی (۱۹۲۳) ، مشکاة (۴۹۶۸)

---

[1] تُنْزَعُ : د نَزَعَ نه فعل مضارع دے. نَزَعَ (باب ضرب) نَزْعًا ، راخکل ، لرے کول ، منع کول.

[2] شَقِيٌّ : بد بخت. جمع ئے اَشْقِيَاءُ دے. شَقِيَ (باب سمع) شَقَاوَةً : بد بخت کيدل. او د باب نصر نه ئے معنیٰ بل بد بخته کول دی.

۱۳ (۱۳۰) لَاتَصْحَبُ الْمَلٰئِكَةُ ملګرتیانه کوی ملائک رُفْقَةً[1] هغه ډلے سره فِيْهَا كَلْبٌ
چه په هغے کښ سپے وی، وَلَاجَرَسٌ او نه (هغه ډلے سره چه هغوئی سره) جرس (وی)

مسلم (۲۱۱۳)، ابوداود (۲۵۵۴)، (۲۵۵۵) مشکاة (۳۸۹۴).

صِيَغُ الْاَمْرِ وَالنَّهْيِ

(د امر او نهي صيغے)

۱ (۱۳۱) بَلِّغُوْا عَنِّيْ[2] او رسوئ زما د طرفه وَلَوْ اٰيَةً اګر که یو آیت وی

بخاری ۴ : ۲۰۷ ، ترمذی (۲۶۶۹) مشکاة (۱۹۸)

۲ (۱۳۲) اَنْزِلُوا النَّاسَ[3] عزت کوئ د خلقو مَنَازِلَهُمْ د هغوئی د مرتبے مطابق

ابوداؤد (۴۸۴۲)، مشکاة (۴۹۸۹)

امام ابوداؤد فرمائی :- د دے روایت په سند کښ انقطاع ده. ځکه چه میمون د سیدة عائشة رضی الله تعالیٰ عنها زمانه نه ده لیدلے. (ابوداؤد)

---

[1] رُفْقَةٌ :- رِفْقَةٌ، رَفْقَةٌ : د ملګرو ټولګے، د خلقو ډله. جمع ئے رِفَاقٌ، رِفَقٌ، رُفَقٌ او اَرْفَاقٌ راځی رَافَقَهٗ فِي السَّفَرِ، چا سره په سفر کښی ملګرے کیدل. رَفَقَ (باب نصر) رَفِقَ (باب سمع) رَفُقَ (باب كرم) رِفْقًا. رفق به، رفقاله، رفق عليه : نرمی کول. د دے نه رَفِيْقٌ و تلے دے. ملګری ته وئیلے شی. جمع ئے رُفَقَاء راځی.

[2] بَلِّغُوْا :- بَلَّغَهٗ، تَبْلِيْغًا وَاَبْلَغَهٗ : رسول. په قرآن مجید کښ دی چه : يَا اَيُّهَا الرَّسُوْلُ بَلِّغْ مَا اُنْزِلَ اِلَيْكَ (المائدة ۵ : ۶۷) اے رسوله! هغه څه او رسوه کوم چه تا ته نازل کړے شوی دی. بَلَغَ (باب نصر) بُلُوْغًا : رسیدل.

[3] اَنْزِلُوْا :- اَنْزَلَ، اِنْزَالًا (متعدی) کوزول. اَنْزَلَ الضَّيْفَ : هغهٔ میلمه را دستو. نَزَلَ، نُزُوْلًا (باب ضرب) راتلل، ښکته را کوزیدل، نازلیدل.

۳ (۱۳۳) — اِشْفَعُوْا (اجازه) سفارش کوئ فَلْتُوْجَرُوْا[1] نو أجر به مومئ

بخاری ۲/۱۴۰۴، ۸/۱۴۰۸، ابوداؤد (۵۱۳۲)، نسائی (۲۵۵۷)، مشکاة (۴۹۵۶)

۴ (۱۳۴) — قُلْ اُووايه (اوعقيده اوساته) اٰمَنْتُ بِاللّٰهِ ماپهٔ الله تعالیٰ باندے ايمان راوړے دے ثُمَّ اسْتَقِمْ[2] بيا (پهٔ دے باندِ) کلک يه۔

مسلم (۶۲)، مشکاة (۱۵)

۵ (۱۳۵) — دَعْ[3] پریکده مَا هغه څهٔ يُرِيْبُكَ[4] چهٔ تا پهٔ شک کښ غورزوی اِلٰى مَا دهغه څهٔ دپاره رئے پریکده) لَا يُرِيْبُكَ چهٔ تا پهٔ شک کښ نهٔ غورزوی

ترمذی (۲۵۱۸)، نسائی (۵۷۱۱)، مشکاة (۲۷۷۳)۔

۶ (۱۳۶) — اِتَّقِ اللّٰهَ د الله تعالیٰ نه يريږه حَيْثُ مَا كُنْتَ ته چهٔ هرچرته کښ ئے وَأَتْبِعِ السَّيِّئَةَ اوکوه پهٔ بدئ پسے اَلْحَسَنَةَ نيکی تَمْحُهَا[5] (دے دپاره چهٔ) ژوانه کړی دا (کول دنيکی هغه بدئ لره) وَخَالِقِ النَّاسَ اومخلط کيږه دخلقو سره (يا معامله کوه خلقو سره) بِخُلُقٍ حَسَنٍ پهٔ ښو اخلاقو سره۔

ترمذی (۱۹۸۷)، مسند احمد ۵/۱۵۳، مشکاة (۵۰۸۳)

---

۱ فَلْتُوْجَرُوْا، أَجَرَ (باب نصر، ضرب) علیٰ کذا، بدله ورکول۔ دده نه أَجْرٌ وتلے دے چهٔ معنیٰ ئے بدله، مزدوری اوثواب دے۔ جمع ئے أُجُوْرٌ ده۔

۲ إِسْتَقَامَ، نيغيدل، قائم اوټينګيدل، روغيدل، إِسْتَقَامَ لَهُ الْأَمْرُ، دهغهٔ کار سم شهٔ

۳ دَعْ، د نحل امر صيغه ده۔ وَدَعَ (باب فتح) وَدْعًا، پريښودل۔

۴ يُرِيْبُ، أَرَابَ إِرَابَةً، پهٔ شک کښ غورزول۔

۵ تَمْحُهَا، مَحَا (باب نصر) مَحْوًا - مَحَا الشَّيْئَ، څهٔ څيز ورانول۔

۷ (۱۳۷)ـــ لَا تُصَاحِبْ مهٔ کوه تیا مهٔ کوه اِلَّا مُؤْمِنًا مهٔ کوه دمؤمن سره وَلَا یَأْکُلْ طَعَامَكَ او ستا خوراك دِ اُونهٔ خوری اِلَّا تَقِیٌّ[1] مهٔ کو پرهیزګار۔

ترمذی (۲۳۹۵)، ابوداؤد (۴۸۳۲)، مشکاة (۵۰۱۸)

۸ (۱۳۸)ـــ أَدِّ الْأَمَانَةَ امانت پوراپورا اداکړه اِلٰی مَنِ ائْتَمَنَكَ هغه چاته چهٔ تاسره ئے امانت کیښودلے وی، وَلَا تَخُنْ او خیانت مهٔ کوه مَنْ خَانَكَ هغه چاسره چهٔ تاسره ئے خیانت کړے وی۔

ابوداؤد (۳۵۳۴)، (۳۵۳۵)، ترمذی (۱۲۶۴)، مشکاة (۲۹۳۴)۔

۹ (۱۳۹)ـــ لِیُؤَذِّنْ لَکُمْ[2] خامخا اذان دِ کوی ستاسو دپاره خِیَارُکُمْ غوره ستاسو وَلْیَؤُمَّکُمْ[3] او خامخا امامتی دِ کوی ستاسو قُرَّاؤُکُمْ عالمان ستاسو۔

ابوداؤد (۵۹۰)، مشکاة (۱۱۱۹)۔

د دے روایت سند کمزورے دے ځکه چهٔ پکښے حسین بن عیسیٰ حنفی دے حافظ ابن عدی ددهٔ متعلق فرمائی: ددهٔ عام احادیث "غرائب" دی، او بعض احادیث ئے "منکر" دی۔ (الکامل فی الضعفاء ۲: ۷۶۶)

امام بخاریؒ ددے راوی په حقله فرمائی: مجهول دے۔ او حدیث ئے منکر دے

امام ابو زرعة ورته هم منکر الحدیث وائی (میزان الاعتدال ۱: ۵۴۵)

---

[1] تَقِیٌّ: مُتَّقِیْ، پرهیزګار۔ هغه څوك چهٔ ځان دهغهٔ کار نه بچ ساتی چهٔ دهغے په کولو الله تبارك وتعالیٰ خفه کیږی۔ جمع ئے اَتْقِیَاءُ دهٔ۔

[2] لِیُؤَذِّنْ: اَذَّنَ، تَأْذِیْنًا۔ اَذَّنَ بِالصَّلَاةِ: مانځهٔ دپارهٔ بانګ کول۔

[3] لِیَؤُمَّکُمْ: اَمَّ (باب نصر) اَمًّا، اَمَّ بِالْقَوْمِ: امام کیدل، امامتی کول۔

١٠ (١٤٠) — لَا تَأْذَنُوا اجازت (دَ داخليدو) مهٔ ورکوئ مَنْ هغه چاته لَمْ يَبْدَأْ چهٔ هغه ابتداء (شروع) نهٔ دی کړے بِالسَّلَامِ پهٔ سلام کولو

شعب الایمان (٨٨١٦)، مشکاة (٤٦٧٦)۔

١١ (١٤١) — لَا تَنْتِفُوا[1] الشَّيْبَ[2] پهٔ نوسی مهٔ او باسئ سپین ویښتهٔ فَإِنَّهُ نُورُ الْمُسْلِمِ ځکه چهٔ دا د مسلمان نور دے۔

ترمذی (٢٨٢١)، شرح السنة ١٢: ٩٥)، مشکاة (٤٤٥٨)

١٢ (١٤٢) — اِزْهَدْ بے رغبته شه فِي الدُّنْيَا پهٔ (حاصلولو او مقصد گرځولو) د دُنیا کښ يُحِبَّكَ اللّٰهُ تاسره به الله تعالیٰ مینه اوکړی وَازْهَدْ فِيمَا او بے رغبته شه پهٔ (حاصلولو د) هغه څیز کښ عِنْدَ النَّاسِ چې د خلقو سره دے يُحِبَّكَ النَّاسُ مینه به اوکړی تاسره خلق۔

ابن ماجه (٤١٠٢)، المستدرک (٤: ٣١٣)، مشکاة (٢٩٣٤)۔

١٣ (١٤٣) — كُنْ فِي الدُّنْيَا پهٔ دنیا کښ (د اسے) یه كَأَنَّكَ غَرِيبٌ[3] کو یا کهٔ ته

---

[1] لَاتَنْتِفُوا:۔ نَتَفَ (باب ضَرَبَ) نَتْفًا و نَتَّفَ، الشَّعْرَ: ویښتهٔ او باسل۔ نَتَّفَ الرِّيْشَ: ویښتهٔ پهٔ نوسی اوباسل۔ "نِتَافٌ" نوسی ته وئیلے شی۔

[2] اَلشَّيْبُ: (بفتح الشین) سپین ویښتهٔ، بوډا والے۔ شَابَ (باب ضَرَبَ) شَيْبًا و شَيْبَةً: بوډا کیدل ویښته سپینیدل۔ عرب وائی:۔ شَابَتْ رُؤُوسُ الْآكَامِ: د غونډو او د ډیرو سوکے سپینے شوے۔ پهٔ قرآن مجید کښ دی: وَاشْتَعَلَ الرَّأْسُ شَيْبًا (مریم ١٩: ٤) زما سر سپین بلکل شوے دے۔

[3] غَرِيْبٌ: مذکر دے جمع ئے غُرَبَاءُ دهٔ: هغه چاته وئیلے شی چهٔ مسافر وی، ناآشنا وی، او څوک تپوس کوونکے ئی نهٔ وی۔ مؤنث ئے غَرِيْبَةٌ دهٔ چهٔ د هغے جمع غرائب دهٔ۔ غَرَبَ (باب نصر) غَرْبًا وغُرْبَةً، لرے کیدل، جدا کیدل، پردی وطن ته تلل۔

مسافر ئے او عَابِرُ سَبِیلٍ یا پہ لارہ تلو نکے ئے۔

بخاری ۸ : ۱۱۰ ، ترمذی (۲۳۳۳) ، مشکاۃ (۵۲۷۴)۔

۱۴ (۱۴۴) — لَا تَتَّخِذُوا الضَّيْعَةَ جائید ادمہ جوڑوئ فَتَرْغَبُوا فِي الدُّنْيَا

ګکہ مینہ بہ مو پیداشی د دنیا سرہ (د آخرت پہ مقابلہ کښی)۔

مسند الحمیدی (۱۲۲) ، ترمذی (۲۳۲۸) ، مشکاۃ (۵۱۷۸)

۱۵ (۱۴۵) — أَعْطُوا الْأَجِيرَ[۲] مزدور کړئ مزدور تہ أَجْرَهُ دهغہ مزدوری قَبْلَ أَنْ يَجِفَّ[۳]

مخکښ د دینہ چہ اوچہ شی عَرَقُهُ[۴] دهغہ خوله۔

ابن ماجہ (۲۴۴۳) ، السنن الکبری للبیہقی ۶ : ۱۲۰ ، مشکاۃ (۲۹۸۷)۔

۱۶ (۱۴۶) — خَالِفُوا الْمُشْرِكِينَ د مشرکانو مخالفت کوئ وَفِّرُوا اللِّحَى[۵] ګیرے کوړے

(اولوئ کړئ) وَأَحْفُوا[۶] الشَّوَارِبَ[۷] او د ویخہ لرے کړئ بریت

بخاری (۲۰۶:۷) ، مسلم (۲۵۹) ، مشکاۃ (۴۴۲۱)۔

---

[۱] عَابِرٌ :۔ د اسم فاعل صیغہ دہ : تلونکے ، پورے وتونکے۔ جمع ئے عُبَّارٌ او عَبَرَةٌ دہ۔ عَبَرَ (باب نصر) عَبْرًا وعُبُورًا۔ السَّبِيلُ : پہ لارہ باندے تلل۔ اَلْوَادِيَ : د کند ے یا د غرہ د لمنے نہ پورے وتل۔

[۲] أَجِيرٌ :۔ مزدور ، نوکر۔ جمع ئے أُجَرَاءُ دہ۔ آجَرَ : پہ مزدورئ ئے ورکړو۔ اِسْتَأْجَرَ :۔ پہ مزدورئ ئے واخستلو۔

[۳] جَفَّ : (باب ضرب) جَفًّا وجُفُوفًا : اوچیدل۔ صفت ئے جَافٌّ او جَفِيفٌ دے۔

[۴] عَرَقٌ :۔ (بفتح الکل) خوله۔ عَرِقَ (باب سمع) عَرَقًا : خوله راتلل۔ صفت ئے عَرْقَانٌ دے۔

[۵] اَللِّحَى : (بکسر اللام وضمہا) د لِحْيَةٌ جمع دے : ګیرہ۔

[۶] أَحْفُوا : فعل امر دے۔ أَحْفَى إِحْفَاءً۔ شَارِبَهُ : د بریتو پہ لرے کولو کښی د مبالغے نہ کار اخستل۔ حَفِيَ (باب سمع) حَفًا : د ډیر ګرزیدلو او تللو د وجے پښے سوزیدل ، پښے ابلے تلل۔

[۷] اَلشَّوَارِبُ :۔ د شَارِبٌ جمع دہ : بریت۔

۱۷ (۱۴۷) — بَشِّرُوا (زیری (خوشحالئ) ورکړئ) وَلَا تُنَفِّرُوا او نفرت مه خوروئ
وَيَسِّرُوا او اسانتیا کوئ وَلَا تُعَسِّرُوا او تنګسیا مه پیدا کوئ۔

بخاری ۱: ۲۷، مسلم (۱۷۳۲)، مشکاة (۳۷۲۲)۔

۱۸ (۱۴۸) — أَطْعِمُوا الْجَائِعَ په اوږي باندې ډوډۍ اوخوروئ وَعُودُوا الْمَرِيضَ
او ناجوړه تپوس کوئ وَفُكُّوا الْعَانِيَ او قیدی ازادوئ

بخاری ۴: ۸۳، ۷: ۸۷، ابوداؤد ۵: ۳۱، مشکاة (۱۵۶۹)۔

---

۱ بَشِّرُوا د فعل امر صیغه ده۔ بَشَّرَهُ تَبْشِيرًا: خوش خبري ورکول، خوش حالول۔ په قرآن مجید کښې دي چې: فَبَشَّرْنَاهَا بِإِسْحَاقَ: (سورة هود ۱۱: ۷۱) بَشِرَ (باب ضرب، نصر) و أَبْشَرَ وَاسْتَبْشَرَ: خوش حالیدل۔ د دې نه بَشَارَةٌ وتلې دې: زیری، خوشحالي۔ جمع ئې بَشَارَاتٌ او بَشَائِرُ ده۔
۲ لَا تُنَفِّرُوا: (فعل نهی) نَفَّرَهُ تَنْفِيرًا: ځغلول، نفرت پیدا کول۔ نَفَرَ (باب ضرب)۔ نَفَرَ مِنْ كَذَا: نفرت کول۔ عرب وائي: نَفَرْتُ مِنْ صُحْبَةِ فُلَانٍ: د فلاني د ملګرتیا نه م نفرت دې۔
۳ يَسِّرُوا: (فعل امر) يَسَّرَهُ لِفُلَانٍ: فلاني ته ئې اسانه کړه۔ يَسُرَ (باب کرم، سمع) يُسْرًا ويَسَرًا الْأَمْرُ: کار اسانیدل۔ د دې نه "يَسِيرٌ" وتلې دې: اسانتیا ته وئیلې شي۔
۴ لَا تُعَسِّرُوا: (فعل نهی) عَسَّرَ الْأَمْرَ: کار ګرانول۔ عَسَّرَ عَلَيْهِ: څوک تنګول۔ عَسِرَ (باب سمع کرم) عُسْرًا: ګرانیدل۔
۵ الْجَائِعُ: اوږې، جمع ئې جِيَعَانٌ ده۔
۶ عُودُوا: (فعل امر دې) عَادَ (باب نصر) عَوْدًا وعِيَادَةً الْمَرِيضَ: د بیمار تپوس کول۔ عَائِدٌ ترې نه صفت دې چې جمع ئې عُوَّادٌ او عُوَّدٌ ده۔
۷ فُكُّوا: فعل امر دې۔ فَكَّ (باب سمع) فَكًّا وفُكُوكًا: خلاصول۔ فَكَّ الرَّهْنَ وَافْتَكَّهُ: ګانړه خلاصول، آزادول۔ اِنْفِكَاكٌ: آزادیدل، جدا کیدل، خلاصیدل۔
۸ الْعَانِي: قیدی۔ جمع ئې عُنَاةٌ ده۔ د لفظ د "ی" سره په خپل اصل باندې دې چې تعلیل پکښې اوکړې شي نو بیا د "ی" نه بغیر راځي۔ د مؤنث د پاره عَانِيَةٌ راځي۔ د هغې جمع عَانِيَاتٌ او عَوَانٍ ده۔ عَنَا (باب نصر) عَنِيَ (باب سمع) عِنًا، فِي الْقَوْمِ: قیدی کیدل۔

۱۹ (۱۴۹) ـــ لَاتَسُبُّوا الدِّيْكَ[۱][۲] بانګی ته بد رد مه وائ فَإِنَّهُ يُوْقِظُ[۳] ځکه چه دے راویخوی (اوده لره) لِلصَّلوٰةِ د مانځه د پاره۔

ابوداود (۵۱۰۱)، مشکاة (۴۱۳۶)۔

۲۰ (۱۵۰) ـــ لَايَقْضِيَنَّ[۴] چرے دِ فیصله نه کوی حَكَمٌ[۵] څوک حاکم بَيْنَ اثْنَيْنِ د دوو کسانو په مینځ کښں وَهُوَ غَضْبَانُ[۶] په د اسے حال کښں چه هغه غصه وی

بخاری ۹، ۸۲، مشکاة (۳۷۳۱)۔

۲۱ (۱۵۱) ـــ إِيَّاكَ[۷] ځان بچ ساته وَالتَّنَعُّمَ[۸] د مزو چرچو (د ژوند) نه فَإِنَّ عِبَادَ اللهِ ځکه چه د الله تعالیٰ (خاص) بندګان لَيْسُوا بِالْمُتَنَعِّمِيْنَ مزو چرچو والا نه دی

الزهد للامام احمد (ص: ۱۱) مشکاة (۵۲۶۲)

---

[۱] لَاتَسُبُّوا :۔ (فعل نهی) سَبَّ (باب نصر) سَبًّا : بد رد ویل، تنقید کول، کنزل کول۔

[۲] اَلدِّيْكَ :۔ (بکسر الدّال) بانګی۔ جمع ئے دُيُوْكٌ، أَدْيَاكٌ او دِيَكَةٌ ده۔

[۳] يُوْقِظُ :۔ أَيْقَظَ، إِيْقَاظًا : ویښول، بیدارول۔ إِسْتَيْقَظَ : هغه بیدار شو۔

[۴] لَايَقْضِيَنَّ : (فعل نهی با نون ثقیله) قَضٰى (باب ضرب) قَضَاءً وقَضِيَّةً۔ قَضٰى بَيْنَ الْخَصْمَيْنِ : فیصله ئے اوکړه۔ قَضٰى الْأَمْرُ لَهُ : موافق فیصله کول۔ قَضٰى الْأَمْرُ عَلَيْهِ : مخالف فیصله کول دد نه اسم فاعل "قاضی" دے چه جمع ئے "قُضَاةٌ" ده۔ د قاضیانو مشر (چیف جسټس) ته أَقْضَى الْقُضَاةِ وئیلے شی۔

[۵] حَكَمٌ :۔ (بفتحتین) : فیصله کونکے، مفرد او جمع دواړو د پاره استعمالیګی۔

[۶] غَضْبَانُ : د صفت صیغه ده : غصے والا، غَضِبَ (باب سمع) غَضَبًا عَلَيْهِ : غصه کیدل۔

[۷] إِيَّاكَ : تحذیر (یره ول) دے۔ د اِتَّقِ په معنیٰ : ځان بچ ساته۔

[۸] تَنَعُّمَ :۔ مزے چرچے، د مزو چرچو ژوند۔ نَعِمَ (باب فتح، نصر، سمع) نِعْمَةً، الرَّجُلُ : حالت او ژوند ښه کیدل۔ نَعِمَ عَيْشُهُ، د هغه ژوند ښه شو، آسوده حال شو۔

٢٢ (١٥٢) — اِعْتَدِلُوْا میانه رَوی کوئ فِی السُّجُوْدِ په سجده کولو کښ وَلَا یَبْسُطْ[1] او نهٔ دِ خوروی اَحَدُکُمْ یو تن ستاسو نه ذِرَاعَیْهِ[2] خپلې دواړه لیچې اِنْبِسَاطَ الْکَلْبِ په شان (د لیچو) خورولو د سپی۔

بخاری ۱ : ۱۴۱، مسلم (۴۹۳) نسائی (۱۱۱۰)، مشکاة (۸۸۸)

٢٣ (١٥٣) — لَا تَسُبُّوا الْاَمْوَاتَ[3] مړو ته بد رد مهٔ وائی فَاِنَّهُمْ قَدْ اَفْضَوْا[4] ځکه چهٔ یقینًا هغوی رسیدلی دی اِلٰی مَا (بدلې د) هغې څهٔ ته قَدَّمُوْا چهٔ هغوی ځان نه مخکښې لیږلی دی۔

بخاری ۲ : ۱۲۹، ۸ : ۱۳۴، نسائی (۱۹۳۶)، ترمذی (۱۹۸۲)، مشکاة (۱۶۶۴)۔

٢٤ (١٥٤) — مُرُوْا اَوْلَادَکُمْ حکم کوی خپل اولاد ته بِالصَّلٰوةِ د مونځ (د کولو) وَهُمْ اَبْنَاءُ[5] په داسې حال کښ چهٔ بچی وی سَبْعِ سِنِیْنَ د اوو کلونو وَاضْرِبُوْهُمْ او وهئ هغوی عَلَیْهَا د دې (مانځه په نهٔ کولو) باندې وَهُمْ اَبْنَاءُ په داسې حال کښ چهٔ هغوی بچی وی عَشْرِ سِنِیْنَ د لسو کلونو وَفَرِّقُوْا بَیْنَهُمْ او جدا کړئ

---

[1] یَبْسُطُ : بَسَطَ (باب نصر) بَسْطًا : خورول، غوړول ۔ بَسَطَ الْیَدَ : لاس ئې خور کړلو۔

[2] ذراعیه : د ذِرَاعٌ تثنیه ده : لاس، مټ، لیچه ۔ دا اکثر مؤنث استعمالیږی ۔ خو کله کله مذکر هم استعمالولے شی ۔ جمع ئې اَذْرُعٌ او ذُرْعَانٌ ده ۔ ذَرَعَ (باب فتح) ذَرْعًا، الثَّوْبَ : کپړا په لاس چم کول، میچل ۔

[3] الاموات : جمع ده د «مَیِّتٌ»، او دا مخفف دے د «مَیْتٌ»، مړے ۔ جمع ئې اَمْوَاتٌ، مَوْتٰی، مَیِّتُوْنَ او مَیْتُوْن ده ؛ مؤنث ئې مَیِّتَةٌ او مَیْتَةٌ راځی ۔ مَاتَ یَمُوْتُ (باب نصر) مَاتَ، یَمَاتُ (باب سمع) مَاتَ یَمِیْتُ (باب ضرب) : مړه کیدل ۔ مَاتَ (باب نصر) مَوْتًا : مړ کیدل۔

[4] اَفْضَوْا : اَفْضٰی اِفْضَاءً ۔ اِلَیْهِ : څهٔ څیز ته رسیدل۔

[5] اَبْنَاءٌ : د «اِبْنٌ»، جمع ده ۔ ځوئے، اولاد، بچے ۔ بَنُوْنَ ئې هم جمع راځی ۔ تَبَنَّاهُ : د هغه نه ئې ځان له ځوئے جوړ کړو۔

دولئ ډيوبل نه فِي الْمَضَاجِعِ[1] په بسترو کښې۔

ابوداود (۴۹۵)، مسند احمد ۲: ۱۸۰، ۲: ۱۸۷، مشکاة (۵۷۲)

۲۵ (۱۵۵) — تَعَاهَدُوا الْقُرْآنَ[2] د قرآن حفاظت کوئ فَوَالَّذِي ځکه چه ځما د قسم دی په هغه ذات نَفْسِي بِيَدِهِ چه ځما نفس د هغه په اختيار کښې دے لَهُوَ چه خامخا دے (دا قرآن) اَشَدُّ تَفَصِّيًا[3] ډير زر (او زيات) جدا کيدونکے مِنَ الْاِبِلِ په په مقابله د جدا کيدلو د اوښانو فِي عُقُلِهَا[4] د هغوی د رسو نه۔

بخاری ۶: ۲۳۸، مسلم (۷۹۱)، مشکاة (۲۱۸۷)۔

۲۶ (۱۵۶) — اِتَّقِ يره کوه دَعْوَةَ الْمَظْلُومِ د مظلوم د خيرو نه فَاِنَّهُ لَيْسَ ځکه چه يقينًا نيشته دے بَيْنَهَا دد ے (خيرو) په مينځ کښې وَبَيْنَ اللهِ او د الله تر مينځ حِجَابٌ[5] څه پرده۔

بخاری ۳: ۱۶۹، مسلم (۲۹)، مشکاة (۱۷۷۲)۔

۲۷ (۱۵۷) — لَاتَجْلِسُوا مه کينئ عَلَى الْقُبُوْرِ[6] په قبرونو باندِ وَلَا تُصَلُّوا اِلَيْهَا

---

[1] الْمَضَاجِعِ: د "مَضْجَعٌ" جمع ده: دد دے نکولو ځائے، د آرام کولو ځائے، بستره، کټ۔ ضَجَعَ (باب فتح) ضَجْعًا: دده (اړخ) لګول۔

[2] تَعَاهَدُوا: د فعل امر صيغه ده۔ تَعَاهَدَ وتَعَهَّدَ: حفاظت کول، نګرانی کول، خيال ساتل، ياد ساتل عَهِدَ: (باب سمع) عَهْدًا۔ الشَّيْئَ: د يو څيز حفاظت کول۔

[3] تَفَصِّيًا: تَفَصّٰى: خلاصيدل، جدا کيدل، تَفَصّٰى مِنَ الدَّيْنِ: هغه د قرض نه خلاصی شو۔ فصی (باب ضرب) فَصْيًا، جدا کيدل، بيليدل۔

[4] عُقُلٌ: د جمع دے د عُقْلَةٌ (بضم العين): د تړلو آله، رسئ، د اوښ مهار۔

[5] حِجَابٌ: پرده، حائل۔ جمع ئے حُجُبٌ ده۔ حَجَبَ (باب نصر) حَجْبًا: منع کول، پټيدل۔

[6] الْقُبُوْرُ: د "قَبْرٌ" جمع ده، د انسانانو د دفن کولو ځائے۔ قَبَرَ قَبْرًا۔ الْمَيِّتَ: مړے ئے دفن کړو۔

او دوی طرف ته موخ هم مه کوئ۔

مسلم (٩٧٢)، ابوداؤد (٣٢٢٩)، ترمذی (١٠٥٠)، مشکاة (١٦٩٨)۔

٢٨ (١٥٨) ــــ اِتَّقُوا اللّٰهَ د الله تعالیٰ نه یره کوئ فِیْ هٰذِهِ الْبَهَائِمِ[1] د دے چارپایانو په باره کښې الْمُعْجَمَةِ[2] چه گونگیان دی فَارْکَبُوْهَا نو په دوی باندِ شورلي کوئ صَالِحَةً په داسے حال کښې چه داجوګه وی (د شورلي) وَاتْرُکُوْهَا او پریږدئ دا صَالِحَةً په داسے حال کښې چه روغ رمټ وی۔

ابوداود (٢٥٤٨)، مشکاة (٣٣٧٠)۔

٢٩ (١٥٩) ــــ لَایَخْلُوَنَّ[3] چرته دِ نه جُدا کیږی رَجُلٌ یو (پردے) نارینه بِامْرَاَةٍ د (پردئ) زنانه سره وَلَاتُسَافِرَنَّ او چرته دِ سفر نه کوی اِمْرَاَةٌ یوه ښځه اِلَّا وَمَعَهَا مَحْرَمٌ[4] مګر په داسے حال کښې چه هغې سره بے پردے خپل وی۔

بخاری ٤: ٧٢، ٧: ٤٨، مسلم (١٣٤١)، مشکاة (٢٥١٣)۔

٣٠ (١٦٠) ــــ لَاتَتَّخِذُوْا مه جوړوئ ظُهُوْرَ دَوَابِّکُمْ[5] د خپلو څاروو ملاګانو نه

---

[1] اَلْبَهَائِمُ: د بَهِیْمَةٌ جمع ده. : د ګنګو، څاروی، ځناور۔

[2] اَلْمُعْجَمَةُ: مذکر ئے اَلْمُعْجَمُ دے: ګونګے، هغه څوک چه خپل مطلب نه شی بیانولے۔

[3] لَایَخْلُوَنَّ: نهی ده د نونِ ثقیله سره۔ خَلَا (باب نصر) خَلْوَةً، بِهٖ، الیه ـ معه: د چا سره جدائی او تنهایئ ته تلل، جُدا کیدل، یواځے کیدل۔ خَلَا الرَّجُلُ بِنَفْسِهٖ: سړے یواځے شو۔ ځانے له شو۔

[4] مَحْرَمٌ: (بفتح المیم) هغه خپلوان چه د هغه سره د چا نکاح ناجائز وی۔

[5] دَوَابٌّ: د دَابَّةٌ جمع دے: څاروے، د ګنګو، د څوزلئ ځناور۔ دا کلمه د مذکر او مؤنث دواړو د پاره یو شان استعمالیګی۔ دَبَّ (باب ضرب) دَبًّا وَدَبِیْبًا: په خلوړو تلل، تولند کول۔

مَنَابِرَ منبرونه -

ابوداؤد (٢٥٦٧)، مشكاة (٣٩١٦)-

٣١ (١٦١) لَاتَتَّخِذُوا مه جوړوئ شَيْئًا هغه څيز فِيهِ الرُّوحُ چه په هغې کښې ساه وی غَرَضًا نښنه (اوتک د ويشتلو)

مسلم (١٩٥٧)، نسائی (٤٤٤٣)، (٤٤٤٤)، مشكاة (٤٠٧٦)-

٣٢ (١٦٢) لَاتَجْلِسْ مه کينه بَيْنَ رَجُلَيْنِ د دوو سړو په مينځ کښې اِلَّابِاِذْنِهِمَا مګر د هغوئ په اجازت -

ابوداود (٤٨٤٤)، څوپه روايت کښې د «لَاتَجْلِسْ» په ځائے «لَايُجْلَسُ» دے يعنى نه دِ کينى - مشكاة (٤٧٠٤)-

٣٣ (١٦٣) بَادِرُوْا ديوبل نه ژر راندے شئ بِالصَّدَقَةِ خيرات (کولو) ته فَاِنَّ الْبَلَاءَ ځکه چه مصيبت لَايَتَخَطَّاهَا د هغې نه ديخوا قدم نه شى کيخودے (يا ديخوانه شى راوړيدلے)

المعجم الاوسط (٥٦٣٩)، السنن الكبرىٰ للبيهقى ٤: ١٨٩، شعب الايمان (٣٣٥٣)، ٣٣٥٤، مشكاة (١٨٨٧)-

---

ك مَنَابِرَ: د مَسَاجِدَ په وزن، د مِنْبَرٌ جمع دے - دا د ميم زير وئيلے شى دے د پاره چه د اسم آله سره ے مشابهت دے کښى د قاعدے لحاظ سره په واحد کښى هم د «ميم» زور پکار دے - نَبَرَ (باب ضرب) نَبْرًا- الشيئ: څه څيز پورته کول، اوچتول - نَبَرَ الْمُغَنِّىْ: سندرغاړى اواز تيز کړلو -

ك اَلرُّوْحُ: ساه، نفس، جوهر - قرآن کريم کښى دى: وَيَسْئَلُوْنَكَ عَنِ الرُّوْحِ ط (سورة بنى اسرائيل ١٧: ٨٥) او دوى ستانه د ساه په حقله تپوس کوى - جمع ئے اَرْوَاحٌ ده -

ك غَرَضًا، (بفتحتين): نښنه، تک - د مقصد او حاجت په معنىٰ هم راځى - جمع ئے اَغْرَاضٌ ده - اَغْرَضَ الْغَرَضَ: هغه نښنه صحيح او ويشتله -

ك بَادِرُوْا، فعل امر دے د بَادَرَ مُبَادَرَةً باب مُفَاعَلَةٌ نه، د يو څيز د پاره ديوبل نه مخکښى کيدل، مقابله کول -

ك اَلْبَلَاءُ: هغه غم چه د جود وِيلى کړى - ازميښت که د خيروى يا د شر، جمع ئے بَلَايَا ده -

دمشکاة نه علاوه په نورو کتابونو کښې د «یادونوا»، په ځائې «یاکروا» دے
چه معنٰی ئے ده : تلاوت اوکړئ۔
د المعجم الاوسط په سند کښې عیسیٰ بن عبدالله بن محمد نومے راوی دے
چه هغه ضعیف دے۔ (مجمع الزوائد ۳ : ۱۱۰) دد ے عیسیٰ په حقله امام ابن
حبّان وائی چه دخپل پلار او دنیکه په نوم ډیرغړن روایتونه بیانوی۔ اګر
چه دا راوی دا کار په خطا کوی۔ خو بیا هم ددے کار د وجے دده پیش کړے
شوے روایت ناقابل استدلال وی۔ (المجروحین ۲ : ۱۲۱، ۱۲۲)۔ د امام
بیهقي په دواړو سندونو کښې بشر بن عبید نومے راوی دے چه هغه ته
محدث صالح جزرة درواغژن وائی۔ (المقاصد الحسنة ص : ۲۳۲) پدے وجه
علامه ابن الجوزي دا روایت بے اصله ګنړی (الموضوعات ۲ : ۱۵۴)
امام منذری وائی : دا روایت موقوف دے (الترغیب والترهیب ۲ : ۲۰۱۹)
او حافظ ابن حجر وائی، دے روایت ته موفوع ویئیل «وهم» دے (المقاصد
الحسنة ص : ۲۳۳)۔

۳۴ ـــ (۱۶۴) لَا تُظْهِرِ مه ښکاره کوه اَلشَّمَاتَةَ[1] خوش حالی په مصیبت لِاَخِیْکَ
دخپل (مسلمان) رور فَیَرْحَمُهُ اللهُ کنی الله به په هغه باندے رحم اوکړی
وَیَبْتَلِیْکَ[2] او تا به په مصیبت اخته کړی۔

ترمذي (۲۵۰۶)، الترغیب والترهیب ۳ : ۳۱۰، مشکاة (۴۸۵۶)۔

۳۵ ـــ (۱۶۵) جَاهِدُوا[3] الْمُشْرِکِیْنَ جهاد کوئ مشرکانو سره بِاَمْوَالِکُمْ په
خپل مالونو سره وَاَنْفُسِکُمْ او په خپلو نفسونو سره وَاَلْسِنَتِکُمْ او په خپلو ژبو سره

ابوداؤد (۲۵۰۴)، نسائي (۳۰۹۶)، مشکاة (۳۸۲۱)۔

---

[1] اَلشَّمَاتَةَ : شَمِتَ (باب سمع) شَمَاتَةً، دچا په مصیبت خوشحالیدل۔ اسم صفت ئے شَامِتٌ دے چه
جمع ئے شُمَّاتٌ ده، مؤنث ئے شَامِتَةٌ دے چه د هغے جمع شَوَامِتُ استعمالیګی۔
[2] وَیَبْتَلِیْکَ : اِبْتَلٰی اِبْتِلَاءً، از مصیبت کول، تکلیف کښې اچول، مجرد کښې د باب نصر او سمع نه
راځی۔
[3] جَاهِدُوْا : فعل امر دے، جَاهَدَ مُجَاهَدَةً وَجِهَادًا، پوره طاقت خرچ کول، کوشش کول۔

٣٦ (١٦٦) ـــ اِتَّقُوا النَّارَ ځان د اور نه بچ کړئ وَلَوْ بِشِقِّ[1] تَمْرَةٍ[2] اګر که د کهجورې په یوه ټکړه باندې وي فَمَنْ لَّمْ یَجِدْ نو چا چه دا (هم) نه مونده فَبِكَلِمَةٍ طَيِّبَةٍ نو (ځان دې) په یوه ښه وینا رکولو بچ کړي)

بخاري ۴ : ۲۴۰، ۸ : ۱۴، مسلم (۱۰۱۶)، نسائی (۲۵۵۳)، مشكاة (۵۸۵۷)

٣٧ (١٦٧) ـــ اِغْتَنِمْ[3] خَمْسًا پنځه څیزونه غنیمت او ګڼره قَبْلَ خَمْسٍ مخکښې د پنځو څیزونو نه شَبَابَكَ[4] خپله ځواني قَبْلَ هَرَمِكَ[5] مخکښې د خپلې بوډاوالي نه وَصِحَّتَكَ او د خپل وجود روغوالے قَبْلَ سَقَمِكَ[6] مخکښې د خپلې بیمارۍ نه وَغِنَاكَ او خپله مالداري قَبْلَ فَقْرِكَ مخکښې د خپلې غریبۍ نه وَفَرَاغَكَ او خپل اوزګاروالے قَبْلَ شُغْلِكَ مخکښې د خپلې مشغولتیا نه

---

[1] شِقٌّ : (بالکسر) د یو څیز نیمه حصه، نیم طرف، نیمه غاړه. عرب وائي چه : اَلْمَالُ بَيْنِيْ وَبَيْنَكَ شِقٌّ : مال به ځما او ستا تر مینځه په نیمه وي. شَقَّ (باب نصر) شَقًّا : ماتول، شلول. شَقَّ عَصَا الْقَوْمِ هغه د قوم د لږ ماته کړله. جُدائي کړه.

[2] تَمْرَةٌ : کهجوره. جمع ئې تَمْرٌ، تَمَرَاتٌ، تُمُوْرٌ او تُمْرَانٌ راځي. تَمَرَ (باب نصر) تَمْرًا وَتَمَرَةً : کهجورې خوړول. اَتْمَرَ الرُّطَبُ : کهجورې او چیدل.

[3] اِغْتَنِمْ : فعل امر. اِغْتَنَمَ وَتَغَنَّمَ وَاسْتَغْنَمَ الشَّيْءَ : غنیمت ګڼل، فائده ګڼل. غَنِمَ (باب سمع) غُنْمًا : مفت حاصلول، غنیمت حاصلول. په قرآن عزیز کښې دي چه : وَاعْلَمُوْا اَنَّمَا غَنِمْتُمْ مِنْ شَيْءٍ (سورة الانفال : ۸ : ۴۱). یعنې ښه پوهه شئ چه یقینًا هغه څه چه تاسو ئې حاصلوئ په غنیمت کښې.

[4] شَبَابٌ : (بالفتح) ځواني، آغاز، شروع. شَبَّ (باب ضرب) شَبَابًا وَشَبِيْبَةً. اَلْغُلَامُ : د هلک ځوان کیدل وَمِنْ شَبَّ اِلَى دَبَّ : د ځوانۍ نه تر بوډاوالي. شَابٌّ د هغه سړي ته وئیلے شي چه ځوان وي. جمع ئې شُبَّانٌ ده.

[5] هَرِمَ : (باب سمع) هَرَمًا : ډیر بوډا کیدل، کمزورے کیدل. د صفت د پاره هَرِمٌ (بکسر الراء) راځي. چه جمع ئې هَرْمُوْنَ ده.

[6] سَقِمَ : (باب سمع) سَقُمَ (باب کرم) سَقَمًا وَسَقَامَةً : بیماریدل. بیمار ته سَقِیْمٌ وئیلے شي. قرآن پاک کښې راځي : اِنِّيْ سَقِیْمٌ (سورة الصافات ۳۷ : ۸۹). زه بیمار وغه یم. د سَقِیْمٌ جمع سِقَامٌ او سُقَمَاءُ ده.

وَحَيَاتَكَ او خپل ژوند قَبْلَ مَوْتِكَ مخکښې د خپل مرګ نه.

المستدرك ۴ : ۳۰۶، الترغيب والترهيب ۴ : ۲۵۱، مشكاة (۵۱۷۴).

لَيْسَ النَّاقِصَة

(د بیان د لَيْسَ نَاقِصَه د ے)

١ (١٦٨) — لَيْسَ الشَّدِيْدُ[1] نه دی پهلوان (بهادر) بِالصُّرَعَةِ[2] په پرزولو إِنَّمَا الشَّدِيْدُ الَّذِیْ یقیناً پهلوان (څو) هغه (څوك) د ے يَمْلِكُ نَفْسَهٗ چه هغه خپل ځان په قابو کښې ساتی عِنْدَ الْغَضَبِ د غصے په وخت کښې.

بخاری ۸ : ۳۴، مسلم (۲۶۰۹)، مشكاة (۵۱۰۵).

٢ (١٦٩) — لَيْسَ مِنَّا مَنْ هغه څوك څوك (د مونږ) نه نه د ے. خَبَّبَ[3] اِمْرَاَةً چه هغه یوه ښځه وړانه کړی عَلٰى زَوْجِهَا د خپل خاوند د پاره اَوْ عَبْدًا او یا یو مریے (وران کړی) عَلٰى سَيِّدِهٖ د خپل مالك د پاره.

ابوداود (۲۱۷۵)، المستدرك ۲ : ۱۹۶، مشكاة (۳۶۶۲).

٣ (١٧٠) — لَيْسَ مِنَّا مَنْ هغه څوك څوك (د مونږ) نه نه د ے لَمْ يَرْحَمْ چه هغه

---

[1] اَلشَّدِيْدُ: پهلوان، مضبوط، بهادر، تکړه، قوی، سخت، کلك، په قرآن مجید کښې دی چه: اِنَّ بَطْشَ رَبِّكَ لَشَدِيْدٌ (سورة البروج ۸۵ : ۱۲) یقیناً ستا د رب ګرفت ډیر سخت او مضبوط د ے. جمع ئے اَشِدَّاءُ او شُدُوْدٌ ده. شَدَّ (باب ضرب ونصر) شَدًّا. الشيءُ: څه څیز مضبوطول.

[2] اَلصُّرَعَةُ: بل را پرزول. صَرَعَ (باب فتح) صَرْعًا: را پرزول.

[3] خَبَّبَ: دهوکه کول، ورانول، خرابول. خَبَّبَ عَلٰى فُلَانٍ صَدِيْقَهٗ: د فلانی دوست ئے خراب کړو.

رحم نهٔ کوی **صَغِيْرَنَا** څمونږ په وړوکی **وَلَمْ يُوَقِّرْ**[1] او (هغه څوک چه) عزت نهٔ کوی **كَبِيْرَنَا** څمونږ د مشر **وَيَأْمُرْ** او (هغه څوک چه) حکم (نهٔ) کوی **بِالْمَعْرُوْفِ** د نیکئ کولو **وَيَنْهَ** او (هغه څوک چه) منع (نهٔ) کوی **عَنِ الْمُنْكَرِ** د بدئ نه۔

ترمذی (۱۹۲۱)، مشکاة (۴۹۷۰)۔

۴ (۱۷۱)ـــ **لَيْسَ الْمُؤْمِنُ بِالَّذِيْ** هغه څوک (کامل) مؤمن نهٔ دے **يَشْبَعُ** چه هغه ځان موړ کړی **وَجَارُهٗ جَائِعٌ** او گاونډی ئے اوږے وی **إِلٰى جَنْبِهٖ**[2] د دهٔ په خوا کښ۔

الادب المفرد (۱۱۲)، المعجم الاوسط (۳۳۸۹)، مشکاة (۴۹۹۱)۔

۵ (۱۷۲)ـــ **لَيْسَ الْمُؤْمِنُ** نهٔ دی (کامل) مؤمن **بِالطَّعَّانِ**[3] د ډیر عیبونه بیانوونکے **وَلَا بِاللَّعَّانِ**[4] او نهٔ د ډیر بد ویونکے **وَلَا الْفَاحِشِ**[5] او نهٔ بد ژبه ویناکوونکے **وَلَا الْبَذِيِّ**[6] او نهٔ بکواس کوونکے۔

---

[1] وَقَّرَ تَوْقِيْرًا: ډیر عزت کول۔ فُلَانٌ وَقَّرَ شَيْخَهٗ: فلانی د خپل استاذ تعظیم اوکړو۔

[2] جَنْبٌ: (بفتح الجیم) اړخ، طرف، خوا۔ جمع ئے اَجْنَابٌ او جُنُوْبٌ ده۔ قَعَدْتُّ إِلٰى جَنْبِ فُلَانٍ: د فلانی خواکښ کیناستم۔ په قرآن مجید کښ دی چه: فَتُكْوٰى بِهَا جِبَاهُهُمْ وَجُنُوْبُهُمْ (سورة التوبه ۹: ۳۵) لړ دوئ تندی او اړخونه به په دے باندے داغلے شی۔ جَانَبَهٗ: د چا نزدے کیناستل۔

[3] اَلطَّعَّانُ: د مبالغے صیغه ده: ډیر بد ویونکے۔ هُوَ طَعَّانٌ فِيْ اَعْرَاضِ النَّاسِ: هغه د خلقو په عزت ډیر حملے کوونکے دے۔ طَعَنَ (باب فتح ونصر) طَعْنًا: نیزه چلول، زخمی کول، عیب لګول۔ طَعَنَ فِي الرَّجُلِ: په چا باندے عیب لګول۔ طَعَنَ عَلَيْهِ: په چا الزام لګول، چاله پېغور ورکول۔

[4] لَعَّانٌ: د مبالغے صیغه ده: ډیر لعنت ویونکے، ذلیلوونکے۔ لَعَنَ (باب فتح) لَعْنًا: بد رد ویل۔ لَعِيْنٌ هم د دے نه وتلے دے: ذلیل او خوار، بے عزته۔

[5] اَلْفَاحِشُ: د حد نه تیروتونکے، بد ه خبره کوونکے۔ فَحُشَ (باب کرم) فُحْشًا: ناکاره کیدل، خرابیدل، غلطیدل۔ اَفْحَشَ وَتَفَاحَشَ: بده خبره کول۔

[6] اَلْبَذِيُّ (بتشدید الیاء) د صفت صیغه ده: بکواس کوونکے۔ جمع ئے اَبْذِيَاءُ ده۔ او مؤنث ئے بَذِيَّةٌ ده۔ بَذَا (باب نصر) بَذْوًا اَبْذٰى علیه: فضول بکواس کول۔ بَذُوَ (باب کرم) بَذَاءً وَبَذَاءَةً: بد خُلقه خوږ ژول۔

ترمذی (۱۹۷۷)، السنن الکبریٰ للبیهقی ۱۰: ۱۹۳، ۲۴۲، مشکاة (۴۸۴۷)۔

۶ (۱۷۳) — لَيْسَ الْوَاصِلُ[1] نهٔ دے صِله رحمی کوونکے بِالْمُكَافِئِ[2] بدل خلاصوونکے۔ وَلٰكِنَّ الْوَاصِلَ الَّذِي یکن صِله رحمی کوونکے خو هغه څوک دے اِذَا قُطِعَتْ رَحِمُهٗ[3] چهٔ کله هغه سره رشته ختم کړے شی وَصَلَهَا هغهٔ ئے بیا جوړه کړی۔

بخاری ۸: ۷، ابوداود (۱۶۹۷)، ترمذی (۱۹۰۸)، مشکاة (۴۹۲۳)۔

۷ (۱۷۴) — لَيْسَ الْغِنٰى نهٔ ده (اصلی) مالداری عَنْ كَثْرَةِ الْعَرَضِ[4] د ډیر دنیادی سامانونو د وجے وَلٰكِنَّ الْغِنٰى لاکن اصلی مالداری غِنَى النَّفْسِ[5] د زړهٔ مالداری ده

بخاری ۸: ۱۱۸، مسلم (۱۰۵۱) مشکاة (۱۵۷۰)۔

۸ (۱۷۵) — لَيْسَ الْكَذَّابُ الَّذِي هغه څوک دروغژن نهٔ دے يُصْلِحُ بَيْنَ النَّاسِ چهٔ اصلاح راولی د خلقو ترمینځ وَيَقُولُ خَيْرًا او د خیر خبره کوی وَيَنْمِي[6] خَيْرًا او نسبت کوی د خیر (او پهٔ دے سلسله کښ څهٔ خلافِ واقعه خبره اوکړی)

بخاری ۳: ۲۴۰، مسلم (۲۶۰۵)، مشکاة (۴۸۲۵)۔

۹ (۱۷۶) — لَيْسَ شَيْءٌ نهٔ دے هیڅ څیز أَكْرَمَ عَلَى اللّٰهِ زیات عزتمن اللّٰه ته مِنَ الدُّعَاءِ د دُعا نه۔

ترمذی (۳۳۷۰)، ابن ماجه (۳۸۲۹)، مشکاة (۲۲۳۲)۔

---

[1] اَلْوَاصِلُ: فاعل، تعلق جوړ دونکے۔ وَصَلَ (باب ضَرَب) وَصْلًا وَصِلَةً: تعلق جوړ دل، روغ ساتل
[2] اَلْمُكَافِئُ: (اسم فاعل) كَافَأَ مُكَافَاةً: بدله ورکول، برابری کول۔
[3] رِحْمٌ او رَحِمٌ: دواړه یو شان لوستلے شی: خپلولی، رشته داری، بچه دانی۔ د امؤنث استعمالیګی۔ جمع ئے اَرْحَامٌ ده۔ پهٔ قرآن مجید کښی دی: واتقوا اللّٰه الذی تساءلون به والارحام (سورة النساء: ۱) یعنی د هغهٔ اللّٰه نه اویرېږئ چهٔ تاسو د هغه پهٔ نوم دیو بل نه سوالونه کوئ او ویرېږئ د رشتے د ختمولو نه۔
[4] عَرَضٌ: (بفتحتین): سامان، اسباب۔ جمع ئے عُرُوْضٌ ده۔
[5] اَلنَّفْسُ: زړهٔ او روح ته وئیلے شی۔ جمع ئے نُفُوْسٌ ده۔
[6] نَمٰى: (باب ضرب) نَمْيًا: اوچتول، نسبت کول۔ دلته رو ستنئ معنیٰ مراد ده۔

۱۰ (۱۲۷) — لَیْسَ مِنَّا[1] زمونږ (د فرمانبردارو نه) نه دے مَنْ هغه څوک ضَرَبَ الْخُدُوْدَ[1] چه اننګی وهی وَشَقَّ[2] الْجُیُوْبَ[3] (ګریوانونه شلوی وَدَعَا[4] بِدَعْوَی الْجَاهِلِیَّةِ[5] او د جاهلیّت دعوے کوی.

بخاری ۲: ۱۰۳، ۱۰۴، ۴: ۲۲۳، مسلم (۱۶۵)، مشکاة (۱۷۲۵)

۱۱ (۱۲۸) — لَیْسَ الْخَبَرُ نه دے خبر (یعنی اِطّلاع) کَالْمُعَایَنَةِ[6] په شان د سترګو د لیدو

مسند احمد ۱: ۲۷۱، موارد الظمآن (۲۰۸۷)، مشکاة (۵۷۳۸)

---

[1] الْخُدُوْدَ، د خَدٌّ جمع ده. اننګی ته وئیلے شی.

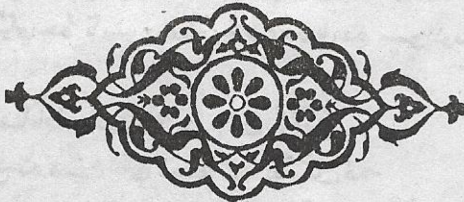
[2] شَقَّ، شَقَّ یَشُقُّ شَقًّا، شلول، څیرے کول.

[3] الْجُیُوْبَ، د جَیْبٌ جمع ده، ګریوان. جَابَ (باب ضرب) جَیْبًا. الْقَمِیْصَ، قمیص کښی جیب جوړول.

[4] دَعَا، مصدر ئے دُعَاءٌ دے: چاته فریاد کول، غوښتل، رابلل، درخواست او منت کول، زاری کول. دَعَا (باب نصر) دُعَاءً دَدَعْوَةً. دَعَالَهٗ، دچا د ښے دعا کول. دَعَا عَلَیْهِ او دَعَا بِالشَّرِّ، دچا د بد د دُعَاء کول. دَعَا اِلَی شَیْءٍ: دعوت ورکول، ترغیب ورکول، محرک کول. دَعَا اِلَی وَلِیْمَةٍ، د واده د ډوډئ دعوت ورکول.

[5] اَلْجَاهِلِیَّةُ، نادانی، ناپوهی، د اسلام د راتللو نه مخکښی چه په دنیا کښی کوم حالات وُو هغے ته هم جاهلیّة وئیلے شی. ددے نه نحل جَهِلَ د (باب سمع) نه راځی. جَهْلًا وجَهَالَةً: نه پوهیدل، ناپوهی اَن پره کیدل. جَهِلَ عَلَیْهِ: بے علمه کیدل، بے وقوفه کیدل. صفت ترے نه "جَاهِلٌ" راځی. چه جمع ئے "جُهَّلٌ" او جُهَلَاءُ ده.

[6] الْمُعَایَنَةِ، عَایَنَ مُعَایَنَةً، مشاهده کول، په خپلو سترګو لیدل. فارسی کښی مَتَلْ دے چه، شُنیده که بود مانندِ دیده، یعنی اوریدل د لیدلو غوندے نه دی.

اَلشَّرْطُ وَالْجَزَاءُ

(د بیان د مثالونو د شرط او د جزاء دے)

۱ (۱۷۹) — **مَنْ تَوَاضَعَ** چا چه ځان کمزورے اوګڼړلو **لِلّٰهِ** د الله د رضٰی د پاره) دوج **رَفَعَهُ اللّٰهُ** الله به هغه پورته کړی (یعنی عزت به ورکړی)، **وَمَنْ تَكَبَّرَ** او چا چه ځان لوئ اوګڼړلو **وَضَعَهُ اللّٰهُ** الله به هغه ذلیل کړی۔

ابن ماجه (۴۱۷۶)، مسند احمد ۳: ۷۶، الإحسان فی تقریب صحیح ابن حبان (۵۶۷۸)، مشکاة (۵۱۱۹)

د دے روایت سوکزی راوی دراج بن سمعان ابو السمح المصری دے او د هغهٔ اُستاذ ابو الهیثم دے۔ د دراج په حقله امام ابوداؤد وائی: د ده عام احادیث مستقیم دی ماسیوا د هغه احادیثو نه کوم چه د ابو الهیثم نه نقل کړی (تهذیب التهذیب ۳: ۱۸۹)

امام احمد فرمائی: د دے راوی روایتونه منکر دی (العلل ومعرفة الرجال ۳: ۱۱۶۱ - رقم النص: ۲۳۸۴)

امام نسائی فرمائی، دا راوی قوی نهٔ دے (الضعفاء والمتروکین ص: ۱۰۲، الترجمة: ۱۹۱) خو په مسند احمد ۱: ۴۴ او د امام طبرانی المعجم الصغیر ۱: ۲۳۱ کښی دا روایت په صحیح سند سره په دا سے الفاظو کښی نقل دے۔ یقول الله تبارک وتعالٰی: من تواضع لی هکذا رفعته هکذا۔ لهٰذا دا روایت صحیح دے۔ والله اعلم۔

۲ (۱۸۰) — **مَنْ لَمْ يَشْكُرِ النَّاسَ** څوک چه د خلقو شکریه نه ادا کوی **لَمْ يَشْكُرِ اللّٰهَ** هغه د الله تعالٰی شکریه (هم) نه ادا کوی۔

ترمذی (۱۹۵۵)، مسند احمد ۲: ۲۵۸، ۳: ۳۲، ۴: ۲۷۸، ۴: ۳۷۵، مشکاة (۳۰۲۵)

له تَوَاضُعٌ، تَوَاضَعَ: هغه ځان کمزورے اوګڼړلو۔ وَضَعَ (باب ضرب) وَضْعًا: کمول، ذلیله کول کمزورے کول، اَلشَّيْءُ مِنْ يَدِهٖ: څه څیز د لاس نه غورزول۔

۳ (۱۸۱) — مَنْ لَمْ يَسْئَلِ اللّٰهَ څوک چه د الله تعالیٰ نه سوال نه کوی يَغْضَبْ[1] عَلَيْهِ (نو الله تعالیٰ) هغه ته غصه کیږی.

ترمذی (۳۳۷۳)، مشکاة (۲۲۳۸)

۴ (۱۸۲) — مَنْ دَلَّ[2] چاچه ښودنه اوکړه عَلٰى خَيْرٍ د نیکئ فَلَهٗ نو شته دے هغه لره مِثْلُ اَجْرِ فَاعِلِهٖ په شان د اجر د کوونکی د هغه.

۵ (۱۸۳) — مَنِ انْتَهَبَ[3] چاچه داکه واچوله نُهْبَةً د مال لوټ کولو فَلَيْسَ مِنَّا نو هغه زمونږ (د ملګرو نه) نه دے.

ترمذی (۱۱۲۳)، (۱۶۰۱) ابن ماجه (۳۹۳۵)، مشکاة (۲۹۴۷).

۶ (۱۸۴) — مَنْ صَمَتَ[4] څوک چه خاموش (غلے شو) نَجَا هغه نجات (خلاصے) اوموند.

ترمذی (۲۵۰۱)مسند احمد ۲ : ۱۵۹، ۲ : ۱۷۷، المعجم الاوسط (۱۹۵۴)، مشکاة (۴۸۳۶).

علامه مناوی لیکی : حافظ زین الدین عراقی وئیلی دی چه : د امام ترمذی سند کښې ځکه غونډ کمزوری دے ځکه چه د ابن لهیعه عنعنه ده پکښې او ابن لهیعه مُدلّس دے او د مدلّس راوی معنعن روایت قابل قبول نه وی. خو د امام طبرانی سند کښې دا کمزوری نیشته ځکه چه ابن لهیعه پکښې اَخْبَرَنِیْ وائی (فیض القدیر ۶ : ۱۷۱)

۷ (۱۸۵) — مَنْ حَمَلَ چاچه پورته کړه عَلَيْنَا السِّلَاحَ[5] په مونږ پسے وسله فَلَيْسَ مِنَّا نو هغه زمونږ نه نه دے.

بخاری ۹ : ۵، ۶ : ۶۲، مسلم : (۶۱)، (۱۶۳)، (۶۴)، مشکاة (۳۵۲۰).

---

[1] يَغْضَبُ : غَضِبَ (باب سمع) غَضْبًا، عَلَيْهِ : غصه کیدل. صفت ترے غَضِبٌ، غَضُبٌ او غَضْبَانٌ راځی او مؤنث ترے غَضْبٰی دہ. غَضِبَ لِفُلَانٍ : د چا د پاره غصه کیدل. غَضِبَ مِنْ لَاشَیْءٍ : بخیره ځنے د بے غصه کول.

[2] دَلَّ (باب نصر) دِلَالَةً وَ دَلَالَةً، اِلَى الشَّیْءِ وَعَلَيْهِ : لاره ښودل، د رهنمائی کول.

[3] اِنْتَهَبَ : باب افتعال دے نَهَبَ (باب فتح، نصر، سمع) نَهْبًا : لوټ، داکه اچول. نُهْبَةٌ د دے نه و تلے دے : لوټ مال

[4] صَمَتَ : (باب نصر) صَمْتًا : خاموشه کیدل، غلے کیدل، بے ځایه نه تکیا کیدل.

[5] اَلسِّلَاحُ : بکسر السین : وسله. د مذکر او مؤنث د واړو د پاره یو شان استعمالیګی. اَسْلِحَةٌ، سُلُحٌ او سُلْحَانٌ ئے جمع راځی. تَسَلَّحَ : وسله بند کیدل.

۸ (۱۸۶) — مَنْ جَهَّزَ[۱] چا چه سامان (دجهاد) ورکړو غَازِيًا یو غازی لـه فِي سَبِيلِ اللّٰهِ (چه غزا کوی د) الله په لار کښې فَقَدْ غَزَا نو یقینًا ده هُم غزا اوکړه وَمَنْ خَلَفَ او څوک چه خلیفه شو غَازِيًا د یو غازی فِي أَهْلِهِ د هغه د کور والو فَقَدْ غَزَا نو یقینًا ده هم غزا اوکړه

بخاری ۴: ۳۲، مسلم (۸ ۱۹۵)، ترمذی (۱۶۲۸)، (۱۶۳۱)، مشکاة (۳۷۹۲).

۹ (۱۸۷) — مَنْ يُحْرَمُ هغه څوک چه بند کړی الرِّفْقَ[۲] نرمی (او مهربانی) يُحْرَمُ الْخَيْرَ هغه به د هر خیر نه محروم کړے شی.

مسلم (۲۵۹۲)، ابوداؤد (۴۸۰۹)، مشکاة (۵۰۶۹).

۱۰ (۱۸۸) — مَنْ سَكَنَ څوک چه میشته شو الْبَادِيَةَ[۳] په بیدیا کښې جَفَا[۴] سخت زړے به شی وَمَنِ اتَّبَعَ او څوک چه پسے شو الصَّيْدَ[۵] د ښکار غَفَلَ بے پرواه به شی وَمَنْ أَتَى السُّلْطَانَ او څوک چه بادشاه ته ځی راځی افْتُتِنَ[۶] په فتنه کښې به واچولے شی

ابوداؤد (۲۸۵۹)، ترمذی (۲۲۵۶)، نسائی (۴۳۰۹) مشکاة (۳۷۰۱)

---

۱ جَهَّزَ: سامان تیارول. جَهیز هغه سامان چه ناوے ئے د پلار د کوره راوړی. تَجْهِيْز: مړی لمبول او د ښخولو د پاره تیارول. جهاز: د تجارت سامان. وَلَمَّا جَهَّزَهُمْ بِجَهَازِهِمْ: (سورة یوسف ۲ : ۵۹) او کله چه ئے د هغوئ سامان تیار کړو.

۲ الرِّفْقَ: رفق (باب سمع، کرم، نصر) رِفْقًا بِهٖ، لَهٗ، عَلَيْهِ: نرمی کول، مهربانی کول.

۳ الْبَادِيَةَ: ځنګل، صحرا او بیدیا. جمع ئے بَادِيَاتٌ او بَوَادِ راځی.

۴ جَفَاء (باب نصر) جَفْوًا و جَفَاءً: سختی کول، زړه سختیدل.

۵ الصَّيْدَ: ښکار. جمع ئے صُيُوْدٌ ده. صَادَ (باب ضرب) صَيْدًا: ښکار کول.

۶ افْتُتِنَ: د باب افتعال نه د ماضی مجهول صیغه ده: مبتلا کیدل، فتنه کښې اخته کیدل، فَتَنَ (باب ضرب) فِتْنَةً. فُلَانًا: څوک ګمراه کول، بے لارے کول، آزمایل.

۱۱ (۱۸۹) ـــــ مَنْ صَلّٰى چا چه مونځ اوکړو يُرَائِي[1] په داسې حال کښې چه رياء ئې کوله فَقَدْ اَشْرَكَ[2] نو يقيناً ده شرک اوکړو وَمَنْ صَامَ او چا چه روژه اونيوله يُرَائِي په داسې حال کښې چه رياء ئې کوله فَقَدْ اَشْرَكَ نو يقيناً ده شرک اوکړو وَمَنْ تَصَدَّقَ او چا چه خيرات اوکړو يُرَائِي په داسې حال کښې چه رياء ئې کوله فَقَدْ اَشْرَكَ نو يقيناً ده شرک اوکړو.

مسند احمد ۴: ۱۲۶، المستدرک ۴: ۳۲۹، مشكاة (۵۳۳۱)

د دې روايت په سند کښې شهر بن حوشب لوئې راوي دے. د هغه په باره کښې امام ابن عدي وائي: د حديث په معامله کښې قوي نه دے. روايت ئې ناقابل استدلال او ناقابل اعتماد دی. (الكامل في ضعفاء الرجال ۴: ۱۳۵۸)

۱۲ (۱۹۰) ـــــ مَنْ تَشَبَّهَ[3] چا چه مشابهت اوکړو (په عقيده او عمل کښې) بِقَوْمٍ د يو قوم سره فَهُوَ مِنْهُمْ نو دے د هغوئ (د دې لے) نه دے.

مسند احمد ۲: ۵۰، ۲: ۹۲، ابو داؤد (۴۰۳۱)، مشكاة (۴۳۴۷).

۱۳ (۱۹۱) ـــــ مَنْ رَغِبَ[4] چا چه مخ واړولو عَنْ سُنَّتِي زما د طريقې نه فَلَيْسَ مِنَّا نو زما (د فرمان بردارو) نه نه دے.

بخاری ۷: ۲، مسلم (۱۴۰۱) نسائی (۳۲۱۷)، مشكاة (۱۴۵).

۱۴ (۱۹۲) ـــــ مَنْ اَرَادَ الْحَجَّ څوک چه د حج اراده اوکړی فَلْيُعَجِّلْ نو خامخا تلوار دې کوی

---

[1] يُرَائِي: رَاءٰى، مُرَاءَاةً و رِيَاءً: خلقو ته ښودنه، رياکاری کول. رَاٰى (باب فتح) رُؤْيَةً ليدل، کتل.

[2] اَشْرَكَ: اِشْرَاكًا. اُشْرِكَ فِي اَمْرِهٖ: هغه ئې په کار کښې د ځان سره ملګرے کړو. اَشْرَكَ بِاللّٰهِ: الله سره د برخې خاوند جوړ کړو. د مشرک لفظ هم د دې نه وتلے دے: د برخې مالک ګرځول کے شَرِكَ (باب سمع) شِرْكًا وَشِرْكَةً: شريکتی کيدل، د برخې خاوند جوړيدل.

[3] تَشَبَّهَ: اَشْبَهَ وَشَابَهَ، د چا په شان کيدل، مشابهت پيدا کول.

[4] رَغِبَ: (باب سمع) رَغْبًا و رَغْبَةً، رَغِبَ عَنْهُ: د هغه نه ئې مخ واړولو. رَغِبَ فِيْهِ: د هغه سره ئې مينه پيدا شوه.

ابوداؤد (١٢٣٢)، المستدرك ١: ٤٤٨، ٤٣٩، مشكاة (٢٥٢٣)-

١٥ (١٩٣) — مَنْ غَشَّنَا[١] چاچه موږ سره دهوکه اوکړه فَلَيْسَ مِنَّا نو هغه زموږ (د ملګرو) نه نه دے-

مسلم (١٦٤)، مسند احمد ٣ : ٤٩٨، مشكاة (٣٥٢)-

١٦ (١٩٤) — مَنْ صَلّٰى عَلَيَّ چاچه په ما باندې درود اووئيلو وَاحِدَةً يو ځل صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ الله تعالیٰ به په هغه برکتونه نازل کړی عَشْرًا لس ځله

مسلم (٤٠٨)، نسائی (١٢٩٦)، مشكاة (٩٢١)-

١٧ (١٩٥) — مَنْ عَزّٰى[٢] چاچه تسلّی ورکړه ثَكْلٰى[٣] هغه ښځې له چه د هغې بچے روک شوے (یا مړ شوے) وی كُسِيَ[٤] هغه ته به اغوستولے شی بُرْدًا[٥] یو خاص څادر فِي الْجَنَّةِ په جنت کښې-

ترمذی (١٠٧٦)، مشكاة (١٧٣٨)،

امام ترمذی وائی : دا حدیث غریب (یعنی ضعیف) دے. او دده سند قوی نه دے

خو ابن ماجه (١٦٠١)، (١٦٠٢)، او د خطیب بغدادی د تاریخ بغداد (٧ : ٣٩٧) د بعضې

روایتونو نه ترمخه دا روایت د "حسن" درجے ته وررسی- والله اعلم-

---

[١] غَشَّ (باب نصر) غِشًّا : دهوکه کول، مغالطه کول، دهوکه ورکونکی ته غَاشٌّ وئیلے شی-

[٢] عَزّٰى تَعْزِيَةً : تعزیت کول، همدردی کول، تسلّی ورکول- عَزِيَ (باب سمع) عَزَاءً : په مصیبت صبر کول، زغم کول، برداشت کول-

[٣] ثَكْلٰى : د صفت صیغه ده، د مؤنث د پاره راځی. هغه ښځې ته وئیلے شی چه د هغې ماشوم یا روک شی او یا مړ شی. جمع ئے ثَوَاكِلَ او ثَكَالٰى راځی. ثَكِلَتْ وَاَثْكَلَتِ الْاُمُّ وَلَدَهَا : د مور نه خپل ماشوم روک شو-

[٤] كُسِيَ : د ماضی مجهول صیغه ده. كَسَا (باب نصر) كَسْوًا : اَلثَّوْبَ : جامے بل ته اغوستول. كَسِيَ (باب سمع) كَسًا وَاكْتَسٰى وَتَكَسّٰى : پخپله جامے اغوستول. كِسَاءٌ هم د دے نه وتلے دے. څادر ته وئیلے شی- جمع ئے اَكْسِيَةٌ ده-

[٥] بُرْدًا (بضم الباء) څادر، چارخانه داره کپړا. جمع ئے بُرُودٌ، اَبْرَادٌ او اَبْرُدٌ راځی-

١٨ (١٩٦) ــــ **مَنْ** هغه څوک **يُرِدِ اللّٰهُ بِهٖ** چه الله او غواړي هغه ته **خَيْرًا** خير رسول **يُفَقِّهْهُ**[ل] هغه له پوهه درکړي **فِي الدِّيْنِ** په دين کښي.

بخاري (١: ٢٧) ٣ :١٠٣ :٩ :١٢٥، مسلم (١٠٣٧)، مشکاة (٢٠٠).

١٩ (١٩٧) ــــ **مَنْ قَتَلَ** چا چه قتل کړو **مُعَاهِدًا**[ل] هغه غير مسلم چه هغه لوظ د امن سره د او سيد و کړے وي. **لَمْ يَرِحْ**[ل] نه به محسوس وي د ا (قاتل) **رَائِحَةَ الْجَنَّةِ** بوي د جنت

بخاري (٩: ١٢)، ابن ماجه (٢٦٨٦)، مشکاة (٣٤٥٢).

٢٠ (١٩٨) ــــ **مَنْ صُنِعَ اِلَيْهِ** هغه څوک چه او کړے شو هغه سره **مَعْرُوْفٌ** نيکي **فَقَالَ لِفَاعِلِهٖ** نو هغه او ئيل کونکي د دے (نيکئ) ته **جَزَاكَ اللّٰهُ خَيْرًا** الله د تاله خه بدله درکړي **فَقَدْ اَبْلَغَ**[ل] نو يقينًا ده خه کوشش او کړو **فِي الثَّنَاءِ**[ل] په تعريف کولو کښي.

ترمذي (٢٠٣٥)، عمل اليوم والليلة للنسائي (١٨٠)، مشکاة (٣٠٢٤).

٢١ (١٩٩) ــــ **مَنْ بَنٰى**[ل] چا چه جوړ کړو **لِلّٰهِ** د الله (د رضا) د پاره **مَسْجِدًا** جمات

ل يُفَقِّهْهُ، فَقَّهَ وَاَفْقَهَ فُلَانًا: پوهول، د دين پوهه ورکول. فَقِهَ (باب سمع) فِقْهًا وتَفَقَّهَ: ځان پوهول د دين پوهه حاصلول. فَقِيْهٌ هم د دے نه د تلے دے، هغه چا ته د ئيلے شي چه په دين ښانډ پوهيګي. جمع ئے فُقَهَاءُ ده.

ل مُعَاهِدًا: د اسم فاعل صيغه ده. عَاهَدَ مُعَاهَدَةً: د امن وعده کول، دوست جوړيدل. عَهِدَ (باب سمع) عَهْدًا، الشَّيْءَ: د څه څيز حفاظت کول.

ل يَرِحْ: رَاحَ (باب ضرب) رِيْحًا، الشَّيْءَ: د څه څيز بوي محسوسول. رَائِحَةٌ هم د دے نه وتلے دے بوي ته د ئيلے شي. چه جمع ئي رَوَائِحُ او رَائِحَاتٌ ده.

ل اَبْلَغَ: پوره کوشش کول، انتها ته رسول. بَلَغَ (باب نصر) بُلُوْغًا: رسيدل.

ل اَلثَّنَاءُ: تعريف کول، خه صفت کول. جمع ئے اَثْنِيَةٌ ده. اَثْنٰى عَلَيْهِ: د چا ستاينه کول

ل بَنٰى: (باب ضرب) بَنْيًا وَبِنَاءً وَبُنْيَانًا، اَلْبَيْتَ: تعمير کول، آباد ے کول. بِنَاءٌ د دے نه د تلے دے عمارت (آبادي) ته د ئيلے شي. جمع ئے اَبْنِيَةٌ ده او جمع الجمع ئے اَبْنِيَاتٌ ده.

بَنَى اللّٰهُ لَهٗ جوړ به کړي الله دده د پاره بَيْتًا يو عظيم الشان كور فِي الْجَنَّةِ

په جنّت کښې.

بخاری ۱ ، ۱۲۲ ، مسلم (۵۳۳) ، مشكاة (۶۹۷).

۲۲ (۲۰۰) مَنْ كَانَ څوك چه وي ذَا وَجْهَيْنِ دوه مخونو والا (یعنی دوه ژبے) فِي الدُّنْيَا په دنیا کښې كَانَ لَهٗ وي به دده د پاره يَوْمَ الْقِيٰمَةِ د قیامت په ورځ لِسَانَانِ دوه ژبے مِنَ النَّارِ د اور.

ابوداؤد (۴۸۷۳) ، الاحسان بتقریب صحیح ابن حبان (۵۷۵۶) ، الدارمی (۲۷۶۴) ، السنن الکبری للبیهقی (۱۰ : ۲۴۶) ، مشكاة (۴۸۴۶).

۲۳ (۲۰۱) مَنْ رَأٰى عَوْرَةً[1] چا چه څه (ځائے یا کار) شرم اولید و فَسَتَرَهَا[2] نو په هغې ئے پرده واچوله كَانَ كَمَنْ وي به دے (یا : شولو دے) په شان د هغه چا (په ثواب کښې) اَحْيَا چه هغه ژوندئ را ایستلي وي مَوْءُوْدَةً[3] يوه ژوندئ ښخه کړے شوے جینۍ.

ابوداؤد (۴۸۹۱) نصب الرایه (۳ : ۳۰۷) مشكاة (۴۹۸۴)

۲۴ (۲۰۲) مَنْ خَزَنَ[4] چا چه بنده اوساتله (د فضول خبرونه) لِسَانَهٗ خپله ژبه سَتَرَ اللّٰهُ الله تعالیٰ به پرده واچوی عَوْرَتَهٗ د هغه په شرم وَمَنْ كَفَّ

---

[1] عَوْرَةٌ : د شرم ځائے ، هر هغه څیز چه د هغې نه شرم کولے شی. هغه اندامونه چه د شرم او حیا د وجے پټ ساتلے شی. جمع ئې عَوْرَاتٌ ده. په قران مجید کښې راځی چه : اَوِ الطِّفْلِ الَّذِيْنَ لَمْ يَظْهَرُوْا عَلٰى عَوْرٰتِ النِّسَآءِ (سورة النور ۲۴ : ۳۱) یا هغه ماشومان چه هغوئ نه وی پوهه شوی د زنانو د پردے په ځایونو باندې (نوکه د هغوئ نه پرده نه وی نو خیر دے)

[2] سَتَرَ (باب نصر ، ضرب) سَتْرًا : پرده اچول ، پټول. سِتْرٌ د دے نه وتلے دے. پردے ته وئیلے شی. چه جمع ئے سُتُوْرٌ او اَسْتَارٌ ده.

[3] مَوْءُوْدَةٌ : د اسم مفعول صیغه ده. ژوندئ ښخه کړے شوے. د دے مطلب د پاره وَئِيْدٌ او وَئِيْدَةٌ هم استعمالیږی. وَءَدَ (باب ضرب) وَءَدَ الْبِنْتَ : جینئ ژوندئ ښخول.

[4] خَزَنَ (باب نصر) خَزَنَ اللِّسَانَ ژبه بنده ساتل. خَزَنَ الْمَالَ : مال جمع کول.

او چا چه بنده او ساتله ا د چلولو نه) غَضَبَهُ
خپله غصه كَفَّ اللّٰهُ عَنْهُ الله به د ده ګانه بند
او ساتی عَذَابَهُ خپل عذاب يَوْمَ الْقِيٰمَةِ د قيامت
په ورځ وَمَنِ اعْتَذَرَ او چا چه پښيمانی ښکاره
کړه اِلَى اللّٰهِ الله ته قَبِلَ اللّٰهُ عُذْرَهُ
الله تعالى به دهغه پښيمانی قبوله کړی (يعنی معافی
به ورته او کړی)

شعب الايمان (۸۳۱۱) مشکاة (۱۲۱ : ۵)

امام هيثمی وائی د دے په سند کښی
الربيع بن سليم، الازدی الخلقانی نومے راوی
دے او هغه ضعيف دے. (مجمع الزوائد ۱۰ : ۲۹۸)
امام ابن معين د دے راوی په حقله وائی "ليس
بشيئٍ" دے (التاريخ ۲ : ۱۶۱، النص ۱۵۰۶)
امام ابن ابی حاتم وائی "شيخ" دے (الجرح والتعديل
۳ : ۴۶۳) (الترجمة : ۲۰۸۰) او د شيخ مطلب امام يحيی بن
سعيد القطان څخه دا سے بيان کړے دے: هغه راوی چه:
روايتونه خو ورسره وی ليکن علم ورسره نه وی
(الضبط الرايه ۴ : ۲۳۳)

۲۵ (۲۰۳) مَنْ سُئِلَ د چا نه چه تپوس او کړے شو عَنْ عِلْمٍ د هغې علم عَلِمَهٗ چه دے په هغې پوهیدو ثُمَّ كَتَمَهٗ[1] بیا دهٔ هغه پټ کړو اُلْجِمَ[2] دهٔ ته به واګے واچولے شي يَوْمَ الْقِيٰمَةِ د قیامت په ورځ بِلِجَامٍ[3] مِّنْ نَّارٍ واګے د اُور۔

ابوداؤد (۳۶۵۸)، ترمذی (۲۶۴۹)، ابن ماجه (۲۶۴) (۲۶۵) مشکاة (۲۲۳)

۲۶ (۲۰۴) مَنْ اُفْتِيَ[4] چا له چه فتوی ورکړے شوه بِغَيْرِ عِلْمٍ بغیر د علم نه كَانَ اِثْمُهٗ[5] دی به ګناه د هغه عَلٰى مَنْ اَفْتَاهُ په هغه چا باندې چه هغه له ئے فتوی ورکړے وی وَمَنْ اَشَارَ او چا چه مشوره ورکړه عَلٰى اَخِيْهِ خپل وروړته بِاَمْرٍ دیو (داسے) کار يَعْلَمُ چه دے پوهیدو اَنَّ الرُّشْدَ[6] چه بے شکه خیر (او کامیابی) فِيْ غَيْرِهٖ د دے نه سیوا په بل (کار) کښې دے فَقَدْ خَانَهٗ نو یقینًا دهٔ د هغه سره خیانت اوکړو۔

ابوداؤد (۳۶۵۷)، مشکاة (۲۴۲)

---

[1] كَتَمَ (باب نصر) كَتْمًا وكِتْمَانًا: پټول، پټ ساتل. كَتَمْتُ مِنْ زَيْدٍ الْحَدِيْثَ: ما خبره د زید نه پټه او ساتله - په قرآن عزیز کښې راغلي چه، وَيَكْتُمُوْنَ مَا اٰتٰهُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهٖ (سورة النساء ۴: ۳۷) یعنی او پټوی (منافقان) هغه څهٔ چه الله دوی له ورکړیدی د فضل خپل نه۔

[2] اُلْجِمَ اُلْجِمًا، اَلدَّابَّةَ: واګے اچول.

[3] لِجَامٍ: (بکسر اللام) واګے. جمع لُجُمٌ او لُجُمٌ ده.

[4] اُفْتِيَ (صیغه فعل ماضی مجهول) اَفْتَى اِفْتَاءً: فتوی ورکول. فُلَانًا فِي الْمَسْئَلَةِ: مسئله خودل.

[5] اِثْمٌ: (بکسر الهمزة) ګناه، جرم، ناجائزه کار. جمع ئې آثَامٌ ده. اَثِمَ (باب سمع) اِثْمًا: ګناه کول. صفت ترے اَثِيْمٌ او اٰثِمٌ راځی.

[6] اَلرُّشْدُ: (بضم الراء) هدایت، نیکی. رَشَدَ (باب نصر) رُشْدًا: هدایت موندل. رَشِيْدٌ: هغه چا ته وئیلے شی چه په هدایت باندې روان وی۔

۲۷ (۲۰۵) — مَنْ وَقَّرَ چاچه تعظیم اوکړو صَاحِبَ بِدْعَةٍ دبدعت والا فَقَدْ أَعَانَ نو یقیناً ده امداد اوکړو عَلٰی هَدْمِ الْاِسْلَامِ د اسلام په نړه ولو کښې

شعب الایمان (۹۴۶۴) حلیة الاولیاء (۵ : ۲۱۸)، مشکاة (۱۸۹)

دده روایت مطلب ملا علی قاری الحنفی داسے لیکلے دے : کان قامر له وصدّره فی مجلسہٖ أو خدمه من غیر عذرٍ (مرقاة ۱ : ۴۳۳) یعنې د بدعتی تعظیم کول دادی چه دهغه دعزت دپاره دخپل ځائې نه پاسی یا هغه د مجلس مشر کړی یا بغیر د څهٔ عذر نه دهغه خدمت کوی.

۲۸ (۲۰۶) — مَنْ تَحَلّٰی چاچه ځان ښکاره کړو بِمَا په هغه (رنګ) کښې لَمْ يُعْطَ چه هغه له نه دے ورکړے شوے کَانَ کَلَابِسٍ دے په شان د اغوستونکی د ثَوْبَیْ زُوْرٍ د دوو د دروغژنو جامو

ترمذی (۲۰۳۴)، مشکاة (۳۰۲۳)

۲۹ (۲۰۷) — مَنْ اَحْدَثَ چاچه اضافه اوکړه فِیْ اَمْرِنَا هٰذَا زمونږ په دے دین کښې مَا هغه (اضافه) لَيْسَ مِنْهُ چه د دینه نه وی فَهُوَ رَدٌّ

---

۱ وَقَّرَ تَوْقِیْرًا . الشیخ : دچا تعظیم او تکریم کول.

۲ بِدْعَة : (بکسر الباء) نوے چیز، په دین کښې نوے رسم او داسے اضافه چه د هغې څه بنیاد نهٔ وی جمع ئې بِدَعٌ ده بَدَعَ (باب فتح) بَدْعًا : ایجاد کول. امام راغب د بدعت شرعی تعریف داسے کوی: البدعت فی المذهب ایراد قول لم یستن قائلها وفاعلها فیه بصاحب الشریعة و أماثلها المتقدمة و اصولها المتقنة (المفردات فی غریب القرآن ص : ۳۹) یعنی : په شریعت کښې د بدعت اطلاق په داسے قول یا (فعل) باندې کیګی چه د هغې ویونکے یا کونکے په دغه کارکښې د رسول الله صلی الله علیه وسلم په نقش قدم باندې روان نهٔ وی او په شریعت کښې د هغې څه مثال هم نهٔ وی موجود او نهٔ د هغې کونکے د شریعت په مضبوطو اصولو روان وی.

۳ هَدَمَ : (باب ضرب) هَدْمًا : غورزول، ماتول.

۴ تَحَلّٰی : خائسته کیدل، ډډلی کیدل، ځان ظاهرول، ښکاره کول.

۵ لَابِسٌ : (اسم فاعل) لَبِسَ، لُبْسًا : اغوستل.

۶ زُوْرٌ (بضم الزای) : دروغ، بے بنیاده، باطل.

لو دغه اضافه او اضافه کونکے ، رَدٌّ مَردود دے۔

بخاری (۳: ۳۴۱) مسلم (۸/۲۱۲) ابو داؤد (۴۶۰۶) ابن ماجه (۱۴) مشکاة (۱۴۰)

۳۰ (۲۰۸) مَنْ تَمَسَّكَ چا چهٔ کلکه منګلے او نګولے بِسُنَّتِیْ حُما په طریقه عِنْدَ فَسَادِ اُمَّتِیْ حُماد امت د فساد په زمانه کښې فَلَهٗ لو شته دے د ده دپاره اَجْرُ مِائَةِ شَهِیْدٍ اجر د سلو شهیدانو۔

الکامل فی الضعفاء (۲: ۷۳۹) المعجم الاوسط (۱۰/۵۴۱۴) حلیة الاولیاء (۸: ۲۰۰) مشکاة (۱۷۶)

دا روایت سخت ضعیف دے . د ابن عدی په سند کښې حسن بن قتیبة لوے راوی دے . حافظ ذهبیؒ هغه ته (هَالِكٌ) وائی او امام ازدی ورته "واهی الحدیث" وائی . (میزان الاعتدال ۱: ۵۱۹)

امام عقیلی وائی "کثیر الوهم" دے (الضعفاء الکبیر ۱: ۲۴۱)

او د حسن بن قتیبة د استاد چه په ابن منذر نومیکی د اسماء رجال په کتابونو کښې څه درک نه لګی . د طبرانی او ابو نعیم په سند کښې محمد بن صالح العدوی لوے راوی دے د هغه په حقله حافظ هیثمی وائی :

مانهٔ دے لیدلی چه د دے راوی ترجمه چا لیکلی وی (مجمع الزوائد ۱: ۱۷۲)

۳۱ (۲۰۹) مَنْ یَضْمَنْ[1] څوك چه ضمانت راکړی ماته مَا د هغه اندام بَیْنَ لِحْیَیْهِ چه د هغهٔ د دواړو جامو ترمینځه دے (یعنی: د ژبے) وَمَا او د هغه (اندام) بَیْنَ رِجْلَیْهِ چه د هغهٔ د دواړو خپو ترمینځه دے (یعنی د دواړو پښو اندام) اَضْمَنُ لَهُ الْجَنَّةَ څه ضمانت ورکوم هغه له د جنّت

(بخاری ۸: ۱۲۵) السنن الکبری للبیهقی (۸: ۱۶۶) ، مشکاة (۴۸۱۲)

---

[1] یَضْمَنْ ، ضَمِنَ (باب سمع) ضَمْنًا و ضَمَانًا: ضامن کیدل ، ذمه وار کیدل۔

۳۲ (۲۱۰) ـــــ مَنْ شَهِدَ چاچه گواهي اوکړه أَنْ لَّآ اِلٰهَ چهٔ نيشته دے اختيار
مند د نفع او د نقصان اِلَّا اللّٰهُ سِوا د اللّٰه نه بل څوک وَاَنَّ مُحَمَّدًا
او (د اګواهي ئے هم وکړه چهٔ) بے شکه محمد صلی الله عليه وسلم رَسُوْلُ
اللّٰهِ د الله تعالیٰ رسول دے حَرَّمَ اللّٰهُ عَلَيْهِ النَّارَ الله تعالیٰ
به حرام کړي په دهٔ بانديٰ اور (د دوزخ)۔

مسلم (۴۷) ترمذی (۲۶۳۸) مشکاة (۳۶)

۳۳ (۲۱۱) ـــــ مَنْ أَحَبَّ چاچهٔ د بل سړي مينه اوکړه لِلّٰهِ د الله د پاره
وَاَبْغَضَ او (چاچه) د بل سړي دشمني اوکړه لِلّٰهِ د الله تعالیٰ د پاره
وَاَعْطٰى او څه څيز ئے (چاله) ورکړو لِلّٰهِ د الله تعالیٰ د پاره وَمَنَعَ
او (د چانه ئے څه څيز) منع کړو لِلّٰهِ د الله تعالیٰ د پاره فَقَدِ اسْتَكْمَلَ
الْاِيْمَانَ نو يقيناً دهٔ خهٔ کوشش اوکړو د ايمان د مکمل کيد لو۔

ابوداؤد (۴۶۸۱)، مشکاة (۳۰)

۳۴ (۲۱۲) ـــــ مَنْ اَنْظَرَ[1] چاچهٔ مهلت ورکړو مُعْسِرًا[2] يو تنګ دست ته اَوْ
وَضَعَ عَنْهُ يا ئے لرے کړو د هغه نه بوجه (د قرض) اَظَلَّهُ اللّٰهُ دے به
الله تعالیٰ د عذاب نه بچ کړي، فِيْ ظِلِّهٖ (د خپل رحم) په سوري کښې۔

مسلم (۳۰۰۶)، ترمذی (۱۳۰۶) مشکاة (۲۹۰۴)

۳۵ (۲۱۳) ـــــ مَنْ كَذَبَ عَلَيَّ چاچه په ما بانديٰ دروغ جوړ کړل مُتَعَمِّدًا قصداً

---

[1] اَنْظَرَ اِنْظَارًا، اَلدَّيْنَ: د قرض په ادا کولو کښې مهلت ورکول۔ په قرآن عزيز کښې دی چهٔ اِنَّكَ مِنَ الْمُنْظَرِيْنَ۔ (سورة الاعراف ۷: ۱۵) تهٔ ئے د مهلت ورکړو شوو نه۔
[2] مُعْسِرًا: تنګ دست، غريب؛ اسم فاعل دے

فَلْيَتَبَوَّأْ[1] لو دے دِ خامخا اوګرزی مَقْعَدَهٗ[2] خپل د ورتلو ځائے مِنَ النَّارِ د اور نه۔

بخاری (۱: ۳۸)، (۲: ۱۰۲)، (۳: ۲۰۷)، (۸: ۵۴)، مسلم (۳)، (۴)، مشکاۃ (۱۹۸)۔

۳۶ (۲۱۴) ـــ مَنْ خَرَجَ څوک چه (باهر) او وتلو فِىْ طَلَبِ الْعِلْمِ د علم په طلب کښی فَهُوَ فِىْ سَبِيْلِ اللّٰهِ لو د ے دَ اللّٰه تعالىٰ په لار کښی د ے حَتّٰى يَرْجِعَ تر واپس کيدلو پورے۔

ترمذی (۲۶۴۷)، مشکاۃ (۲۲۰)۔

امام ترمذی وائی، دا روایت حسن او غریب دے۔ او بعضو خلقو دا موقوف نقل کړے دے۔ د دے اختلاف د وجے چه آیا دا روایت موقوف دے یا مرفوع دے۔ دا روایت ضعیف شو۔

بله دا چهٔ د دے راوی ابوجعفر الرازی د حافظے د خراب والی د کبله ضعیف دے او دریمه وجه دا چه، د دے یو راوی خالد بن یزید العتکی دے او د هغه دیر روایتونه داسے دی چه د هغه نور ملګری ئے د دوٴ په شان نه بیانوی۔
او امام عقیلی د دغے په مثال کښی هم دا روایت پیش کړے دے۔ (الضعفاء الکبیر ۲: ۱۷)

۳۷ (۲۱۵) ـــ مَنْ اَذَّنَ چا چه اَذان اوکړ د سَبْعَ سِنِيْنَ او ووکاله مُحْتَسِبًا[3] د ثواب په اُمید كُتِبَ لَهٗ د ده د پاره به اوليكلے شی بَرَاءَةٌ مِّنَ النَّارِ نجات د اور نه۔

ترمذی (۲۰۶)، مشکاۃ (۶۶۴)

---

[1] فَلْيَتَبَوَّأْ، تَبَوَّءَ: د استوګنے د پاره ځائے جوړول. په قرآن مجید کښی دی چهٔ: وَالَّذِيْنَ تَبَوَّءُو الدَّارَ وَالْاِيْمَانَ (سورۃ الحشر: ۵۹: ۹) او هغه کسان چه حاصل کړیدی کورونه او ایمان د مخکښی نه۔

[2] مَقْعَدٌ، د ناستے ځائے۔ ټکانه، جمع ئی مَقَاعِدُ دهٔ۔ قَعَدَ (باب نصر) قُعُوْدًا: کیناستل۔

[3] مُحْتَسِبًا (اسم فاعل) اِحْتَسَبَ: شمیرل۔ اِحْتَسَبَ عِنْدَ اللّٰهِ خَيْرًا: د اللّٰه تعالىٰ نه د ثواب یوخ اُمید ساتل۔ حَسِبَ (باب سمع، حَسِبَ) حَسْبًا وحُسْبَانًا: ګمان کول۔

امام ترمذی وائی: دا روایت غریب (یعنی ضعیف) دے ځکه چه: دَدے په سند کښی جابر بن یزید الجعفی نومی راوی دے. او محدثین هغه ته ضعیف وائی.
ددے راوی په حقله امام ابن ابی لیلی وائی: ځما دِ په الله تعالیٰ قسم دے چه دروغژن وُو. او دا ئی عقیده وه چه علی رضی الله تعالیٰ عنهٗ به دوباره دنیا ته راځی.
او امام ابوحنیفه رحمه الله فرمائی: ما تراوسه د جابر جُعفی غوندے دروغژن نه دے لیدلے. ما به چه کله هغه ته خپله رائے پیش کړه نو هغه به په هغے حدیث پیش کړو. او هغه ګمان داوو چه ګوندے ډیر شو زره احادیثو عالم دے (تهذیب الکمال ۴: ۴۶۸، ۴۶۹)

۳۸ (۲۱۶) — مَنْ تَرَكَ الْجُمُعَةَ چا چه جمعه پریخودله مِنْ غَيْرِ ضَرُوْرَةٍ بغیر د ضرورت نه كُتِبَ مُنَافِقًا دے به منافق اولیکلے شی فِیْ کِتَابٍ په یو داسے کتاب کښی لَا يُمْحٰى چه هغه نهٔ ورانولے شی وَلَا يُبَدَّلُ او نهٔ بدلولے شی.

مسند الشافعیؒ (ص: ۶۰)، مشکاة (۱۳۷۹)

دَدے په سند کښی ابراهیم بن محمد بن ابی یحییٰ الاسلمی نومے راوی دے.
د هغه په حقله امام ابن معین وائی: دروغژن او رافضی وُو. (التاریخ ۲ : ۱۳)
امام نسائی وائی: متروک الحدیث وُو (الضعفاء والمتروکین (ص: ۳۰)
امام یحیٰی بن سعید القطان وائی: په دهٔ کښی درے ناکاره خویونه وُو (۱) دروغژن وُو (۲) د تقدیر منکر وُو (۳) رافضی وُو.
امام بندار وائی: د ځان نه به ئے احادیث جوړول. (تهذیب التهذیب ۱: ۱۴۳، ۱۴۴)
لهذا دا روایت موضوعی شو.

لے يُمْحٰى: د مضارع مجهول صیغه ده. مَحَا (باب نصر) مَحْوًا ورانول. قرآن مجید کښی دی چه: يَمْحُوا اللّٰهُ مَا يَشَاءُ وَيُثْبِتُ، (سورة الرعد ۱۳: ۳۹) ورانوی الله تعالیٰ څهٔ چه اوغواړی او برقراره ساتی څهٔ چه اوغواړی.

۳۹ (۲۱۷) مَنْ مَاتَ څوک چه مړشو وَلَمْ يَغْزُ او حال دا دے چه دۀ غزا نۀ وی کړے وَلَمْ يُحَدِّثْ بِهٖ نَفْسَهٗ او نۀ ئے چرته په خيال کښې دا (غزا) راغلے وی مَاتَ (نو) دے مړشو عَلٰى شُعْبَةٍ مِّنْ نِّفَاقٍ د منافقت په يو اړخ باندے۔

مسلم (۱۹۱۰)، ابو داؤد (۲۵۰۲)، نسائی (۳۰۹۷)، مشکاة (۳۸۱۳)

۴۰ (۲۱۸) مَنْ لَّمْ يَدَعْ څوک چه نۀ پريږدی قَوْلَ الزُّوْرِ د دروغو وينا وَالْعَمَلَ بِهٖ او عمل کول په دے باندے فَلَيْسَ لِلّٰهِ حَاجَةٌ نو الله ته هيڅ حاجت نيشته فِیْ دد ے (خبرے) اَنْ يَّدَعَ چه دے پريږدی طَعَامَهٗ خپل خوراک وَشَرَابَهٗ او خپل څښاک۔

بخاری (۳: ۳۳)، (۸: ۲۱)، ابوداؤد (۲۳۶۲)، ترمذی (۷۰۲)، مشکاة (۱۹۹۹)

۴۱ (۲۱۹) مَنْ لَبِسَ چا چه واغوستله ثَوْبَ شُهْرَةٍ[1] جامه د مشهورتيا فِی الدُّنْيَا په دنيا کښې اَلْبَسَهُ اللّٰهُ الله به هغه ته واغوستوی ثَوْبَ مَذَلَّةٍ[2] جامه د رسوائی يَوْمَ الْقِيٰمَةِ د قيامت په ورځ۔

ابوداؤد (۴۰۲۹)، ابن ماجه (۳۶۰۶)، مسند احمد (۲: ۹۲) مشکاة (۴۳۴۶)۔

۴۲ (۲۲۰) مَنْ طَلَبَ الْعِلْمَ چا چه دين طلب کړلو۔ لِيُجَارِیَ[3] بِهٖ د دے د پاره چه مقابله به کوی په هغے الْعُلَمَآءَ د عالمانو۔

---

[1] شُهْرَةٌ: مشهورتيا۔ اِشْتَهَرَ بِكَذَا: د فلانی کار د وجے مشهورشو۔
[2] مَذَلَّةٌ: ذَلَّ (باب ضرب) ذُلًّا وَذِلَّةً وَمَذَلَّةً: ذليله کيدل، رسوا کيدل۔ صفت ترينه ذَلِيْلٌ دے چه جمع ئی اَذِلَّاءُ، اَذِلَّةٌ، او ذِلَالٌ دۀ۔
[3] لِيُجَارِیَ: جَارَاهُ مُجَارَاةً: په تللو کښې مقابله کول۔ دلته مطلق مقابله مراد دۀ۔ جَرٰی (باب ضرب) جَرْيًا: جاری کيدل، منډه وهل، مقابله کول۔

أَوْ لِيُمَارِيَ[1] یاد ے د پاره چه جګړه به کوی په هغے اَلسُّفَهَاءَ د بے وقوفانو

سره أَوْ لِيَصْرِفَ[2] بِهِ یاد ے د پاره چه راوا ړوی په هغے وُجُوهَ النَّاسِ

مخونه د خلقو إِلَيْهِ خپل طرف ته أَدْخَلَهُ اللّٰهُ النَّارَ داخل

به کړی الله هغه لره اور ته ۔

ترمذی (۲۶۵۴) مشکاة (۲۲۵)

۲۲۱ — مَنْ تَعَلَّمَ عِلْمًا چا چه علم اوکړو مِمَّا د هغے (علم) نه يُبْتَغٰى بِهِ

چه طلب کولے شی په هغے سره وَجْهُ اللّٰهِ د الله رضامنتیا لَا يَتَعَلَّمُهُ

دے نه حاصلوی (دا علم) إِلَّا لِيُصِيبَ بِهِ مګر د دے د پاره چه حاصل کړی

په د ے باندے عَرَضًا[3] مِّنَ الدُّنْيَا سامان د دُنیا لَمْ يَجِدْ دے به چرے

اونه موی عَرْفَ الْجَنَّةِ خوشبوئی د جنت يَوْمَ الْقِيٰمَةِ د قیامت

په ورځ ۔

ابوداؤد (۳۶۶۴) ابن ماجه (۲۵۲) مسند احمد ۲ : ۳۲۸ ، مشکاة (۲۲۷)

۲۲۲ — مَنْ اَتٰى عَرَّافًا[4] څوک چه نجومی له لاړشی فَسَاَلَهُ لو د هغه نه تپوس

او کړی عَنْ شَيْءٍ د څه څیز په باره کښی (د غیبو) لَمْ يُقْبَلْ لَهُ

---

[1] مَارٰى، مُمَارَاةً و مِرَاءً : جدال او جګړه کول ، بحث او مناظره کول ۔ په قرآن مجید کښی دی چه فَلَا تُمَارِ فِيهِمْ (سورة الکهف ۱۸ : ۲۲) لو ته بحث مکوه د دوی په باره کښی ۔ مَرٰى (باب ضرب) مَرْيًا ، حَقَّهُ ، د حق نه انکار کول ۔

[2] أَوْ لِيَصْرِفَ صَرَفَ (باب ضرب) صَرْفًا : اړول ، بل طرف ته کول ۔ په قرآن مجید کښی دی چه ، صَرَفَ اللّٰهُ قُلُوبَهُمْ (سورة التوبه ۹ : ۱۲۷) الله د هغوی زړونه د حق نه واړول ۔

[3] عَرْفٌ ، (بفتح العین وسکون الراء) اصل معنیٰ ئے بوئی د ے که خوږ وی او که تریخ ۔ لیکن زیات استعمال ئے د خوږ بوئی د پاره کیږی ۔ مَا أَطْيَبَ عَرْفَهُ ، څومره خوږ بوئی ئے د ے ۔

[4] عَرَّافًا ۔ عَرَّاف : نجومی ، کاهن ، ترویتی ۔ عَرَفَهُ الْاَمْرَ : خبرور کول ۔ عَرَفَ (باب ضرب) عِرْفَةً و عِرْفَانًا ، پیژندل ۔

نه به شي قبول لے دده ئ نه صَلوٰةُ اَرْبَعِيْنَ لَيْلَةٍ مونځ د
څلویښتو شپو (اوورځو)

۽ مسلم (۲۲۳۰) السنن الکبری للبیهقی (۸: ۱۳۸)، مشکاة (۴۵۹۵)

۴۵ (۲۲۳)—— مَنِ اسْتَعَاذَ[1] مِنْكُمْ څوك چه ستاسو نه پناهي اوغواړي
بِاللّٰهِ دالله په نوم فَاَعِيْذُوْهُ نو هغه له پناهي ورکړئ وَمَنْ
سَأَلَ بِاللّٰهِ اوچا چه سوال اوکړو د الله تعالیٰ په نوم فَاَعْطُوْهُ نو
هغه له (څه څیز) ورکړئ وَمَنْ دَعَاكُمْ اوچا چه تاسو له دعوت درکړو
فَاَجِيْبُوْهُ نو د هغه دعوت قبول کړئ وَمَنْ صَنَعَ اِلَيْكُمْ مَعْرُوْفًا
اوچا چه تاسو سره څه نیکی اوکړه فَكَافِئُوْهُ نو هغه ته بدله ورکړئ
فَاِنْ لَمْ تَجِدُوْا نو که چرے تاسو ئه مومئ مَا تُكَافِئُوْهُ هغه څه
چه د هغه بدله پرے ورکړئ۔ فَادْعُوْا لَهُ نو د هغه د پاره دعا اوکړئ حَتّٰى
تَرَوْا ترڅو چه ستاسو یقین راشی اَنْ قَدْ كَافَئْتُمُوْهُ چه یقینا تاسو
د هغه بدل خلاص کړو۔

ابوداؤد (۵۱۰۸)، (۵۱۰۹)، مسند احمد (۲: ۹۹)، مشکاة (۱۹۴۳)

۴۶ (۲۲۴)—— مَنْ رَأَى مِنْكُمْ چاچه اولیدلو په تاسو کښی مُنْكَرًا[2] څه خلاف
شریعت (کار یا خبره) فَلْيُغَيِّرْهُ بِيَدِهِ خو خامخا هغه د په خپل لاس

---

[1] اِسْتَعَاذَ وتَعَوَّذَ، پناهي اغستل، غوښتل۔ فَاِذَا قَرَأْتَ الْقُرْاٰنَ فَاسْتَعِذْ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيْمِ (سورة النحل (۱۶: ۹۸)، کله چه د قرآن د لوستلو اراده اوکړے نو د شیطان رټلی شوی نه د الله سره پناه اوغواړه۔ اَعَاذَ، اِعَاذَةً، پناهي ورکول۔

[2] مُنْكَرٌ، د معروف متضاد او مقابل دے۔ ناجائزه اوغیرشرعی دینا یا کارته وئیلے شی. جمع ئے مُنْكَرَاتٌ د ه نَكِرَ (باب سمع) نُكْرًا: ناواقفه کیدل، نه پیژندل۔

(یعنی په زور) باندِ بدل کړی. فَإِنْ لَّمْ يَسْتَطِعْ نو که چرے (دد ے) وس
نه لری فَبِلِسَانِهِ نو په خپله ژبه دِ هغه (منع کړی) فَإِنْ لَّمْ يَسْتَطِعْ
نو که چرے (ددے) وس (هم) نه لری فَبِقَلْبِهِ نو (کم ازکم) په خپل زړهٔ
کښی دِ هغه ته (بد اوګوری) وَذٰلِكَ او دا آخرنئ مرتبه أَضْعَفُ الْإِيْمَانِ
د ایمان ډیرهٔ کمزورے درجه ده.

مسلم (۲۸)، ترمذی (۲۱۷۲)، نسائی (۵۰۰۸)، (۵۰۰۹) مشکاة (۵۱۳۷)

۴۷ (۲۲۵) — مَنْ أَخَذَ چاچه واخستل أَمْوَالَ النَّاسِ مالونه د خلقو
يُرِيْدُ أَدَاءَهَا او حال دا دے چهٔ اراده ئے وه د هغے د ادا کولو (خپلو
مالکانو ته) أَدَّى اللّٰهُ عَنْهُ الله به ئے ادا کړی د هغه د طرفه
وَمَنْ أَخَذَ او چاچه واخستل (مالونه د خلقو) يُرِيْدُ إِتْلَافَهَا[1]
او حال دا دے چه اراده ئے وه د هغے د ضائع کولو أَتْلَفَهُ اللّٰهُ عَلَيْهِ
الله به ځے د هغه نه ضائع کړی.

بخاری (۳ : ۱۵۲)، مسند احمد (۲ : ۳۶۱)، (۴۱۷) مشکاة (۲۹۱۰)

۴۸ (۲۲۶) — مَنْ أَفْطَرَ يَوْمًا چاچه یوه ورځ روژه ماته کړه مِنْ رَمَضَانَ
د رمضان (د میاشتے) مِنْ غَيْرِ رُخْصَةٍ بغیر څه د عذر نه وَلَا
مَرَضٍ او بغیر د څه بیماری نه لَمْ يَقْضِ عَنْهُ نو قضا به ئے ادا نه کړی
د هغه نه صَوْمُ الدَّهْرِ[2] كُلِّهِ د ټول عمر روژے وَإِنْ صَامَهُ
اګر که دے دا (ټول عمر) روژے اونیسی.

بخاری تعلیقاً (۳ : ۴۱)، ابوداؤد (۲۳۹۶)، ترمذی (۷۲۳)، مشکاة (۲۰۱۳)

---

[1] أَتْلَفَهُ إِتْلَافًا، خرابول، ضائع کول، برباد ول. تَلِفَ (باب سمع) تَلَفًا: هلاکول.
[2] اَلدَّهْرُ، زمانه، اوږده موده. جمع ئے أَدْهُرٌ او دُهُوْرٌ ده.

امام ترمذی فرمائی: ما د امام بخاری نه دا خبره اوریدلې ده چه ما ته دا روایت د راوی ابو المطوس یزید بن المطوس څخه بل روایت معلوم نه دے ترمذی (۱: ۱۰۱)

امام بخاری داهم فرمائی: ما ته دا نه ده معلومه چه ده دا روایت د سیّدنا ابو هریرة رضی الله عنهٗ نه اوریدلے دے او که نه (الترغیب والترهیب ۲: ۱۰۸)

امام ابن حِبّان وائی: دے چه په کوم روایت کښی یواځے وی نو د هغه په دلیل کښی پیش کول جائز نه دی (المجروحین ۳: ۱۵۷)

۴۹ ⑫۲۷ — مَنْ فَطَّرَ چا چه روژه ماتے ور کړه صَائِمًا یو روژه دار ته اَوْ جَهَّزَ یائے د جهاد سامان ورکړو غَازِيًا یو غزا کونکی ته فَلَهٗ نو شته دے ده لره مِثْلُ اَجْرِهٖ په شان د اجر د هغه۔

شرح السنة (۶: ۳۷۷)، مصنف ابن ابی شیبة (۵: ۳۵۱)، السنن الکبریٰ (۴: ۲۴۰)

مشکاة (۱۹۹۲)

۵۰ ⑫۲۸ — مَنْ اَطَاعَنِیْ چا چه ځما فرمان برداری اوکړه فَقَدْ اَطَاعَ اللّٰهَ نو یقیناً د الله فرمان برداری ئے اوکړه وَمَنْ عَصَانِیْ او چا چه ځما نافرمانی اوکړه فَقَدْ عَصَى اللّٰهَ نو یقیناً د الله نافرمانی ئے اوکړه وَمَنْ يُّطِعِ الْاَمِيْرَ[1] او څوک چه فرمان برداری اوکړی د امیر (د جهاد) فَقَدْ اَطَاعَنِیْ نو یقیناً ځما فرمان برداری ئے اوکړه وَمَنْ يَّعْصِ الْاَمِيْرَ او څوک چه نافرمانی اوکړی د اَمیر (د جهاد) فَقَدْ عَصَانِیْ نو یقیناً ځما نافرمانی ئے اوکړه۔

بخاری (۹: ۷۷)، مسلم (۱۸۳۵)، نسائی (۴۱۹۳)، (۵۵۱۰) مشکات (۳۶۶۱)

---

[1] اَلْاَمِيْرُ: مشر، د جهاد کمانډر، امیر الجهاد، بحری کمانډر. جمع ئے اُمَرَاءُ ده۔

۵۱ (۲۲۹) ـــ مَنْ اَخَذَ چاچه واخستله (یعنی قبضه ئے کړه) مِنَ الْاَرْضِ شَيْئًا
څه لږ غوندې مزکه بِغَيْرِ حَقِّهٖ بغیر دده د څه حق نه خُسِفَ[1] بِهٖ
راخلاکیګی به دے د وجے يَوْمَ الْقِيٰمَةِ د قیامت په ورځ اِلٰى سَبْعِ
اَرَضِيْنَ[2] تر اوؤ مزکو پورے.

بخاری ۴: ۱۳۰، مسلم (۱۶۱۰)، مشکوٰة (۲۹۳۸)

۵۲ (۲۳۰) ـــ مَنْ رَاٰنِىْ چاچه زۀ اولیدلم فِى الْمَنَامِ[3] په خوب کښې فَقَدْ رَاٰنِىْ
نو یقیناً هغه ځه اولیدلم فَاِنَّ الشَّيْطَانَ ځکه چه یقیناً شیطان لَا يَتَمَثَّلُ[4]
نۀ شی متمثّل کیدے فِىْ صُوْرَتِىْ څما په شکل کښې.

بخاری ۱: ۳۸، ۸: ۵۴، ۹: ۴۲، ۴۳، مسلم (۲۲۶۶)، مشکوٰة (۴۶۰۹)

۵۳ (۲۳۱) ـــ مَنِ ادَّعٰى چاچه دعوی اوکړه مَا لَيْسَ لَهٗ په هغه څیز چه دده
نۀ وی فَلَيْسَ مِنَّا نو زمونږ (د فرمان بردارو نه) نۀ دے وَلْيَتَبَوَّاْ
او دے د ځان اوګرزی مَقْعَدَهٗ خپله ټهکانه مِنَ النَّارِ د اور نه.

مسلم (۱۱۲)، ابوعوانه (۱: ۲۴) ابن ماجه (۲۳۱۹)، مشکوٰة (۳۶۶۴)

۵۴ (۲۳۲) ـــ مَنْ صَامَ رَمَضَانَ چاچه د رمضان روژه اونیوله اِيْمَانًا د ایمان
(مضبوطولو) د پاره وَاحْتِسَابًا او د ثواب د پاره غُفِرَ لَهٗ هغه ته به اوبخلے
شی مَا تَقَدَّمَ هغه چه وړاندې شوی وی مِنْ ذَنْبِهٖ دده د ګناه نه

---

[1] خُسِفَ (فعل ماضی) خَسَفَ (باب ضرب) خَسْفًا فِى الْاَرْضِ: په مزکه کښې غرقیدل. خَسَفَ الْقَمَرُ: سپوږمۍ بے نوره شوه، تندرا ونیوه.

[2] اَرَضِيْنَ: د اَرْضٌ جمع سالم ده، مزکه. د جمع په حالت کښې د "ر" فتحه وی. اَرَضَاتٌ اُرُوْضٌ او اَرَاضِىْ ئے هم جمع راځی.

[3] مَنَامٌ، خوب، د اُوده کیدو ځائے. جمع ئے مَنَامَاتٌ ده. نَامَ يَنَامُ نَوْمًا: اوده کیدل.

[4] تَمَثَّلَ، مُشابه کیدل، هم شکل کیدل. مَثَلَ (باب نصر) مُثُوْلًا: په شان کیدل.

وَمَنْ قَامَ رَمَضَانَ اوچاچه د شپې عبادت اوکړو په رمضان کښې إِيمَانًا
د ايمان (مضبوطوالي) د پاره وَاحْتِسَابًا او د ثواب د پاره غُفِرَلَهُ د ده ته به
او بخلی شی مَا تَقَدَّمَ هغه چه وړاندې تير شوی وی مِنْ ذَنْبِهِ
د ده د ګناهانو نه وَمَنْ قَامَ اوچاچه عبادت اوکړو لَيْلَةَ الْقَدْرِ په
ليلة القدر کښې. إِيمَانًا د ايمان (مضبوطوالي) د پاره وَاحْتِسَابًا او د ثواب
د پاره غُفِرَلَهُ د ده ته به او بخلی شی مَا تَقَدَّمَ هغه چه وړاندې تير
شوی وی مِنْ ذَنْبِهِ د ده د ګناهانو نه۔

بخاری ۱: ۱۶، ۳۳،۳، مسلم (۷۵۹)، مشکاة (۱۹۵۸)۔

۵۵ (۲۳۳) — مَنْ أَكَلَ چاچه (کچا) اوخوړله مِنْ هٰذِهِ الشَّجَرِ الْمُنْتِنَةِ[٢]
دا بدبوداره بوټی (چه پیاز دی) فَلَا يَقْرَبَنَّ نو هغه د چرې هم نزدې
نه شی مَسْجِدَنَا جمونږ جماعت ته فَإِنَّ الْمَلٰئِكَةَ تَتَأَذّٰى
ځکه چه یقینا ملائکې ته تکلیف ورسی مِمَّا د هغې څیز نه يَتَأَذّٰى[١]
مِنْهُ الْإِنْسُ[٣] چه د هغې نه انسانانو ته تکليف ورسی۔

بخاری ۱: ۲۱۶، مسلم (۵۶۴)، مشکاة (۷۰۲)

۵۶ (۲۳۴) — مَنْ جُعِلَ څوک چه مقرر کړې شو قَاضِيًا فيصله کونکې بَيْنَ
النَّاسِ د خلقو ترمينځ فَقَدْ ذُبِحَ نو يقينا هغه حلال کړې شو

---

۱ قَامَ: (باب نصر) قَوْمًا وقِيَامًا، او دریدل۔ دلته ترې نفل مونځ کول مراد دی
۲ الْمُنْتِنَةِ: (اسم فاعل) نَتَنَ (باب ضرب، سمع) نَتْنًا، نَتُنَ (باب کرم) نَتَانَةً وَأَنْتَنَ،
بدبويه کيدل۔
۳ الْإِنْسُ: بنی ادم۔ أَنِسَ، أَنَسَ، أَنُسَ (باب سمع، کرم، ضرب) أَنَسًا، بِهِ، إِلَيْهِ: چاسره
مانوسه کيدل، محبت کول۔

بِغَيْرِ سِكِّيْنٍ[1] بغير د چړې نه. ابوداؤد (٣٥٧٢) ترمذی (١٣٢٥) مشكاة (٣٧٣٣)

٥٧ (٢٣٥) ــــ مَنْ حَلَفَ[2] چاچه قسم اوكړو بِغَيْرِ اللّٰهِ د الله نه سِوا د بل
چا فَقَدْ اَشْرَكَ نو يقيناً هغه شرك اوكړو.

ترمذی (١٥٣٥)، مسند احمد ٢: ٦٧، ٨٧، ١٢٥، مشكاة (٣٤١٩).

٥٨ (٢٣٦) ــــ مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ څوك چه ايمان لرى بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ په الله
اوپه ورځ د وستنئ باندې فَلْيُكْرِمْ[3] ضَيْفَهُ نو هغه دِ خپل ميلمه عزت اوكړي
وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ اوڅوك چه ايمان لرى بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ په الله
اوپه ورځ د وستنئ باندې فَلَا يُؤْذِ[4] نو هغه دِ تكليف نه وركوى جَارَهُ
خپل گاونډى له وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ اوڅوك چه ايمان لرى بِاللّٰهِ
وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ په الله اوپه ورځ د وستنئ باندې فَلْيَقُلْ خَيْرًا
نو خامخا دِ خير خبره دِ كوى اَوْلِيَصْمُتْ يا خامخا خاموش دِ وى.

بخاری ٨: ١٣، ٣٩، ١٢٥، مسلم (٤٧) مشكاة (٤٢٤٣).

٥٩ (٢٣٧) ــــ مَنْ صَلَّى الْعِشَاءَ چاچه د ماسختن مونځ اوكړو فِيْ جَمَاعَةٍ
د جمع سره فَكَاَنَّمَا نو گوياكه ده نفل اوكړل نِصْفَ اللَّيْلِ تر نيمے شپے
وَمَنْ صَلَّى الصُّبْحَ اوچاچه (ورسره) د سحر مونځ (هم) اوكړو فِيْ جَمَاعَةٍ
د جمع سره فَكَاَنَّمَا صَلَّى اللَّيْلَ كُلَّهُ نو گوياكه ده ټوله شپه (نفل) مونځ اوكړو

مسلم (٦٥٦)، ابوعوانه ٢: ٤، مشكاة (٦٣٠).

---

١ سِكِّيْنٌ، چاړه جمع ئے سَكَاكِيْنُ ده
٢ حَلَفَ: (باب ضرب) حَلْفًا وحِلْفًا وحَلِفًا بِاللّٰهِ: قسم كول، اَحْلَفَهٗ: يو چاله قسم وركول.
٣ فَلْيُكْرِمْ: اَكْرَمَهٗ اِكْرَامًا: تعظيم كول، عزت كول.
٤ فَلَا يُؤْذِ: اٰذٰى اِيْذَاءً: تكليف وركول، تنگول.

۶۰ (۲۳۸) — مَنْ بَطَّأَ بِهٖ هغه څوک چه هغه روستو کړو عَمَلُهٗ خپل عمل (جنت ته د تللو نه) لَمْ يُسْرِعْ بِهٖ هغه چرته نه شي وړاندې کولے (جنت ته) نَسَبُهٗ د هغه نسب.

مسلم (۲۶۹۹)، ابوداؤد (۳۶۴۳)، ترمذی (۲۹۴۵)، مشکاة (۲۰۴)۔

۶۱ (۲۳۹) — مَنْ حَجَّ چا چه حج اوکړو لِلّٰهِ د الله تعالیٰ د (رضامنتیا د) پاره فَلَمْ يَرْفُثْ نو څه کنده خبره ئے اونه کړه وَلَمْ يَفْسُقْ او نه ئے څه د ګناه کار اوکړو (د حج په دوران کښې) رَجَعَ هغه به واپس راځي كَيَوْمٍ په شان د (پاکې والی د هغه) ورځ وَلَدَتْهُ چه ورته زیږولے وُو اُمُّهٗ خپلې مور.

بخاری ۲: ۱۶۴، ۳: ۱۴، مسلم (۱۳۵۰)، مشکاة (۲۵۰۷)۔

۶۰ (۲۴۰) — مَنْ سَاَلَ اللّٰهَ الشَّهَادَةَ چا چه د الله نه شهادت اوغوښتلو بِصِدْقٍ په اخلاص (یا: د زړه په صدق سره) بَلَّغَهُ اللّٰهُ الله به هغه اورسوي مَنَازِلَ الشُّهَدَاءِ د شهیدانو درجو (او مرتبو) ته وَاِنْ مَاتَ اګر که دے مړ شي عَلٰى فِرَاشِهٖ په خپل کټ پوزې کښې۔

مسلم (۱۹۰۹)، ترمذی (۱۶۵۳)، نسائی (۳۱۶۲)، مشکاة (۳۸۰۸)۔

---

۱ بَطَّأَ: د باب تفعیل نه فعل ماضي دے د (عَجَّلَ) تلوار کولو ضد او مقابل دے: روستو کول، مؤخر کول. بَطُؤَ (باب کرم) بُطَاءً وَبُطُوْءًا۔ سست سړی ته بَطِیٌ وئیلے شي۔

۲ لَمْ يُسْرِعْ: تیزي کول، تلوار کول۔ فِي الْمَشْيِ: چاق چاق تلل، زر زر تلل، په تلوار تلل

۳ فَلَمْ يَرْفُثْ، رَفَثَ (باب نصر، ضرب) رَفْثًا فِي الْكَلَامِ: کنده خبره کول، بکواس کول، د جماع خبرے کول۔ په قرآن مجید کښې راځي، فَلَا رَفَثَ وَلَا فُسُوْقَ: (سورة البقرة ۲: ۱۹۷) یعني د حج په دوران کښې دې فضول خبرے او ګناه خبرے نه کوي۔

۴ وَلَمْ يَفْسُقْ: (باب نصر، ضرب، کرم) فِسْقًا وَفُسُوْقًا: نافرماني کول، بدکارې او غلط کار کول، د نیغې لارے نه اوښیدل. فَاسِقٌ د دے نه وتلے دے چه جمع ئے فَسَقَةٌ او فُسَّاقٌ ده۔

۵ ولدته:- وَلَدَ (باب ضرب) وِلَادَةً: پیدا کیدل، زیږیدل

۶ فِرَاشٌ:- (بکسر الفاء) بستره، کټ، پوزے جمع ئے اَفْرِشَةٌ او فُرُشٌ ده۔ فَرَشَ (باب نصر و ضرب) فَرْشًا: د غوړیدلو ځیز، تو لانی

۶۱ (۲۳۱) — مَنِ احْتَبَسَ فَرَسًا چا چې آس اوساتلو فِي سَبِيلِ اللهِ د الله
په لار کښې (د جهاد کولو د پاره) إِيمَانًا بِاللهِ په داسې حال کښې چې په الله ئې
ايمان لرلو وَتَصْدِيقًا بِوَعْدِهِ او رښتيا ئې کنړله د هغه وعده فَإِنَّ شِبَعَهُ
نو يقيناً وي به خوراک د هغه (آس) وَرِيَّهُ او څښاک د هغه (آس) وَرَوْثَهُ
او خشتره د هغه (آس) وَبَوْلَهُ او بول د هغه (آس) فِي مِيزَانِهِ د هغه په
تله کښې يَوْمَ الْقِيٰمَةِ د قيامت په ورځ.

بخاري ۲۸۵۳، نسائي (۳۵۸۲)، مشكاة (۳۸۶۸).

۶۲ (۲۳۲) — مَنْ كَانَ لَهُ شَعْرٌ د چا چې ويښته وي فَلْيُكْرِمْهُ نو هغه دې دا
خامخا صفا ساتي.

(ابوداؤد (۴۱۶۳)، مشكاة (۴۴۵۰)

---

۱ احْتَبَسَ :- ساتل، ايسارول. لازمي او متعدي دواړو دپاره يوشان استعماليږي. حَبَسَ (باب ضرب)
حَبْسًا : ساتل، ايسارول، قيدکول.
۲ شِبَعٌ : (بكسر الشين) : د ومره خوراک چې په هغې خيټه مړه شي. شَبِعَ (باب سمع) شَبَعًا :
مړيدل، آسوده کيدل، حالت خه کيدل.
۳ رَوِيَ : (باب سمع) رِيًّا. مِنَ الْمَاءِ، په اوبو مړيدل.
۴ رَوْثٌ (بفتح الراء) د آسونو، قچرو. او خرو و لوئ بول. جمع ئې اَرْوَاثٌ ده. رَاثَ (باب نصر) رَوْثًا
الْفَرَسُ : آس خشتره اوکړه.
۵ بَوْلٌ : واړه بول. بَالَ (باب نصر) بَوْلًا وَمَبَالًا : واړه بول کول.

نوعِ آخرمنه

۱ (۲۴۳) — إِذَا سَرَّتْكَ[1] کله چه تا خوشحاله کړی حَسَنَتُكَ[2] ستا نیکی کول وَسَاءَتْكَ[3] او (کله) چه تا خفه کړی سَيِّئَتُكَ[4] ستا بد (کول) فَأَنْتَ مُؤْمِنٌ نو ته مؤمن یې

مسند احمد (۵: ۲۵۲)، المستدرک (۱: ۱۴، ۲: ۱۳) مشکاة (۴۵)

۲ (۲۴۴) — إِذَا وُسِّدَ[5] الْأَمْرُ کله چه اوسپارلے شی کار إِلَىٰ غَيْرِ أَهْلِهِ نا اهلو ته فَانْتَظِرِ السَّاعَةَ نو انتظار کوه د قیامت۔

بخاری ۱: ۲۳، مشکات (۵۴۳۹)۔

۳ (۲۴۵) — إِذَا كُنْتُمْ ثَلَاثَةً کله چه تاسو درے تنه یئ فَلَا يَتَنَاجَى[6] لو پټے پټے خبرے دِ نه کوی اِثْنَانِ دوه کسان دُوْنَ[7] الْآخَرِ د دے (دریم) نه بغیر۔

---

[1] سَرَّ (باب نصر) سُرُورًا وَمَسَرَّةً: خوشحاله کول، خوش حاله ول۔
[2] حَسَنَةٌ: (بفتحتین) نیکی۔ جمع یې حَسَنَاتٌ ده۔
[3] سَاءَ: (باب نصر) سُوْءًا: خرابیدل، قبیحه کیدل۔ سَاءَتْ سِيْرَتُهُ: دهغه عادت خراب دے۔
[4] سَيِّئَةٌ: گناه، بدی، جرم۔ جمع یې سَيِّئَاتٌ ده۔
[5] وُسِّدَ تَوْسِيْدًا: اَلْأَمْرُ: څه کار چاته سپارل۔ څوک ذمه دار کول۔
[6] تَنَاجَى الْقَوْمُ: پټے پټے خبرے کول۔ په قرآن مجید کښی دی چه فَلَا تَتَنَاجَوْا بِالْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ (سورة المجادله ۵۸: ۹) لو پټے مشورے مه کوئ دگناه او دظلم کولو۔
[7] دُوْنَ۔ د غَيْر په معنیٰ راځی مِنْ دُوْنِ اَنْ يَفْعَلَ: بغیر د څه کار کولو نه۔ دکم، لاندے، سپک او ذلیل په معنیٰ هم استعمالیږی۔

حَتّٰى تَخْتَلِطُوْا[1] تر دې پورې چه که ده شي تاسو بِالنَّاسِ په خلقو کښې مِنْ اَجَلِ اَنْ يُّحْزِنَهٗ[2] په دې وجه چه (د دوو کسانو پټې پټې خبرې کول) هغه (دريم) خفه کوي

بخاري ۸، ۸۰، مسلم (۲۱۸۴)، واللفظ له مشكاة (۴۹۶۵)۔

۴ (۲۴۶) ــــ اِذَا قَضَى[3] اللّٰهُ کله چه فيصله اوکړي الله تعالىٰ لِعَبْدٍ د يو بنده په حق کښې اَنْ يَّمُوْتَ بِاَرْضٍ چه هغه مړ کړي په يو ملک کښې جَعَلَ لَهٗ پيدا کړي (الله) ده ته (سړي) اِلَيْهَا حَاجَةً په هغه (ملک) کښې څه ضرورت۔

ترمذي (۲۱۴۶)، (۲۱۴۷)، مسند احمد (۵، ۲۲۷)، مشكاة (۱۱۰)۔

۵ (۲۴۷) ــــ اِذَا طَبَخْتَ[4] کله چه ته پخه کړې مَرَقَةً[5] شوروا فَاَكْثِرْ مَاءَهَا نو اوبه پکښې ډيرې کړه وَتَعَاهَدْ جِيْرَانَكَ او خپلو گاونډيانو سره ښه سلوک کوه (او په حکم ئې ورله ورکوه)

مسلم (۲۶۲۵)، مشكاة (۱۹۳۷)۔

۶ (۲۴۸) ــــ اِذَا لَبِسْتُمْ کله چه اغوندئ تاسو (قميص، پرتوگ او څپلئ) وَاِذَا تَوَضَّأْتُمْ[6] او کله چه اودس کوئ تاسو فَابْدَءُوْا نو شروع کوئ

---

[1] اِخْتَلَطَ اِخْتِلَاطًا: يوځائې کيدل، گډ وډ کيدل خَلَطَ (باب ضرب) خَلْطًا وَخِلْطًا: يوځائې کول گډ وډ ول۔

[2] اَحْزَنَ الرَّجُلَ: خوږ خفا کول حَزِنَ (باب سمع) حُزْنًا لَهٗ، عَلَيْهِ: خفا کيدل۔ صفت ترې نه حَزِيْنٌ دې چه جمع ئې حُزَنَاءُ او حِزَانٌ ده۔

[3] قَضٰى (باب ضرب) قَضَاءً: فيصله کول۔

[4] طَبَخَ (باب فتح ونصر) طَبْخًا: پخول۔ مَطْبَخٌ: باورچي خانه۔ طَبَّاخٌ: باورچي۔

[5] مَرَقَةٌ: شوروا۔ مَرَقَ (باب نصر، ضرب) مَرْقًا اَلْقِدْرَ: شوروا زياته کول۔

[6] تَوَضَّأَ بِالْمَاءِ: چار اندام پريمنځل۔ وَضُؤَ (باب کرم) وَضُوْءً: پاکيدل۔

بِمَيَامِنِكُمْ[۱] د خپلو ښي طرفونو نه.

ابوداؤد (۴۱۴۱) ابن ماجه (۴۰۲)، مسند احمد ۲: ۳۵۴، مشكاة (۴۰۱).

۷ (۲۴۹) ـــ إِذَا تَوَضَّأْتَ کله چه ته اودس کوې فَخَلِّلْ[۲] لوخلال کوه بَيْنَ أَصَابِعِ[۳] يَدَيْكَ د خپلو لاسو لو ګوتو تر مینځ وَرِجْلَيْكَ او د خپلو خپو (د ګوتو تر مینځ).

ترمذی (۳۸) مشكاة (۴۰۶)

۸ (۲۵۰) ـــ إِذَا وُضِعَ الطَّعَامُ کله چه خوراک کیخودې شي فَاخْلَعُوا[۴] نِعَالَكُمْ[۵] لو څپل پیزارونه اوباسئ فَإِنَّهُ أَرْوَحُ ځکه چه دا ځه ارام ورکوونکي دی لِأَقْدَامِكُمْ ستاسو قدمونو له.

الدارمی ۲: ۱۴۸، المعجم الاوسط (۳۲۲۶)، المستدرك ۱: ۲۴۰، مسند ابی یعلی ۷: ۲۰۰ (۴۱۸۸). مشكاة (۴۲۴۰).

امام مناوی وائي: دا حکم ارشادی (یعنی استحبابی) دے د دے دپاره چه خپو ته آرام اورسي. فیض القدیر ۱: ۴۵۲

د دے روایت سند ډیر سخت ضعیف او کمزورے دے ځکه چه موسی بن محمد ابن ابراهیم التیمی لوئے راوی پکښې موجود دے. د دے راوی په حقله امام بخاری فرمائي: احادیث ئې مناکیر دی (التاریخ الکبیر ۷: ۲۹۵) (التاریخ الصغیر ۲: ۱۳۳)
امام نسائي وائي: منکر الحدیث دے (الضعفاء و المتروکین ص ۲۲۵ ت ۵۸۴)
امام دارقطنی وائي: متروك الحدیث دے (میزان الاعتدال ۴: ۲۱۸)

---

۱ مَيَامِنُ: د مَيْمَنَةٌ جمع دے: ښي طرف.
۲ خَلِّلْ: (فعل امر) خَلَّلَ الْأَسْنَانَ: د غاښو لو خلال کول. خَلَّ (باب نصر) خَلًّا: سورے کول
۳ أَصَابِعُ: د إِصْبَعٌ جمع ده، ګوتے ته وئیلے شي.
۴ خَلَعَ (باب فتح) خَلْعًا، الشَّيْءَ: څه څيز اوباسل. نَعْلَيْهِ: پیزار او پیڼړے اوباسل. په قرآن مجید کښې دي چه فَاخْلَعْ نَعْلَيْكَ (سورة طه ۲: ۱۲) ته خپلے پیڼړے اوباسه.
۵ نِعَالٌ د نَعْلٌ جمع دے: پیزار، څپلئ، چپل، پیڼړه. تَنَعَّلَ، إِنْتَعَلَ. نَعِلَ (باب سمع) نَعَلًا.

امام حاکم دا روایت دلقل کولو نه روستو لیکی : دا روایت سند صحیح دے خو حافظ ذهبی د امام حاکم قول رد کوی او وائی : أَحْسِبُهُ مَوْضُوْعًا ، وَإِسْنَادُهُ مُظْلِمٌ وموسی ترکه الدارقطنی (تلخیص المستدرک ۱ : ۲۴۰) یعنی زه دا روایت موضوعی کنړم د دے سند د تیرونه ډک دے او موسیٰ د دارقطنی په نزد متروک دے۔

د ابو یعلی په سند کښی داؤد بن زبرقان لوئے راوی دے د هغه په حقله امام نسائی وائی : ثقه نه دے (الضعفاء و المتروکین ص ۹۹ ، ت ۱۸۹)

امام جوزجانی وائی : کذاب دے (احوال الرجال ص ۱۱۱ ، ت ۱۲۶) د امام ابو زرعه نه دد دے راوی په حقله تپوس اوکړے شو لوهغوی اووئیل - متروک الحدیث دے . بیا ترے تپوس اوکړے شو آیا مونکه دده روایتونه یاد کړو او دځان سره ئے اولیکو ؟ لوهغوی په نفی کښی جواب ورکړو (تاریخ بغداد ۸ : ۳۵۸ ، ۳۵۹)

۹ (۲۵۱) — إِذَا لَمْ تَسْتَحْيِ کله چه به تا کښی حیا نه وی فَاصْنَعْ لو بیا (خو) کوه مَا شِئْتَ چه څه د خوښه شی

بخاری ۴ : ۲۱۵ ، موطا امام مالک ۱ : ۱۵۸ ، مشکاة (۵۰۷۲)

۱۰ (۲۵۲) — إِذَا أَكَلَ أَحَدُكُمْ کله چه په تاسو کښی یو تن خوراک کوی فَلْيَأْكُلْ بِيَمِيْنِهٖ[1] لو هغه د خامخا په ښی لاس باندے خوراک کوی وَإِذَا شَرِبَ او چه کله ښباک کوی فَلْيَشْرَبْ بِيَمِيْنِهٖ لو خامخا دِ په خپل ښی لاس ښباک کوی۔

مسلم (۲۰۲۰) ، ابوداؤد (۳۷۷۶) ، مشکاة (۴۱۶۲)-

۱۱ (۲۵۳) — إِذَا انْتَعَلَ أَحَدُكُمْ کله چه په تاسو کښی یو تن پیزار اچوی فَلْيَبْدَأْ بِالْيُمْنٰى[2] لو خامخا په ښی خپه د شروع اوکړی وَإِذَا

---

[1] یَمِیْنٌ : ښے لاس ، طرف - جمع ئے أَیْمُنٌ ، أَیْمَانٌ ، أَیَامِنٌ او أَیَامِیْنُ راځی -
[2] اَلْیُمْنٰی :- ښے لاس ، طرف ، خپه -

نَزَعَ اوکله چه (پېزار) اوباسي فَلْيَبْدَأْ بِالشِّمَالِ نو خامخا د کسے
غاړے نه دِ شروع کوي لِتَكُنِ الْيُمْنٰى د دې پاره چه دې ښئ خپه اَوَّلُهَا
تُنْعَلُ چه اول ورته پېزار اچولے شي وَآخِرُهُمَا تُنْزَعُ او روستو ترے پېزار اوباسلے شي

بخاري ۷: ۱۹۹۱، مسلم (۲۰۹۷)، مشكاة (۴۴۱۰)

۱۲ (۲۵۴) — إِذَا أَطَالَ أَحَدُكُمُ الْغَيْبَةَ چه کله يو تن په تاسو کښې دخپل
اَهل نه اوګده غير حاضري اوکړي، فَلَا يَطْرُقْ أَهْلَهُ لَيْلًا نو هغه دِ خپل
اَهل ته د شپے نه راځي.

بخاري ۷: ۵۰، مسند احمد ۳: ۳۹۶، مشكاة (۳۹۰۳)

۱۳ (۲۵۵) — إِذَا دَخَلْتُمْ عَلَى الْمَرِيضِ کله چه تاسو مريض له ورشئ فَنَفِّسُوا
لَهُ نو د هغه غم غلط کړئ فِي أَجَلِهِ د هغه د مرګ په باره کښې فَإِنَّ
ذٰلِكَ ځکه چه يقيناً دا کار، لَا يَرُدُّ شَيْئًا څه څيز (د تقدير) نه رد کوي
وَيُطَيِّبُ بِنَفْسِهِ او د هغه زړه پرے خوش حاليږي.

ترمذي (۲۰۸۷)، ابن ماجه (۱۴۳۸)، مشكاة (۱۵۷۲)

دا دے روايت سند ډير ضعيف دے ځکه چه مرکزي راوي ئے موسىٰ بن
محمد بن ابراهيم التيمي دے په حديث (۲۵۰) لاندے د هغه په باره کښې
کلام نقل کړے شوے دے امام ابن ابي حاتم دا دے روايت په حقله ليکي، ما دا دے

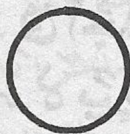
[1] نَزَعَ، (باب ضرب) نَزْعًا، اوباسل.
[2] اَلشِّمَالُ، کس لاس، خپه، طرف. جمع ئے اَشْمُلٌ او شُمُلٌ راځي.
[3] غَابَ (باب ضرب) غَيْبًا وغَيْبَةً. عَنْهُ، غائبيدل، جدا کيدل، غير حاضر کيدل.
[4] طَرَقَ، (باب نصر) طَرْقًا وطُرُوقًا، اَلْقَوْمُ، د شپے تلل. طَارِقٌ، د شپے راتلونکی ته وائي. جمع ئے
طُرَّاقٌ دَه.
[5] نَفَّسَ، تَنْفِيسًا، عَنْهُ، غم غلطول، لرے کول.
[6] اَجَلٌ (بفتحتين) زمانه، موده، وخت، مرګ. جمع ئے آجَالٌ دَه.
[7] طَابَ، (باب ضرب) طِيبًا، خه کيدل، عمده او لذيذ کيدل. طَابَتِ النَّفْسُ، زړه خوش حاليدل.

روایت په باره کښې د خپل پلار نه نېوس اوکړو لوهغوئ راته اووئیل، دا روایت منکر دے بلکه یاګه موضوعي دے۔ او موسی ډیر سخت ضعیف دے۔ او ده پلار محمد بن ابراهیم التیمی نه د جابر رضی الله عنه احادیث اوریدلی دی او نه دابوسعید خدری نه۔ هسے هغوئ ته نسبتونه کوی۔

(علل الحدیث ۲۲۱۴)

۱۴ (۲۵۶) ــــ اِذَا دَخَلَ اَحَدُکُمُ کله چه په تاسو کښې یو تن داخل شی اَلْمَسْجِدَ جمات ته فَلْيَرْكَعْ رَكْعَتَيْنِ نو حا دوه رکعته (مونځ) دِ اوکړی۔ قَبْلَ اَنْ يَجْلِسَ د کیناستلو نه مخکښ۔

بخاری ۱: ۱۲۱، مسلم (۲۱۴)، مشکاة (۲۰۴)

ذِكْرُ بَعْضِ الْمُغَيَّبَاتِ[1]

اَلَّتِیْ اَخْبَرَ النَّبِیُّ صَلَّی اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمُ بِهَا وَظَهَرَتْ بَعْدَ وَفَاتِهٖ

د بعضې غیبو لو ذکر چه نبي صلی الله علیه وسلم په حپل ژوند کښې د هغې اطلاع ورکړې وه او هغه د هغوی د وفات نه روستو ښکاره شو.

(۲۵۲) قَالَ النَّبِیُّ صَلَّی اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نبي صلی الله علیه وسلم فرمائیلی دی، وَهُوَ سَيِّدُ[2] الصَّادِقِيْنَ او حال دا دے چه هغه د رشتینو سردار دے. لَا يَزَالُ مِنْ اُمَّتِیْ همیشه به وی ځما په اُمت کښې اُمَّةٌ یوه ډله قَائِمَةٌ بِاَمْرِ[3] اللّٰهِ قائمه به وی د الله تعالیٰ په دین باندې لَا يَضُرُّهُمْ[4] مَنْ دوی له به نقصان نهٔ ورکوی هغه څوک خَذَلَهُمْ[5] چه د دوی امداد پرېږدی، وَلَا مَنْ او نه هغه څوک (دوی له نقصان ورکولے شی) خَالَفَهُمْ چه د دوئ مخالف وی. حَتّٰی يَأْتِیَ تر دے پورې چه را به شی اَمْرُ[6] اللّٰهِ د الله حکم (چه مرګ او قیامت دے)

---

[1] اَلْمُغَيَّبَاتِ: د مُغَيَّبَةٌ جمع دے: پیشین ګوئی، د غیب خبره.

[2] سَيِّدٌ: سردار، مشر، عزت مند. جمع ئے اَسْيَادٌ، سَادَةٌ او سیائد راځی. په دیکښې یو لغت د سیّد هم دے، سَادَ (باب نصر) سِيَادَةٌ، قَوْمَهٗ، د قوم مشر کیدل.

[3] اَمْرٌ: د دین معامله. جمع ئے اُمُوْرٌ ده.

[4] ضَرَّ (باب نصر) ضُرًّا: نقصان ورکول.

[5] خَذَلَ (باب نصر) خَذْلًا وخُذْلَانًا: امداد پرېښودل، امداد نهٔ کول.

[6] اَمْرٌ: حکم، مرګ، قیامت.

وَهُمْ عَلٰى ذٰلِكَ او وی به دوئ په دے (اخپل کار) باندِ کلکِ

بخاری ۴: ۲۵۲ ، ۹: ۱۶۷ مشکاة (۶۲۷۶).

۲ (۲۵۸) — يَكُوْنُ فِيْ آخِرِ الزَّمَانِ وی به په آخره زمانه کښې دَجَّالُوْنَ[۱]
ډیر فریب ژن كَذَّابُوْنَ ډیر دروغژن يَأْتُوْنَكُمْ مِنَ الْاَحَادِيْثِ
راوړی به تاسو ته داسے احادیث بِمَا لَمْ تَسْمَعُوْا اَنْتُمْ چه نه به تاسو
اوریدلی وی وَلَا آبَاؤُكُمْ او نه به ستاسو مشرانو اوریدلی وی، فَاِيَّاكُمْ
وَاِيَّاهُمْ نو ځان د هغوی نه ډیر ډیرے نه ساتئ لَا يُضِلُّوْنَكُمْ[۲]
چرے تاسو بے لارے نه کړی وَلَا يَفْتِنُوْنَكُمْ[۳] او چرے تاسو
ازمیښت کښې وا نه چوی.

مسلم (۷) مشکل الآثار ۴: ۲۰۴، مشکاة (۱۵۴)

---

۱ دَجَّالُوْنَ: د دَجَّال جمع ده. بله جمع ئے دَجَاجِلَةٌ ده: ډیر فریب ژن، دهوکه باز او دروغژن ته د ښیلے شی. دَجَلَ (باب نصر) دَجْلًا فریب کول، دروغ ونیل، دهوکه کول.

۲ لَا يُضِلُّوْنَكُمْ: اَضَلَّ، اِضْلَالًا: بے لارے کول، ګمراه کول. په قرآن مجید کښې دی چه: وَمَا يُضِلُّ بِهٖ اِلَّا الْفَاسِقِيْنَ ط (سورة البقرة ۲: ۲۶) یعنی: نه بے لارے کیګی په دے (قرآن) مګر کافران.

۳ وَلَا يَفْتِنُوْنَكُمْ: فَتَنَ (باب ضرب) فتنةً، فُتُوْنًا: خلک بے لارے کول، ازمیښت کښې اچول، فتنه کښې اچول.

۳ (۲۵۹) — خَيْرُ النَّاسِ په خلقو کښې غوره قَرْنِي[1] زما زمانه ده
ثُمَّ الَّذِيْنَ بیا هغه خلق (غوره دي) يَلُوْنَهُمْ[2] چه ددې ته نزدې
دي ثُمَّ الَّذِيْنَ بیا هغه خلق (غوره دي) يَلُوْنَهُمْ چه هغوی ته
نزدې دي ثُمَّ يَجِيْئُ قَوْمٌ بیا به یو داسې قوم راشي تَسْبِقُ[3] چه
وړاندې کیږي به شَهَادَةُ اَحَدِهِمْ ګواهي دیوتن د هغوي
يَمِيْنَهٗ[4] د هغه د قسم نه وَيَمِيْنُهٗ او قسم د هغه به (وړاندې لیګي)
شَهَادَتَهٗ د هغه د ګواهۍ نه.

بخاري ۳: ۲۲۴، ۸: ۱۱۳: مسلم (۲۵۳۳) ترمذي (۳۸۵۹) مشکاة (۳۷۶۷)
امام ابن جوزي وائي: مطلب دا دې چه دې روستني خلقو کښې به
د الله تعالی نه ډیره نه وي. او دوئ به ګواهي او قسم ډیر سپک او
کمزوري څیزونه کنړي.
قال ابن الجوزي. المراد انهم لايتورعون ويستهينون بأمر الشهادة واليمين
(فتح الباري ۵: ۲۶۱)

۴ (۲۶۰) — لَيَأْتِيَنَّ خامخا راځي به عَلَى النَّاسِ په خلقو باندې زَمَانٌ
یوه (داسې) زمانه لَا يَبْقَى اَحَدٌ چه نه به پاتې کیګي (په هغې کښې)

---

[1] قَرْنٌ:- بفتح القاف. صدی، سل کلونه، یو وخت او زمانه. جمع ئې قُرُوْنٌ
ده. قَرَنَ (باب نصر) قَرْنًا.
[2] وَلِيَ (باب ضرب، حسِب) وَلْيًا: پیوستیدل، متصل کیدل، نزدې کیدل. عرب وائي:
جَلَسْتُ مِمَّا يَلِيْهِ:- څه هغه ته نزدې کینا ستم.
[3] تَسْبِقُ:- سَبَقَ (باب نصر، ضرب) سَبْقًا. سَبَقَ اِلَيْهِ: هغه ته وړاندې شه، سَبَقَ عَلَيْهِ،
په هغه زور آور شه.
[4] يَمِيْنَهٗ، يَمِيْنٌ: قسم. جمع ئې اَيْمُنٌ او اَيْمَانٌ ده. دا لفظ مؤنث استعمالیګي.

هیڅوک اِلّاَ اٰکَلَ الرِّبٰوا[1] مګر سود به خوري فَاِنْ لَّمْ یَاْکُلْهُ
که چرې څوک دانه خوري اَصَابَهٗ رسیږي به هغه ته مِنْ
بُخَارِهٖ[2] څه بعضې بهراس د دې.

ابوداؤد (۳۳۳۱)، نسائي (۴۴۵۵)، ابن ماجه (۲۲۷۸) مشکاة (۲۸۱۸).

۵ (۲٦۱) —— اِنَّ الدِّیْنَ یقیناً دین اسلام بَدَأَ غَرِیْبًا ډېر نا اشنا شروع
شوی دی وَسَیَعُوْدُ او دې به ډېر ژر شي کَمَا بَدَأَ هغه شان
(نا اشنا) لکه چه شروع شوی دی. فَطُوْبٰی لِلْغُرَبَاءِ نو خوش حالي
دی د نااشنا خلقو دپاره وَهُمُ الَّذِیْنَ او دا (نا اشنا خلق) هغه
دي یُصْلِحُوْنَ چه اصلاح کوي مَا اَفْسَدَ النَّاسُ د هغې چه
وران کړی وي خلقو مِنْ بَعْدِيْ ځما نه روستو مِنْ سُنَّتِيْ
ځما د طریقو نه.

مسلم (۲۳۲)، ترمذي (۲٦۳۰)، ابن ماجه (۳۹۸۸)، مشکاة (۱۷۰)
سیدنا عبد الله بن مسعودؓ به خپلو ملګروته فرمائیل: کیف انتم اذا لبستم فتنة یهرم فیها الکبیر ویربو فیها الصغیر ویتخذها الناس سنة فاذا غیرت. قالوا: غیرت السنة. قالوا: ومتی ذلك یا ابا عبد الرحمن. قال: اذا کثرت قراءکم وقلت فقهاءکم وکثرت امراءکم وقلت امناءکم والتمست الدنیا بعمل الاخرة (سنن الدارمي ۱: ۷۵ مقدمه باب ۲۲ حدیث ۱۸۵)

٦ (۲٦۲) —— یَحْمِلُ حفاظت به کوي هٰذَا الْعِلْمَ د دې علم (د قرآن[3]

ل اَلرِّبٰوا: سود. رِبَا (باب نصر) رِبَاءً. رَبَا الْمَالُ: مال ډېر شو، زیات شو.
ل بُخَارِهٖ، بُخَارٌ: بضم الباء: بهراس، تاؤ، دوړه، اثر. جمع ئې اَبْخِرَةٌ ده. بَخَرَ (باب فتح) بَخْرًا: بهراس او یا سل.

اوسنت) **مِنْ كُلِّ خَلَفٍ**[1] په هره زمانه کښې **عُدُولُهُ**[2] ثقه (خلق) دغه علم به اخلي — **يَنْفُوْنَ عَنْهُ**[3] لرې کوي به هغوی د دې (دين) نه **تَحْرِيْفَ الْغَالِيْنَ**[4][5] او لون بدلون د تجاوز کونکو **وَانْتِحَالَ الْمُبْطِلِيْنَ**[6][7] او دروغ د باطل پرستو **وَتَأْوِيْلَ الْجَاهِلِيْنَ** او تاويل د جاهلانو

السنن الکبری ۱۰: ۲۰۹، مناقب الشافعی ۱: ۲، دلائل النبوة ۱: ۴۴ کلهم للبيهقي مصابيح السنة (۱۹۰!) مشکاة (۲۴۸)

دد ې روايت دار ومدار په معان بن رفاعة السلامی باندې دې دهغه په حقله امام ابن حِبّان وائی: منکرحديثونه بيانوي. ډيرزيات مراسيل هم بيانوي او د مجهول راويانو نه احاديث نقل کوي. دده روايتونه دثقه راويانو د روايتونو نوعيت نه دي. هرکله چه په ده باندې دا حال غالب شو نو دې لائق شو چه دده د روايتونو نه د استدلال او نکړې شي. (المجروحين ۳: ۳۶)

حافظ ذهبی وائی: حديث والا خو دې څوکلک نه دې (ميزان الاعتدال ۴: ۱۳۴)

حافظ ذهبی دا روايت دابراهيم بن عبد الرحمن العذري په ترجمه کښې ليکلې دې او وائي چه: دا راوی قليل الرواية تابعي دې زما خيال نه دې چه دې به واهي وي (ميزان الاعتدال ۱: ۴۵)

---

[1] خَلَفَ (بالفتحتين) جانشين، قائم مقام، بدل، وارث، د روستنۍ زمانې خيز. خَلَفَ (اساب نصر) خَلَافَةً: خليفه کيدل، روستو راتلل، پيدا کيدل.

[2] عُدُوْلٌ: (بالضم) دَ عادِل جمع ده: عدل کونکي، ثقه، معتبر. عَدَلَ (باب ضرب) عَدْلاً وعَدَالَةً: انصاف کول. عَدَلَ الشَّهْرَ: غشي نيغول.

[3] نَفٰى (باب ضرب) نَفْيًا، نَفٰى عَنْهُ: لرې کول، جدا کول. نَفَاةٌ: دمکه شړل.

[4] حَرَّفَ تَحْرِيْفًا، حَرَّفَ الْقَوْلَ: سمه وينا کښې ادل بدل کول، مطلب غلطول، تغير کول. په قرآن مجيد کښې دي چه يحرفون الكلم عن مواضعه (سورة النساء ۴: ۴۶): اړ دي کلمات د ځپلو ځايونو نه.

[5] اَلْغَالِيْنَ، اسم فاعل دې. غَالٍ ئې واحد دې. غَلَا (باب نصر) غُلُوًّا: د حد نه تجاوز کول د حد نه تيريدل. د لته مطلب هغه خلق دي چه د قرآن او حديث غلط مطلبونه بيانوي، بدلون کوي

[6] اِنْتَحَلَ الْقَوْلَ: د بل د خبرې خپل ځان ته نسبت کول. دروغ وئيل.

[7] اَلْمُبْطِلِيْنَ، اسم فاعل دې د اَلْمُبْطِل جمع ده. اَبْطَلَ اِبْطَالاً: بې فائدې او لغو کار کول

علامه جمال الدين القاسمي وائي: د دے حديث كنز طرق دي او د هغې په سبب دے د حسن درجے ته رسيږي. لكه چه امام العلائي د دے تصريح كړے ده. (قواعد التحديث ٤٩)۔

٧ (٢٦٣) — وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهٖ زما دِ په هغه ذات قسم وي چه زما نفس د هغه په لاس كښي دے لَا تَذْهَبُ الدُّنْيَا چه نه به ختميگي دنيا حَتّٰى يَأْتِيَ عَلَى النَّاسِ تر دے چه رابشي په خلقو باندې يَوْمٌ يو داسے وخت لَا يَدْرِي الْقَاتِلُ چه قاتل ته به نه وي معلومه فِيمَ قَتَلَ چه هغه قتل ولے كړے دے وَلَا الْمَقْتُولُ او نه به مقتول ته علم وي فِيمَ قُتِلَ چه هغه ولے قتل كړے شوے دے فَقِيلَ نو او وئيلے شو كَيْفَ يَكُونُ ذٰلِكَ دا به لا څنګه زمانه وي؟ قَالَ هغه اوفرمائيل اَلْهَرْجُ د فتنے زمانه به وي اَلْقَاتِلُ وَالْمَقْتُولُ فِي النَّارِ قاتل او مقتول دواړه به په اور كښي وي.

مسلم (٢٩٠٨) مشكاة (٥٣٩٠)

٨ (٢٦٤) — يَتَقَارَبُ الزَّمَانُ ډيره په تيزئ به تيريگي زمانه وَيُقْبَضُ الْعِلْمُ او علم به قبض كړے شي وَتَظْهَرُ الْفِتَنُ او فتنے به ښكاره شي

---

١ دَرٰى (باب ضرب) دِرَايَةً: علم حاصليدل، پوهيدل۔
٢ الهرج: فتنه او فساد، بد امني، قتل وغارت۔
٣ تَقَارُبٌ: نزدے كيدل. قَرُبَ (باب سمع، كرم) قُرْبًا۔
٤ تَيَقُّضٌ: (باب ضرب) قَبْضًا: اوچتول، لرے كول، قبضه كښي اخستل. تَيَقَّضَ الطَّائِرُ جَنَاحَهٗ: مرغۍ خپلے وزرے غونډے كړے۔

وَ يُلْقَى الشُّحُّ[2] اوشو مىتيا به پيدا کړے شي وَيَكْثُرُ الْهَرْجُ اوبد امني

به ډيره شي قَالُوْا هغوى اوويئيل وَمَا الْهَرْجُ اوبد امني څۀ دۀ ؟

قَالَ : اَلْقَتْلُ ، رسول الله صلى الله عليه وسلم اوفرمائيل : قتل

بخارى ٨ : ١٧ ، مسلم (٢٦٧٢) ، مشكاة (٣٨٩)

٩ (٢٦٥) — وَالَّذِيْ څما د قسم دى په هغه ذات نَفْسِيْ بِيَدِهٖ چه څما نفس دهغه په لاس کښې دے لَا تَذْهَبُ الدُّنْيَا چه نه به ختميږي دنيا حَتّٰى يَمُرَّ الرَّجُلُ ترڅو چه پورے ورتيريږى به يو سړے عَلَى الْقَبْرِ ديو قبر په خوا کښې فَيَتَمَرَّغُ فِيْهِ[3] نو ارغړى به په هغې کښې وَيَقُوْلُ او وائى به يَالَيْتَنِيْ هائے هلاکت دے مالره كُنْتُ مَكَانَ صَاحِبِ هٰذَا الْقَبْرِ که چرے دے څه په ځائے دَدے قبر والا (نو ښۀ مړه به خه وے) وَلَيْسَ بِهِ الدِّيْنُ اَو نه به وى په دۀ باندِ قرض اِلَّا الْبَلَاءُ مګر وى به په دۀ باندِ مصيبت .

مسلم (١٥٧) ابن ماجه (٤٠٣٧) مشكاة (٥٤٤٥).

١٠ (٢٦٦) — يُوْشِكُ اَنْ يَأْتِيَ نزدے دۀ چه رابه شي عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ په خلقو باندِ يو داسے زمانه لَا يَبْقٰى مِنَ الْاِسْلَامِ چه باقى به پاتے نه شي د اسلام نه اِلَّا اِسْمُهٗ مګر نښ نوم دهغه

---

[1] اَلْقَى الشَّيْءَ : څه څيز اچول . اُلْقِيَ فِيْهِ الشَّيْءُ : څه څيز کيښودل . په قرآن مجيد کښې دى چه : وَاَلْقَيْتُ عَلَيْكَ مَحَبَّةً مِّنِّيْ (سورة الطه ٢٠ : ٣٩) او ما په تا باندِ د خپل طرف نه مينه واچوله . لَقِيَ (باب سمع) لِقَاءً : ملاقات کول .

[2] شَحَّ (باب نصر وضرب) شُحًّا . شَحَّ بِهٖ ، شَحَّ عَلَيْهِ : مشو مىتيا کول . شَحِيْحٌ : شوم ، بخيل ، کنجوس

[3] تَمَرَّغَ : په خاوره وکښې لوټى يدل . مَرِغَ (باب سمع) مَرَغًا . مَرِغَ عِرْضُهٗ : دهغه په عزت داغ اولګيدۀ .

وَلَا يَبْقَىٰ مِنَ الْقُرْآنِ او باقي به پاتې نه شي د قرآن نه إِلَّا رَسْمُهُ[۱]
مګر نقش ليکل (يا: لوستل) د ده مَسَاجِدُهُمْ عَامِرَةٌ[۱] د هغوی
جماتونه به آباد وي وَهِيَ خَرَابٌ[۲] او حال دا دے چه هغه به شاړ
دي مِنَ الْهُدَىٰ[۳] د هدايت نه عُلَمَاؤُهُمْ شَرُّ مَنْ د هغوی
عالمان به د ډيرنا کاره وي د هغه چا نه تَحْتَ أَدِيمِ السَّمَاءِ[۴] چه د
اسمان د ځمکې لاندې دي مِنْ عِنْدِهِمْ د هغوی د خوا نه به تَخْرُجُ
الْفِتْنَةُ فتنه راوزي وَفِيهِمْ تَعُودُ او هم هغوی ته به واپس
کيږي.

الکامل في ضعفاء الرجال ۴: ۱۵۴۳، شعب الايمان ۲: ۳۱۱ (۱۹۰۸)۔ مشکاة (۲۷۶)
د دے دواړو په سند کښې عبد الله بن دکين نومے راوی موجود دے.
او د هغه په باره کښې د جرح و تعديل د عالمانو اختلاف دے. امام ابو حاتم وائي
په احاديثو کښې ضعيف دے او منکر روايتونه بيانوي. (الجرح والتعديل ۵: ۴۹)
امام ابن معين وائي، هغه ډير زيات بيکاره نه دے (تهذيب الکمال
۱۴: ۳۷۰)

حافظ ابن حجر وائي ريښتينے دے خو خطا کيږي. (الميزان ۲: ۳۲۵).

۱۱ (۲۶۷) يَكُونُ دي به فِي آخِرِ الزَّمَانِ په آخره زمانه کښې أَقْوَامٌ څه
داسے قومونه إِخْوَانُ[۵] الْعَلَانِيَةِ[۶] په ظاهر کښې به رونړه وي

---

[۱] عَامِرَةٌ: آباد، ډولې، مزين، منقش. عَمَرَ (باب نصر) عَمْرًا: آبادول. عَمَرَ الْمَنْزِلُ بِأَهْلِهِ: کور په کوربنو ودان شو.

[۲] خَرَابٌ: خَرِبَ (باب سمع) خَرَبًا وخَرَابًا: وران يدل. خَرِبَ الْبَيْتُ: کور وران شه.

[۳] الْهُدَىٰ: هدايت، لارموندل. دا لفظ مذکر هم استعماليږي او مؤنث هم.

[۴] أَدِيمٌ: جمع ئے أَدَمٌ، آدِمَةٌ او آدَامٌ دي: د ځمکے او د اسمان ظاهري حصه.

[۵] إِخْوَانٌ: د أَخٌ جمع دے: رور. أَخَا (باب نصر) أُخُوَّةٌ: دوست کيدل، رور کيدل.

[۶] الْعَلَانِيَةِ: ظاهر، ښکاره. عَلَنَ (باب نصر، ضرب، سمع، کرم) عَلَنًا وعَلَانِيَةً: ظاهريدل.

اَعْدَاءُ السَّرِيْرَةِ خو پټ به د شمنان وي فَقِيْلَ يَا رَسُوْلَ اللّٰهِ
نو او وئيلی شو چه اے د الله رسوله وَكَيْفَ يَكُوْنُ ذٰلِكَ او دا
کار به څنګه وی ؟ قَالَ هغوئ او فرمائيل ذٰلِكَ بِرَغْبَةِ بَعْضِهِمْ
دا د بعضو د لالچ (حرص) د وجے اِلٰى بَعْضٍ چه د بعضو نه به ئے کوی
وَرَهْبَةِ بَعْضِهِمْ او د بعضو د ويرے د وجے مِنْ بَعْضٍ د بعضو نه۔

مسند احمد ۵ : ۲۳۵ ، المعجم الاوسط (۲۳۷) ، مشكاة (۵۳۳۰)

امام طبرانی وائی ، د دے په روايت کولو کښی اُبوبکر (بن عبد الله) بن ابی
مريم منفرد دے (المعجم الاوسط ۱ : ۲۷۲) د دے راوی په حقله حافظ ابن
حجر ليکی ، چه دے ضعيف دے ۔ په کور ئے د اکه اچولے شوے وه او
د هغې نه روستو ذکر د د اختلاط شو ۔ (التقريب التهذيب ص : ۳۹۶)

۱۲ (۲۶۸) — يَذْهَبُ الصَّالِحُوْنَ الْاَوَّلُ فَالْاَوَّلُ نيکان (خلق) به يو بل پسے
(د دنيا نه) لاړ شی وَتَبْقٰى حُفَالَةٌ او لتش بهوس به پاتے شی
كَحُفَالَةِ الشَّعِيْرِ وَالتَّمْرِ د کهجورو او د وربشو د بهوسو غوندے
لَا يُبَالِيْهِمُ اللّٰهُ بَالَةً الله تعالیٰ به د هغوئ هيڅ پرواه نه ساتی ۔

بخاری ۵ : ۱۵۲ ، ۸ : ۱۱۴ ، مشكاة (۵۳۶۲)

---

۱ اَعْدَاءُ ، د عَدُوٌّ جمع ده : دشمن ۔ عَدَا (باب نصر) عَدْوًا ، عَدَا عَلَيْهِ : په چا باندی ظلم
کول ، چا سره دشمنی کول ۔

۲ اَلسَّرِيْرَةُ : باطن ، پټ څيز ۔ هُوَ طَيِّبُ السَّرِيْرَةِ ، د هغه باطن خه دے ، زړه ئے صفا دے ۔ جمع ئے
سَرَائِرُ ده ۔

۳ رَهِبَ (باب سمع) رَهْبَةً ، رُهْبًا : ويريدل ۔

۴ حُفَالَةٌ ، (بضم الحاء) رَدِّی ، بهوس ، کم قيمته ، د غورزولو څيز ۔

۵ اَلشَّعِيْرُ ، وربشه ۔ واحد ئے شَعِيْرَةٌ ده ، بله جمع ئے شَعِيْرَاتٌ ده

۱۳ (۲۶۹) — لَاتَقُوْمُ السَّاعَةَ نه به قائمیږي قیامت حَتّٰی یَکُوْنَ تر دې
پورې چه شي به اَسْعَدَ النَّاسِ زیات نصیب دار د خلقو نه بِالدُّنْیَا
د دنیا دارئ په معامله کښې لُکَعَ ابْنُ لُکَعٍ[۱] رزیل د رزیل ځوئ۔

ترمذی (۲۲۰۹)، مسند احمد ۵ : ۳۸۹، التاریخ الکبیر ۷ : ۹۶، دلائل النبوة للبیهقی ۶ : ۳۹۲، مشکاة (۵۳۶۵)۔

۱۴ (۲۷۰) — یَاْتِیْ عَلَی النَّاسِ زَمَانٌ په خلقو به یوه داسې زمانه راشي
اَلصَّابِرُ فِیْهِمْ چه وي به ټینګید ونکے په هغوي کښې عَلٰی دِیْنِهٖ په
خپل دین باندې کَالْقَابِضِ عَلَی الْجَمْرِ[۲] په شان د نیوونکي د سرو ټکے

ترمذی (۲۲۶۰)، مشکاة (۵۳۶۷)۔

۱۵ (۲۷۱) — یُوْشِکُ الْاُمَمُ نزدې ده چه مختلفې قامونه اَنْ تَدَاعٰی[۳] یو
بل را او بلي عَلَیْکُمْ ستاسو په خلاف کښې. کَمَا تَدَاعَی الْاَکَلَةُ
لکه چه رابلي کنږحوړ ونکي یو بل اِلٰی قَصْعَتِهَا[۴] خپلې کاسې ته فَقَالَ
قَائِلٌ نو یو ویونکي اوویل ، وَمِنْ قِلَّةٍ نَحْنُ یَوْمَئِذٍ ایا دا به
په دغه ورځ ځونګ د کم والي د وجې وي. قَالَ هغوئ اوفرمائیل بَلْ
اَنْتُمْ یَوْمَئِذٍ کَثِیْرٌ نه، بلکه تاسو به په دغه ورځ ډیر زیات یئ
وَلٰکِنَّکُمْ غُثَاءٌ[۵] لیکن تاسو به خارشلاکے یئ

---

۱ لُکَعُ : (بضم اللام وفتح الکاف) : رزیل، حرامی۔ چه کله معرفه استعمال شي نو بیا غیر منصرف وي.
۲ اَلْجَمْرُ : جمع دے د جَمْرَةٌ : انګار، شړ وټکه۔
۳ تَدَاعٰی : د باب تفاعل نه فعل مضارع دے یو د ت .. تر نه محذوف ده : یو بل رابلل۔
۴ قَصْعَة : (بفتح القاف) : کنډول، کاسه۔ جمع ئے قِصَعٌ، قِصَاعٌ او قَصَعَاتٌ راځي۔
۵ غُثَاءٌ : (بضم الغین المعجمة وتشدید الثاء وتخفیفها) : زګ، کباړ، خارشلاکے، خاورې، خځلې
غَثَا (باب نصر) غَثْوًا۔ غَثَا الْوَادِیْ : میدان د خاورو وخځلو نه ډک شه۔

كَغُثَاءِ السَّيْلِ په شان د خاښلاک د سيلاب وَلَيَنْزِعَنَّ اللهُ
او خامخا لرې به كړي الله تعالىٰ مِنْ صُدُوْرِ عَدُوِّكُمْ ستاسو د
دشمنانو د زړونو نه اَلْمَهَابَةَ مِنْكُمْ ستاسو ويره وَلَيَقْذِفَنَّ
او خامخا وابه چوي فِيْ قُلُوْبِكُمُ الْوَهْنَ ستاسو په زړونو كښې
كمزوري (بزدلي) قَالَ قَائِلٌ يو ويونكي اووئيل يَا رَسُوْلَ اللهِ اے
د الله رسوله مَا الْوَهْنُ بزدلي څه ده؟ قَالَ هغوئ اوفرمائيل حُبُّ
الدُّنْيَا د دنيا سره مينه كول وَكَرَاهِيَةُ الْمَوْتِ او مرګ بد ګنړل.

ابوداؤد (۴۲۹۷)، مسند احمد ۵ : ۲۷۸، حلية الاولياء ۱ : ۱۸۲
تهذيب تاريخ دمشق الكبير ۶ : ۳۷۰، المعجم الاوسط (۲۱۱۱) مشكاة
(۵۳۶۹).

(۲۷۲) ۱۶ — لَا تَقُوْمُ السَّاعَةُ نه به قائميږي قيامت حَتّٰى يَخْرُجَ قَوْمٌ
ترڅو چه پيدا به شي يو داسے قوم يَأْكُلُوْنَ بِأَلْسِنَتِهِمْ چه هغوی
به خوراک کوي په خپلو ژبو كَمَا تَأْكُلُ الْبَقَرَةُ لكه چه غوا كانے
خوراک كوي بِأَلْسِنَتِهَا په خپلو ژبو.

مسند احمد (۱۷۵۱، ۱۷۶، ۱۸۴)، شرح السنة ۲ : ۳۶۸، مصابيح السنة
(۳۷۳۴)، مشكاة (۴۷۹۵).
ملا علي قاري الحنفي. امام تورپشتي نه نقل كوي چه دا يو ضرب المثل
دے او مطلب ئے دا دے چه لكه څنګه يوه غوا په شنه ګيا او ازغي كښې فرق

له السَّيْلُ : سيلاب - جمع ئے السُّيُوْلُ دے.
ك هَابَ ، (باب سمع) هَيْبَةً وَمَهَابَةً : ويره كول ، ويريدل.
ك قَذَفَ ، (باب ضرب) قَذْفًا : اچول ، غورزول.
ك اَلْوَهْنُ : كمزوري ، بزدلي ، سستي. وَهَنَ (باب ضرب) سمع ، كرم) وَهْنًا : كمزورے كيدل.

نه شي کولے او نه په خوړک او تریخ کښې فرق کولے شي. ... نبي
خپله خیټه ډ ... کړي. بلکل د اخلاق به هم دغه شان د حق او باطل او د
حلال او حرام مابین کښې فرق نه کوي. سمّاعون للکذب اکّالون للسحت
(مرقاة المفاتیح ۸ : ۱۵۵)

۱۷ (۲۷۳) — یَأتِي عَلَی النَّاسِ زَمَانٌ رابه شي په خلقو یوه داسے
زمانه لَا یُبَالِي المَرْءُ چه هیڅ پرواه به نه کوي هیڅوک مَا أَخَذَ
مِنْهُ دغه څیزپه باره کښې چه حاصل کړے وي. (دد دنیا نه)
أَمِنَ الحَلَالِ چه ایا د حلالو نه ئے حاصل کړے دے أَمْ مِنَ
الحَرَامِ او که نه د حرامو نه.

بخاري ۳ : ۱۷، مشکاة (۲۷۶۱)

۱۸ (۲۷۴) — إِنَّ مِنْ أَشْرَاطِ السَّاعَةِ یقیناً د قیامت د نښو نه (یوه
دا هم ده) أَنْ یَتَدَافَعَ[1] چه په یو بل به ذمه داري وړاچوي
أَهْلُ المَسْجِدِ یو جماعت والا لَا یَجِدُونَ إِمَامًا مخوي به
یو (داسے) امام نه مومي یُصَلِّي بِهِمْ چه دوي له مونځ ورکړي

ابوداؤد (۵۸۱) ابن ماجه (۹۸۲) مشکاة (۱۱۲۴) مسند احمد ۶ : ۳۸۱
دد دے روایت سند کمزورے دے ځکه چه عقیلة الفزاریة نوےراویة
ده پکښې چه د علي بن غراب نیاده. حافظ ذهبي هغې ته مجهولة وائي. او
هم دا روایت د هغې د ضعیف والي په دلیل کښې پیش کوي (میزان الاعتدال
۳ : ۸۹)
حافظ ابن حجر هم دے زنانه په حقله وائي: لایعرف حالها. (لسان المیزان ۹ : ۵۲۸)

---

[1] تَدَافُعٌ، په یو بل ذمه واري اچول، یو بل ذمه وار کول او په خپله د ذمه وارۍ نه ځان خلاصول
عرب وائي: ضَیْفٌ یَتَدَافَعُهُ الحَيّ: یو داسے میلمه چه د قبیلے خلق ئے بل ته شپاري
او خپله دغه میلمستیا نه کوي.

۱۹ (۲۷۵) ـــ إِنَّ مِنْ اَشَدِّ اُمَّتِیْ یقینا ځیات سخت ځما په امت کښې لِیْ حُبًّا ماسره د مینې په اعتبار نَاسٌ (هغه) خلق دي یَكُوْنُوْنَ بَعْدِیْ چه ځما نه روستو به (پیدا) کیږی یَوَدُّ اَحَدُهُمْ غواړی به یو تن دهغوی لَوْرَاٰنِیْ چه کاش ما او وینی بِاَهْلِهٖ وَمَالِهٖ د خپل اهل او مال په بدل کښې۔

مسلم (۲۸۳۲)، مسند احمد ۵: ۱۵۶، ۱۷۰، مصابیح السنة (۴۹۲۷)، مشکاة (۶۲۸۴)۔

د صحیح مسلم او مصابیح السنة د روایت په ابتداء کښې «إِنَّ» نیشته او د مسند احمد حدیث کښې «إِنَّ» او «مِنْ» دواړه نیشته۔

۲۰ (۲۷۶) ـــ إِنَّهُ سَيَكُوْنُ یقینًا خامخا وی به فِیْ اٰخِرِ هٰذِهِ الْاُمَّةِ په آخر د دے اُمت کښې قَوْمٌ (یو داسے) قوم لَهُمْ چه وی به دهغوی د پاره مِثْلُ اَجْرِ اَوَّلِهِمْ په شان د اجر د اوّل د دے (اُمت) يَاْمُرُوْنَ هغوئ به حکم کوی بِالْمَعْرُوْفِ د شریعت د فرمان بردارئ وَيَنْهَوْنَ او منع کول به کوی عَنِ الْمُنْكَرِ د غیر شرعی څیزونو نه وَيُقَاتِلُوْنَ او هغوی به جنګ کوی اَهْلَ الْفِتَنِ د فتنو والو سره۔

دلائل النبوة للبیهقی ۶: ۵۱۳، مشکاة (۶۲۸۰)

۲۱ (۲۷۷) ـــ لَيَاْتِيَنَّ خامخا راځی به عَلَى النَّاسِ په خلقو باندې زَمَانٌ یو (داسے) زمانه لَا يَنْفَعُ فِيْهِ چه فائده به نه ورکوی په هغې (زمانه) کښې (هیڅ څیز) اِلَّا الدِّيْنَارُ وَالدِّرْهَمُ مګر دوپئ او اشرفئ۔

مسند احمد ۴: ۱۳۳، مجمع الزوائد ۴: ۶۵، مشکاة (۲۷۸۴)

۲۲ (۲۷۸) ـــ صِنْفَانِ دوه قسمه (خلق) دی مِنْ اَهْلِ النَّارِ د اور والو نه

لَمْ أَرَهُمَا ماهغه دواړه لیدلي نه دي (اخو الله ده ځوی د حاله خبر کړے یم) قَوْمٌ یو داسے قوم دے مَعَهُمْ سِيَاطٌ[1] چه دهغوی سره چابکونه دي كَأَذْنَابِ الْبَقَرِ[2] د غواوو د لکو په شان يَضْرِبُونَ بِهَا النَّاسَ په هغے باندِ خلق وهی وَنِسَاءٌ او بل داسے ښځے دی كَاسِيَاتٌ[3] چه جامے اغوستلے دی عَارِيَاتٌ[4] (خو د هغے باوجود) بے پردے دی مُمِيلَاتٌ[5] ماتله کوونکی دی (پردو سړو له خپل ځان طرف ته) مَائِلَاتٌ[6] (خپله هم) مائله کیدونکی دی (پردو نارینو ته) یا، نازنخره سره کرځیدونکی دی رُؤُسُهُنَّ[7] دهغوی سرونه كَأَسْنِمَةِ[8] الْبُخْتِ[9] الْمَائِلَةِ داوښو وښتوبو والو اوښانو د ککید ونکو قوبونو غوندِ دی. لَا يَدْخُلْنَ الْجَنَّةَ دوی به جنّت ته نه ورداخلیکی (په دخول اولی سره)، وَلَا يَجِدْنَ رِيحَهَا[10] او نه به موندی دوی بُوی د دے (جنّت تر ډیر زمانے پورے) وَإِنَّ

۱ے سِيَاطٌ : د سَوْطٌ جمع ده - : چابک، کوړا، هنتر. ۲ے أَذْنَابٌ : د ذَنَبٌ جمع دے : دخاروی لکۍ
۳ے كَاسِيَاتٌ : د كَسِيَ نه دی : اغوستل، كَسِيَ (باب سمع)، كَسَا -
۴ے عَارِيَاتٌ، د عَرِيَ نه دے : بربنډیدل، بے پردے کیدل. عَرِيَ (باب سمع) عُرْيَةً، مِنْ ثِيَابِه.
۵ے مُمِيلَاتٌ : د أَمَالَ نه دے : یل طرف ځان ته مائله کول، تیتول.
۶ے مَائِلَاتٌ، د مَالَ نه دے. مَالَ (باب ضرب) مَيْلًا و مَيَلَانًا : تیتیدل، مَالَ فِي الْمَشْيِ : په ناز او نخرو تلل -
۷ے رُؤُوسٌ : سرونه، د رَأْسٌ جمع ده - أَرْؤُسٌ، رُؤُسٌ او أَرَاسٌ هم د رَأْسٌ جمع دی.
۸ے أَسْنِمَةٌ (بالفتح) د سَنَامٌ جمع ده. اوچت او اعلیٰ څیز ته وئیلے شی : قب. فُلَانٌ سَنَامُ قَوْمِهِ : فلانے په خپل قوم کښی اعلیٰ دے، لوړ دے، مشر دے.
۹ے اَلْبُخْتُ : اوکود سست والا اوښ.
۱۰ے رِيحٌ : بُوی، خوشبوی د الفظ مؤنث استعمالیکی. جمع ئے أَرْيَاحٌ، رِيَاحٌ او رِيَحٌ ده جمع الجمع ئے أَرَادِيحُ او أَرَايِيحُ راځی.

رِيحَهَا او يقيناً خامخا بوي دَ (جنت) لَتُوجَدُ خامخا مونده شي مِنْ مَسِيرَةِ كَذَا وَكَذَا د ډېر لرې ځايه.

مسلم (۲۱۲۸)، المعجم الاوسط (۹۳۲۷)، مشكاة (۳۵۲۴)

حافظ ابن كثير دمشقي وائي چه: دا ډله رجاله او جاندارمه (د پوليس محكمه) ده چه: بې ګناه خلق تنګوي. او دا سې بنځې دي چه جامې ئې اغوستې دي خو پټيكي پكښې نه. بلكه په هغه جامو كښې ئې د وجود نمائش ډېر زيات كيږي. ګڼې د ګېډو اښے دي او ږدي سري خپل طرف ته مائله كوي (البداية والنهاية ۶: ۲۸۶)

۲۳ (۲۷۹) — إِنَّ اللّٰهَ يقيناً الله تعالىٰ لَا يَقْبِضُ الْعِلْمَ نه قبض كوي علم انْتِزَاعًا[2] په راښكلو سره يَنْتَزِعُهُ مِنَ الْعِبَادِ[3] چه راښكي ئې د بندګانو نه وَلٰكِنْ يَقْبِضُ الْعِلْمَ ليكن قبض كوي علم بِقَبْضِ الْعُلَمَاءِ په مړه كولو د علماؤ حَتّٰى إِذَا لَمْ يُبْقِ عَالِمًا تر دې پورې چه هيڅ عالم به پاتې نه شي اتَّخَذَ النَّاسُ جوړ به كړي خلق رُءُوسًا جُهَّالًا بې علمه مشران فَسُئِلُوا لو هغوي نه به تپوس نه كولې شي فَأَفْتَوْا[4] لو هغوي به فتوې وركوي بِغَيْرِ عِلْمٍ بغير د علم نه فَضَلُّوا لو هغوي به پخپله هم

---

[1] مَسِيرَةٌ: مصدر دې: مسافت، مزل. سَارَ (باب ضرب) سَيْرًا وَمَسِيرًا: تلل، سفر كول

[2] اِنْتَزَعَ، اِنْتِزَاعًا. اَلشَّيْءَ: يو څيز راخكل، را اوباستل - د جرړې نه را ويستل. لازم هم استعماليږي او متعدي هم. نَزَعَ (باب ضرب) نَزْعًا - نزع الشيئ من مكانه -

[3] اَلْعِبَادَ: (بكسر العين) د عَبْدٌ جمع ده: بنده، انسان، مريې، عاجز. عَبَدَ (باب نصر) عِبَادَةً بندګي او عبادت كول. عَبُدَ (باب كرم) عُبُودَةً: مريې كيدل، غلام جوړيدل -

[4] اَفْتٰى اِفْتَاءً: فتوې وركول. فتوې وركونكي ته مفتي وئيلې شي. او څوك چه فتوې طلب كوي هغه ته مستفتي وئيلې شي -

بې لارې شي وَاَضَلُّوْا او نور خلق به هم بې لارې کوي.

بخاري (۱: ۳۶)، مسلم (۲۶۷۳)، ترمذي (۲۶۵۲)، مشکاة (۲۰۶).

۲۴ (۲۸۰) — تَعَلَّمُوا الْعِلْمَ علم حاصلوئ وَعَلِّمُوْهُ النَّاسَ او د اخلقو ته خائ تَعَلَّمُوا الْفَرَائِضَ[۱] (علم) میراث زده کړئ وَعَلِّمُوْهُ النَّاسَ او د اخلقو ته خائ فَاِنِّيْ اِمْرَؤٌ مَّقْبُوْضٌ[۲] ځکه چه یقینًا څه وفات کیدونکې سړې یم وَالْعِلْمُ سَيُنْقَبَضُ او خامخا علم به قبض کولې شي وَتَظْهَرُ الْفِتَنُ او فتنې به ښکاره کیګي حَتّٰى يَخْتَلِفَ اِثْنَانِ تر دې چه اختلاف به کوي دوه تنان فِيْ فَرِيْضَةٍ د میراث په یوه مسئله کښي لَا يَجِدَانِ اَحَدًا هغوي به یو تن هم داسې او نه مومي يَفْصِلُ بَيْنَهُمَا چه د دوئ په مینځ کښ فیصله اوکړي.

الدارمي (۲۲۱) المعجم الاوسط (۵۷۱۶) مشکاة (۲۷۹)

د دې روایت په سند کښي سلیمان بن جابر هجري لوې راوي دې دهغهٔ په حقله حافظ ذهبي وائي: پیژندې شي (میزان الاعتدال ۲: ۱۹۸) المعجم الاوسط (۴۰۸۷) کښي هم دغه قسمه یو بل روایت په یو بل سند سره موجود دې خو په هغې کښي یو راوي سعید بن ابي کعب لوې مجهول دې (فتح الباري ۱۲: ۵)

امام ترمذي هم په خپل جامع (۲۰۹۱) کښي دغه قسمه یو بل مختصر شان روایت نقل کړیدې خو ورپسې لیکي چه: د دې حدیث په سند کښي اضطراب (ګډوډوالې) دې او دوه راوي محمد بن القاسم الاسدي ته امام احمد بن حنبل او نورو ائمو ضعیف وئیلي دي. (ترمذي ۴: ۳۶۱)

---

۱ اَلْفَرَائِضُ: د فَرِيْضَةٌ جمع دې. فرض، دیني احکام، د میراث مقرره حصه. علم فرائض هغه علم دې چه په هغې کښي د مړي د وارثانو د حصو په حقله بحث دي. علم میراث

۲ مَقْبُوْضٌ (اسم مفعول) قَبَضَ (باب ضرب) قَبْضًا: نیول، اوچتول،

۲۵ (۲۸۱) — اِقْرَؤُوا الْقُرْآنَ قرآن لولئ بِلُحُوْنِ الْعَرَبِ[1] د عربو په
لهجو وَاَصْوَاتِهَا او د هغوئ په اوازونو وَاِيَّاكُمْ او ځان د يس
په ساتئ وَلُحُوْنِ اَهْلِ الْفِسْقِ[2] د فسق والو د وږ لولو نه اَهْلِ
الْكِتَابَيْنِ[3] (او د وږ لولو د) د دوو کتابونو والو نه فَاِنَّهُ سَيَجِيْئُ
ځکه چه يقيناً خامخا راځي به بَعْدِيْ ځما نه روستو قَوْمٌ يو داسې
قوم يُرَجِّعُوْنَ[4] بِالْقُرْآنِ چه هغوئ به قرآن په مرئ کښې تاوهي
تَرْجِيْعَ الْغِنَاءِ په شان د تاوهلو د گانې وَالرَّهْبَانِيَّةِ[5] او د رهبانيت

---

۱ لُحُوْنٌ: د لَحْنٌ جمع ده: لهجه، اواز، سُر - موزون او مناسب اواز ته د ټيټلي شي. د لَحْنٌ جمع اَلْحَانٌ هم ده. لَحَنَ فِي الْقُرْآنِ هغه قرآن په خوش اوازئ اولوست.

۲ په مشکاة او جامع الاصول کښې د لفظ اهل العشق دے. ما تصحيح د طبراني او بيهقي نه کړے ده

۳ اَهْلُ الْكِتَابَيْنِ: د دوو کتابونو والا: يهود او نصارئ.

۴ يُرَجِّعُوْنَ: رَجَّعَ تَرْجِيْعًا، فِيْ صَوْتِهٖ: خپل اواز په مرئ کښې تاوهل، د فن کارانو غوندې لهجه او وزن جوړول. رَجَعَ (باب ضرب) رُجُوْعًا: واپس کېدل، واپس راتلل.

امام ابن الاثير (وفات ۶۰۶ھ) وائي: ځو نکه د زمانې قاريان د واعظينو د وعظونو مخکښې چه کوم تلاوت کوي - د ترجيع ده او د عجميانو لهجه ده او مونږ ته د داسې کار کولو نه منع کړې شوې يو (جامع الاصول ۳: ۱۶۴) او يو بل ځائې کښې ليکي: ځو نکه د زمانې قاريان چه په مختلفو مجلسونو کښې په مختلفو قرئتونو سره د قرآن تلاوت کوي. او بيا بيا ورا ندې روستو کيگي - دا څه مناسب عمل نه دے. او يهود او نصارئ خپل کتابونه هم د غه شان لولي. (النهاية ۴: ۲۴۲، ۲۴۳)

هم دا خبره علامه طيبي د مشکاة په شرح الكاشف عن حقائق السنن ۵: ۱۶۹۱ کښې او ملا علي قاري په مرقاة ۴: ۷۰۶ او علامه طاهر فتني په مجمع بحار الانوار ۴: ۷۸۴ کښې کړې ده.

۵ دا لفظ په مشکاة او جامع الاصول کښې نيشته ما د طبراني او بيهقي نه نقل کړے دے.

وَالنَّوحُ[1] او په شان دویر کولو لَا يُجَاوِزُ حَنَاجِرَهُمْ[2] نه پورته کیږي (د الوستل) دا ددوئ د مرونه مَفْتُونَةٌ قُلُوبُهُمْ په فتنه کښې اچولے شوي دي دا ددوئ زړونه وَقُلُوبُ مَنْ او زړونه دهغه چا (هم په فتنو کښې اچولے شوي دي) يُعْجِبُهُمْ شَأْنُهُمْ چه حیرانوي هغوي له حالت ددوئ.

جامع الاصول (۹۱۱) المعجم الاوسط (۷۲۱۹) شعب الایمان (۲۶۴۹) ، (۲۶۵۰) مشکاة (۲۲۰۷)

امام ابن الجوزي وائی : دا روايت صحیح نه دے حکه چه یو راوی ابومحمد نومے پکښې مجهول دے. او یله داچه بقیّه بن ولید نومے راوی دے پکښې ، هغه مدلس دے او تدلیس د ضعیف راویانو کوی (العلل المتناهیة ۱ : ۱۱۱)

حافظ ذهبي دا روایت د حصين بن مالك الفزاری په ترجمه کښې نقل کړے دے او وائی چه : حصين بن مالك دا روايت د چا سره نه او هغه د حذيفه نه نقل کړے دے او بیا د حصين نه بقیة دے روايت په نقل کولو کښې منفرد دے. او حال دا دے چه بقیّة معتمد راوی نه دے او دا روایت منکر دے (میزان الاعتدال ۱ : ۵۵۳)

---

[1] نَوْحٌ : بفتح النون. د ښځو هغه ژړا چه په لوړ آواز باندې ویر کوی. پدے وجه دا همیشه د ښځو په صفت کښې استعمالیږی. نِسَاءٌ نُوحٌ : د ویر کوونکی ښځے.

[2] حَنَاجِرُ : د حَنْجَرَةٌ جمع دے. مرئ ، حلق.

الباب الثاني

في الواقعات والقصص

دویم باب په واقعاتو او قصو کښې دے

وفيه اربعون قصة

او په دے کښې څلویښت قیصے دی۔

۱ (۲۸۲) عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د ستیدنا عمر بن خطاب رضی الله عنه نه روایت دے قَالَ فرمائی بَيْنَا نَحْنُ عِنْدَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وُو مونږه د رسول الله صلی الله علیه وسلم سره ذَاتَ يَوْمٍ یوه ورځ إِذْ طَلَعَ عَلَيْنَا رَجُلٌ چه ناساپه ښکاره شو مونږ ته یو سړے شَدِيدُ بَيَاضِ الثِّيَابِ تکړو سپینو جامو والا شَدِيدُ سَوَادِ الشَّعْرِ تکړو تورو ویښتو والا لَا يُرَى عَلَيْهِ نه شو لیدلے په هغه باندے أَثَرُ السَّفَرِ اثر د سفر وَلَا يَعْرِفُهُ مِنَّا أَحَدٌ او هغه په مونږه کښې هیچا نه پیژندلو حَتَّى جَلَسَ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تر دے چه رسول الله صلی الله علیه وسلم ته

له طَلَعَ (باب نصر) طُلُوعًا، طَلَعَ عَلَيْهِ، راتلل، ښکاره کیدل، متوجه کیدل

مخامخ کېناست فَاَسْنَدَ[1] نو ما تې ئې کړې رُكْبَتَيْهِ[2] خپلې ګونډې
اِلٰى رُكْبَتَيْهِ د هغه ګونډو ته مخامخ وَوَضَعَ كَفَّيْهِ[3] او خپل
ورغوي ئې کېښودل عَلٰى فَخِذَيْهِ[4] په پتو ناڼو خپلو (یا د هغه)
وَقَالَ يَا مُحَمَّدُ او وې وئیل اې محمد (صلی الله علیه وسلم)
اَخْبِرْنِىْ عَنِ الْاِسْلَامِ ما د اسلام په حقله خبر کړه قَالَ
هغوی ورته او فرمائیل اَلْاِسْلَامُ اَنْ تَشْهَدَ اسلام خو دا دے
چه ته ګواهي اوکړې اَنْ لَّا اِلٰهَ د دې خبرې چه نشته د ے
اختیارمند د نفع او ضرر اِلَّا اللّٰهُ سیوا د الله نه بل څوک وَاَنَّ
مُحَمَّدًا رَّسُوْلُ اللّٰهِ او دا چه محمد صلی الله علیه وسلم د الله
رسول دے وَتُقِيْمَ الصَّلٰوةَ او دا چه د مونځ پابندي اوکړې
وَتُؤْتِيَ الزَّكٰوةَ او دا چه زکات ورکړې وَتَصُوْمَ رَمَضَانَ
او دا چه د رمضان روژې اونیسې وَتَحُجَّ الْبَيْتَ او دا چه حج اوکړې
د الله د کور اِنِ اسْتَطَعْتَ که چرې ستا وس کېږي اِلَيْهِ سَبِيْلًا
هغې ته د تللو راتلو قَالَ صَدَقْتَ هغه او وئیل تا رښتیا او وئیل فَعَجِبْنَا
لَهٗ نو مونږ هغه ته حیران شو يَسْئَلُهٗ چه د دې نبي صلی الله علیه
وسلم نه تپوس (هم کوي) وَيُصَدِّقُهٗ او د دې تصدیق هم کوي
قَالَ (هغه بیا) او وئیل فَاَخْبِرْنِىْ عَنِ الْاِيْمَانِ نو ما د ایمان نه خبر کړه

---

[1] اَسْنَدَ اِلَى الشَّيْءِ: څه شي ته ډډه لګول. سَنَدَ (باب نصر) سُنُوْدًا وَاسْتَنَدَ وَتَسَانَدَ اِلَيْهِ: اعتماد کول، یقین ساتل، بهروسه کول.

[2] رُكْبَة (بضم الراء) ګونډه، پتون، ورون. رُكَبٌ، رُكُبَاتٌ او رُكَبَاتٌ ئې جمع ده.

[3] كَفٌّ (بفتح الكاف) تلی - دا لفظ مؤنث استعمالیږي. جمع ئې اَكُفٌّ، كُفُوْفٌ او كُفٌّ ده.

[4] فَخِذٌ: (بفتح الفاء وسكون الخاء وكسرها) پتون، مؤنث استعمالیږي. جمع ئې اَفْخَاذٌ ده.

قَالَ هغه ورته اوفرمائيل اَنْ تُؤْمِنَ بِاللّٰهِ (ايمان دا دے) چه ته ايمان راوړې په الله باندِ وَمَلَائِكَتِهٖ او دهغه ملائيکو وَكُتُبِهٖ او د هغه په کتابونو وَرُسُلِهٖ او دهغه په رسولانو وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ او په ورځ د اٰخرت وَتُؤْمِنَ بِالْقَدَرِ[1] او ته ايمان اولوے په تقدير باندِ خَيْرِهٖ وَشَرِّهٖ په خير او شر دده قَالَ صَدَقْتَ وے وئيل تا رښتيا او وئيل قَالَ (بيا ئے) او وئيل فَاَخْبِرْنِىْ عَنِ الْاِحْسَانِ نو ما د احسان نه خبر کړه قَالَ هغوى ورته او وئيل اَنْ تَعْبُدَ اللّٰهَ (احسان دا دے) چه ته عبادت کوے د الله تعالىٰ كَاَنَّكَ تَرَاهُ گويا که ته هغه وينے فَاِنْ لَّمْ تَكُنْ تَرَاهُ نو که چرے ته هغه نه شے ليدے فَاِنَّهٗ يَرَاكَ نو يقينًا هغه تا وينى قَالَ هغه (بيا) او وئيل فَاَخْبِرْنِىْ عَنِ السَّاعَةِ نو ما د قيامت په حقله خبر کړه قَالَ هغوى ورته اوفرمائيل مَا الْمَسْئُوْلُ عَنْهَا نه دے هغه څوک چه تپوس ترے کړے شوے دے د دے (قيامت) په باره کښې بِاَعْلَمَ مِنَ السَّائِلِ زيات پوهه د تپوس کونکى نه قَالَ هغه (بيا) او وئيل فَاَخْبِرْنِىْ نو ما خبر کړه عَنْ اَمَارَاتِهَا[2] د هغې د علامتو نښو نه قَالَ هغوى اوفرمائيل اَنْ تَلِدَ[3] الْاَمَةُ[4] (د قيامت يوه نښه دا ده) چه اوزيږوى

---

[1] الْقَدَرَ: (بفتحتين)، تقدير الٰهى، جمع ئے اَقْدَارٌ دے۔
[2] اَمَارَاتٌ: د اَمَارَةٌ جمع دے، علامات، نښے نښانے
[3] تَلِدُ: وَلَدَتْ (باب ضرب) وِلَادَةٌ، زيږول۔
[4] اَلْاَمَةِ (بفتحتين)، وينځه ـ جمع ئے اِمَاءٌ دے۔

وينځه رَبَّتَهَا[1] خپل مالك وَاَنْ تَرَى الْحُفَاةَ[2] او بله دا چه ته
او وينې خپې اَبلې (خلق) اَلْعُرَاةَ[3] بربنډ (خلق) اَلْعَالَةَ[4] غريبانان
(خلق) رِعَاءَ[5] الشَّاءِ[6] دګډو بيزو شخره وونکى يَتَطَاوَلُوْنَ[7]
په يو بل به فخر وونه کوى فِي الْبُنْيَانِ[8] د آبادو په وجه قَالَ
عمر رضى الله عنه فرمائى ثُمَّ انْطَلَقَ[9] بيا لاړو هغه (سړے) فَلَبِثْتُ[10]
مَلِيًّا نو څه لږ وخت ايسار شوم ثُمَّ قَالَ لِي يَا عُمَرُ بيا ماته
رسول الله صلى الله عليه وسلم او فرمائيل اے عمره! اَتَدْرِي
اياته خبر ئے مَنِ السَّائِلُ چه (دا) تپوس کوونکے څوک
وُو قُلْتُ ما او وئيل، اَللهُ وَرَسُوْلُهُ اَعْلَمُ الله او هغه
رسول ښه پوهه دى قَالَ وئے فرمائيل فَاِنَّهُ جِبْرِيْلُ يقينًا دا
جبريل وُو اَتَاكُمْ تاسو ته راغلے وُو يُعَلِّمُكُمْ دِيْنَكُمْ تاسو ته
ئے ستاسو دين ښودلو.

بخارى (۱: ۲۰) مسلم (۸)، (۹) (۱۰) مشكاة (۲)

---

[1] رَبَّةٌ: د رَبٌّ مؤنث دے: مالك، مالكه.
[2] الحُفَاةَ: د حَافٍ جمع ده: خپې اَبلې، بے پېزاره. حَفِيَ (باب سمع) حَفًا: خپې اَبلې تلل.
[3] العُرَاةَ: د عَارٍ جمع دے. عَرِيَ (باب سمع) عُرْيَةً: بربنډ يدل. عُرْيَانٌ هم ترے صفت دے
[4] العالة: د عائِلٌ جمع دے: فقير او محتاج. نور جمع ئے عُيَّلٌ، عِيَلٌ، او عَيْلَى دى
[5] رُعَاءٌ (بضم الراء وكسرها) د رَاعِيٌ جمع دے. راعى الماشِيَة: شوبه، دګډو بيزو شخره وونکى. رُعَاةٌ او رُعْيَانٌ ئے هم جمع دى.
[6] اَلشَّاءَ: بيزے، د شَاةٌ جمع دے. د شَاةٌ نور جمع شِيَاهٌ، اَشْوَاهٌ، اَشَاوِهٌ دى
[7] تَطَاوَلَ: فخر کول، لوئى کول، لوئى ښکاره کول.
[8] البُنْيَان (بضم الباء) آبادى، آبادى کول.
[9] اِنْطَلَقَ (باب انفعال) دے. حروف اصليه ئے ط، ل، ق - دى: تلل، روانيدل.
[10] لَبِثَ: (باب سمع) لَبْثًا ولُبْثًا. بِالْمَكَانِ: ايساريدل، روستو کيدل.

۲ (۲۸۳) — عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ عَمْرٍو رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا د سیدنا عبد الله ابن عمرو رضی الله عنهما نه روایت دے قَالَ فرمائی رَجَعْنَا مَعَ رَسُوْلِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مونږه واپس شو د رسول الله صلی الله علیه وسلم سره مِنْ مَكَّةَ اِلَى الْمَدِيْنَةِ د مکے نه مدینے ته حَتّٰى اِذَا كُنَّا بِمَاءٍ تر دے چه مونږه اوبو له راورسیدو بِالطَّرِيْقِ (هغه اوبه) چه په لاره کښې وے تَعَجَّلَ قَوْمٌ تلوار اوکړه یو ډلے عِنْدَ الْعَصْرِ د مازیګر په وخت کښې فَتَوَضَّئُوْا نو هغوئ اودس اوکړو وَهُمْ عُجَّالٌ[1] په داسے حال کښې چه هغوی تلوار کونکی ؤو فَانْتَهَيْنَا[2] اِلَيْهِمْ نو مونږه هغوئ ته راورسیدو وَاَعْقَابُهُمْ[3] تَلُوْحُ[4] او د هغوئ کیټئ پړقیدے لَمْ يَمَسَّهَا الْمَاءُ چه هغے ته اوبه نه وے رسیدلے فَقَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نو رسول الله صلی الله علیه وسلم (هغوی ته) اوفرمائیل وَيْلٌ[5] لِلْاَعْقَابِ هلاکت دے د (دے) کیټو (والو) د پاره مِنَ النَّارِ د اور د وجے اَسْبِغُوا[6] الْوُضُوْءَ اودس کامل کوئ۔

مسلم (۲۴۱)، ابوعوانه ۱: ۲۲۹، مشکاة (۳۹۸)

---

[1] عُجَّالٌ (بضم الاول وتشدید الثانی) د عَاجِلٌ جمع دے، تیزی کونکی، تلوار کونکی، جلدباز عَجِلَ (باب سمع) عَجَلًا: جلدی کول۔

[2] اِنْتَهٰى اِلٰى مَوْضِعِ كَذَا: څه ځائے ته رسیدل۔

[3] اَعْقَابٌ: د عَقِبٌ جمع دے: پوندے۔

[4] تَلُوْحُ. لَاحَ (باب نصر) لَوْحًا، الشَّيْءُ: ښکاره کیدل اَلْبَرْقُ: پړقیدل۔

[5] وَيْلٌ: شر، بدی، هلاکت۔

[6] اَسْبِغُوْا (صیغه فعل امر) اَسْبَغَ اِسْبَاغًا: کامل، پوره کول، عرب وائی: اَسْبَغَ اللّٰهُ عَلَيْهِ النِّعْمَةَ الله په هغه باندے نعمت پوره کړو۔

۳ (۲۸۴) عَنْ اَبِيْ ذَرٍّ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ د سیدنا ابوذر رضی الله
عنه نه روایت دے اَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ چه نبی
صلی الله علیه وسلم خَرَجَ باهر اووتو زَمَنَ الشِّتَاءِ[1] د سړۍ
په زمانه کښې وَالْوَرَقُ يَتَهَافَتُ[2] اود اولنو پاڼے متواتر دوړیدلے
فَاَخَذَ بِغُصْنَيْنِ[3] لو هغوئ دوه ښاخکے واخستلے مِنْ شَجَرَةٍ د یوې ونې نه
قَالَ اَبُوْ ذَرٍّ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ وائي ابوذر رضي الله عنه فَجَعَلَ ذٰلِكَ
الْوَرَقُ نو شروع شوے هغه پاڼے يَتَهَافَتُ متواتر دیے دوړیدلے
قَالَ فَقَالَ يَا اَبَا ذَرٍّ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ ابوذر رضي الله عنه فرمائي
رسول الله صلى الله عليه وسلم اوفرمائیل اے ابوذر قُلْتُ
ما اووئیل لَبَّيْكَ يَا رَسُوْلَ اللّٰهِ حاضر یم یا رسول الله!
قَالَ هغوئ اوفرمائیل اِنَّ الْعَبْدَ الْمُسْلِمَ یقیناً یو مسلمان بنده
لَيُصَلِّي الصَّلَاةَ خامخا مونځ کوی، د اسے مونځ يُرِيْدُ بِهَا
چه غواړی د هغې د وجے وَجْهَ اللّٰهِ[4] د الله رضامنیا فَتَهَافَتُ
عَنْهُ نو دوړیږی د هغه نه ذُنُوْبُهُ د هغه گناهونه كَمَا
تَهَافَتَ هٰذَا الْوَرَقُ لکه څنګه چه دوړیږی د ا پاڼے عَنْ
هٰذِهِ الشَّجَرَةِ د دے ونې نه

مسند احمد ۵ : ۱۲۹، مشكاة (۵۷۶)

---

[1] اَلشِّتَاءِ : د یخنی موسم . جمع ئے اَشْتِيَةٌ ده . شَتَا (باب نصر) شَتْوًا ، په یخنی کښې چرته استوګنه اختیارول .

[2] يَتَهَافَتُ : تَهَافَتَ عَلَى الشَّيْءِ : متواتر غورځیدل ، دوړیدل .

[3] غُصْنٌ (بضم الغين) ښاخکه . جمع ئے غُصُوْنٌ او غُصْنَةٌ دی .

[4] وَجْهٌ : مخ : دلته مراد رضامنتیا ده .

دد ے په سند کښې مزاحم بن معاویه ال دے او هغه مجهول دے (الجرح والتعدیل ۸ : ۴۰۵)، لسان المیزان ۶ : ۱۹) دد ے باوجود چه په سند کښې ئې مجهول راوی دے امام منذری وائی، چه حسن دے (الترغیب والترهیب ۱ : ۲۴۸) او امام هیثمی وائی، رجاله ثقات (مجمع الزوائد ۲ : ۲۴۸) څه نه پوهیکم چه مجهول راوی څنګه ثقه شو. نعوذ بالله من زلة الأقدام والاقلام-

۴ (۲۸۵) — عَنْ رَبِيعَةَ بْنِ كَعْبٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ سیدنا ربیعه بن کعب رضی الله عنه نه روایت دے قَالَ فرمائی كُنْتُ أَبِيتُ[1] ځما شپه وه مَعَ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د رسول الله صلی الله علیه وسلم سره فَأَتَيْتُهُ بِوَضُوئِهِ نو ما هغوئ له د اودس اوبه راوړے وَحَاجَتِهِ او د هغه (نور) د ضرورت څیزونه فَقَالَ لِي نو ما ته ئې اوفرمائیل سَلْ غواړه (څه چه غواړے) فَقُلْتُ نو ما ورته اووئیل أَسْأَلُكَ مُرَافَقَتَكَ غواړم مه ستا نه ستا ملګرتیا فِي الْجَنَّةِ په جنت کښې قَالَ ئے فرمائیل أَوَ غَيْرَ ذٰلِكَ آیا د دے نه سیوا (نور څه هم غواړے؟) قُلْتُ ما اووئیل هُوَ ذَاكَ بس دغه خبره ده قَالَ هغوئ اوفرمائیل فَأَعِنِّي نو ځما امداد او کړه عَلَىٰ نَفْسِكَ د خپل نفس په باره کښې بِكَثْرَةِ السُّجُودِ د سجدو په ډیروالی-

مسلم (۴۸۹) ابوعوانه ۱ : ۲۹۳، مشکاة (۸۹۶)

۵ (۲۸۶) — عَنِ النُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ د سیدنا نعمان بن بشیر رضی الله عنه نه روایت دے قَالَ فرمائی كَانَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

[1] أَبِيتُ : بَاتَ (باب ضرب) بَيْتُوتَةً : شپه تیرول.

وُو رسول الله صلى الله عليه وسلم لَيُسَوِّي صُفُوفَنَا چه نيغول به ئے ځمونږ صفونه كَأَنَّمَا يُسَوِّي بِهَا الْقِدَاحَ گويا

كه هغوى په دے سره غشى نيغول حَتّٰى رَاٰى ترد ے پورے چه د

هغوى په خيال كښى به راغلل اِنَّا قَدْ عَقَلْنَا عَنْهُ چه يقيناً مونږ كه

دا (مسئله) دهغوى نه زده كړه ثُمَّ خَرَجَ يَوْمًا بيا يوه ورځ

بهر راووتلو فَقَامَ نو اودريدلو (دمونځ كولو دپاره) حَتّٰى كَادَ

تر دے چه نزدے وه اَنْ يُّكَبِّرَ چه تكبير ئے وئيلے وے فَرَاٰى

رَجُلًا نوْ ويو سړے ئے اوليدلو بَادِيًا صَدْرُهٗ خپله سينه ئے باهر

ايستو نكے وُو مِنَ الصَّفِّ دصف نه فَقَالَ نو وے فرمائيل

عِبَادَ اللّٰهِ اے د الله بندګانو لَتُسَوُّنَّ صُفُوفَكُمْ تاسو

خامخا خپل صفونه نيغوئ اَوْلَيُخَالِفَنَّ اللّٰهُ كنه الله به

مخالفت پيدا كړى بَيْنَ وُجُوْهِكُمْ ستاسو د مخونو ترمينځ.

مسلم (۴۳۶) مشكوٰة (۱۰۸۵)

(۲۸۷) ــ عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ سَلَامٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ دسيدنا عبد الله

بن سلام رضى الله عنه نه روايت دے قَالَ فرمائى لَمَّا قَدِمَ

النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْمَدِيْنَةَ كله چه نبى عليه السلام

---

۱ يُسَوِّي، سَوَّى الشَّيْءَ : خه څيز برابرول، نيغول، سمول . عرب وائى ، سَوَّيْتُ الْمُعْوَجَّ فَمَا اسْتَوٰى : ما كوږ سمولو خو سم نه شو .

۲ الْقِدَاحَ ، د قِدح (بكسر الكاف) جمع دے : بے جوړه غشے ، دا سے غشے چه څوكه او وزر ئے لا نه وى جوړ . د دے جمع اَقْدُحٌ ، اَقْدَاحٌ او قِدْحَانٌ هم راځى . جمع الجمع ئے اقاديح ده .

۳ بَادِيًا : (اسم فاعل) بَدَا (باب نصر) بُدُوًّا : ظاهريدل ، ښكاره كيدل . دلته ترے وړاندې كيدل مراد دى .

مدینې منورې ته تشریف راوړو وَجِئْتُ څه (هغوی له) راغلم فَلَمَّا تَبَيَّنْتُ وَجْهَهُ کله چه ما د هغوی مخ ښه ښکاره اولیدو عَرَفْتُ لوځه پوهه شوم أَنَّ وَجْهَهُ چه یقینًا د هغوی مخ لَيْسَ بِوَجْهِ كَذَّابٍ د دروغژن مخ نه دے فَكَانَ أَوَّلَ مَا قَالَ لومړنی خبره چه هغوی اوکړه (دا وه) يَا أَيُّهَا النَّاسُ اے خلقو أَفْشُوا السَّلَامَ سلام خور کړئ وَأَطْعِمُوا الطَّعَامَ او ډوډی (دوبل) خوړوئ وَصِلُوا الْأَرْحَامَ او رشتې پالئ وَصَلُّوا بِاللَّيْلِ او د شپې مونځ کوئ وَالنَّاسُ نِيَامٌ په داسے حال کښې چه لوړ مخلق اوده وی تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ بِسَلَامٍ تاسو به په سلامتیا جنت ته ورداخل شوئ.

ترمذی (۲۴۸۵)، ابن ماجه (۱۳۳۴)، (۳۲۵۱)، الدارمی (۱۴۶۸)، مشکاۃ (۱۹۰۷)

۲۸۸ — عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا د سیده عائشه رضی الله عنها نه روایت دے أَنَّهُمْ ذَبَحُوا شَاةً چه دوی یوه بیزه حلاله کړے وه فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نو نبی علیه السلام تپوس اوکړو مَا بَقِيَ مِنْهَا څومره یکښې پاتے ده (د تقسیمو لو نه) قَالَتْ هغې اووئیل مَا بَقِيَ مِنْهَا باقی پاتے نه ده د هغې نه إِلَّا كَتِفُهَا مګر د هغې وړے قَالَ هغوی اوفرمائیل بَقِيَ كُلُّهَا نو ټوله باقی ده

---

۱ أَفْشُوا: فعل امر دے د اِفْشَاءٌ نه. أَفْشَا، إِفْشَاءً - سَرَه: راښکاره کول. الشَّيْئُ: خورخیرول.
۲ صِلُوا: فعل امر دے د وَصَلَ نه، وَصَلَ (باب ضرب) وَصْلًا: ملاوول، یوځائے کول.
۳ نِيَامٌ د نَائِمٌ جمع ده: اوده، ملاست، جمع ئے نُوَّامٌ، نِيَامٌ، نُوَّمٌ، نُيَّمٌ دی. نَامَ، يَنَامُ: اوده کیدل
۴ كَتِفُهَا، كَتِفٌ: وړے، اوږه. دا لفظ مؤنث دے، جمع ئے كِتَفَةٌ او أَكْتَافٌ دی.

غَيْرَ كَتِفِهَا ماسيوا د هغې د وُلې نه

ترمذي (۲۳۷۰)، مشكاة (۱۹۱۹)

۸ (۲۸۹) ــــ عَنْ اَبِي قَتَادَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ د سيدنا ابوقتادة رضي الله عنه نه روايت دے اَنَّهُ كَانَ يُحَدِّثُ چه يقينًا دۀ به خبره كوله اَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُرَّ عَلَيْهِ چه يقينًا د رسول الله صلى الله عليه وسلم په خوا كښ او رے شوه بِجَنَازَةٍ كټ د مړى فَقَالَ نو هغوى اوفرمائيل مُسْتَرِيْحٌ اَوْ مُسْتَرَاحٌ مِّنْهُ يا خو دے په خپله آرام كونكے دے يا ترے نه خلق په آرام شول فَقَالُوْا يَا رَسُوْلَ اللّٰهِ نو هغوى اووئيل اے د الله رسوله مَا الْمُسْتَرِيْحُ آرام كونكے څوك دے وَالْمُسْتَرَاحُ مِنْهُ او دچا نه خلق په آرام شول؟ فَقَالَ نو هغوى اوفرمائيل اَلْعَبْدُ الْمُؤْمِنُ يو مؤمن بنده (چه كله مړشي) يَسْتَرِيْحُ نو هغه آرام اومومى مِنْ نَّصَبِ الدُّنْيَا د دنيا د ستړو نه وَاَذَاهَا او د دے د تكليفونو نه اِلٰى رَحْمَةِ اللّٰهِ د الله رحمت سره وَالْعَبْدُ الْفَاجِرُ او كافر بنده يَسْتَرِيْحُ مِنْهُ الْعِبَادُ د هغه نه په آرام شي بندګان وَالْبِلَادُ او مسكونه وَالشَّجَرُ او وُنے وَالدَّوَابُّ او نور ژندګاسر

بخاري ۸ : ۱۳۳، ۱۳۴، مسلم (۹۵۰) مشكاة (۱۶۰۳)

۹ (۲۹۰) ــــ عَنْ بُرَيْدَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ د سيدنا بريدة رضي الله عنه نه روايت دے قَالَ وئيلے دے دَخَلَ بِلَالٌ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ عَلٰى

ل مُسْتَرِيْحٌ : اسم فاعل دے، او مُسْتَرَاحٌ اسم مفعول دے. اِسْتِرَاحٌ ، آرام كول.

رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ چه سیدنا بلال رضی الله عنه
رسول الله صلی الله علیه وسلم له راغے وَهُوَ يَتَغَدّٰى[1] او حال
دا دے چه هغوی ناشته کوله فَقَالَ نو وے فرمائیل اَلْغَدَاءُ يَا
بِلَالُ اے بلاله مونږ سره ناشته اوکړه فَقَالَ نو هغه اووئیل
اِنِّيْ صَائِمٌ زه روژه داریم فَقَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ
وَسَلَّمَ نو رسول الله صلی الله علیه وسلم اوفرمائیل نَأْكُلُ
اَرْزَاقَنَا مونږ خپل رزقونه اوخورو وَفَضْلُ رِزْقِ بِلَالٍ او
زیات کړے شو رزق د بلال فِي الْجَنَّةِ په جنت کښې اَشَعَرْتَ[2] يَا
بِلَالُ اے بلاله آیا ته پوهیږے اَنَّ الصَّائِمَ چه یقینًا روژه دار لَتُسَبِّحُ
عِظَامُهٗ[3] خامخا تسبیح وائی د هغه هډوکی وَيَسْتَغْفِرُ لَهُ الْمَلَائِكَةُ او بخنه غواړی
هغه لره ملائکې مَا اُكِلَ عِنْدَهٗ ترکومے چه د هغه په خوا کښې خوراک کولے شی

ابن ماجه (۱۷۴۹) شعب الایمان (۳۵۸۶)، تهذیب تاریخ دمشق الکبیر ۳ : ۳۱۳
مشکاة (۲۰۸۲)۔

امام ابن عساکر وائی: دا روایت ضعیف دے (تهذیب تاریخ دمشق
۳ : ۳۱۳) امام بوصیری وائی: د دے په سند کښې محمد بن عبد الرحمن نومے
راوی دے او د هغه په ضعف باندې د ائمو اتفاق دے. امام ابوحاتم دے راوی
ته دروغژن وائی (مصباح الزجاجة ۲ : ۳۷)
امام منذری وائی: دا روایت امام ابن ماجه او امام بیهقی دواړو
د بقية بن الولید په سند نقل کړیدے بقية مدلس دے. خو دا روایت عن سره

---

۱ يتغذّى: تغذّى وغذى (باب سمع) غذاءً: د سحر خوراک، ناشته. غذاء د دے نه وتے دے ۲ د سحر خوراک
د دے مقابل عشاء دے: د ماښام خوراک.
۲ اَشَعَرْتَ: (استفهام) شعر (باب نصر، کرم) شعرًا وشعورًا. له، به: پوهیدل، محسوسول، معلومول
۳ عِظَامٌ: (بکسر العین) د عظم جمع دے، هډوکے.

نه نقل کړی بلکه حدثنا پکښې وائی . خو بیا هم د دې سند د کمزورئ نه خالی نه دے . حکه چه محمد بن عبد الرحمن پکښې مجهول دے (الترغیب والترهیب ۳ : ۱۴۶)

١٠ (۲۹۱) — عَنْ جَابِرٍ رضی الله عنه د سیدنا جابر رضی الله عنه نه روایت دے قَالَ فرمائی أَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ زه د نبی علیه السلام خواله راغلم فِي دَيْنٍ د یو قرض په باره کښې كَانَ عَلَى أَبِي کوم چه زما د پلار په ذمه وو فَدَقَقْتُ الْبَابَ[1] نو ما دروازه اوټکوله فَقَالَ مَنْ ذَا نو هغوی اوویل : څوک دے فَقُلْتُ أَنَا نو ما اوویل زه یم فَقَالَ نو هغوی اوفرمائیل ، أَنَا أَنَا زه هم زه یم كَأَنَّهُ كَرِهَهَا گویا که هغوی دا جواب بد اوګڼړلو .

بخاری ۸ : ۶۸ ، مسلم (۲۱۵۵) ، مشکاة (۴۶۶۹)

١١ (۲۹۲) — عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د سیدنا انس رضی الله عنه نه روایت دے قَالَ فرمائی ، كَانَ أَخَوَانِ دوه ورونړه وو عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د رسول الله صلی الله علیه وسلم په زمانه کښې فَكَانَ أَحَدُهُمَا نو د یو تن د دوئ نه يَأْتِي النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ چه رسول الله صلی الله علیه وسلم له به راتللو وَالْآخَرُ يَحْتَرِفُ[2] او هغه بل به کار کسب کولو فَشَكَا الْمُحْتَرِفُ نو هغه کار کونکی شکایت اوکړلو أَخَاهُ د خپل ورور په باره کښې اَلنَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نبی صلی الله علیه وسلم ته فَقَالَ نو هغوی ورته اوفرمائیل لَعَلَّكَ

---

[1] دَقَقْتُ : (واحد متکلم ، فعل ماضی معروف) دَقَّ (باب نصر) دَقًّا . الْبَابَ : دروازه ټکول ، وهل .
[2] يَحْتَرِفُ : اِحْتَرَفَ : کسب کول ، کار کسب کول .

تُرْزَقُونَ بِهِ شايد تاسو ته د هغه وجې رزق درکولے شي (لو هغه شکايت مه کوئ)

ترمذي (۲۳۴۵)، المستدرک ۱: ۹۴، مشکاة (۵۳۰۸)

۱۲ (۲۹۳) — عَنْ وَاثِلَةَ بْنِ الْخَطَّابِ رضي الله عنه د سيدنا واثلة بن
الخطاب رضي الله عنه نه روايت دے قَالَ فرمائي دَخَلَ رَجُلٌ إِلَى
رَسُوْلِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يو سړے د رسول الله صلى الله عليه
وسلم خوا له راغے وَهُوَ فِي الْمَسْجِدِ او حال دا دے چه هغوی په
جُمات کښې وُو فَتَزَحْزَحَ[1] لَهُ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نو
رسول الله صلى الله عليه وسلم د هغه د پاره د خپل ځايه او خوځيدلو
فَقَالَ الرَّجُلُ يَا رَسُوْلَ اللّٰهِ نو هغه سړي اووئيل اے د الله رسوله
إِنَّ فِي الْمَكَانِ سَعَةً[2] يقينًا ځائے خو ډير دے فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ
عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نو نبي صلى الله عليه وسلم اوفرمائيل إِنَّ لِلْمُسْلِمِ لَحَقًّا
يقينًا د مسلمان يو (دا) حق هم دے إِذَا رَآهُ أَخُوْهُ کله چه اووينى
ده لره رور د ده أَنْ يَتَزَحْزَحَ لَهُ چه د هغه د پاره لګ او خوځيږي

المعجم الکبير للطبراني ۲۲: ۹۵، شعب الايمان (۸۹۳۳) مشکاة (۴۷۰۶)

د طبراني په سند کښې دوه راويان الفريابي او أبو الأسود دواړه داسے راويان دي چه ماته د فن په کتابونو کښې د هغوی څه درک ميلاؤ نه شو چه ثقه دي او که غير ثقه دي.

د بيهقي په سند کښې دوه خرابئ دي: يوه دا چه: اسماعيل بن عيّاش لږ سے راوي دے پکښې. او هغه چه د شاميانو راويانو نه کوم احاديث نقل کوي په هغې کښې خو ثقه دے. خو چه د حجازي راويانو په سند کوم احاديث نقل کوي نو د هغوی په باره کښې د اختلاط ښکار دے ځکه چه کتابونه ئې سوزيدلي وو

---

[1] تَزَحْزَحَ، هغه خوا کيدل، خوځيدل، لرے کيدل، چا ته ځائے پريخودل.

[2] سَعَةً، وَسِعَ، يَسَعُ، سَعَةً: ځائے ډيريدل، اُرت بيرت کيدل.

(تهذيب الكمال ۳، ۱۲۴)
بله دا چه په دے کښې مجاهد بن وَرْدَان لوے راوی دے. د هغه په حقله حافظ ذهبي وائي: حديث ئے منکر دی او محدثين په ده کښې کلام کوی (ميزان الاعتدال ۳، ۳۴۰)

۱۳ (۲۹۴) — عَنْ عُمَرَ بْنِ أَبِيْ سَلَمَةَ رضى الله عنه د عمر بن ابی سلمة رضى الله عنه نه روايت دے قَالَ فرمائی كُنْتُ غُلَامًا زه ماشوم وُوم فِيْ حِجْرِ رَسُوْلِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د رسول الله صلى الله عليه وسلم په غيږ کښې وَكَانَتْ يَدِيْ تَطِيْشُ[۱] او څما لاس چکر لګولو فِي الصَّحْفَةِ[۲] په تالی کښې فَقَالَ لِيْ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لو ماته رسول الله صلى الله عليه وسلم او فرمائيل: يَا غُلَامُ اے هلکه سَمِّ[۳] اللّٰهَ بِسْمِ اللّٰهِ (وَبَرَكَةِ اللّٰهِ) او وايه وَكُلْ بِيَمِيْنِكَ او په ښي لاس خوره وَكُلْ مِمَّا يَلِيْكَ او د هغه نه خوره چه تا ته نزدے وی فَمَا زَالَتْ تِلْكَ طِعْمَتِيْ بَعْدُ لو د دے نه روستو هميشه څما خوراک د غه شان وُو.

بخاری ۷: ۸۸، مسلم (۲۰۲۲)، مشكاة (۴۱۵۹)

۱۴ (۲۹۵) — عَنْ أُمَيَّةَ بْنِ مَخْشِيٍّ رضى الله عنه د سيدنا امية بن مخشى رضى الله عنه نه روايت دے قَالَ فرمائی: كَانَ رَجُلٌ يَأْكُلُ يو سړی د ډوډۍ خوړه

---

[۱] تَطِيْشُ، طَاشَ (باب ضرب) طَيْشًا، چکر لګول، خطا کيدل. عرب وائي طَاشَ السَّهْمُ عَنِ الْغَرَضِ، غشی تک خطا کړ د، بے ځايه اولګيده.
[۲] صَحْفَةٌ: (بفتح الصاد): تالے، غټه کاسه. جمع ئے صِحَافٌ دہ. په قرآن عزيز کښې دی چه، يُطَافُ عَلَيْهِمْ بِصِحَافٍ مِّنْ ذَهَبٍ وَّأَكْوَابٍ (سورة الزخرف ۴۳: ۷۱) د يرے به کرځولے شی په دوی باندے کاسے د سرو زرو او ګلاسونه.
[۳] سَمِّ (فعل امر) سَمّٰى، يُسَمِّيْ، تَسْمِيَةً. سَمَّى الشَّارِعُ فِي الْعَمَلِ: کار شروع کونکی د الله لوم واخستلو.

فَلَمْ يُسَمِّ نو بسم الله يې نه وه ويلې حَتّٰى لَمْ يَبْقَ تر دې چه پاتې
نه شوه مِنْ طَعَامِهٖ د هغه د خوراک نه اِلَّا لُقْمَةٌ[1] مګر يوه نوړۍ
فَلَمَّا رَفَعَهَا اِلٰى فِيْهِ نو کله يې چه هغه خپلې خولې ته پورته کړه قَالَ
بِسْمِ اللّٰهِ اَوَّلَهٗ وَآخِرَهٗ نو بِسْمِ اللّٰهِ اَوَّلَهٗ وَآخِرَهٗ يې او ويل فَضَحِكَ
النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نو نبي صلى الله عليه وسلم او خاندل ثُمَّ قَالَ
بيا يې او فرمائيل مَازَالَ الشَّيْطَانُ شروع وُو شيطان يَأْكُلُ مَعَهٗ
چه د ده سره يې خوراک کولو فَلَمَّا ذَكَرَ اسْمَ اللّٰهِ نو کله چه ده د الله
نوم واخستلو اِسْتَقَاءَ[2] ديو په مشکله يې قے کړل مَا فِيْ بَطْنِهٖ هغه چه
د هغه په خيټه کښې وُو.

ابو داود (۳۷۶۸)، النسائي في الكبرىٰ (۱۰۱۱۳)، ابن السني (۴۶۱) المستدرک ج ۴ ۱۰۸،
۱۰۹، مشکاة (۴۲۰۳).

۱۵ (۲۹۶) — عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ مَسْعُوْدٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ د سيدنا عبد الله بن مسعود
رضي الله عنه نه روايت دے قَالَ فرمائي، كُنَّا يَوْمَ بَدْرٍ وُو مونږه
د (جنګ) بدر په ورځ كُلَّ ثَلَاثَةٍ عَلٰى بَعِيْرٍ[3] هر درې کسانو په يو اوښ
باندې فَكَانَ اَبُوْ لُبَابَةَ وَعَلِيُّ بْنُ اَبِيْ طَالِبٍ نو وُو ابو لبابه
او علي بن ابي طالب رضي الله عنهما زَمِيْلَيْ[4] رَسُوْلِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

---

[1] لُقْمَةٌ: نوړۍ، جمع يې لُقَمٌ دے. اَلْقَمَهٗ و لَقَّمَهٗ: الطَّعَامَ، نوړۍ جوړول.
[2] اِسْتِقَاءٌ: په تکليف سره څيز قے کول، قَاءَ (باب ضرب) قَيْئًا ـ ما اَکله: قے کول. قَائِيٌ ترې اسم فاعل دے.
[3] بَعِيْرٌ: اوښ، چه عمر يې څلور يا پنځه کاله وي. جمع يې بُعْرَانٌ دے. جمع الجمع يې اَبَاعِرُ دے.
[4] زَمِيْلَيْ: د زَمِيْلٌ تثنيه دے، دوه ملګري، دوه داسې کسان چه يو بل پسې په سورلۍ سوريږي، هم جماعت ته هم زميل ويلې شي، جمع يې زُمَلَاءُ دے.

دوه ملګري د رسول الله صلی الله علیه وسلم **قَالَ** فرمائي **فَكَانَتْ إِذَا جَاءَتْ** نو کله چه به راغله **عُقْبَةُ**[1] **رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ** ویړي د رسول الله صلی الله علیه وسلم **قَالَا** هغوی دواړو به اوویل **نَحْنُ نَمْشِي عَنْكَ** مونږ به ستاسو په ځائے پیاده لاړشو **قَالَ** نو هغوی به ورته اوفرمائیل **مَا أَنْتُمَا بِأَقْوٰى مِنِّي** تاسو دواړه خوځما نه څه زیات تکړه نه یئ **وَمَا أَنَا بِأَغْنٰى عَنِ الْأَجْرِ مِنْكُمَا** او ځه نه یم ستاسو دواړو په مقابله څه کم حاجت مند د اجر (د الله)

مسند احمد ١: ٤١١(٤)، ٤٢٤، شرح السنة (٢٦٨٦) مصابيح السنة (٢٩٦٦) مشكاة (٣٩١٥)

١٦ (٢٩٧) — **عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ** د سیدنا عقبة بن عامر رضی الله عنه نه روایت دے **قَالَ** فرمائی **لَقِيتُ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ** ځه رسول الله صلی الله علیه وسلم سره میلاؤ شوم **فَقُلْتُ** نو ما اووئیل **مَا النَّجَاةُ؟** خلاصے (د عذابه) به څنګه وی. **فَقَالَ** نو هغوی راته اوفرمائیل **أَمْلِكْ عَلَيْكَ لِسَانَكَ** خپله ژبه خپل قابو کښ اوساته **وَلْيَسَعْكَ بَيْتُكَ** او خاناستا کورِ ستا دپاره فراخه وی (یعنی بے ضرورته بهر مه راوځه) **وَابْكِ عَلٰى خَطِيئَتِكَ** او په خپله ګناه باندِ ژاړه

ترمذی (٢٤٠٦)، مسند احمد ٥: ٢٥٩، مشكاة (٤٨٣٧)

د امام ترمذی روایت کښی د «اَمْلِكْ» په ځائے «اَمْسِكْ» دے او دا زیات مناسب معلومیږی.

١٧ (٢٩٨) — **عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ** د سیدنا علی رضی الله عنه نه روایت دے **قَالَ** فرمائی **بَيْنَا رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذَاتَ لَيْلَةٍ**

---

[1] عُقْبَةٌ: ویړوں، وار، نمبر، نوبت، جمع ئے عُقَبٌ ده، عَاقَبَ، مُعَاقَبَةً. فی الراحلة: یو بل پسے سوریدل.

يُصَلِّيْ يوه شپه رسول الله صلى الله عليه وسلم مونځ کولو فَوَضَعَ يَدَهٗ لوهغوی خپل لاس کیخود لو عَلَى الْاَرْضِ په مزکه باندې فَلَدَغَتْهُ عَقْرَبٌ لوهغوی لړم اوچیچل فَنَاوَلَهَا رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِنَعْلِهٖ لو رسول الله صلى الله عليه وسلم هغه په خپله پېزار او وهلو فَقَتَلَهَا لو هغه ئې مړکړو فَلَمَّا انْصَرَفَ لو کله چه ئې سلام اوګرځولو قَالَ ده فرمائيل لَعَنَ اللهُ الْعَقْرَبَ د الله لعنت دې په لړم مَا تَدَعُ مُصَلِّيًا وَّلَا غَيْرَهٗ نه مونځګذار پرېږدی او نه بل څوک اَوْ قَالَ يا ئې داسې اوفرمائيل نَبِيًّا وَّغَيْرَهٗ نه نبی پرېږدی او نه بل څوک ثُمَّ دَعَا بيا ئې راوغوښتل بِمِلْحٍ وَّمَاءٍ مالګه او اوبه فَجَعَلَهٗ فِيْ اِنَاءٍ لو دواړه ئې په (يو) لوښی کښی يو ځائې کړل ثُمَّ جَعَلَ بيا شروع شو يَصُبُّهٗ دا ئې راړدلې عَلٰى اُصْبُعِهٖ په خپله ګوته باندې حَيْثُ لَدَغَتْهُ کوم ځائې چه هغه چیچلې وُو وَيَمْسَحُهَا او دا ئې مښلو وَيُعَوِّذُهَا

ـه لَدَغَتْهُ؛ لَدَغَ (باب فتح) لَدْغًا وتَلْدَاغًا، چیچل، ټک وهل.

ـه عَقْرَبٌ، لړم. دالفظ مؤنث استعماليږي، جمع ئې عَقَارِبُ ده، جديد عربي کښی دګړی ستنې ته هم عقرب وائي.

ـه نَاوَلَهَا: نَاوَلَهٗ، مُنَاوَلَةً، خپله معنٰی ئې ورکول دی، دلته کښی د تَنَاوَلَ په معنٰی دې يعنی: اخستل مراد ترې وهل او وژل دی، نَاوَلَهٗ بِنَعْلِهٖ: څه څيز په پېزار وهل.

ـه مِلْحٌ: بكسر الميم: مالګه، دالفظ مذکر هم استعماليږي او مؤنث هم، ليکن اکثر مؤنث استعماليږي جمع ئې مِلَاحٌ ده. مَاءٌ مِلْحٌ: مالګينې اوبه، ترخې اوبه.

ـه يَصُبُّهٗ، صَبَّ (باب نصر) صَبًّا. اَلْمَاءَ: اوبه راړدل، تويول.

ـه يَمْسَحُهَا: مَسَحَ (باب فتح) مسحًا. يَدَهٗ: لاس ګرځول، لاس وهل.

ـه يُعَوِّذُهَا، عَوَّذَ، تَعْوِيْذًا: په حفاظت کښی ورکول، سپارل، دمول. تَعَوَّذَ: هغه پناهی حاصله کړه.

او په دے ئے دم کولو بِالْمُعَوِّذَتَيْنِ[1] د سورة الفلق او سورة الناس

ابن ماجه (۳۴۶۱)، المعجم الصغير للطبراني ۳: ۲۳، اخبار اصبهان ۲: ۲۲۳

مشكاة (۴۵۶۷)

۱۸ (۲۹۹) عَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ رضي الله عنهما د سيد نا اسامة بن زيد رضي الله عنهما نه روايت دے قَالَ فرمائي: بَعَثَنَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مونږ له رسول الله صلى الله عليه وسلم اوليږلو إِلَى الْحُرَقَةِ حُرقه لوے ځائے ته (چه د جهينه قبيلے وو) فَصَبَّحْنَا الْقَوْمَ نو مونږ په صباكښې په هغه قوم حمله اوكړه فَهَزَمْنَاهُمْ نو مونږ هغوی له شكست وركړو وَلَحِقْتُ أَنَا او ځه اولګيدم وَرَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ او ما سره يو بل سړے د انصارو رَجُلًا مِنْهُمْ يو سړی پسے د هغوی نه فَلَمَّا غَشِينَاهُ نو كله چه مونږ هغه راګير كړو قَالَ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ نو هغه لا إله إلا الله اووے فَكَفَّ الْأَنْصَارِيُّ نو انصاری منع شو (د هغه د قتلولو نه) وَطَعَنْتُهُ[2] او ما هغه زخمي كړلو بِرُمْحِي په خپله نيزه باندې حَتّٰى قَتَلْتُهُ تر دے چه ما هغه قتل كړلو فَلَمَّا قَدِمْنَا نو كله چه مونږ واپس (مدينے ته) راغلو بَلَغَ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دا خبره رسول الله صلى الله عليه وسلم ته اورسيده فَقَالَ يَا أُسَامَةُ نو هغوی اوفرمائيل اے اسامه أَقَتَلْتَهُ آيا تا بيا هم هغه قتل كړو بَعْدَ مَا قَالَ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ سره د دے چه هغه لا إله إلا الله وئيلی وو قُلْتُ ما اووئيل كَانَ مُتَعَوِّذًا هغه هسے ځان بچ كونكے وو (په دے وينا سره) فَمَا زَالَ يُكَرِّرُهَا نو هغوی دا خبره بيا بيا دوهره

---

[1] الْمُعَوِّذَتَيْن، د دَم ولو دوه سورتونه: سورة الفلق، سورة الناس۔

[2] طعنتهٗ، طَعَنَ (باب نصر، فتح) طَعْنًا: په نيزه وهل، زخمي كول۔

اوکړه حَتّٰى تَمَنَّيْتُ تر دې چه ځما په زړه کښې راغلل اَنِّىْ لَمْ اَكُنْ اَسْلَمْتُ چه ما اسلام نه وے قبول کړے قَبْلَ ذٰلِكَ الْيَوْمِ د دے ورځے نه مخکښې.

بخاری ۵ :۱۸۳، ۹ :۴، مسلم (۱۵۸)، (۱۵۹)، مشکاة (۳۴۵۰)

۱۹ (۳۰۰) — عَنْ اَبِىْ هُرَيْرَةَ رَضِىَ اللّٰهُ عَنْهُ د سیدنا د ابو هریرة رضی الله عنه نه روایت دے قَالَ فرمائی اِنَّ رَجُلًا تَقَاضٰى[1] رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ یو سړی د رسول الله صلی الله علیه وسلم نه د قرض د واپسی کولو مطالبه اوکړه فَاَغْلَظَ[2] لَهُ نو هغوی ته ئے ډیره سخته خبره اوکړله فَهَمَّ[3] اَصْحَابُهُ نو د هغه ملګرو اراده اوکړه (د هغه د منع کولو) فَقَالَ دَعُوْهُ نو هغوی اوفرمائیل، دے پریږدئ فَاِنَّ لِصَاحِبِ الْحَقِّ مَقَالًا[4] ځکه چه یقینًا د حق والا د خبرے کولو حق وی وَاشْتَرُوْا لَهُ بَعِيْرًا او دده د پاره یو اوښ واخلئ فَاَعْطُوْهُ اِيَّاهُ نو هغه دهٔ لره ورکړئ قَالُوْا هغوی اووئیل لَا نَجِدُ مونږ نه مومو اِلَّا اَفْضَلَ مِنْ سِنِّهٖ[5] مګر غوره دده د اوښ نه قَالَ هغوی اوفرمائیل اشْتَرُوْهُ هم دغه واخلئ فَاَعْطُوْهُ اِيَّاهُ او دغه دهٔ له ورکړئ فَاِنَّ خَيْرَكُمْ ځکه چه

---

[1] تَقَاضٰى : اَلدَّيْنَ ، د قرض د وصولولو خبره کول، قَضٰى (باب ضَرَبَ) قَضَاءً. حَاجَتَهٗ : حاجت پوره کول.

[2] اَغْلَظَ : غَلَظَ (باب نَصَرَ ، ضَرَبَ ، كَرُمَ) غِلْظًا وغِلَاظَةً : غټیدل ، سخته خبره کول. اَغْلَظَ فِى الْقَوْلِ : سخته خبره ئے اوکړه.

[3] هَمَّ (باب نَصَرَ) هَمًّا. بِالشَّيْءِ : د یو څیز اراده کول.

[4] مَقَالًا : د قَالَ يَقُوْلُ مصدر دے : وئیل، خبره کول، وینا کول.

[5] سِنٌّ : (بکسر السين) : عمر ، هو حَدِيْثُ السِّنِّ : هغه کم عمره دے.

په تاسو کښې غوره هغه څوک دے، اَحْسَنُكُمْ قَضَاءً چه په تاسو کښې په خه طریقه قرض واپس کړنکے وی.

بخاری ۳ : ۱۳۰، ۱۵۳، ۱۵۵، ۲۱۱، مسلم (۱۲۰۱) مشکاة (۲۹۰۶)

۲۰ (۳۰۱) ــ وَعَنْ اُمِّ سَلَمَةَ رَضِیَ اللّٰهُ عَنْهَا د سیدة ام سلمة رضی الله عنها نه روایت دے أَنَّهَا كَانَتْ عِنْدَ رَسُوْلِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ چه بے شکه دا ناسته وه د رسول الله صلی الله علیه وسلم سره وَ مَيْمُوْنَةُ او سیده میمونه رضی الله تعالیٰ عنها هم وه إِذْ أَقْبَلَ[1] چه ناساپه راخکاره شو ابْنُ اُمِّ مَكْتُوْمٍ سیدنا ابن مکتوم رضی الله عنه فَدَخَلَ عَلَيْهِ نو د رسول الله صلی الله علیه وسلم مجلس ته راورسید فَقَالَ نو هغوی اوفرمائیل اِحْتَجِبَا مِنْهُ[2] تاسو دواړه د ده نه پرده اوکړئ فَقُلْتُ يَا رَسُوْلَ اللّٰهِ نو ما اووئیل اے د الله رسوله اَلَيْسَ هُوَ اَعْمٰى آیا دے روند نه دے لَا يُبْصِرُنَا مونږه نه وینی فَقَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نو رسول الله صلی الله علیه وسلم اوفرمائیل اَفَعَمْيَاوَانِ[3] اَنْتُمَا آیا تاسو دواړه هم ړندے یئ اَلَسْتُمَا تُبْصِرَانِهِ آیا تاسو دواړه دے نه وینئ.

ترمذی (۲۷۷۸)، ابوداؤد (۴۱۱۲)، مسند احمد ۶ : ۲۹۶، مشکاة (۳۱۱۶)

امام قرطبی وائی: د اهل نقل په نزد د احدیث صحیح نه دے حکه چه د سیدة ام سلمة رضی الله عنها نه دد ے روایت راوی نبهان دے، کوم چه هغے آزاد کړے شوے غلام دے. او د هغه روایت د استدلال او احتجاج لائق نه دی.

(تفسیر القرطبی ۱۲ : ۲۰۷ تفسیر سورة النور ۲۴ : ۳۱)

---

[1] اَقْبَلَ : متوجه کیدل، مخ کول، راتلل، مخ ته کیدل.

[2] اِحْتَجِبَا : (تثنیه فعل امر) اِحْتَجَبَ : پټیدل، پرده کول.

[3] عَمْيَاوَانِ : د عَمْيَاءُ تثنیه ده، مؤنث دے، عَمِیَ (باب سمع) عَمًی : ړندیدل.

حافظ ابن حجر رح وائي: د دې حديث په صحيح والي کښې اختلاف دے.

(فتح الباري ۱: ۵۵۰) وجه ئے دا ده چه سيدة عائشة رضي الله تعالیٰ عنها فرمائي، چه کله د حبشيانو وفد مدينې منورې ته راغے نو هغوی په مسجد نبوی کښې جنګي کرتبونه کول او زه د رسول الله صلی الله عليه وسلم شا ته ولاړه وم او د هغوی د ځادر د پردې نه م د هغوی تماشه کوله، كان رسول الله صلى الله عليه وسلم يسترني بردائه والحبشة يلعبون بحرابهم في المسجد انظر اليهم (بخاري ۱: ۱۲۳)

او په يو بل روايت کښې راځي، چه ما ته ئے اوفرمائيل، آيا د دوی تماشه کول غواړې؟ ما ورته اووئيل، آو. هغوی څه د خپل ځان نه ورستو اودرولم ځما اننګی د هغوی د اننګو د پاسه وو ترد دې چه زه ستړې شومه ما نه هغوی تپوس اوکړو چه بس؟ ما ورته اووئيل چه آو. نو هغوی اوفرمائيل ځه. قال تَشْتَهِينَ تَنظُرِينَ فقلت نعم، فَأَقَامَنِي وَرَاءَهُ، خَدِّي على خَدِّهِ وهو يقول، دونكم يا بني ارفدة، حتى اذا مَلِلْتُ، قال حَسْبُكِ؟ قلتُ: نعم. قال فاذهبي. (بخاري ۲: ۲۰)

حافظ ابن حجر وائي: د يسترني بردائه، نه دا معلوميږي چه دا واقعه د حجاب د حکم نه ورستو شوې ده او بله دا چه د ابن حبان د روايت نه معلوميږي چه د حبشو د وفد د راتلو نه ورستو دا واقعه شوې ده. او دغه وفد د هجرت په اووم کال راغلې وو. نو سيدة عائشة رضي الله تعالیٰ عنها په دغه وخت کښې د پنځلسو کالو وه (فتح الباري ۲: ۴۴۵).

اهل علم حضرات دې الکاشف عن حقائق السنن (۷: ۲۲۷۵) او مرقاة المفاتيح (۶: ۲۸۵) ته هم رجوع اوکړي.

۲۱ (۳۰۲) — عَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د سيدنا ابو هريرة رضي الله عنه نه روايت دے عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هغه د نبي صلی الله عليه السلام نه روايت کوي قَالَ فرمائي كَانَتِ امْرَاَتَانِ دوه ښځې وې مَعَهُمَا ابْنَاهُمَا او د دواړو سره خپل دوه ځامن وو وَجَاءَ الذِّئْبُ ل

ل اَلذِّئْبُ، شرمخ، بدليوه، جمع ئې ذِئَابٌ، اَذْؤُبٌ او ذُؤْبَانٌ راځي. ذَئِبَ د باب سمع، ذَأَبًا: په خباثت کښې د شرمخ غوندې کيدل.

یو شرمخ راغے **فَذَهَبَ بِابْنِ اِحْدَاهُمَا** نو په هغوی کښې یے دیوے

خوئے اوړلو **فَقَالَتْ صَاحِبَتُهَا** نو د هغے ملګرے اوویل **اِنَّمَا ذَهَبَ**

بِابْنِكِ ستا خوئے ئے تختولے دے **وَقَالَتِ الْاُخْرٰى** او هغے بلے

اوویل **اِنَّمَا ذَهَبَ بِابْنِكِ** ستا خوئے ئے تختولے دے **فَتَحَاكَمَتَا**

اِلٰى دَاوٗدَ نو دوارو د داؤد علیه السلام لره فیصله یوړه **فَقَضٰى بِهٖ**

نو هغه فیصله اوکړه د دے (بچی) په حقله **لِلْكُبْرٰى** د مشرے ښځے په حق کښې

فَخَرَجَتَا نو دواړه بهر راووتلے **عَلٰى سُلَيْمَانَ بْنِ دَاوٗدَ** او مخے له ورله

سلیمان علیه السلام ته راغے چه د داؤد علیه السلام خوئے وو **فَاَخْبَرَتَاهُ**

نو دوارو هغه خبر کړو **فَقَالَ** نو هغوی اوفرمائیل **اِئْتُوْنِىْ بِالسِّكِّيْنِ**

ماله چاړه راوړئ **اَشُقُّهٗ بَيْنَكُمَا** دے دپاره چه دے ستاسو ترمینځ

نیم کړم **فَقَالَتِ الصُّغْرٰى** نو کشرے اوویل **لَا تَفْعَلْ** داسے مه کوه

يَرْحَمُكَ اللّٰهُ په تا دِ الله تعالیٰ رحم اوکړی **هُوَ ابْنُهَا** دا د دے

خوئے دے **فَقَضٰى بِهٖ لِلصُّغْرٰى** نو هغه د کشرے دپاره د بچی

د ورکولو فیصله اوکړه.

بخاری ۴: ۱۹۸، ۸: ۱۹۴، مسلم (۱۷۲۰) مشکاة (۵۷۱۹)

۲۲ (۳۰۳) — **عَنْ بُرَيْدَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ** د سیدنا بریدة رضی الله عنه نه

روایت دے **قَالَ** فرمائی **بَيْنَمَا رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ**

يَمْشِىْ یو ځل رسول الله صلی الله علیه وسلم پیاده روان وو **اِذْ جَاءَهٗ**

رَجُلٌ چه هغوی له یو سړے مخے له راغے **مَعَهٗ حِمَارٌ** هغه سره خر وو

له صَاحِبَتُهَا، د صاحبٌ مؤنث دے. ښځه، ملګرے، جمع ئے صَاحِبَاتٌ او صَوَاحِبُ راځی.

له تَحَاكَمَتَا، تَحَاكَمَ اِلَى الْحَاكِمِ، حاکم له مقدمه اوړل.

فَقَالَ يَارَسُوْلَ اللّٰهِ نو وے وئیل اے د الله رسوله اِرْكَبْ راسور شئ وَتَأَخَّرَ الرَّجُلُ اوهغه سړے لږ غوندې روستو شو فَقَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نو رسول الله صلى الله عليه وسلم هغه ته اوفرمائيل لَا نه (څهٔ مخکښې نه کينم) اَنْتَ اَحَقُّ ته ډير حق دار ئے بِصَدْرِ دَابَّتِكَ د خپلے سورلئ په سينه اِلَّا اَنْ تَجْعَلَهُ لِيْ مګر کله چه د ما له (صراحةً) اجازت راکړے قَالَ هغه اووئيل جَعَلْتُهُ لَكَ د ما تا سو له درکړه وَفَرَكِبَ نو رسول الله صلى الله عليه وسلم سور شو۔

ابوداؤد (٢٥٧٢) مسند احمد ٥: ٣٥٣، مشكاة (٣٩١٨)

٢٣ (٣٠٣) —— عَنْ اَنَسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ د سيدنا انس رضى الله عنه نه روايت دے اَنَّ رَجُلًا اِسْتَحْمَلَ رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يو سړى د رسول الله صلى الله عليه وسلم نه سورلى اوغوختله فَقَالَ نو هغوى اوفرمائيل اِنِّيْ حَامِلُكَ زهٔ تا له سورلئ کيم عَلٰى وَلَدِ نَاقَةٍ د اوښے په بچي باندې فَقَالَ نو هغه سړى اووئيل مَا اَصْنَعُ زهٔ به څه اوکړم بِوَلَدِ النَّاقَةِ د اوښے په بچي فَقَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نو رسول الله صلى الله عليه وسلم اوفرمائيل وَهَلْ تَلِدُ الْاِبِلَ اوښ پيدا کوى اوښانے اِلَّا النُّوْقُ

---

١ تَأَخَّرَ: روستو شه، روستو اوخوځيده۔

٢ صَدْرٌ: سينه، د هر شي مخکښنى حصه، جمع ئے صُدُوْرٌ ده۔

٣ تجعله: جَعَلَ (باب فتح) جُعْلًا: جوړول، مقرر کول، بنکاره اجازت ورکول۔

٤ اِسْتَحْمَلَ، فُلَانًا، د پورته کولو درخواست، سورلى غوختل۔

٥ حَامِلُكَ، اسم فاعل دے: سوره ورکونکے، حَمَلَ (باب ضرب) حَمْلًا: اوچتول، سورول۔

٦ النُّوْقُ: د ناقة جمع دے: اوښه، د ناقة نور جمع نَاقٌ، اَنْوُقٌ، اُوْنُقٌ، اَنْيُقٌ، نِيَاقٌ، نَامَاتٌ او الواقٌ دى جمع الجمع۔

مکر او شې (ئې پیدا کوي).

ابوداؤد (۴۹۹۸)، ترمذي (۱۹۹۱)، مشکاة (۴۸۸۶)

۲۴ (۳۰۵) — وَعَنْ اَبِيْ اَيُّوْبَ الْاَنْصَارِيِّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د سیدنا ابو ایوب خالد انصاري رضي الله عنه نه روایت دے قَالَ فرمائي جَاءَ رَجُلٌ اِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ یو سړے نبي صلی الله علیه وسلم له راغے فَقَالَ نو وے وئیل عِظْنِيْ[1] ما ته نصیحت اوکړه وَاَوْجِزْ[2] او اختصار (لنډه شان خبره) اوکړه فَقَالَ نو هغوی اوفرمائیل اِذَا قُمْتَ کله چه ته اودریږے فِيْ صَلَاتِكَ خپل مانځه ته فَصَلِّ نو مونځ کوه صَلَاةَ مُوَدِّعٍ[3] د رخصتیدونکي د مونځ په شان وَلَا تَكَلَّمْ او خبرے مه کوه بِكَلَامٍ داسے خبرے تَعْتَذِرُ[4] مِنْهُ غَدًا چه سبا ترے عذر ونه پیش کوے وَاَجْمِعِ الْيَاسَ[5] اوګرځان سره نا امیدي راجمع کړه عَمَّا د هغه څیزونو نه فِيْ اَيْدِي النَّاسِ چه د خلقو په لاسونو کښې دي.

ابن ماجه (۴۱۷۱) مسند احمد ۵: ۴۱۲، مشکاة (۵۲۲۶)

امام بوصیري وائي: د دے روایت سند ضعیف دے، ځکه چه د دے راوي عثمان ابن جبیر ته حافظ ذهبي په میزان الاعتدال (۳: ۳۱) کښې مجهول وئیلی دی. او ابن حبان دا راوي په ثقات (۷: ۱۹۴) کښې ذکر کړے دے. (مصباح الزجاجة ۳: ۲۸۵)

---

[1] عِظْنِيْ: فعل امر دے، وَعَظَ (باب ضرب) وَعْظًا وَعِظَةً: نصیحت کول، اسم فاعل ترے واعظ دے چه جمع ئې وُعَّاظٌ ده.

[2] اَوْجِزْ: فعل امر دے. اَوْجَزَ اِيْجَازًا. اَلْكَلَامَ: خبره مختصر کول.

[3] مُوَدِّعٌ: اسم فاعل دے. وَدَّعَ تَوْدِيْعًا: پرېښودل، رخصتیدل. صَلَاةَ مُوَدِّعٍ: آخري مونځ.

[4] تَعْتَذِرُ: عَذَرَ (باب ضرب) عُذْرًا: معذرت کول، بهانه جوړول.

[5] اَلْاِيَاسُ: نا امیدي. اَيِسَ (باب ضرب) اِيَاسًا. منه، نا امیده کیدل. صفت ترے آيِسٌ دے.

خو محدث البانی وائی، د دې روایت کښې شواهد دي چه د هغې نه معلومیږي چه د روایت
څه نه څه اصلیت شته (الصحیحة ١: ٦٨٧)

٢٥ (٣٠٦) عَنْ اَنَسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د سیدنا انس رضی الله عنه نه روایت
دے قَالَ فرمائی بَيْنَمَا نَحْنُ فِي الْمَسْجِدِ یو ځل مونږ په جمات
کښې ناست وو مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د رسول الله صلی الله
علیه وسلم سره اِذْ جَاءَ اَعْرَابِيٌّ[١] چه یو کلی وال بانډه چی راغے فَقَامَ
نو اودریده يَبُوْلُ[٢] فِي الْمَسْجِدِ او په جمات کښې ئے متیازے شروع کړے
فَقَالَ اَصْحَابُ رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نو د رسول الله
صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ملګرو اوویئیل مَهْ مَهْ[٣] مه، مه (جومات کښې متیازے
مه کوه) فَقَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نو رسول الله صلی الله
علیه وسلم اوفرمائیل لَا تُزْرِمُوْهُ[٤] په دغه بانډه واره بول مه بندوئ دَعُوْهُ[٥]
دے پریکدئ (چه متیازے اوکړی) فَتَرَكُوْهُ نو هغوی هغه پریخودو دغه
حَتّٰى بَالَ تر دې چه پورا متیازے ئے اوکړے ثُمَّ اِنَّ رَسُوْلَ اللهِ
صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دَعَاهُ بیا رسول الله صلی الله علیه وسلم هغه
را اوغوختلو فَقَالَ لَهٗ نو هغه ته ئے اوفرمائیل اِنَّ هٰذِهِ الْمَسَاجِدَ
یقیناً دا جوماتونه لَا تَصْلُحُ لِشَيْءٍ لایق نه دي د دې د شان سره د هیڅ

---

١ اَعْرَابِيٌّ: د غرنو بانډه چی، بدوي، جمع ئے اَعْرَابٌ ده.
٢ يَبُوْلُ: فعل مضارع. بَالَ (باب نصر) بَوْلًا، وړه بول کول.
٣ مَهْ مَهْ: اسم فعل دے. مه کوه، دا کلمه مَهٍ مَهٍ هم استعمالیګی.
٤ تُزْرِمُوْهُ: زَرَمَ (باب ضرب) زَرْمًا، بندول.
٥ دَعُوْهُ: فعل امر دے. وَدَعَ يَدَعُ: پریښودل.

خَيْرٌ مِنْ هٰذَا الْبَوْلِ وَ الْقَذَرِ[1] د دې بولو او گند کئ نه وَ اِنَّمَا هِيَ لِذِكْرِ اللهِ او يقيناً دا خو جوړ دي د الله د ذکر د پاره وَ الصَّلٰوةِ او د مونځ کولو د پاره وَ قِرَاءَةِ الْقُرْاٰنِ او د قران کريم د تلاوت د پاره اَوْ كَمَا قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يا دغه قسمه نورې وينا هم رسول الله صلى الله عليه وسلم اوفرمائيله قَالَ سيدنا انس رضى الله عنه فرمائى، وَ اَمَرَ رَجُلًا او حکم اوکړو رسول الله صلى الله عليه وسلم يو سړي ته مِنَ الْقَوْمِ په دې ډله کښې فَجَاءَ بِدَلْوٍ[2] مِنْ مَاءٍ نو هغه د اوبو نه ډکه يوه بوقه راوړله فَشَنَّهُ[3] عَلَيْهِ نو هغه ئې په هغه ځائے باندې واړه وله۔

بخاری ۸ : ۱۴۳، مسلم (۲۸۵)، مشکاة (۴۹۲)۔

۲۶ (۳۰۷) ــــ عَنْ طَلْقِ بْنِ عَلِيٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د سيدنا طلق بن على رضى الله عنه نه روايت دے قَالَ فرمائى خَرَجْنَا وَفْدًا[4] اِلٰى رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مونږه د وفد (جرګې) په شکل کښې رسول الله صلى الله عليه وسلم له راغلو فَبَايَعْنَاهُ[5] نو مونږه هغه سره

---

[1] اَلْقَذَرُ، (بفتحتين) : خيرې، گندګي، لوئ بول، جمع ئې اَقْذَارٌ ده، خلاف قياس جمع ئې قَاذُوْرٌ هم راځي.

[2] دَلْوٌ، بوقه، بالټي، عام طور د الفظ مؤنث استعماليګى کله کله مذکر هم استعمال شي، جمع ئې دِلَاءٌ، اَدْلِ، دُلِيٌّ او دِلِيٌّ دي۔

[3] شَنَّ، (باب نصر) شَنًّا، نوستل، اړول۔

[4] وَفْدٌ : د وَافِدٌ جمع دے، د ير خلق چه چا له يو ځائے لاړ شي، جرګه، د وَفْدٌ جمع وُفُوْدٌ او اَوْفَادٌ راځي۔ وَفَدَ (باب ضرب) وَفْدًا۔ اليه۔ عليه، اسنا ذے تلل۔ تَوَافَدَ الْقَوْمُ عَلَيْهِ، چاله په جرګه تلل۔

[5] بَايَعْنَاهُ، بَايَعَ مُبَايَعَةً : بيعت کول، لوظ کول۔ بَايَعُوْهُ بِالْخِلَافَةِ، د چا د خلافت بيعت کول۔

بیعت اوکړه و وَصَلَّیْنَا مَعَهٗ او دهغه سره مو مونځ اوکړو وَاَخْبَرْنَاهُ
او مونږ هغه خبر کړو اَنَّ بِاَرْضِنَا چه یقیناً شته دے ځمونږ په کلی کښی
بِیْعَةً[1] لَنَا ځمونږ یوه کرجا فَاسْتَوْهَبْنَاهُ[2] نو مونږ طلب اوکړو
دهغه نه د راکولو مِنْ فَضْلِ[3] طَهُوْرِهٖ د باقی مانده د هغه د
اودس د اوبو نه فَدَعَا بِمَاءٍ نو هغه اوبه را اوغوښتے فَتَوَضَّأَ نو اودس
ئے اوکړو وَتَمَضْمَضَ او په خله کښی ئے اوبه واچولے ثُمَّ صَبَّهٗ
بیا ئے هغه اوبه راواړولے فِیْ اِدَاوَةٍ[4] په یو وړوکی لوښی کښی وَاَمَرَنَا
فَقَالَ او مونږ ته ئے حکم اوکړو نو وے وئیل اُخْرُجُوْا ځئ فَاِذَا
اَتَیْتُمْ اَرْضَکُمْ نو کله چه تاسو خپل کلی ته اورسئ فَاکْسِرُوْا بِیْعَتَکُمْ
نو خپله کرجا وړانه کړئ وَانْضَحُوْا[5] مَکَانَهَا او چهړکاؤ اوکړئ په هغه
ځائے باندے بِهٰذَا الْمَاءِ د اوبه وَاتَّخِذُوْهَا مَسْجِدًا او دغه ځائے
جومات جوړ کړئ قُلْنَا مونږ اووئیل اِنَّ الْبَلَدَ بَعِیْدٌ ځمونږ
کلے لرے دے وَالْحَرُّ شَدِیْدٌ او ګرمی ډیره ده وَالْمَاءُ یُنْشَفُ[6] او اوبه
جذب کیږی (اوچیږی) فَقَالَ نو هغوی اوفرمائیل مُدُّوْهُ[7] مِنَ الْمَاءِ

---

[1] بِیْعَةٌ : (بکسر الباء) کرجاګھر. کلیسا - دیهودیانو د عبادت ځائے. بِیَعٌ، بِیَعَاتٌ، او بِیْعَاتٌ ئے جمع دی.
[2] فَاسْتَوْهَبْنَاهُ : اِسْتَوْهَبَ : غوښتل، طلب کول، د وربخښلو درخواست کول.
[3] فَضْلٌ : زیاتی، باقی مانده، پاتے شوے، پاتے شوے څیز.
[4] اِدَاوَةٌ : (بکسر الهمزه) : د اودس کولو د وړوکے لوښے، جمع ئے اَدَاوِیٰ ده.
[5] اِنْضَحُوْا (فعل امر) نَضَحَ (باب فتح) نَضْحًا څه څیز لوستل، اوبه شیندل، نوستل، چهړکاؤ کول.
[6] یُنْشَفُ : (فعل مضارع مجهول) نَشِفَ (باب سمع، فتح) نَشْفًا : اُچیدل، اوبه جذب کیدل.
[7] مُدُّوْهُ : (فعل امر) مَدَّ (باب نصر) مَدًّا : ډیرول، زیاتول، اوکدول، خوروول.

دے سرہ نوری اوبہ کہے کرئ (یا، د ازیاتے کرئ پہ لوړو ادبو) فَإِنَّهُ لَا يَزِيدُكَ تحکہ دانہ زیاتوی دے (اوبو) لرہ إِلَّا طِيبًا مگر برکت فَخَرَجْنَا نو موږ (د مدینے منورے نہ) راووتلو حَتَّى قَدِمْنَا بَلَدَنَا تر دے چہ موږ خپل کلی تہ راورسیدو فَكَسَرْنَا بِيعَتَنَا نو موږ خپلہ گرجا ورانہ کړہ ثُمَّ نَضَحْنَا مَكَانَهَا او پہ ھغہ ځائے مو (ھغہ) اوبہ اوتوئے وَاتَّخَذْنَاهَا مَسْجِدًا او پہ ھغہ ځائے مو جُمات جوړ کړو فَنَادَيْنَا فِيهِ بِالْأَذَانِ او پہ ھغے کښی مو پہ اوچت اواز سرہ اذان اوکړو وَالرَّاهِبُ رَجُلٌ مِنْ طَيِّئٍ او (زموږ) راھب د طئی (قبیلے) سړے وُو فَلَمَّا سَمِعَ الْأَذَانَ نو ھغہ چہ کلہ اذان واوریدہ قَالَ (نو) وے وئیل دَعْوَةُ حَقٍّ د ریشتینی چغہ دہ ثُمَّ اسْتَقْبَلَ بیائے مخہ اوتړلہ تَلْعَةً یو دیرکی تہ مِنْ تِلَاعِنَا خموږ د دیرکونہ فَلَمْ نَرَهُ بَعْدُ نو ھغہ بیا د دے نہ روستو موږ اونہ لیدلو۔

نسائی (۷۰) مشکوٰۃ (۶۹)

۲۷ (۳۰۸) — عَنْ جُوَيْرِيَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا د سیدہ جویریہ رضی اللہ عنہا نہ روایت دے أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ چہ بے شکہ نبی علیہ السلام خَرَجَ مِنْ عِنْدِهَا د ھغے د کوړ نہ بہر لاړو بُكْرَةً[1] سحر وختی حِينَ صَلَّى الصُّبْحَ کلہ چہ ھغوی د سحر مونځ اوکړو وَهِيَ فِي مَسْجِدِهَا او دا د خپل مانځہ پہ ځائے کښی ناستہ وہ ثُمَّ رَجَعَ بیا ھغوی واپس راغلل بَعْدَ أَنْ أَضْحَى[2] د څاخت (د وخت) د د اخلیدونہ روستو

---

[1] بُكْرَةً: (بضم الباء) سحر، دختی، بَكَرَ (باب نصر) بُكُورًا، إِلَيْهِ، عَلَيْهِ: سحر راتلل۔

[2] أَضْحَى: د څاخت وخت داخلیدل۔ دا د افعالِ ناقصہ نہ دے خو دلتہ فعلِ تام دے۔

وَهِيَ جَالِسَةٌ او حال دا دے چه دا هغه شان ناسته وه فَقَالَ نو هغوی اوفرمايل
مَا زِلْتِ عَلَى الْحَالِ الَّتِي آيا ته هغه شان په هغه حال ناسته ئے
فَارَقْتُكِ عَلَيْهَا چه زه ستانه په هغے جدا شوے وم؟ قَالَتْ نَعَمْ
هغے اووئيل آو قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نبی صلی الله علیه وسلم
اوفرمايل لَقَدْ قُلْتُ يقيناً ما وئيلی دی بَعْدَكِ ستا (نه دجدا كيد لو)
نه روستو أَرْبَعَ كَلِمَاتٍ څلور كلمے ثَلَاثَ مَرَّاتٍ درے ځله
لَوْ وُزِنَتْ كه هغه (كلمات) چرے اوتلے شی بِمَا قُلْتِ هغه (ذكر) سره
چه تا كړے دے الْيَوْمَ نن ورځ لَوَزَنَتْهُنَّ نو دا به په هغے دُرنے
دی سُبْحَانَ اللهِ پاكی ده الله لره د هرعيبه وَبِحَمْدِهِ سره د عقيدے
د خدائی د صفتونو خاص هغه لره عَدَدَ خَلْقِهِ د هغه د مخلوق په شمير
وَرِضَا نَفْسِهِ او د هغه د نفس تر رضا پورے وَزِنَةَ عَرْشِهِ او د هغه
د عرش د وزن برابر وَمِدَادَ كَلِمَاتِهِ[1] او د هغه د كلماتو برابر.

مسلم (۲۷۲۶)، ترمذی (۳۵۵۵)، مشكاة (۲۳۰۱)

۲۸ (۳۰۹) — عَنْ أَبِي قَتَادَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د سيدنا ابو قتاده رضی الله
عنه نه روايت دے قَالَ فرمائی قَالَ رَجُلٌ يَا رَسُولَ اللهِ يو سړی
اووئيل يا رسول الله أَرَأَيْتَ ستاسو څه خيال دے إِنْ قُتِلْتُ كه چرے
زه قتل كړے شوم فِي سَبِيلِ اللهِ د الله په لار كښی صَابِرًا په داسے
حال كښی چه زه صبر كونكے يم مُحْتَسِبًا او د الله تعالیٰ نه د اجر د ملاويدو نيت

[1] مِدَادُ: مثال، طريقه - دلته ترے تعداد مراد دے.

کوونکے یم مُقْبِلًا دشمن ته مخ کوونکے یم غَيْرَ مُدْبِرٍ[1] دشمن ته شا
کوونکے نه یم يُكَفِّرُ[2] اللهُ عَنِّيْ نو آیا ځما نه به الله او رژوی خَطَايَايَ
ځما گناهونه فَقَالَ نَعَمْ نو هغوی اوفرمائیل او فَلَمَّا أَدْبَرَ کله چه
چه هغه روان شه نَادَاهُ نو هغه له ئے آواز ورکړو فَقَالَ نو وے فرمائیل
نَعَمْ إِلَّا الدَّيْنَ او مگر قرض (نه معاف کیږی) كَذٰلِكَ قَالَ جِبْرِيْلُ
دغه شان جبرئیل اووئیل.

مسلم (۱۸۸۵)، نسائی (۳۱۵۶)، موطاء مالک ۲ : ۴۶۱، مشکاۃ (۲۹۱۱)

۲۹ (۳۱۰) — عَنْ أَبِيْ ذَرٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د سیدنا ابوذر رضی الله عنه نه روایت
دے قَالَ فرمائی دَخَلْتُ عَلٰى رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
څه د رسول الله صلی الله علیه وسلم خواله لاړم — فَذَكَرَ الْحَدِيْثَ بِطُوْلِهِ
راوی وائی، نو ابوذر رضی الله عنه یو اوږد حدیث ذکر کړو إِلٰى أَنْ قَالَ
تر دے پورے چه وے وئیل قُلْتُ يَا رَسُوْلَ اللهِ ما اووئیل: یا رسول الله
أَوْصِنِيْ[3] ماته وصیت اوکړئ قَالَ أُوْصِيْكَ هغوی راته اووئیل چه زه
تاته وصیت کوم بِتَقْوَى اللهِ د الله نه د ویریدلو فَإِنَّهُ أَزْيَنُ
ځکه چه دا ډیره ډولی کوونکے ده لِأَمْرِكَ كُلِّهِ ستا هر کار ره قُلْتُ ما
اووئیل زِدْنِيْ ماته نور وصیت هم اوکړئ قَالَ هغوی راته اوفرمائیل
عَلَيْكَ بِتِلَاوَةِ الْقُرْآنِ لازم کړه په ځان باندے د قرآن تلاوت وَذِكْرِ
اللهِ عَزَّ وَجَلَّ او د الله تعالیٰ ذکر کول فَإِنَّهُ ذِكْرٌ لَكَ ځکه چه دا ستا

---

۱ مُدْبِرٌ: أَدْبَرَ عَنْهُ: شا گرزول، تیښته کول، مُدبر اسم فاعل دے. دَبَرَ دَبْرًا و دُبُوْرًا: روستو کیدل.
۲ يُكَفِّرُ: فعل مضارع دے، كَفَّرَ اللهُ لَهُ الذَّنْبَ: الله د هغه گناه معاف کړه.
۳ أَوْصِنِيْ: فعل امر دے. أَوْصٰى إِيْصَاءً: وصیت، کلکه خبره کول.

د ذکر کولو سبب دے فِی السَّمَآءِ په اسمان کښې وَنُوْرٌ لَّكَ او د استا
د پاره رڼا ده فِی الْأَرْضِ په مزکه کښې قُلْتُ زِدْنِی ما اووئیل ما ته لوره
وصیت هم اوکړی قَالَ هغوی اوفرمائیل عَلَيْكَ بِطُوْلِ الصَّمْتِ[۱] د لو
لازم کړه په ځان باندې اوګده خاموشی فَاِنَّهَا مَطْرَدَةٌ[۲] لِلشَّيْطَانِ ځکه چه
دا شیطان له شړونکے ده وَعَوْنٌ[۳] لَّكَ او ستا امدادی ده عَلٰى اَمْرِ
دِيْنِكَ ستا د دین په کار کښې قُلْتُ زِدْنِی ما اووئیل ما ته لوره وصیت
هم اوکړئ قَالَ هغوی اوفرمائیل اِيَّاكَ ځان بچ ساته وَكَثْرَةَ الضِّحْكِ
د ډیر والی د خندا نه (یعنی د ډیر وخندلو نه) فَاِنَّهٗ يُمِيْتُ الْقَلْبَ ځکه چه
بے شکه دا زړه مړ کوی وَيَذْهَبُ او لرے کوی بِنُوْرِ الْوَجْهِ د مخ رڼا
(رُعب او دَبدَبه او عِزّت) قُلْتُ زِدْنِی ما اووئیل ما ته لوره وصیت هُم
اوکړئ قَالَ هغوی اووئیل قُلِ الْحَقَّ رشتیا وایه وَاِنْ كَانَ مُرًّا
اګر که تراخه وی قُلْتُ زِدْنِی ما اووئیل ما ته لوره وصیت هم اوکړئ
قَالَ هغوی اوفرمائیل لَا تَخَفْ مه یریکه فِی اللّٰهِ د الله تعالیٰ په لارکښې
لَوْمَةَ[۴] لَائِمٍ د ملامتیا د ملامته کونکی نه قُلْتُ زِدْنِی ما اووئیل ما ته لوره
وصیت هم اوکړئ قَالَ هغوی اوفرمائیل لِيَحْجِزْكَ[۵] خامخا دِ منع کړی

---

۱ الصَّمْتُ: خاموشی ـ اسم فاعل ئے الصَّامِتُ دے۔
۲ مَطْرَدَةٌ: مصدر میمی دے ـ طَرَدَ (باب نصر) طَرْدًا د مَطْرَدَةٌ، اړول، لرے کول، جدا کول۔
۳ عَوْنٌ: اسم فاعل دے: مدد ګار، جمع ئے اَعْوَانٌ ده۔
۴ لَوْمَةٌ: لَامَ (باب نصر) لَوْمًا: ملامته کول، لَائِمٌ ترے اسم فاعل دے۔
۵ لِيَحْجِزْكَ: حَجَزَ (باب نصر) حَجْزًا: منع کول، بندول، ایسارول ـ حَجَزَ عَلَيْهِ
الْمَالَ: د هغه نه ئے مال منع کړه۔

عَنِ النَّاسِ د خلقو (د عيبو لټو) نه مَا هغه (عيبونه) تَعْلَمُ چه ته هغه پېژنے مِنْ نَفْسِكَ په خپل ځان کښې -

موارد الظمآن (۹۳)، الاحسان (۳۶۱)، المعجم الكبير للطبراني (۱۶۵۱)، حلية الاولياء ۱: ۱۶۶، شعب الايمان (۹۹۴۲) ابن عدی ۲: ۲۶۹۹، مشكاة (۴۸۶۶)

دد ے حدیث سند ډیر سخت کمزورے دے ځکه چه راوی ئے ابراهیم بن هشام بن يحيى بن سعيد الغساني دے او هغه دا روایت عن ابيه عن جده بیانوی حافظ ذهبی وائی: دد ے په روایت کولو کښې ابراهیم منفرد دے (میزان الاعتدال ۱: ۷۲) حافظ ابن حجر وائی: دا راوی متروک دے (لسان الميزان ۱: ۳۲۱)-

امام ابوحاتم وائی: زما خیال نه دے چه دده چرته د علم طلب کړے وی. او حال دا دے چه دے کذاب [ډیر دروغژن] هم دے (الجرح والتعديل ۲: ۱۴۳) امام ابن حبان وائی: د ابن جریج په سند مقلوبات (مات گډ) روایتونه، او د لوړو راویانو نه ملزقات (خویه وونکی روایات) نقل کوی. چه کله دلو حدیث په بیان کښې لیواړے وی نو قابل احتجاج دے (المجروحين ۳: ۱۲۹) په دے سبب امام ابن عدی وائی: هٰذا انكر الروايات (الكامل في ضعفاء الرجال ۲: ۲۶۹۹)-

د شعب الايمان، حلية الاولياء او ابن عدی په سند کښې یوه دویمه کمزوری دابن جریج "عنعنة" هم ده، ځکه چه دا راوی مدلس دے او امام دارقطنی وائی: د ابن جریج د تدلیس نه ځان ژغ ساته ځکه چه دده تدلیس ډیر قبیحه (ناکاره) دے. دے تدلیس نه کوی مګر په هغه روایت کښې چه هغه ئے د مجروح راوی نه اوریدلے وی لکه ابراهیم بن ابي يحيى او موسیٰ بن عبيدة وغیره (تهذيب التهذيب ۶: ۳۵۵)-

۳۰ (۳۱۱) — عَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ د سیدنا ابو هریره رضی الله عنه نه روایت دے اَنَّ رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ چه رسول الله صلی الله علیه او فرمائیل اَتَدْرُوْنَ[1] آیا تاسو پوهیږئ مَا الْغِيْبَةُ[2] چه غیبت څه شے دے؟ قَالُوْا هغوی اووئیل

---

[1] اَتَدْرُوْنَ، دَرٰی (باب ضرب) دِرَايَةً، پوهیدل، پیژندل -

[2] اَلْغِيْبَةُ، اِغْتَابَهٗ اِغْتِيَابًا، د چاپه غیر موجودګی د هغه د شر مولو په اراده د هغه بَدْ وئیلے-

اَللّٰهُ وَرَسُوْلُهٗ اَعْلَمُ الله او د هغه رسول ښه پوهه دی قَالَ هغوی اوفرمایل

ذِكْرُكَ اَخَاكَ ذکرکول ستاخپل ورور بِمَا يَكْرَهُ په هغه څه چه

هغه پرې بد ګنړی قِيْلَ او ويلے شو اَفَرَءَيْتَ ته ما خبر کړه اِنْ كَانَ

فِیْ اَخِیْ که چرې وی څما په ورور کښې مَا اَقُوْلُ هغه (بد) چه څه ئے

بیانوم؟ قَالَ هغوی اوفرمایل، اِنْ كَانَ فِيْهِ که چرې وی په هغه کښې

مَا تَقُوْلُ هغه (بد) چه ته ئے وائے فَقَدِ اغْتَبْتَهٗ نو بے شکه

تا د هغه غیبت او کړو وَاِنْ لَّمْ يَكُنْ فِيْهِ او که چرې نه وی په هغه کښې

مَا تَقُوْلُ هغه (بد) چه ته ئے وائے فَقَدْ بَهَتَّهٗ[1] نو بے شکه تا په

هغه باندې الزام اولګولو.

مسلم (۲۵۸۹)، مشکاة (۴۸۲۸)

۳۶ (۳۱۲) — عَنْ جَابِرٍ رَضِیَ اللّٰهُ عَنْهُ دسیدنا جابر رضی الله عنه نه روایت

دے قَالَ فرمائی قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رسول الله

صلی الله علیه وسلم فرمائیلی دی اَوْحَى[2] اللّٰهُ عَزَّوَجَلَّ الله تعالی

وحی او کړه اِلٰى مَلَكٍ مِّنَ الْمَلَائِكَةِ په ملائیکو کښې یو ملک ته اَنِ

اِقْلِبْ دا دے (خبرې) چه واړوه مَدِيْنَةَ كَذَا وَكَذَا فلانے ښار

بِاَهْلِهَا د هغې داوسیدونکو سره قَالَ يَارَبِّ هغه (ملک) او وئیل اے

څما ربه اِنَّ فِيْهِ یقیناً شته دے په دغه (کلی) کښې عَبْدَكَ فُلَانًا

ستا فلانے بنده لَمْ يَعْصِكَ هغه چرې ستا نافرمانی نه ده کړې طَرْفَةَ عَيْنٍ

دسترګے د رپ برابر قَالَ الله او فرمایل اِقْلِبْهَا عَلَيْهِ وَعَلَيْهِمْ د دهٔ

---

[1] بَهَتَهٗ، بَهَتَ (باب فتح) بُهْتًا وَبُهْتَانًا: تهمت او الزام لګول، اسم فاعل ترې بَاهِتٌ او بُهُوْتٌ دے۔

[2] اَوْحٰى، اِيْحَاءً۔ اَللّٰهُ اِلَيْهِ، وحی کول۔ اِلٰى فُلَانٍ: چا ته پټه اشاره کول۔

سره شي په هغوی باندې وايې وه **فَاِنَّ وَجْهَه لَمْ يَتَمَغَّرْ**[1] ځکه چې دهغه د مخ رنګ چرې هم بدل نه شو **لِيْ** ځما دپاره **سَاعَةً قَطُّ** د لګ وخت دپاره هم چرې

المعجم الاوسط (۶۵۲۷)، شعب الايمان (۵۹۵۷) مشکاة (۵۱۵۲)

په مشکاة کښې د «مَلَكٌ مِّنَ الْمَلٰئِكَةِ» په ځاۓ جبرئيل عليه السلام» اود «لِيْ سَاعَةً» په ځاۓ «فِيْ سَاعَةٍ» ليکلے شوے دے اوهم دمشکاة دعبارت غوندې د شعب الايمان روايت هم دے. حافظ هيثمي وائي، ددې دوه راويان عبيد بن اسحاق العطار او عمار بن سيف ضعيفان دي خو امام ابن مبارک عمار بن سيف ته ثقه ويلي دي او امام ابو حاتم د عبيد بن اسحاق نه رضا دے. (مجمع الزوائد ۷ : ۲۷۰)

۳۴ (۳۱۳) — **عَنِ ابْنِ مَسْعُوْدٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ** د سيدنا ابن مسعود رضي الله عنه نه روايت دے **قَالَ** فرمائي **نَامَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ** ويده شو رسول الله صلى الله عليه وسلم **عَلٰى حَصِيْرٍ**[2] په پوزي باندې **فَقَامَ** نوچه راپاسيدلو **وَقَدْ اَثَّرَ**[3] اوهغه نښے کړے وے **فِيْ جَنْبِهِ** هغه په ډډ کښې **فَقُلْنَا يَا رَسُوْلَ اللّٰهِ** نو مونږ اوويل يا رسول الله **لَوِ اتَّخَذْنَا لَكَ وِطَاءً** که چرې مونږ تاسو له نرم بستر جوړ کړو (نو خه به نه وي؟) **فَقَالَ** نو هغوی اوفرمائيل **مَالِيْ وَمَا لِلدُّنْيَا** ځما د دنيا سره څه کار دے **مَا اَنَا فِي الدُّنْيَا** ځه خو په دنيا کښې نه يم **اِلَّا كَرَاكِبٍ** مګر ديو مسافر غوندې **اِسْتَظَلَّ**[4] چه هغه په سورې کيناستلو **تَحْتَ شَجَرَةٍ** ديو وني د لاندې **ثُمَّ رَاحَ**[5] بيا روان شو **وَتَرَكَهَا** اودا (ونه) ئے پريخوده.

ترمذی (۲۳۷۷)، ابن ماجه (۴۱۰۹)، مسند احمد (۳۹۱ / ۱)، مشکاة (۵۱۸۸)

---

[1] تَمَغَّرَ وَجْهُه، د مخ رنګ بدليدل، غصه کيدل، مَغِرَ (باب سمع) مَغَرًا - اَلشَّعْرُ، وليښته دوه بدل.

[2] حَصِيْرٌ، پوزے. حُصُرٌ او اَحْصِرَةٌ ئے جمع دي.

[3] اَثَّرَ تَاْثِيْرًا، اثر کول، نښه پيدا کيدل.

[4] اِسْتَظَلَّ، به سورے حاصلول. ظَلَّ (باب سمع) ظَلَالَةً، سيوری دالاکيدل.

[5] رَاحَ (باب نصر) رَوَاحًا، د ماښام تلل، مطلق تللو ته هم د ويلے شي.

۳۳ (۳۱۴) ــــ عَنْ اَبِیْ مَسْعُوْدٍ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ د سیدنا ابو مسعود رضی اللہ عنہ نه روایت دے قَالَ فرمائي كُنْتُ اَضْرِبُ ما وهلو غُلَامًا لِّیْ خپل یو مریئ فَسَمِعْتُ نوځما تر غوږ و شو مِنْ خَلْفِیْ ځما د شا د طرفه صَوْتًا یو اواز اِعْلَمْ اَبَا مَسْعُوْدٍ اے ابو مسعوده خه پوهه شه لَلّٰہُ اَقْدَرُ[1] عَلَیْكَ خامخا الله تعالیٰ زیات قدرت لرونکے دے په تا باندے مِنْكَ په مقابله ستا د قدرت لرلوکښې عَلَیْهِ په دے مریٔ باندے فَالْتَفَتُّ[2] نوما شاته اوکتل فَاِذَا هُوَ رَسُوْلُ اللّٰہِ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ نوهغه (اواز کونکے) رسول الله صلی الله علیه وسلم ؤ فَقُلْتُ یَا رَسُوْلَ اللّٰہِ نوما اووئیل یا رسول الله هُوَ حُرٌّ دے ازاد دے لِوَجْهِ اللّٰہِ د الله تعالیٰ د رضا منتیا دپاره فَقَالَ نو هغوی اوفرمائیل اَمَا لَوْ لَمْ تَفْعَلْ خبردار! که چرے تا دا کار نه وے کړے لَلَفَحَتْكَ النَّارُ نو ته به خامخا اور ریت ریت کړے وے[3] اَوْ قَالَ یائے دا سے اوفرمائیل لَمَسَّتْكَ النَّارُ خامخا تا ته به اور رسیدلے دے۔

مسلم (۱۶۵۹) ابوداؤد (۵۱۵۹) ترمذی (۱۹۴۸) مشکٰوۃ (۳۳۵۳)

۳۴ (۳۱۵) ــــ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْهُمَا د سیدنا عبد الله بن عباس رضی الله عنهما نه روایت دے قَالَ فرمائي كُنْتُ خَلْفَ رَسُوْلِ اللّٰہِ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ یَوْمًا ځه یوه ورځ رسول الله صلی الله علیه وسلم پسے (روان) وم فَقَالَ نو هغوی اوفرمائیل یَا غُلَامُ اے هلکه! اِنِّیْ اُعَلِّمُكَ كَلِمَاتٍ ځه تا ته یو څو کلمے ښایم اِحْفَظِ اللّٰہَ د الله د حقوقو خیال سا ته یَحْفَظْكَ

[1] اَقْدَرُ: اسم تفضیل دے، ډیر قدرت لرونکے. قَدَرَ (باب نصر، ضرب، سمع) قَدْرًا وقُدْرَةً ومَقْدِرَةً: قوی کیدل، قادر کیدل۔

[2] فَالْتَفَتُّ، اِلْتَفَتَ اِلْتِفَاتًا: اِلَیْهِ: متوجه کیدل، مخ اړول، مخ کول. لَفَتَ (باب ضرب) لَفْتًا. اَلشَّیْئَ: یو خوا بل خوا ته ړیل راړیدل، لَفَتَ فُلَانًا عَنْ رَأْیِهِ: فلانے د خپلے خبرے نه واوړیده۔

[3] لَفَحَتْ، (باب فتح) لَفْحًا لَفَحَانًا. النَّارُ: سوزول، ریتول. تَلْفَحُ وُجُوْهَهُمُ النَّارُ (سورة المؤمنون ۲۳:۱۰۴) ریتوی به د دوی مخونو لره اور۔

الله به ستا خيال اوساتي اِحْفَظِ اللهَ د الله د احکامو خيال ساته تَجِدْهُ تُجَاهَكَ ته به هغه خپل مخې ته او ومومې وَ اِذَا سَاَلْتَ او کله چه سوال کوې فَسْاَلِ اللهَ نو د الله نه سوال کوه وَ اِذَا اسْتَعَنْتَ او کله چه امداد غواړې فَاسْتَعِنْ بِاللهِ نو د الله نه امداد غواړه وَاعْلَمْ او ښه پوهه شه اَنَّ الْاُمَّةَ که چرې ټول اُمت لَوِ اجْتَمَعَتْ بالفرض که جمع شي عَلٰى پدې خبره باندې اَنْ يَّنْفَعُوْكَ بِشَيْءٍ چه تا له څه لږ څه غوندې فائده درکړي لَمْ يَنْفَعُوْكَ دوی تاله نفع نه شي درکولے اِلَّا بِشَيْءٍ مګر د هغه څیز قَدْ كَتَبَهُ اللهُ لَكَ چه هغه الله ستا د پاره مقرر کړے وي وَلَوِ اجْتَمَعُوْا او که بالفرض دوی ټول جمع شي عَلٰى پدې خبره باندې اَنْ يَّضُرُّوْكَ بِشَيْءٍ چه تاله څه لګ غوندې نقصان درکړي لَمْ يَضُرُّوْكَ دوی تاله نقصان نه شي درکولے اِلَّا بِشَيْءٍ مګر د هغه څیز قَدْ كَتَبَهُ اللهُ عَلَيْكَ چه الله ستا د پاره مقرر کړے دے رُفِعَتِ الْاَقْلَامُ قلمونه (د تقدیر) پورته کړے شوي دي وَجُفَّتِ الصُّحُفُ او صحيفې اوچې شوي دي۔

ترمذی (۲۵۱۶) المستدرک ۳: ۵۳۱، مشکاة (۵۳۰۲)

۳۵ (۳۱۶) — عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ عَبْدِ اللهِ د عبد الرحمن بن عبد الله نه روایت دے عَنْ اَبِيْهِ هغه د خپل پلار، اسیدنا عبد الله بن مسعود رضي الله عنه نه روایت کوي قَالَ هغه وفرمائیل كُنَّا مَعَ رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مونږ د رسول الله صلی الله علیه وسلم سره وو فِيْ سَفَرٍ په یو سفر کښې فَانْطَلَقَ لِحَاجَتِهِ نو هغوی (ځمونږ نه) خپل څه حاجت د پاره لاړل

ل تُجَاهَكَ (بکسر التاء وضمها) مخامخ، مقابل، مخې ته۔ عرب وائي، تَقَدَّمُوْا تُجَاهَهُ، هغوی د هغه مخې ته کیناستل۔ حروف اصلیه ئې و،ج،ه، دي او "و" په "ت" بدل شوے۔ لکه تراث۔

فَرَأَيْنَا حُمَّرَةً[1] نو مونږ یوه مرغۍ اولیده مَعَهَا فَرْخَانِ[2] چه د هغې سره دوه بچي وُو فَأَخَذْنَا فَرْخَيْهَا نو مونږ د هغې دواړه بچي راواخستل فَجَاءَتِ الْحُمَّرَةُ نو هغه مرغۍ راغله فَجَعَلَتْ تُفَرِّشُ نو شروع شوه چه په مونږ راخواریده له فَجَاءَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نو نبي صلی الله علیه وسلم راغے فَقَالَ نو وے فرمائیل مَنْ فَجَعَ[3] چا دردمنده کړے ده هٰذِهٖ دا (مرغۍ) بِوَلَدِهَا د دے د بچو په باره کښې رُدُّوا واپس کړئ وَلَدَهَا إِلَيْهَا دے ته د دے بچي وَرَأَى قَرْيَةَ نَمْلٍ او هغوی د میږو یو کور اولید لو حَرَّقْنَاهَا چه مونږ هغه سوزولے وو قَالَ نو وے فرمائیل مَنْ حَرَّقَ هٰذِهٖ دا چا سوزولے دے؟ فَقُلْنَا نَحْنُ مونږ ورته ووئیل مونږ سوزولے دے قَالَ وے فرمائیل إِنَّهُ لَا يَنْبَغِي یقیناً نه دے جائز (هیچا د پاره) أَنْ يُّعَذِّبَ بِالنَّارِ چه په اور باندے عذاب ورکړی إِلَّا رَبُّ النَّارِ ماسیوا د خالق د اور نه (چه هغه به پرے عذاب ورکوی)

ابوداؤد (۲۶۷۵)، الادب المفرد (۳۸۲)، المستدرک ۴ ؍ ۲۳۹، مشکاة (۳۵۴۲)

۳۶ (۳۱۷) — عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا د سیدنا عبد الله بن عمرو بن العاص رضی الله عنهما نه روایت دے أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ چه بے شکه رسول الله صلی الله علیه وسلم مَرَّ بِمَجْلِسَيْنِ دیو دوو مجلسونو په خوا کښې ورتیر شو فِي مَسْجِدِهٖ په خپل جماعت کښې فَقَالَ نو وے فرمائیل كِلَاهُمَا عَلَى خَيْرٍ دواړه په ښه کار کښې

---

۱ حُمَّرَةٌ: سره غوندې وړه شان مرغۍ ده، سورسرکه.
۲ فَرْخَانِ: د فَرْخٌ تثنیه ده؛ د مرغۍ دوه بچي، د فرخ جمع فِرَاخٌ، فُرُوخٌ، أَفْرِخَةٌ او فُرُوخ دی.
۳ فَجَعَ: فَجَعَ (باب فتح) فَجْعًا؛ تکلیف ورکول، دردمند کول، غم کښې اچول.

کېنی (ګکیا) دی وَاَحَدُهُمَا او یوه ډله د دے دواړو نه اَفْضَلُ ډیره غوره ده مِنْ صَاحِبِهٖ د خپلے ملګرے نه اَمَّا هٰٓؤُلَآءِ دا یوه ډله چه ده فَیَدْعُوْنَ اللّٰهَ نو د الله طرف ته رابللکوی وَیَرْغَبُوْنَ اِلَیْهِ او خلقو له رغبت ورکوی هغه طرف ته فَاِنْ شَآءَ نو که چرے هغه او غواړی اَعْطَاهُمْ دوی له به (ثواب) ورکړی وَاِنْ شَآءَ او که چرے او غواړی مَنَعَهُمْ د دوی نه به (ثواب) منع کړی وَاَمَّا هٰٓؤُلَآءِ او د ابله ډله چه کوم ده فَیَتَعَلَّمُوْنَ الْفِقْهَ نو دوی د دین پوهه حاصلوی ـــ اَوْقَالَ الْعِلْمَ ـــ یائے او وئیل، علم حاصلوی وَیُعَلِّمُوْنَ الْجَاهِلَ او بے علمه ته سنو دنه کوی فَهُمْ اَفْضَلُ نو دوی ډیر غوره دی (د دے بلے ډلے نه) وَاِنَّمَا بُعِثْتُ[1] او بے شکه څه لیږلے شوے یم مُعَلِّمًا سنو دونکے (د دین) ثُمَّ جَلَسَ فِیْهِمْ بیا هغوی سره کیناستلو۔

ابن ماجه (۲۲۹) الطیالسی (۲۲۵۱)، الـدارمي (۳۴۹)، مشکاة (۲۵۲)
امام بوصیری وائی: دابن ماجه په سند کښی داود بن زبرقان، بکر بن خُنیس او عبد الرحمن بن زیاد موجود دی او دا درے واړه راویان ضعیف دی. (مصباح الزجاجة ۱ : ۹۲)
ددارمی او طیالسی په سند ولو کښی عبد الرحمن بن زیاد بن أنعم او عبد الرحمن بن رافع لوے دواړه راویان ضعیفان دی (تقریب التهذیب ص : ۲۰۱، ۲۰۲)

۳۷ (۳۱۸) ـــ عَنْ عَائِشَةَ رَضِیَ اللّٰهُ عَنْهَا د سیده عائشه رضی الله عنها روایت دے قَالَتْ فرمائی جَآءَ رَجُلٌ یو سړے راغے فَقَعَدَ بَیْنَ یَدَیْ رَسُوْلِ اللّٰهِ صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ نو د رسول الله صلی الله علیه وسلم

---

[1] بُعِثْتُ، بَعَثَ (باب فتح) بُعْثًا: لیږل، استاذے جوړ ول۔

مخ ته کیناسته فَقَالَ يَا رَسُولَ اللهِ نو وې وئیل یا رسول الله
إِنَّ لِي مَمْلُوكِيْنَ[1] یقیناً ځما دوه غلامان دي يُكَذِّبُونَنِي هغوی
ماته دروغ وائي وَيَخُونُونَنِي او ما سره خیانت کوی وَيَعْصُونَنِي[2]
او ځما نافرمانی کوی وَأَشْتِمُهُمْ[3] او زه هغوی ته بد رد وایم وَأَضْرِبُهُمْ
او هغوی وهم فَكَيْفَ أَنَا مِنْهُمْ نو څنګه به وي ځما حال د دوی د وجې فَقَالَ
نو هغوی اوفرمائیل يُحْسَبُ مَا خَانُوكَ حساب کتاب به کولې شي د هغې چه
هغوی ستا خیانت کړې دے وَعَصَوْكَ او چه ستا نافرمانی ئې کړې ده
وَكَذَّبُوكَ او چه تا ته ئې دروغ وئیلي دي وَعِقَابُكَ إِيَّاهُمْ
او (حساب به کولې شي) ستا د سزا د دوی لره فَإِنْ كَانَ عِقَابُكَ إِيَّاهُمْ
نو که چرې وي ستا سزا (ورکول) دوی لره بِقَدْرِ ذُنُوبِهِمْ د دوی د
ګناهونو برابر كَانَ كَفَافًا[4] نو بیا خو برابر سرابر ئې لَا لَكَ نه ستا د پاره
څه فائده شته وَلَا عَلَيْكَ او نه په تا باندې څه تاوان شته وَإِنْ كَانَ
عِقَابُكَ إِيَّاهُمْ او که چرې وي ستا سزا ورکول دوی لره دُونَ
ذُنُوبِهِمْ د دوی د ګناهونو نه کمه كَانَ فَضْلًا لَكَ دي به د استا
د پاره بچت وَإِنْ كَانَ عِقَابُكَ إِيَّاهُمْ او که چرې وي ستا سزا ورکول
دوی لره فَوْقَ ذُنُوبِهِمْ د دوی د جرمونو نه زیاته أُقْتُصَّ[5] لَهُمْ
مِنْكَ الْفَضْلُ بدله به اخستلې شي ستا نه د هغوی د پاره د زیاتي قَالَتْ

---

۱ مَمْلُوكَيْنِ: تثنیه ده د مملوک، دوه غلامان، مَمَالِيك ئې جمع ده۔
۲ يَعْصُونَنِي: عصى (باب ضرب) عَصْيًا ومَعْصِيَةً: نافرمانی کول، ګناه کول، مخالفت کول۔
۳ أَشْتِمُهُمْ: شَتَمَ (باب ضرب، نصر) بد رد وئیل، تنقید کول، سپکې سپورې وئیل۔
۴ كَفَافًا: د حاجت مطابق ګذاره۔ عرب وائي قُوتُهُ كَفَافُ حَاجَتِهِ: د هغه روزي د ضرورت مطابق ده۔
۵ أُقْتُصَّ: بدله اخستل، قصاص اخستل۔

سيده عائشة رضي الله عنها فرمائي **فَتَنَحَّى الرَّجُلُ**[1] نو هغه سړی یو طرف ته لاشو **فَجَعَلَ يَبْكِي** نو شروع شو چه ژړل ئے **وَجَعَلَ يَهْتِفُ**[2] او چغې ئے وهلې **فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ** صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نو رسول الله صلى الله عليه وسلم او فرمائيل **أَمَا تَقْرَأُ كِتَابَ اللّٰهِ** آيا ته د الله كتاب نه لولې **وَنَضَعُ الْمَوَازِينَ**[3] **الْقِسْطَ**[4] او مونږ به كيږدو ترازو د انصاف **لِيَوْمِ الْقِيَامَةِ** د قيامت په ورځ **فَلَا تُظْلَمُ** نو ظلم به نه شي كولے **نَفْسٌ** په هيڅ نفس باندې **شَيْئًا** هيڅ قسم **وَإِنْ كَانَ** او كه چرې وي (عمل ديوتن) **مِثْقَالَ**[5] **حَبَّةٍ**[6] په وزن د دانې **مِنْ خَرْدَلٍ**[7] د اوړې **أَتَيْنَا بِهَا** مونږ به هغه راوړو **وَكَفَىٰ بِنَا حَاسِبِينَ**[8] او كافي يو مونږ حساب كونكي **فَقَالَ الرَّجُلُ** نو هغه سړي اووئيل **وَاللّٰهِ يَا رَسُولَ اللّٰهِ** يا رسول الله خدائے په الله باندې قسم وي **مَا أَجِدُ لِي** څه نه مومم د خپل ځان دپاره **وَلِهٰؤُلَاءِ** او د دے غلامانو دپاره **شَيْئًا** څه داسے څيز **خَيْرًا** چه هغه ډير غوره وي **مِنْ مُفَارَقَتِهِمْ** د دوی د جدائي نه **أُشْهِدُكُمْ** څه تاسو گواه كوم **أَنَّهُمْ أَحْرَارٌ كُلُّهُمْ** چه يقيناً دوی ټول ازاد دی

ترمذی (۳۱۶۵)، مسند احمد (۶: ۲۸۰)، مشکاة (۵۵۶۱)

---

[1] تَنَحَّى: لرے كيدل، غاړے ته كيدل، د يو طرف ته كيدل، د نَحَا يَنْحُو نه د باب تَفَعُّل صيغه ده.

[2] يَهْتِفُ، هَتَفَ (باب ضرب) هَتْفًا وهُتَافًا: چغې وهل، برړے وهل، په زوره اواز پورته كول.

[3] اَلْمَوَازِينُ، د مِيزَانٌ جمع ده: تله - وَزَنَ (باب ضرب) وَزْنًا وَزِنَةً: وزن كول، تلل.

[4] اَلْقِسْطُ: عدل، انصاف - مُقْسِطٌ عادل ته او قَاسِطٌ ظالم ته وئيلے شي.

[5] مِثْقَالَ: وزن، مقدار، برابر - جمع ئے مثاقِيل ده.

[6] حَبَّةٌ: دانه - جمع ئے حَبَّاتٌ ده.

[7] خَرْدَلٌ، د خَرْدَلَةٌ جمع ده: د اوړې دانه.

[8] سورة الأنبياء (۲۱: ۴۷).

امام ترمذي وائي: هذا حديث غريب (ترمذي ٥ : ٣٠)

امام منذري وائي: د ترمذي او د احمد د روايتونو سند ونه متصل دي او راويان ئې ثقه دي. او عبد الرحمن بن غزوان چه كنيت ئې ابونوح دے ثقه دے او امام بخاري دده نه روايتونه اخستلي دي (الترغيب والترهيب ٤ : ٢٠٣)

اصل خبره داده چه دا راوي ثقه دے ليكن خطا كيكي. او دده هغه روايتونه په ئې كښې شكونه پيدا كوي كوم چه دے دليث عن مالك عن الزهري په سند د سيده عائشة رضي الله عنها نه نقل كوي چه هغه حديث المماليك دے (الثقات لابن حبان ٨ : ٣٨٥) ، تهذيب الكمال ١٧ : ٣٣٢)

حافظ ذهبي وائي: دده بعضې روايتونه منكر دي (الكاشف ٢ : ١٨٠)

حافظ ذهبي داهم وائي چه د محدث احمد بن صالح نه دے روايت په حقله تپوس اوكړے شو لو هغه اووئيل چه دا حديث موضوعي دے (ميزان الاعتدال ٢ : ٥٨١)

حافظ ابن حجر وائي: احمد بن صالح وائي: دا روايت باطل دے او خلقو دا ئې جوړ كړے دے او په دې باندې هر څوك نه پوهيګي. ليث دے د روايت د زياد ابن عجلان نه منقطعاً كړے دے - دے محدث ته اووئيلے شو چه دا روايت امام احمد هم په حنبل مسند كښې ذكر كړے دے - لو دهٔ ورته په جواب كښې اووئيل، امام احمد د ډيرلوئې فضيلت او د ډير لوئ علم خاوند دے خو دليث بن صالح د روايتونه پيژندګلو نه لري (تهذيب التهذيب ٦ : ٢٢٣)

٣٨ (٣١٩) —— عَنْ اَنَسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ د سيدنا انس رضي الله عنه نه روايت دے
قَالَ فرمائي جَاءَ ثَلَاثَةُ رَهْطٍ د درې كسانو يوه ډله راغله
اِلٰى اَزْوَاجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د نبي صلى الله عليه وسلم
د بيبيانو خوا له يَسْاَلُوْنَ هغوي تپوس كولو عَنْ عِبَادَةِ النَّبِيِّ
صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د نبي صلى الله عليه وسلم د (كورد) عبادت په باره
كښې فَلَمَّا اُخْبِرُوْا بِهَا كله چه دوي د هغې نه خبر كړے شول كَاَنَّهُمْ
تَقَالُّوْهَا[2] لو ګويا كه دوي هغه (عبادت) كم او كڼړلو فَقَالُوْا لو وے وئيل

---

[1] اَزْوَاجْ: جوړې، ښځه او خاوند - واحد ئې زَوْجْ دے.
[2] تَقَالُّوْهَا، قَلَّ (باب ضرب) قِلًّا وقُلًّا وقِلَّةً، كميدل. تَقَالَّ الشَّيْءَ: څيز كم، معمولي يا لګ ګڼړل.

أَيْنَ نَحْنُ مِنَ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ چرته مونږ او چرته
نبي صلی الله علیه وسلم وَقَدْ غَفَرَ اللّٰهُ لَهٗ او یقیناً الله معاف
کړی دی هغه ته مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهٖ هغه چه وړاندې تیرې شوی
دی د هغه د خطا گانو وَمَا تَأَخَّرَ او هغه چه روستو دی فَقَالَ أَحَدُهُمْ
نو په هغوی کښې یو تن اووئیل أَمَّا أَنَا فَإِنِّي أُصَلِّي اللَّيْلَ
أَبَدًا نو همیشه به ټوله شپه مونځ کوم وَقَالَ الْاٰخَرُ او هغه بل
اووئیل أَنَا أَصُوْمُ الدَّهْرَ زه به ټول عمر روژې نیسم وَلَا أُفْطِرُ
او روژه به نه ماتوم (یا: گوجه کوم به نه) وَقَالَ الْاٰخَرُ او هغه بل اووئیل
أَنَا أَعْتَزِلُ[1] النِّسَاءَ څه به د ښځو نه په ډډه یم فَلَا أَتَزَوَّجُ
أَبَدًا نو څه به چرې هم واده او نه کړم فَجَاءَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ
عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَيْهِمْ نو نبي صلی الله علیه وسلم چه راغې نو دوی پسې لاړو
فَقَالَ نو (دوی ته ئې) اوفرمائیل أَنْتُمُ الَّذِيْنَ آیا تاسو هغه
کسان ئې قُلْتُمْ كَذَا وَكَذَا چه داسې داسې وینا مو کړې ده أَمَا وَاللّٰهِ
خبردار! په الله مې دې قسم وي إِنِّي لَأَخْشَاكُمْ[2] یقیناً څه ستاسو په مقابله
کښې ډیر یریدونکې یم لِلّٰهِ د الله نه وَأَتْقَاكُمْ[3] لَهٗ او ستاسو په مقابله
کښې زیات تقوی دار یم د هغه لٰكِنِّيْ أَصُوْمُ لیکن څه خو روژه هم نیسم
وَأُفْطِرُ او څما کوجه هم وي وَأُصَلِّيْ او مونځ هم کوم وَأَرْقُدُ[4]

---

[1] أَعْتَزِلُ: د واحد متکلم فعل مضارع - اِعْتَزَلَ عَنْهُ: جدا کیدل۔
[2] أَخْشَاكُمْ: أَخْشٰى اسم تفضیل دے: ډیر یریدونکے - خَشِيَ (باب سمع) خَشْيَةً: یریدل۔
[3] أَتْقَاكُمْ: أَتْقٰى اسم تفضیل دے: ډیر بچ کیدونکے، ډیر تقوی دار - وَقٰى (باب ضرب) وِقَايَةً: بچ کول، حفاظت کول. اِتَّقٰى اِتِّقَاءً: پرهیز کول، پرهیز گار کیدل۔
[4] أَرْقُدُ: رَقَدَ (باب نصر) رَقْدًا وَرُقُوْدًا: آرام کول، اوده کیدل - مَرْقَدٌ: د خوب کولو ځائے۔

او اُوده کیږم مه هم وَاَتَزَوَّجُ النِّسَآءَ او ښځې سره واده هم کوم فَمَنْ

رَغِبَ نو څوک چې مخ واړه وي عَنْ سُنَّتِيْ زما د طریقې نه فَلَيْسَ مِنِّيْ

نو هغه زما (د فرمان بردارو) نه نه دے

بخاری ۷۲۴۷، مسلم (۱۴۰۱)، نسائی (۳۲۱۷)، مشکاۃ (۱۴۵).

۳۹ (۳۲۰) — عَنِ الْعِرْبَاضِ بْنِ سَارِيَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ د سیدنا عرباض بن ساریة

رضی الله عنه نه روایت دے قَالَ فرمائی صَلّٰى بِنَا رَسُوْلُ اللّٰهِ

صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذَاتَ يَوْمٍ یوه ورځ مونږ له رسول الله صلی الله

علیه وسلم مونځ راکړو ثُمَّ اَقْبَلَ عَلَيْنَا بِوَجْهِهٖ بیا ئے مونږ ته

خپل مخ را اوکړو نو فَوَعَظَنَا نو مونږ ته ئے وعظ اوکړلو مَوْعِظَةً

بَلِيْغَةً زړه ته کوزیدونکے وعظ ذَرَفَتْ مِنْهَا الْعُيُوْنُ چه د هغه د

وجے سترګے اوبهیدلے وَوَجِلَتْ مِنْهَا الْقُلُوْبُ او د هغې د وجے زړونه

اوېریدل فَقَالَ رَجُلٌ يَا رَسُوْلَ اللّٰهِ نو یو سړی اووئیل یا رسول الله

كَاَنَّ هٰذِهٖ ګویا که دا مَوْعِظَةُ مُوَدِّعٍ د رخصتیدونکی وعظ

دے فَاَوْصِنَا نو مونږ ته وصیت اوکړئ قَالَ نو هغوی اوفرمائیل اُوْصِيْكُمْ

زه تاسو ته وصیت کوم بِتَقْوَى اللّٰهِ د الله تعالیٰ نه دیریدلو وَالسَّمْعِ او

(د امیر) د حکم د منلو وَالطَّاعَةِ او (د هغه) د فرمان بردارئ کولو وَاِنْ

---

۱ رَغِبَ (باب سمع) رَغْبَةً. عَنْهُ: د چا نه مخ اړول.

۲ ذَرَفَتْ: ذَرَفَ (باب ضرب) ذَرْفًا و ذُرُوْفًا: بهیدل. الدَّمْعُ: اوښکے بهیدل. ذَرَفَتِ الْعَيْنُ دَمْعَهَا: سترګو خپلے اوښکے اوبیوے. یعنی لازم او متعدی دواړه استعمالیګی.

۳ وَجِلَتْ: وَجِلَ (باب سمع) وَجَلًا: یریدل. قَالُوْا لَا تَوْجَلْ (سورة الحجر ۱۵: ۵۳): هغوی اووئیل: مه یریږه.

۴ مُوَدِّعٌ: اسم فاعل دے. وَدَّعَ تَوْدِيْعًا: څوک رخصتول.

كَانَ عَبْدًا حَبَشِيًّا اګر که د یو حبشي غلام وي فَإِنَّهُ مَنْ يَعِشْ مِنْكُمْ
ځکه چه یقینًا هغه څوک چه ژوندي پاتې شي ستاسو نه بَعْدِي زما نه روستو
فَسَيَرَى اخْتِلَافًا كَثِيرًا نو هغه به خامخا ډیر زیات اختلاف اوویني فَعَلَيْكُمْ
نو په تاسو لازم دي بِسُنَّتِي چه زما سنت کلک اونیسئ وَسُنَّةِ الْخُلَفَاءِ
الرَّاشِدِينَ او د خلفاء راشدینو سنت کلک اونیسئ الْمَهْدِيِّينَ
چه په هدایت باندې دي تَمَسَّكُوا[1] بِهَا په دې باندې کلکه منګلې اولګوئ وَعَضُّوا[2]
عَلَيْهَا بِالنَّوَاجِذِ[3] او دا په خپلو ژامو کښې کلک اونیسئ وَإِيَّاكُمْ او ځان
بچ ساتئ وَمُحْدَثَاتِ[4] الْأُمُورِ د نوو نوو کارونو نه فَإِنَّ كُلَّ
مُحْدَثَةٍ بِدْعَةٌ ځکه چه بې شکه هر نوې څیز بدعت دے وَكُلَّ
بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ او هر بدعت ګمراهي ده۔

(ابوداؤد (۴۶۰۷)، ترمذی (۲۶۷۶) مسند احمد ۱۲۶/۴، ۱۲۷، مشکوٰة (۱۶۵))

۴۰ (۳۲۱) — عَنْ مُعَاذٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د سیدنا معاذ رضي الله عنه نه روایت دے
قَالَ فرمائي كُنْتُ رِدْفَ[5] النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ زه نبي علیه السلام
پسې سور وم عَلَى حِمَارٍ په یو خر باندې يُقَالُ لَهُ عُفَيْرٌ چه هغه په
عفیر باندې مشهور وو لَيْسَ بَيْنِي وَبَيْنَهُ نه وه زما او د هغه ترمینځه
إِلَّا مُؤْخِرَةُ الرَّحْلِ[6] مګر د کجاوې روستنۍ حصه فَقَالَ يَا مُعَاذُ نو ويې فرمايل

---

[1] تَمَسَّكُوا: فعل امر دے: مضبوط اونیسئ۔
[2] عَضُّوا: فعل امر دے: چک اولګوئ۔ عَضَّهُ (باب سمع) عَضًّا: غاښونو لګښې نیول، چک لګول۔
[3] النَّوَاجِذُ: د ناجذ جمع ده: د ژامې غاښونه۔ نَجَذَ (باب ضرب) نَجْذًا: د ژامې په غاښونو کښې نیول۔
[4] مُحْدَثَاتٌ: د مُحْدَثَةٌ جمع دے: نوې کار، څیزونه۔ حَدَثَ (باب نصر) حُدُوثًا: نوې کار پیدا کیدل۔
[5] رِدْفٌ: (بکسر الراء) روستو سور کیدونکے۔ رَدِيفٌ هم د دغې د پاره راځي۔
[6] مُؤْخِرَةُ الرَّحْلِ: د کجاوې تختو، روستنۍ حصه، موړه۔

اے معاذ **هَلْ تَدْرِیْ** آیا تا نه پته شته دے **مَا حَقُّ اللهِ عَلٰی عِبَادِهٖ** چه د الله په خپلو بندګانو باندې څه حق دے **وَمَا حَقُّ الْعِبَادِ عَلَی اللهِ** او د بندګانو په الله باندې څه حق دے؟ **قُلْتُ: اَللهُ وَرَسُوْلُهٗ اَعْلَمُ** ما اوویل الله او د هغه رسول ښه پوهیږي **قَالَ** هغوی اوفرمائیل: **فَاِنَّ حَقَّ اللهِ عَلَی الْعِبَادِ اَنْ یَّعْبُدُوْهُ** بے شکه حق د الله په بندګانو باندې دا دے چه یوازې د هغه عبادت اوکړي **وَلَا یُشْرِکُوْا بِهٖ شَیْئًا** او هغه سره هیڅ څیز نه شریکوي **وَحَقُّ الْعِبَادِ عَلَی اللهِ** او حق د بندګانو په الله باندې دا دے **اَنْ لَّا یُعَذِّبَ** چه هغه به عذاب (دائمي) نه ورکوي **مَنْ** هغه چا لره **لَا یُشْرِکُ بِهٖ شَیْئًا** چه هغه سره هیڅ څیز نه شریکوي **فَقُلْتُ یَا رَسُوْلَ اللهِ** نو ما اوویل یا رسول الله **اَفَلَا اُبَشِّرُ بِهٖ**[1] آیا خلقو له د دې زیرے ورنه کړم **قَالَ لَا تُبَشِّرْهُمْ** هغوی اوفرمائیل: دوی له زیرے مه ورکوه **فَیَتَّکِلُوْا**[2] ګنې هغوی به په دے توکل اوکړي (او عمل به پریږدي)

بخاري ۴،۳۵: ۲۷، ۸،۴: ۲۱، مسلم (۵۰) مشکاة (۲۴)

رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِیعُ الْعَلِیمُ وَتُبْ عَلَیْنَا إِنَّكَ أَنْتَ التَّوَّابُ الرَّحِیمُ
رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَانِنَا الَّذِینَ سَبَقُونَا بِالْإِیمَانِ وَلَا تَجْعَلْ فِی قُلُوبِنَا غِلًّا لِلَّذِینَ
آمَنُوا إِنَّكَ رَءُوفٌ رَحِیمٌ۔ اللهم آمین۔

---

[1] اُبَشِّرُ: بَشَّرَ، تَبْشِیْرًا: بشارت ورکول، زیرے، خوش خبری۔
[2] یَتَّکِلُوْا: اِتِّکَالٌ: بهروسه کول، اعتماد کول، دا سے اعتماد چه عمل کول پاتے شي۔ وَکَلَ (باب ضرب) وَکْلًا: سپارل۔

ابو سلمان سراج الاسلام حنیف
عفا الله عنهٗ
۲۸ جولائی ۱۹۹۸ء میلادي

المراجع والمصادر

١: احاديث ذم الغناء فی المیزان: عبد الله بن یوسف
٢: الاحسان فی تقریب صحیح ابن حبان (١-١٨)
٣: احوال الرجال: جوزجانی
٤: اخبار اصفهان (١-٢) ابونعیم
٥: الادب المفرد: بخاری
٦: الاذکار المنتخبة من کلام سید الابرار: نووی
٧: البدایة والنهایة (١-١٥) ابن کثیر
٨: التاریخ (١-٤) ابن معین
٩: تاریخ بغداد (١-١٤) خطیب بغدادی
١٠: التاریخ الصغیر (١-٢) بخاری
١١: التاریخ الکبیر (١-١٠) بخاری
١٢: تدریب الراوی (١-٢) سیوطی
١٣: تذکرة الموضوعات محمد طاهر بن علی هندی
١٤: الترغیب والترهیب (١-٤) منذری
١٥: تعریف اهل التقدیس - ابن حجر
١٦: تفسیر القرطبی (١-٢٠)
١٧: تقریب التهذیب: ابن حجر
١٨: تلخیص المستدرک (١-٤) ذهبی
١٩: تهذیب تاریخ دمشق الکبیر (١-٧): ابن عساکر
٢٠: تهذیب التهذیب (١-١٢) ابن حجر
٢١: تهذیب الکمال (١-٣٥): مزی
٢٢: الثقات (١-١٠): ابن حبان
٢٣: جامع الاصول من احادیث الرسول (١-١٢)
ابن اثیر -
٢٤: جامع العلوم الحکم: ابن رجب
٢٥: الجرح والتعدیل (١-٩) ابن ابی حاتم
٢٦: حلیة الاولیاء (١-١١) ابو نعیم
٢٧: دلائل النبوة (١-٧) البیهقی -
٢٨: الزهد: احمد
٢٩: سلسلة الاحادیث الضعیفة: البانی
٣٠: سلسلة الاحادیث الصحیحة: البانی
٣١: سنن ابن ماجه (١-٢)
٣٢: سنن ابی داؤد (١-٥)
٣٣: سنن الدارمی (١-٢)
٣٤: سنن ترمذی (١-٥)
٣٥: السنن الکبری (١-١٠) بیهقی
٣٦: السنن الکبری (١-٦) نسائی
٣٧: سنن نسائی (١-٩)
٣٨: شرح السنة (١-١٦) بغوی
٣٩: شعب الایمان (١-٩) بیهقی
٤٠: صحیح ابن خزیمة (١-٤)
٤١: صحیح بخاری (١-٩)
٤٢: مسلم (١-٥)
٤٣: الضعفاء الکبیر (١-٤) عقیلی
٤٤: الضعفاء والمتروکین: نسائی
٤٥: علل الحدیث (١-٢) ابن ابی حاتم
٤٦: العلل المتناهیة (١-٢) ابن الجوزی
٤٧: العلل ومعرفة الرجال (١-٤): احمد
٤٨: عمل الیوم واللیلة: ابن السنی
٤٩: عمل الیوم واللیلة: نسائی
٥٠: فتح الباری (١-١٤) ابن حجر
٥١: فیض القدیر (١-٤): مناوی
٥٢: الفوائد المجموعة فی الاحادیث الموضوعة
شوکانی -
٥٣: قواعد التحدیث: قاسمی
٥٤: الکاشف (١-٣) ذهبی

۵۵: الکاشف عن حقائق السنن (۱-۱۳): طیبی
۵۶: الکامل فی ضعفاء الرجال (۱-۸): ابن عدی
۵۷: کشف الخفاء (۱-۲) عجلونی
۵۸: کنز العمال (۱-۳۲): علی متقی گجراتی
۵۹: لسان المیزان (۱-۷) ابن حجر
۶۰: المجروحین (۱-۳) ابن حبان
۶۱: مجمع الزوائد (۱-۱۰) ہیثمی
۶۲: مجموع فتاوی ابن تیمیہ (۱-۳۷)
۶۳: مرقاۃ المفاتیح (۱-۱۱) ملا علی قاری
۶۴: المستدرک (۱-۴) حاکم
۶۵: مسند ابی عوانۃ (۱-۲)
۶۶: مسند ابی داؤد الطیالسی (۱-۲)
۶۷: مسند ابی یعلیٰ (۱-۱۳)
۶۸: مسند احمد (۱-۶)
۶۹: مسند الشافعی
۷۰: مشکاۃ المصابیح (۱-۳) تحقیق: سعید اللحام
۷۱: مشکل الآثار (۱-۴) طحاوی
۷۲: مصابیح السنۃ (۱-۴) بغوی
۷۳: مصباح الزجاجۃ (۱-۳) بوصیری
۷۴: مصنف ابن ابی شیبہ (۱-۱۵)
۷۵: مصنف عبد الرزاق (۱-۱۲)
۷۶: المصنوع فی الموضوع: ملا علی قاری
۷۷: المعجم الاوسط (۱-۱۱): طبرانی
۷۸: المعجم الصغیر (۱-۲) طبرانی
۷۹: المعجم الکبیر (۱-۲۵) طبرانی
۸۰: المقاصد الحسنۃ: سخاوی
۸۱: مناقب الشافعی (۱-۲): بیہقی
۸۲: موارد الظمآن: ابن حبان
۸۳: الموضوعات (۱-۳): ابن الجوزی
۸۴: موطا مالک (۱-۲)
۸۵: میزان الاعتدال (۱-۴) ذہبی
۸۶: نصب الرایۃ (۱-۴) زیلعی

کاتب: مسیح اللہ طاہری
طاہری خوشنویس اینڈ ڈیزائنرز
یوسف مارکیٹ بنوں اڈہ مردان سرحد پاکستان
فون: ۶۳۸۱۸

الفهرست

١ـــ الباب الاول فى جوامع الكلم ــــــــ ٨

٢ـــ الجملة الاسمية ــــــــ ١٠

٣ـــ نوع آخر منها ــــــــ ٢٣

٤ـــ نوع آخر منها ــــــــ ٣٧

٥ـــ الجملة الاسمية اللتى دخلت عليها حرف ان ــــــــ ٣٩

٦ـــ انما ــــــــ ٤٨

٧ـــ الجملة الفعلية ــــــــ ٤٩

٨ـــ نوع آخر من الجملة الفعلية ــــــــ ٥٣

٩ـــ صيغ الامر والنهى ــــــــ ٥٧

١٠ـــ ليس الناقصه ــــــــ

١١ـــ الشرط والجزاء ــــــــ ٧٣

١٢ـــ نوع آخر منه ــــــــ ٩٧

١٣ـــ ذكر بعض المغيبات ــــــــ ١٠٣

١٤ـــ الباب الثانى فى الواقعات والقصص ــــــــ ١٢١

١٥ـــ المصادر والمراجع ــــــــ ١٦٦

فہرست حدیث (۱)

ص حدیث متن

۰۸: انما الاعمال بالنیات

۱۵: الدین النصیحہ

★: المجالس بالامانة

★: الدعاء مخ العبادة (سند کمزور)

★: الحیاء شعبة من الایمان

۱۱: المرء مع من احب

★: الخمر جماع الاثم والنساء حبائل الشیطان حب الدنیا رأس کل خطیئة

★: الأناة من الله والعجلة من الشیطان (ضعیف)

۱۲: المؤمن غر کریم والفاجر خب لئیم (حافظ ابن حجر نے ضعیف، البانی نے صحیح)

★: الظلم ظلمات یوم القیامة

★: البادی بالسلام بریٔ من الکبر

۱۳: الدنیا سجن المؤمن وجنة الکافر

★: السواک مطھرة ومرضاة للرب

★: الید العلیا خیر من الید السفلیٰ

۱۴: الغیبة اشد من الزنا (موضوع)

★: الطھور شطر الایمان

۱۵: القرآن حجة لک او علیک

★: الجرس مزامیر الشیطان

★: الطاعم الشاکر کالصائم الصابر

★: الاقتصاد فی النفقة نصف المعیشة والتودد الی الناس نصف العقل وحسن السوال نصف العلم (باطل)

۱۶: التائب من الذنب کمن لا ذنب له (حسن)

۱۷: الکیس من دان نفسہ وعمل لما بعد الموت والعاجز من اتبع نفسہ ھواھا وتمنی علی الله ـ

★: المؤمن مألف ولا خیر فیمن لا یألف ولا یؤلف

۱۸: الغناء ینبت النفاق فی القلب کما ینبت الماء الزرع (ضعیف ہو یا منقطع ہے)

★: التجار یحشرون یوم القیامة فجارا الا من اتقی وبر وصدق ـ

۱۹: التاجر الصدوق الامین مع النبیین والصدیقین والشہداء (ضعیف)

★: الکبائر الاشراک بالله وعقوق الوالدین وقتل النفس والیمین الغموس ـ

۲۰: البر حسن الخلق والاثم ما حاک فی نفسک وکرھت ان یطلع علیہ الناس ـ

★: الخلق عیال الله فاحب الخلق الی الله من احسن عیالہ (موضوع)

۲۱: المسلم من سلم المسلمون من لسانہ ویدہ والمجاھد من جاھد نفسہ فی طاعة الله

★: المؤمن من امنہ الناس علی دمائکم وعلی اموالکم

★: والمھاجر ھجر الخطایا والذنوب

۲۲: البینة علی المدعی والیمین علی المدعیٰ علیہ

★: المؤمن مرآة المؤمن والمؤمن اخو المؤمن یکف عنہ ضیعتہ ویحوطہ من ورائہ

عشرست حديث (٢)

٢٣: المؤمنون كرجل واحد إن اشتكى عينه اشتكى كله وإن اشتكى رأسه اشتكى كله

★: السفر قطعة من العذاب يمنع أحدكم نومه وطعامه فإذا قضى أحدكم نهمته من وجهه فليعجل إلى أهله

٢٤: قفلة كغزوة — نوع آخر منها

★ مطل الغني ظلم

★ سيد القوم في السفر خادمهم (حسن)

٢٥: حبك الشيء يعمي ويصم (موضوع)

★: طلب العلم فريضة على كل مسلم

★: ما قل وكفى خير مما كثر وألهى

٢٦: أصدق الرؤيا بالأسحار (ضعيف)

★ طلب كسب الحلال فريضة بعد الفريضة (ضعيف)

★ خيركم من تعلم القرآن وعلمه

٢٧: حب الدنيا رأس كل خطيئة (موضوع)

★ أحب الأعمال إلى الله أدومها وإن قل

★ أفضل الصدقة أن تشبع كبداً جائعاً

٢٨: منهومان لا يشبعان منهوم في العلم لا يشبع منه ومنهوم في الدنيا لا يشبع منها

★ آية المنافق ثلاث

★ أفضل الجهاد من قال كلمة حق عند سلطان جائر

٢٩: لغدوة في سبيل الله أو روحة خير من الدنيا وما فيها -

★ فقيه واحد أشد على الشيطان من ألف عابد (ضعيف)

٣٠: طوبى لمن كان وجد في صحيفته استغفاراً كثيراً .

★ رضى الرب في رضى الوالد وسخط الرب في سخط الوالد .

٣١: حق كبير الإخوة على صغيرهم حق الوالد على ولده (ضعيف)

★: كل بني آدم خطاء وخير الخطائين التوابون

★: كم من صائم ليس له من صيامه إلا الظماء وكم من قائم ليس له من قيامه إلا السهر -

٣٢: من حسن إسلام المرء تركه ما لا يعنيه -

★: ألا كلكم راع وكلكم مسئول عن رعيته -

★: أحب البلاد إلى الله مساجدها وأبغض البلاد إلى الله أسواقها -

★: الوحدة خير من جليس السوء والجليس ~~السوء~~ الصالح خير من الوحدة وإملاء الخير خير من السكوت والسكوت خير من إملاء الشر -

★: تحفة المؤمن الموت -

مصنف کی دیگر تصانیف

١۔ ترجمة القرآن الكريم

٢۔ اللباب في تأويل الفاظٍ اشكلت في الكتاب

٣۔ قاموس الكتاب

٤۔ التوثيق والتجريح للأحاديث الواردة في كتاب المجروحين لابن حِبان (تحقيق)

٥۔ الآثار المرفوعة في الاحاديث الموضوعة (تحقيق)

٦۔ توضيحات

٧۔ انكشافات

٨۔ معالم العرفان في شئٍ من علوم القرآن

٩۔ علوم الحديث

١٠۔ احكام دعاء

دی پرنٹ مین پشاور کینٹ فون : 286178